

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05854

GEZAMELTE SHRIFTEN IN
FUFTSEHN BENDER

S. An-Ski

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ש. אג-סקי

(שלמה-זנוויל ראפאפארט)

געזאמעלטע שריפטען

צעהנטער באנד

פערלאג „אג-סקי“

תרפ"ב—1922

ווילנא-ווארשא-ניו-יארק

אויסגעפיהרט דורכ'ן פערלאג ש. שרעבערק.

פארקויף געז. „צענטראל“ ווארשע, נאוואליפקי 7

SZ. AŃ—SKI.

Tom dziesiąty

WSPOMNIENIA

Warszawa, 1922

Wydawnictwo „AN—SKI” Wilno—Warszawa—Nowy-Jork.

SH. AN—SKY

Volume tenth

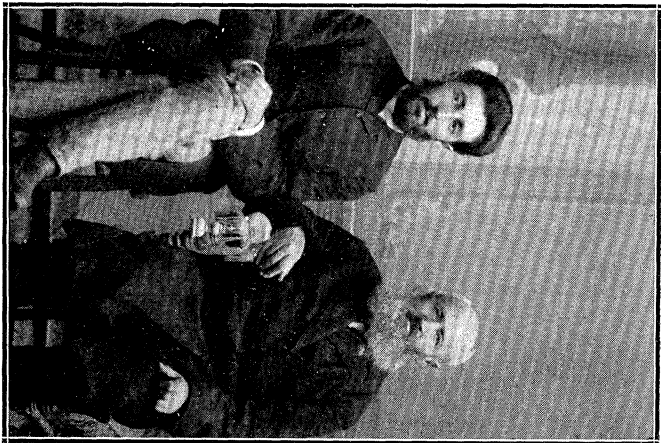
MEMOIRS

Warsaw, 1922

Publishing Company „AN—SKY” Vilno—Warsaw—New-York

DRUK. SIKORA; MYLNER WARSZAWA. NOWOLIPKI 6.

ר' מאטעלע און ר' אהרן - אה

ר' אהרן - זשעפאלאוסקי און ר' דוד יונגער.

פ. ל. לאוראָוו אויפ'ן טויטען בעט.

(דאָס בילד האָט אַן-סקי געהיט ווי אַ רעליקוויע. געמאַלט האָט עס די פֿרוי פֿון רוסישען געלעהרטען מעטשניקאָוו, ביינאַכט גלייך נאָך לאַוראַווס טויט. אַן-סקי, לאַור-ראָווס פּערזענליכער סעקרעטאַר האָט די גאַנצע צייט צוגעליבט דער מאַלערין מיט אַ ליבט. אין דער צוואה איז דאָס בילד געשאַנקען דעם רוסישען שריפטשטעלער און רע-וואָלוציאָנער וו. קאַראַלענקאָ, וועלכער לעבט שוין אויך נישט).

ש. אַן-סקי אין די ניינציגער יאָהרען.

ש. א. ס. כ.

זכרונות

ערשמער מייל

איבעררוקען און איבערזעצן פון זער ער
לויבעניש פון אויטאָרס צואה-סערוואַלטיע
אין שטרענג פֿערבאָטען.

Copyright Dr. Ch. Zhytlowsky
Marquand Ave Bronxville
New-York, U. S. A.

הילע פֿון יוסף זיידענבייטעל.
צינקאָקלישען אויסגעפֿיהרט דורך ח. גאַלדבערג.
דעם זאָץ האָט אויסגעפֿיהרט פֿייגע שריפֿטגיסער.

„חטאת נעורים“

אין אָנהויב 1881 בין איך אָבגעפּאָהרען פון מיין גע-
 בורטס-שטאָדט וויטעבסק אין שטעדטעל ליאָנע, אַלט פּרייזאַט-
 לעהרער. אַלט בין איך דאָן געווען זיבעצעהן יאָהר און דאָס
 איז געווען מיין ערשטער זעלבשטענדיגער אַרויסטריט אין לע-
 בען. נאָר איך בין געווען דורכגעדרונגען מיט אַ דרייטער זי-
 כערקייט אין מיינע פּחות און שטאַרק בעגייסטערט מיט די הויכע
 אידעאַלען, וואָס האָבען געלויבטען פאַר מיינע אויגען. בערך
 מיט אַ יאָהר פּריהער בין איך, אַראָב פון וועג, אַריינגעטהון
 זיך אין די „ספרים חזונים“ און געוואָרען אַ פּערקאָכטער משפּיל.
 דעם שטאַרקסטען איינדרוק האָט אויף מיר דאָן געמאַכט ליליענ-
 בלומס „חטאת נעורים“.

קיין ליאָנע בין איך געפּאָהרען נישט אַזוי צוליב לעה-
 רעריי, ווי מיט'ן ציל צו פּערשפּרייטען השּפּלה צווישען דער
 אַרטיגער יוגענד, עפענען זיי די אויגען. גענומען מיט זיך אַ
 פּעקעל השּפּלה-ספרים: „זרבבל“ פון י. ב. לעווינאָן, מפורס
 „אהבת ציון“, סמאָלענסקיס „קבורת חמור“ און, פּערשטעהט זיך,
 דעם „חטאת נעורים“.

ביי יענער צייט זענען די יודישע שטעדטלעך פון ליטאָ
 געווען פּערגליווערט אין די פּאַרמען פון אַלטען אַרטאָדאָקסאַלען
 לעבען, האָבען בשום אופן נישט געוואָלט וויסען פון די נייע
 שטרעבונגען און בעוועגונגען. ליאָזנע, די אַמאָליגע רעזידענץ
 פון אַלטען רבין, ר' שניאור זלמן, איז געווען אין דעם פרט
 נאָך אָבגעשטאַנענער פון אַנדערע שטעדטלעך. ביז מײן קומען
 אַהין, איז דאָרט געווען נאָר איין לעהרער, אַ געוועזענער
 ישיבה-בחור, וועלכען דער רב מיט די מלמדים האָבען פריהער
 רודף געווען, נאָכדעם איבערגערעדט, ער זאָל ווערען אַ בעל-
 תשובה. מען האָט איהם אָבגעשוירען, געפיהרט אין מקוה, פער-
 ברענט זיינע האָהר מיטן קורצען ראָק, אָנגעטוהן אויף איהם אַ
 לאַנגען בגד, אַ יאַרמאָלקע און אַוועקגעזעצט אין שוהל לערנען.
 די פרייד האָט אָבער געדויערט נישט לאַנג: אין אַ פּאַר חדשים
 אַרום איז דער בעל-תשובה אַנטלאָפּען און זיך גע'שמדיט'.
 נישט גרינג איז מיר אָנגעקומען צו בעקומען לעקציעס.
 פּדי נישט אַרויסצורופען געגען זיך פון דער ערשטער מינוט
 קיין רדיפות, האָב איך געמוזט אָנציהען אויף זיך אַ מאַסקע פון
 פּרוּמקייט און אַרויסווייזען, אַז מײן איינציגער ציל איז נאָר
 צו פּערדיגען זיך אויף אַ שטיקעל ברויט.
 איך האָב גוט געשפּילט מײן ראָליע, האָב בעקומען לעק-
 ציעס און אין גיכען אַריין אין פּערבינדונג מיט עטליכע בחורים.
 זוי אָבגעשניטען דאָס שטעדטעל איז נישט געווען פון דער גרוי-
 סער וועלט, האָבען זיך דאָך דאָרט געפונען עטליכע אָנגע-
 ריהרטע בחורים און יונגעלייט, וואָס האָבען געשטרעבט צו
 ליכט און וויסענשאַפט און דורשטיג געזוכט אַ וואָרט פון השכלה.
 זיי האָבען גלייך פּערשטאַנען, אַז איך בין נישט אַזוי פּרום, זוי
 איך שטעל זיך פאַר, און אָהן ווערטער, נאָר מיט אויסדריקליכע
 בליקען. האָבען זיי מיר געגעבען צו פּערשטעהן, אַז זיי גאַרען
 אַריינצוטערעטען מיט מיר אין פּערבינדונג. אין גיכען איז עס
 זיי געלאָנגען. איין מאָל, שפּעט ביינאַכט, האָב איך דעהערט אַ
 פּאַרויכטיג שטילען קלאַפּ צו מיר אין פּענסטער. געעפענט עס,
 האָב איך דערזעהן פאַר זיך צוויי בחורים, וועלכע האָבען שטייל.

אָבער מיט פרייד און התלהבות מיר מיטגעטיילט, אָז זיי זענען געקומען זיך דורכשמועסען וועגען אַ וויכטיגען, זעהר וויכטיגען ענין. גישט וואַרטענדיג אויף מיין איינלאָדונג, זענען זיי דורכ'ן פענסטער אַריין צו מיר אין חדר. עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ געשפרעך, וואָס האָט געדויערט ביז פאַרטאָג. וועגען וואָס מיר האָבען גערעדט, איז שווער אפילו צו בעשטימען. דאָס געשפרעך איז כמעט דורכאויס בעשטאַנען פון התלהבות'דיגע אויסגעשרייען (פערשטעהט זיך, בלחש: די ווירטין פון היוז זאָל גישט דער-הערען) לַכבוד דער לייכטיגער און הייליגער השכּלה. איך גע-דענק גישט, וואָס איך האָב געזאָגט מיינע נייע חברים-תלמידים, נאָר דער תּוֹכַן איז געלעגען גישט אין מיינע רייד, נאָר אין דער געהויבענער שטימונג פון די צוהערער, וואָס האָבען אין מיין יעדען וואָרט געזעהן אַ מין נביאות. אוועק זענען זיי פון מיר גליקליכע, ווי ניי-געבוירענע, מיט אַ פעסטען בעשלוס אַראָב-צוואַרפען פון זיך דעם יאָך, אַנטלויפען פון דער היים און אָנהויבען אַ ניי לעבען, אַ לייכטיגס און פיל-צוואַגענדיגס.

די נאַכטיגע בעזוכען האָבען זיך איבערגע'חזרט. נאָך די ערשטע צוויי בחורים זענען געקומען אַנדערע, איך אַזוי אידע-אַליסטיש געשטימט. אינגליכען האָט זיך געבילדעט אַנ'אייגענאַר-טיג קרייזעל פון זעקס-זיבען מאַן. געוועהנליך פלעגט מען זיך צו מיר פערזאַמלען פרייטאָג שפעט ביינאַכט, בשעת דאָס שטעד-טעל האָט געשמאַק געשלאַפען: די בעזוכען זענען פאַרגעקומען אַזוי פאַרזיכטיג און קאָנספּיראַטיוו, די געשפרעכען האָבען זיך געפיהרט אויף אַזוי פיל שטיל, אַז אין משך פון די עטליכע חדשים, וואָס איך בין געווען אין שטעדטעל, האָט זיך קיינער גישט דערוואוסט וועגען די פערזאַמלונגען. ווען איך האָב זיך געהנטער בעקענט מיט מיינע חברים און איבערצייגט זיך, אַז מען קאָן זיי אָנפערטרויען, האָב איך זיי געגעבען מיינע געהיי-מע ביכער, אפילו דעם טייערסטען און געפעהרליכסטען דעם חטאת בעורים.

2

איבער מיין קאפ האָבען זיך אָבער ביסלעכווייז אָנגעקלי-
 בען וואָלקענס. אָנגעהויבען האָט זיך עס פון אַ לעכערליכען צו-
 פאל. איך האָב געהייסען איינעם פון מיינע תלמידים אויסשריי-
 בען פון וויטעבסק אַ „כרעסטאָמאַטיע“. דער מלמד, אין וועמענס
 חדר איך האָב געגעבען די לעקציע האָט משער געווען, אַז
 דאָס מוז זיין אַ בוך וועגען קריסטוסעס מוטער און האָט אויפ-
 געהויבען אַ רעש אין שטעדטעל. פיל מיה האָט מיך געקאָסט,
 ביז איך האָב איבערצייגט די עלטערן, אַז דאָס בוך האָט קיין
 שום שייכות נישט צו קריסטוס'ן און קריסטענטום.
 מיט אַ פאָר וואָכען שפעטער האָט געטראַפען נאָך אַ קאָ-
 מישערער צופאַל. איך האָב געפיהרט אַ טאָגבוך, אין וועלכען
 איך פלעג פערשרייבען מיינע איינדריקען, בעשרייבען אַלערליי
 געזעהענע סצענעס און טיפען, מיינע תלמידים, זייערע עלטערן
 און אַנדערע. געשריבען האָב איך דאָס טאָגבוך אין דער פאָרם
 פון בריף צו מיין יוגענד-פריינד ח. זשיטלאָווסקי. איין מאָל,
 ווען איך האָב פערגעסען צו פערשליסען דאָס קעסטעל, וואו
 איך האָב געהאַלטען מיינע כתבים, האָט זיך, אין מיין אָפּווע-
 זענהייט, צו מיר אין צימער פערקליבען דעם ווירטס טאָכטער,
 אַ דערוואַקסען מיידעל און, ווייזט-אויס, אַ ליבהאָבערין פון לי-
 טעראַטור, האָט אַרויסגעשלעפט דאָס טאָגבוך און גענומען עס
 לייצען. פּעראַינטערעסירענדיג זיך מיט זיין אינהאַלט, האָט זי
 פּערוואַמעלט עטליכע חבר'טעס און זיי האָבען איינגעאַרדענט אַ
 „ליטעראַרישען אָווענד“. אויף מאָרגען איז דער אינהאַלט פון
 מיין טאָגבוך בעקאַנט געוואָרען אין גאַנצען שטעדטעל.
 נישט וויסענדיג פון גאַרנישט, בין איך, ווי שטענדיג גע-
 נאַגען אויף די לעקציעס. ווען איך בין געקומען אויף דער
 ערשטער לעקציע, האָט מיך די בעל-הבית'טע, אַ רייכע קרעמע-
 רין, בעגעגענט ביי דער טהיר מיט אַזאַ ברוך-הבא:

—הערט, שרייבער! איך האָב אייך געדונגען, איהר זאָלט מיינע קינדער לערנען ליינען אין שרייבען, אָבער נישט צוליב דעם, אהר זאָלט בעשרייבען, אַז ביי מיין יאָנינקען איז נישט ריין אונזער דער נאָן, אַז מיין פריידינקע האָט גרויסע צייהן און אַז איך אַליין געה אום אין אַ פערשלוּמפערט קלייד. איך קאָן אייך פערזיכערן, אַז כאָטש איך טראָג אַ פערשלוּמפערט קלייד, איז דאָס, וואָס וואָלגערט זיך ביי מיר אין מיסט, מעהר ווערטה, ווי איהר מיט אייער גאַנצער געלערנטקייט... און איהר קאָנט זיך געזונטערהייד געהן, פון וואָנען איהר זענט געקומען! אַזעלכע שרייבערס דאַרף איך נישט.

דעמוזעלעבן האַלז-אין-נאַקען האָב איך אויך בעקומען אויף דער צווייטער לעקציע. איך בין געווען אויסער זיך פון פער-צווייפלונג און נישט געוואוסט פון וואָנען אויף מיר האָט זיך אויסגעגאַסען דאָס אומגליק. איך האָב זיך געריכט, אַז אויך אויף די איבריגע לעקציעס וועל איך האָבען דעמוזעלעבן קבלת-פנים, נאָר, ווייזט-אויס, מיין „ערשטע לעזערין“ האָט אָדער קיין צייט נישט געהאַט דורכצוליינען מיין טאַגבוך ביזן סוף, אָדער זי האָט פערגעסען אַלץ צו דערצעהלען. נאָר אויף די ווייטער-דיגע לעקציעס האָט מען מיך בעגעגענט נישט בדיוז אָהן פּעס און זידלעריי, נאָר אפילו ליבליכער, ווי געוועהנליך, די בעל-הבית'טעס, קייכענדיג פון געלעכטער, האָבען מיך געבעטען, איך זאָל ברענגען דורכצוליינען זיי, ווי איך האָב בעשריבען זייערע שכנות און בעקאַנטע.

אין אַלגעמיין האָט דער עפיוזאָד נישט געהאַט קיין אַנדער רעזולטאַט, ווי דאָס, וואָס איך האָב אָנגעוואוירען צוויי לעקציעס. נאָר ער האָט מיר שטאַרק געשאַדט אין די אויגען פון די סאָ-לידע בעל-הבתים. חוץ דעם, ווי פאָרויכטיג איך האָב זיך נישט אויפגעפיהרט, האָט מען אָנגעהויבען שפירען, אַז איך מאַסקיר זיך און אין שטעדטעל האָט מען אַלץ שטאַרקער גענומען ריי-דען, אַז איך בין אַנ'אפיקורוס.

פונקט אין דער צייט זענען אין דרום-רוסלאַנד פאָרגעקו-מען די בעוואוסטע פאָגראָמען, וואָס האָבען אַרויסגערופען ביי

דער יודישער בעפעלקערונג אין ליטאָ דעם טיפּסטען יאָוש און פּערביטערונג. צוגלייך מיט דעם האָט זיך פּערשטאַרקט די רע-ליגיעזע שטימונג. צו אונז אין שטעדטעל זענען די ידיעות ווע-גען די פּאָגראַמען דערגאַנגען נישט דורך צייטונגען, וועלכע קיינער האָט נישט בעקומען, נאָר דורך נישט-קלאַרע קלאַנגען. איין טאָג האָט דער רב בעקומען, דוכט זיך, פון וויטעבסקער רב אַ בריף, וואו עס זענען געווען בעשריבען די שרעקליכע געשעהענישען. אין בריף איז געווען פּאָרגעלעגט גוזר צו זיין אַ תּענית צבור. דעם בריף האָט מען געלעזען אין שוהל פון דער בימה אַראָב און ער האָט אויף אַלעמען געמאַכט דעם שטאַרק-סטען איינדרוק. עס איז געווען בעשטימט אַ תּענית-צבור. דער-ביי האָט דער רב געזאָגט דעם עולם מוסר, האָט גערופּען טהון תּשובה און מיט פּערביטערונג אָנגעוויזען, אַז אין שטעדטעל זע-נען דאָ אַזעלכע, וואָס האָבען פּערגעסען אָן גאָט און אָבגעגע-נען די קינדער לערנען טריף-פּסול'ע למוּדים.

און גראַד אין דער צייט האָט זיך געדאַרפט טרעפּען דער „דורכפאַל“ פון מיינע געהיימע משפּילים.

ג

מיט אַ פּאַר טעג פּאַרן תּענית-צבור איז אַרום האַלבער נאַכט געקומען צו מיר איינער פון די משפּילים, אַ בחור'ל פון זעכצעהן יאָהר. שוין נאָך דעם נערוועזען קלאַפּ אין פענסטער, האָב איך פּערשטאַנען, אַז עס איז געשעהן עפעס אַנעוועהנלי-כּעס. וויין מיינ נאַכטיגער גאַסט איז אַריין דורכ'ן פענסטער צו מיר אין צימער, איז ער געווען בלייך ווי קאַלף, נידערגעשלאָ-גען און צורודערט. אויף מיינ פּראַגע, וואָס איז געשעהן, האָט ער געענטפּערט מיט אַ פּעריאָושטען אויסגעשריי: „אָ ס'אַר אַנ'אומגליק עס האָט געטראַפּען מיר זענען פּערפאַלען!... מיט

גרויס מיה האָט זיך מיר איינגעגעבען צו דערגעהן פון איהם וואָס איז געשעהן.

געשעהן איז אָט-וואָס: מיט אַ וואָך פריהער האָב איך דעם בחור געגעבען דעם „חטאת נעורים“. ער האָט איהם עטליכע מאָל דורכגעלייענט און אייניגע ערטער אויסגעזיחורט אויף אויס-וועניג, אַזוי ווי ביי איהם איז געווען אַ פערצעהן-יעהריגער ברו-דער, וועמען ער האָט כמעט שוין „אַרצאָבעפיהרט פון וועג“, האָט ער איהם אויך מוכה געווען מיט'ן בוך, בעשווערענדיג איהם, צו זיין פאָרויכטיג. דאָס יונגעל איז אַ גאַנצע נאַכט געזעסען פער-שפאַרט אין אַ קעמערל און געלעזען. אויף מאָרגען, נאַכ'ן דאָ-ווענען, איז ער אַוועק אין קלויז און אונטער'ן צודעק פון אַ גמרא ווייטער געלייענט. נאָר די נישט-געשלאָפענע נאַכט און אויפגענונג האָבען געטהון דאָס זייעריגע און ער איז אַנטשלאָ-פען געוואָרען, לאָזענדיג דאָס בוך אויפן שטענדער. אין קלויז איז אַריין אַ ישיבה-בחור און, צוגעהענדיג צום שטענדער, גלייך דערקענט, אַז דאָס בוך איז פון די „ספרים חצונים“. ער האָט גענומען עס איבערבלעטערן און אָנגעשטויסען זיך אויף דער פראָזע: „ווער קאָן דערווייזען, אַז עס איז דאָ אַ גאָט? דער ישיבה-בחור האָט זיך אַזוי דערשראָקען, אַז ער האָט גענומען שרייען. דאָס בחור'ל האָט זיך אויפגעכאַפט און, דערזעהן דאָס בוך ביי אַ פּרעמדען אין האַנד, האָט ער זיך אַ וואָרף-געטהון אָפּנעהמען עס. איהם האָט זיך איינגעגעבען דעם בוך אַרויסצו-רייסען ביים ישיבה-בחור און אַנטלויפען. דער ישיבה-בחור איז גלייך אַוועק צום רב און דערצעהלט איהם וועגען דאָס שרעק-ליכען געשעהעניש. אין אַ פּאַר שעה אַרום האָט שוין דער פּאַ-טער פון די ביידע משפּילים געשלאָגען דעם יונגערן מפות-רצח, מאָהנענדיג, ער זאָל זיך מודה זיין ביי וועמען ער האָט גענומען דאָס טריף-פסול. דאָס יונגעל האָט געשוויגען. דעמאָלט האָט דער פּאָטער איהם פּערשפּאַרט אין אַ פינסטערן חדר, דראָהענדיג, אַז ער וועט איהם פּערפייניגען מיט הונגער ביז ער וועט זיך מודה זיין. בעקומען קלעפּ האָט אויך דער עלטערער. בקצור, אין שטעדטעל איז אַנאַמת'ע מהומה און אַלע טענה'ן אין איין קול.

אז נאָר דער „שרייבער“ האָט געקאָנט געבען דעם יונגעל אַזאָ בוך, און מען איז שוין זיכער, אַז דער „שרייבער“ איז אַהער אַראָפּגעשיקט פון ווילנאָ, פון די דאָרטיגע אפיקורסים, כדי חרוב צו מאַכען דאָס שטעדטל.

דערצעהלענדיג די געשיכטע, האָט דער בחור געוויינט מיט ביטערע טרעהרען. ער האָט מיר געבראַכט דעם געראַטע-וועטען „הטאת נעורים“. אָבער אין וואָס פאַר אַ צושטאַנד אינ-גאַנצען אַ צופליקטען. ער האָט גע'טענה'ט, אַז איך מוז גלייך פערברענען דאָס בוך, ווייל מען וועט געוויס קומען צו מיר ווען.

בערוהיגענדיג דאָס בחור'ל, האָב איך איהם אויפגעוויזען, אַז זיינע און זיין ברודערס ליידען זענען דאָך אַ מין „מסירת נפש אויף קדוש השם“ פון דער השכלה. דער אַרגומענט האָט איהם צוגעגעבען מוטה. ער האָט אפילו אויסגעשריען בענגי-סטערט:

—זעהר גוט, דאָס אַליץ וועט גיכער ברענגען צו אַ סוף, אַז מיר זאָלען ביידע אַנטלויפען פון דער היים!

אויף מאַרגען פריה האָב איך זיך דערוואוסט, אַז פאַריגע-נאַכט איז ביים רב געווען אַנ'אסיפה, וואו מען האָט אַרומגע-טראַכט דאָס געשעהעניש, פיל גערעדט וועגען מיר און דער רב האָט אפילו פאַרגעלעגט, מיך מחרים זיין. דאָס האָט מיך שטאַרק אויפגערעגט.

ד

איך בין אַוועק אין שוהל צום דאַונען. מײן קומען אין שוהל אין אַזאַ מאַמענט, האָט אַרויסגערופען אַ פעוועגונג צווי-שען די פערזאָמעלטע. דער רב, אַנ'אליטישקער דאַרער יוד, איז געשטאַנען אין מזרח, איבערגעדעקט מיט'ן טלית און געדאַווענט. איך בין דרייסט צוגעגאַנגען צו איהם און אויסגערופען:

—רבי!

דער רב האָט זיך אומגעקוקט. דערזעהן מיך, האָט ער זיך געווענדט מיט אַ דערשראָקען-פרעגענדיגען בליק צו די אַרן-מיגע, און עמיצער האָט איהם שטיל איינגערוימט: „דער שריי-בער“. דערהערט ווער איך בין, האָט דער רב אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, אָפּגעקעהרט זיך און אָנגעהויבען אַברוקען זיך פון מיר אהינטער.

איך האָב געמאַכט עטליכע טריט צו איהם און אומישנע היך און דרייט אַרויסגערעדט:

—רבי, איך בין געקומען אייך פרעגען, וואָס האָט איהר געגען מיר, וואָס איהר ווילט מיך מחרים זיין? איך וויל, איהר זאָלט עס מיר זאָגען דאָ, אין שוהל, פאַר אַלעמען!

דער רב האָט אָנגעהויבען מאַכען מיט די הענד און, נישט קוקענדיג אויף מיר, אָפּגערוקט זיך אַלץ ווייטער און דערשראָקען געשטאַמעלט:

—געה, געה, געה!... איך קען דיך נישט! איך קען דיך נישט!...

איך האָב אָנגעטראַטען אויף איהם. נאָר דאָ האָט מיך עמי-צער שטאַרק אָנגעכאַפט פאַר דער האַנד און אויסגעשריען מיט פעס:

—אפיקורוס, וואָס קריכסטו? זעהסט נישט, אַז דער רבי וויל דיין פנים נישט אָנקוקען און וויל אין דייע ד' אמות נישט שטעהן?

—אַרויס פון שוהל! אפיקורוס!—האַבען זיך דערהערט גע-שרייען.

מיר איז נישט געבליבען קיין אַנדער ברירה, ווי אַוועקצו-געהן. נאָר איצט האָב איך זיך בערוהיגט. וואָס אַרט מיך, אַז זיי וועלען מיך מחרים זיין? איך האָב דאָך זיי שוין לאַנג מחרים געווען! נאָר מיך האָט בעאונרוהיגט די לאַגע פונם יונ-געל, וואָס מען האָט געכאַפט מיט'ן בוך. דער פּאָטער האָט איהם געשלאָגען מיט אַזאַ אכזריות, אַז ער איז געפאלען חלשות. מיר איז איינגעפאלען אַזאַ מיטעל. איך האָב בעמערקט,

אז ריידענדיג וועגען דעם אַפיקורסישען בוך, וואָס דער ישיבה-
 בחור האָט געפונען אויפ'ן שטענדער, האָט מען איצט אָנגערן-
 מען נישט „חטאת נעורים“, נאָר „שני ימים ולילה אחד“. גענו-
 מען האָט זיך עס דערפון, וואָס דער „חטאת נעורים“ איז גע-
 רען איינגעבונדען צוזאַמען מיט'ן דאָזיגען ספור פון י. ל. גאָר-
 דאָן. דער ישיבה-בחור האָט, אַפנים, אַ בליק געטהון אויפ'ן
 ערשטען שער-בלאַט און פערדענקט דעם נאָמען פון גאַרדאַנס
 ספור. איך האָב אַרויסגעריסען פון בוך דעם ספור, בין אַוועק
 צו איינעם אַ יונגענמאַן, אַ האַלץ-סוחר, אַ ביסעל אַ וועלטליכער
 מענטש, האָב איהם דערצעהלט, אַז דאָס האָב איך געגעבען דעם
 בחור דאָס בוך. דערביי האָב איך דערלאָנגט דעם יונגענמאַן
 גאַרדאַנס ספור, געבעטען ער זאָל דורכלעזען און עדות-זאָגען
 פאַר'ן רב, אַז אין איהם איז נישטאָ קיין אַפיקורסות און עס
 געפינט זיך נישט אין איהם די אינקרימינירטע פראַוע: „ווער
 קאָן דערווייזען, אַז עס איז דאָ אַ גאָט?“ דער יונגענמאַן האָט
 דורכגעקוקט דעם ספור, געפונען, אַז חוץ שענער מליצה, איז
 אין איהם קיין וואָרט אַפיקורסות נישטאָ. ער איז אַוועק צום
 רב, האָט איהם ערקלערט, אַז איך און דאָס יונגעל זענען ווע-
 ניגער שולדיג, ווי ער רעכענט, און געוואָרענט איהם, ער זאָל
 נישט טראַכטען וועגען מחרים זיין מיך, ווייל פאַר דעם קאָן
 דער רב שטרענג בעשטראַפט ווערען דורך דער רעגירונג.

דאָס האָט געהאַט אַ ווירקונג. דאָס יונגעל האָט דער פאָ-
 טער בעפרייט פון „תפיסה“, געהמענדיג ביי איהם אַ תקיעת-כף.
 אַז ער וועט מעהר אַזעלכע ביכער נישט ליינען און מיט מיר
 זיך נישט בעגעגענען. וועגען מחרים זיין מיך האָט מען אויפ-
 געהערט ריידען. נאָר אין טאָג פון תענית האָט דער רב גע-
 האַלטען אַ רעדע, אין וועלכער ער האָט אויפגעוויזען, אַז איך
 און אַזעלכע, ווי איך, זענען די איינציגע שולדיגע אין די פאָ-
 גראַמען. ער האָט געפאָדערט, מען זאָל מיר אַבזאָגען פון די
 לעקציעס. חוץ דעם האָט ער אַרויסגעגעבען „תקנות“, וועלכע
 זענען דעמועלבען טאָג געווען פונאַנדערגעקלעבט אין אַלע בתי-

מדרשים. פון די תקנות זענען ביי מיר אין זכרון פערבליבען
בלויו פיער:

- (א) אלע מאַנסביל פון דרייצעהן יאָהר אָן, זאָלען טראָגען
יאַרמאָלקעס און נישט אַראָבנעהמען זיי פון קאָפּ ביינאַכט;
(ב) מיידלעך און, איבערהויפט, ווייבלעך זאָלען נישט זיין-
גען אין דער געגענוואַרט פון מאַנסביל, און אפילו פאַר זיך;
(ג) אויף חתונות זאָלען ווייבער און מיידלעך נישט ווייזען
זיך געבליזט:

(ד) מען זאָל זוכען אין די הייזער און אויף די בוידעמס,
און אלע ביכער, חוץ הייליגע ספרים, וואָס מען וועט געפינען,
זאָל מען צומאָרגענס, פרייטאָג האַלבען טאָג, ברענגען אויפ'ן
שוהל-הויף צו פערברענען זיי, כדי דאָס ביז זאָל אויסגערוימט
ווערען פון שטעדטעל!

עס האָבען זיך אָבגעזוכט זעקס-זיבען העברעאישע ביכ-
לעך, גאַנץ אונשוילדיגע, צווישען זיי אויך גאָרדאָנס ספור,
וועלכען דער יונגערמאַן האָט מיר נישט אומגעקעהרט. צו דעם
האָט מען נאָך מוסף געווען ביי אַ צעהנדליג יודישע מעשיות,
איבערהויפט שמ"ר'ס. מען האָט געמאַכט אויפ'ן שוהל-הויף אַ
שייטער און פערברענט. איך האָב פון דערווייטען געזעהן נאָר
דעם הויך פונם אויטאָ-דאָ-פע. איך קאָן נישט זאָגען, אַז אין
האָב זיך געפיהלט איבעריגס פרעהליך אין דעם מאָמענט: עס
האָט גוט געשמעקט מיט מיטעלאַלטער.

אויף מאָרגען, שבת נאָך הבדלה, איז צו מיר געקומען
איינער פון די שטאָדט-בעלי-הבתים און אין אַ רוהיגען, גע-
שעפטליכען טאָן מיר געזאָגט, איך זאָל אָבפּאָהרען פון שטעד-
טעל, אויב איך וויל נישט מען זאָל מיך אַרויסשיקען מיט'ן
עטאַפּ און גלאַט, וואָס האָב איך דאָ צו זיצען? קיין לעקציעס
וועל איך סיי-ווי-סיי שוין נישט האָבען. אויף מיין פראַגע, ווי
אַזוי וועט מען דאָס מיך, אָהן אַ שום זינד פון מיין זייט,
אַרויסשיקען מיט'ן עטאַפּ, האָט ער רוהיג, מיט אַ שמייכל גע-
ענטפערט: „וואָס פערשטעהט איהר נישט? איהר זענט דאָך נישט

קיין קליין יונגעל, צוויי פונט טהיי דעם פריסטאוו, און מאַרגען
 געהט איהר מיטן עטאפ.
 איך ווייס נישט, אויב מען וואָלט טאָקע אויסגעפיהרט
 דעם סטראַשוניק, נאָר איך האָב שוין אַלץ איינס נישט געהאַט
 צוליב וואָס צו פערבלייבען אין ליאַזנע און בין אָבגעפאָהרען.
 דעם צוריסענעם, חטאת נעורים האָב איך אַ לאַנגע צייט
 געהיט ביי זיך, ווי אַנאָדענקען.

ב"י אנטאָקאַלסקין אין

אמעריע

א

מיט פינפאונצוואַנציג יאָהר צוריק איז מיר אויסגעקומען
צו בעגעגענען זיך מיטן גרויסען יודישען סקולפּטאָר, מאַרק
אַנטאָקאָלסקי און אין זיין אַטעליע בעקענען זיך כמעט מיט אלע
זיינע וויכטיגסטע ווערק. דאָס בעגעגעניש האָט געמאַכט אויף
מיר דעם שטאַרקסטען איינדרוק.

אין יאָהר 1894, באַלד נאָך מיין קומען קיין פאַריז, האָב
איך זיך שריפטליך געווענדט צו אַנטאָקאָלסקיין. — וועלכער האָט
אין יענער צייט אויף שטענדיג זיך בעזעצט אין דער פראַנצויז-
זישער הויפט-שטאָדט, — מיט אַ ביטע צו ערלויבען מיר בעזוכען
זיין אַטעליע. אין עטליכע טעג אַרום האָב איך בעקומען פון
איהם אַ שטאָדטישע טעלעגראַם מיט אַ מיטטיילונג, אַז זיין
אַטעליע איז אָפּען פאַר בעזוכער יעדען זונטאָג פון דריי ביז
פינף נאָכמיטאָג. דעם נאָהנטסטען זונטאָג בין איך אהין אַוועק.
דאָס אַטעליע האָט זיך געפונען אין אַנאַלט, פערלאָזען
הויז, אויף אַ זייטיג געסעל, — ריו באַיען, — אין עק שטאָדט, ביי
אַ מאַרק פון גרינס. אויף מיין קלונג האָט זיך געעפענט די

טהיר און אין אַ האַלב-פינסטערען פּאַרהויז האָט מיך בעגעגענט
אַ יונגער פּראַנצויז, אַ הויכער אין אַ מיט ליים פּערשמירטער
בלווע און פּערקאַשערטע אַרבעל.

—ה' אַנטאַקאָלסקי אַרבייט און נעהמט קיינעם נישט אויף, —
האָט ער אַרויסגעזאָגט אַנ'איינגע'הור'טע פּראַזע.

—ה' אַנטאַקאָלסקי האָט מיר אָנגעווויזען, אַז זונטאָג אין
די שעה'ן איז זיין אַטעליע אָפּען פאַר בעזוכער, —האָב איך גע-
ענטפּערט און דערלאָנגט מיין ווייט-קאַרטע.

דער פּראַנצויז האָט גענומען מיין קאַרטע, איז שווייגענדיג
אָועק און באַלד אומגעקעהרט זיך:

—ביטע אַהער, רעכטס. —האָט ער מיר אָנגעווויזען אויף אַ
פּאַרטיערע, —ה' אַנטאַקאָלסקי וועט באַלד צו איך אַרויסגעהן.

איך בין אַריין אין אַ גרויס, הויך צימער, פּערשטעלע
אינגאַנצען מיט סטאַטועס, ביוסטען, באַרעליעפּען אין גיפס, מאַר-
מאַר און בראַנז. צווישען זיי זענען געבליבען נאָר שמאַלע
דורכגאַנגען. די הויכע פּערהאַנגענע פּענסטער האָבען דורכגע-
לאָזט אַ רוהיג מעלאַנכאָליש האַלב-ליכט, וואָס האָט האַרמאָנירט
מיט יענער טיפּער שטילקייט און מאַדנער קיהלקייט, וואָס געהמט
אַרום ביים אַריינגאַנג אין אַ טעמפּעל.

פון ערשטען בליק האָב איך זיך דורכגעדרונגען מיט אַ
זונדערבאַרער, געהויבענער שטימונג, גאָר אַנאַנדערע ווי די,
וואָס שאַפט זיך ביי אַ בעזוך פון אַ געוועהנליכער קינסטלער-
שער אויסשטעלונג, וואו עס בלאַנדזשען אַרום מענשען, דאָס רוב
אינדפּערענטע, וואו אויף יעדען טריט שטעהען וועכטער אין
מונדירען און אַלץ איז אויסגעפּוצט און שלאָנגט אויף עפּעקט.
דאָ האָט זיך געפּיהלט אַ היימישע אינטימקייט. אייניגע סטאַטועס
זענען געווען נישט פּערענדיגט, אַנדערע האַלב-פּונאַנדערגענומען
און אויף אַלץ איז געלעגען די נאָך נישט אָפּגעקיהלטע שעפּע-
רישע שטימונג פון קינסטלער. נאָכמעהר האָב איך דערפּיהלט
דעם אונטערשיד צווישען דעם זאָל מיט אַ געוועהנליכער אויס-
שטעלונג, ווען איך האָב זיך צוגעקוקט צו די זוערק, וואָס האַ-
בען זיך דאָ געפּונען: „שפינאַזאַ“, „מעפיסטאַ“, „נעסטאַר“, „אי-

וזאן דער גרויזאמער און אנד. דאָס זענען אלץ נישט צופע-
ליג צונויפגעבראַכטע ווערק פון בעזונדערע קינסטלער, ווערק,
ווייט איינע פון די אנדערע לויט זייער טאלענט, ווערט, ריכ-
טונג און אינהאַלט. דאָ איז אלץ געווען דורכגעדרונגען מיט
אין שטימונג, בעהעפט מיט איין אידעע.

איך האָב זיך אָבגעשטעלט ביי „מעפיסטאָ“. די סטאַטוע
אין דער געוועהנליכער גרויס פון מענשען-וואוקס, פון טונקעלען
בראָנז, איז געשטאַנען אין מיטען זאַל, האָט זיך אויסגעטיילט
צווישען אנדערע, גיפסענע און מאַרמאָרנע און גלייך צוגעשמידט
צו זיך מיין אויפמערקזאַמקייט.

אויפ'ן ברעג פון אַ פעלו, צונויפגעבויגען און אַרומגענו-
מען מיט די הענד די קנייה, די פיס אַראָבגעהאַנגען און פער-
וואָרפען איינעם איבער דעם אנדערן, זיצט מעפיסטאָ. אַ נאַקעט,
שטאַרק לייב, לאַנגע פייניגע פינגער, אַ לענגליך-מאָגער געזיכט
מיט שאַרף-אויסגעקרימטע מוסקולען, מיט אַ שפיציג בערדעל; אַ
גרויסער שטערן, אַ דינע האָרבאַטע נאָז, טרוקענע, שטייף-צו-
נויפגעפרעסטע ליפען מיט אַ קרומען, קאַלטען, גיפטיגען שמיי-
כעל. נאָר איבערהויפט אויסדריקליך איז דער בליק. אַ שטאַר-
קער, אַ דרייטער, פול מיט פעראַכטונג פון אַ שטאַלצער איינ-
זאַמקייט, מיט אַ צאָרן פון אַ פערשמידטען זשעני,—דרינגט ער
דורך מיט אַ טויטען, קאַלטען שיין פון אַ שאַרפען חלף. פון
דער גאַנצער פיגור, דער צעוועהטאַגטער און שטאַרקער, גרוי-
זאַמער און צוציהענדער, גיט אָב מיט אַ שוידערליכען שרעק
און אין דערזעלבער צייט קאָן מען פון איהר דעם בליק נישט
אַברייסען. און וואָס מעהר איך האָב געקוקט אויף איהר, אלץ
נעהנטער, פערשטענדליכער איז מיר געוואָרען דער „שרעקליכער
מערטירער“. אין דעם מעפיסטאָ האָט זיך געפיהלט די ענט-
בלויזטע נשמה פון אונזער געניאַלער און קראַנקער מענשהייט,
מיט איהר גרויס אויף דעם געביט פון דענקען, מיט איהרע
טיפע ליידען אויף דעם געביט פון געפיהלען, מיט איהר אומ-
פאַרמעהרציגען אַנאַליז, רעליגיאָנסלאָזיגקייט און קאַלטער פער-
צווייפלונג...

ב

עס האָט זיך דערהערט אַ גערויש פון דער פּאַרטיערע. אין זאָל איז אַריין אַנטאַקאַלסקי, אַ פּערטראַכטער, אין זיך אַריינגעטהווענער, פּערביטערטער בליק, נישט-סימעטרישע, אַ בי-סעל האַרטע שטריכען פון פנים, גרויליכע, קורץ-געשוירענע האָר און אַ רונד בערדעל; אַ קנייטש אויפן שטערן, אַ שאַרפּער שטריך ביי די ווינקלען ליפען און דער ליידענדער שיין פון די אויגען האָבען צוגעגעבען דעם געזיכט אַנאויסדרוק פון נער-וועזער קרענקליכקייט און אַ טיפע כראָנישע אונצופרידענקייט. אַזאַ אויסדרוק טרעפט זיך ביי גרויסע קינסטלער, ביי וועלכע דאָס געפיהל פון שענקייט איז צו-טיף און איידעל, עס זאָל קאָנען איבערגעגעבען ווערען מיט'ן וואָרט, פענוועל אָדער קרייץ-מעסער. דעריבער זענען זיי שטענדיג נישט-קאָנטעט מיט זייערע ווערק, נישט זיכער אין די אייגענע כחות. מיט'ן כאַראַקטער פון געזיכט האָט אַנטאַקאַלסקי דערמאָהנט מיקעל-אַנדזשעלאָ. אין די געזיכטס-שטריכען קיין שום עהנליכקייט, נאָר דערזעלבער אויס-דרוק פון אַ הייליגער אונצופרידענקייט. דיזעלבע מידע פּערהאַ-רעוועטקייט פון אַ קינסטלער אַ פּלעביי, אַ קינד פון פּאָלק, וואָס האָט אַליין געקויקעלט די שווערע שטיינער, וועלכע זיין קרייץ-מעסער האָט געמאַכט לעבעדיג און אונשטערבליך.

איבעררייסענדיג די אַרבייט, איז אַנטאַקאַלסקי אַרויס צו מיר אַהן אַ ראָק, מיט פּערקאַשערטע אַרבעל פון העמד. מיט שנעלע טריט האָט ער זיך דורכגעקומען צווישען די סטאַטועס, איז צוגעגאַנגען צו מיר, און ווי צו אַנ'אַלמען בעקאַנטען, גע-זאָגט:

— גוט מאַרגען. ענטשולדיגט, וואָס איך בעגעגען אייך אין אַזאַ אַנצוג. איך אַרבייט. אפילו די האַנד קאָנן איך אייך נישט געבען.

און בעוויוזען די הענד, פערשמירט מיט ליים.
 איך האָב איהם בעדאַנקט פאַר זיין טעלעגראַם.
 —דאָ געפינען זיך כמעט אַלע מיינע אַרבייטען, גרעסע-
 רע ווערק, —האָט ער זיך אָבגערוּפּען, —נאָר אַ שוואַד, וואָס דאָס
 רוב זענען זיי אין גיפס, איך קאָן אַליין זיי נישט אָנקוקען אין
 אַזאַ פאָרם. נישטאָ ערגער פון גיפס. אויסדריקען עטוואָס קאָן
 מען נאָר אין מאַרמאָר.
 מיר זענען געשטאַנען ביי „מעפיסטאָ“. אַנטאָקאָלסקי האָט
 איהם אָנגעריהרט און אַ דרעה געטהון אויף זיין פּאָסטומענט,
 אַזוי, אַז ער איז אויסגעקומען צו מיר אין פּראָפּיל.
 —האָט איהר איהם בעטראַכט?
 —יא, די גאַנצע צייט בין איך נאָר ביי איהם געשטאַ-
 נען... מיר איז אַרויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק, אַז איהם וואָלט
 אפשר מעהר געפּאָסט דער נאָמען „XIX יאָרהונדערט“ איידער
 „מעפיסטאָ“.
 —יא, עס קאָן זיין, —האָט ער אונבעשיידען געענטפּערט, —
 יעדענפּאָלס איז עס נישט געטהע'ס „מעפיסטאָ“. באמת זענען די
 העלדען פון געטהע'ס ווערק, מעפיסטאָ, פּאָאָסט און וואָנגער
 איין גאַנצער טיפ, וועלכען געטהע האָט צעטיילט אין דריי
 פּערזאָנען... איך האָב געהאַט בדעה אויסצודריקען אַ גאַנצען
 מעפיסטאָ.
 —מיר געדענקט זיך, —האָט ער צוגעגעבען, —מיט אַ יאָהר
 צעהן צוריק איז געווען אין זשורנאַל „וועסטניק יעווראָפּי“*
 אַ קליינער אַרטיקעל וועגען מיין „מעפיסטאָ“. אין איהם איז
 זעהר ריכטיג בעשטימט דער כאַראַקטער פון מעפיסטאָ בפּלג און
 מיין „מעפיסטאָ“ בפרט. דאָס איז איינער פון די ערנסטע אַר-
 טיקלען וועגן מיין „מעפיסטאָ“. איבריגענס האָט מען וועגען
 איהם נישט זעהר פיל געשריבען...

* דאָס איז געווען א. קאָזעלינס אַרטיקעל „אַנטאָקאָלסקיס מעפיסטאָ“,
 וועסט. יעוור. נומ. 7, 1880.

— אין רוסלאַנד איז ער דאָך זעהר פּאָפּולער, — האָב איך בעמערקט.

— יאָ, דאָס ווייס איך. „מעפיסטאָ“ און „איוואַן דער גרוי-זאַמער“... אינטערעסאַנט: אַ רוסישען מענש געפּעלען מעהר ווי אַלץ אַזעלכע ווערק, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס טיפע שמערצען, פּערצווייפלונג, קרענקליכע שטימונגען... „דער גרוי-זאַמער“ האָט אין רוסלאַנד געהאַט מעהר ערפּאָלג, ווי „פּיאָטר דער גרויסער“, ווי „שפינאָזאַ“.

— נו, שפינאָזאַ איז גלאַט וועניג בעקאַנט דעם ברייטטי עולם.

— ס'פּערשטעהט זיך...

ביי איהם האָט זיך אויף די ליפען בעוויזען אַ שמייכל:
— אַמאָל איז צו מיר אין אַטעליע געקומען אַנקוקען מייע ווערק אַ הויכגעשטעלטע דאַמע, פון קייזערליכען הויף. זי האָט זיך אָנגעשטעלט ביי „שפינאָזאַ“.

— ווער איז דאָס? — „שפינאָזאַ“ — ענטפּער איך. — אַ-אַ! שפי-נאָזאַ איך ווייס, ווי דען! — האָט זי זיך געכאַפּט. זי איז גע-ווען אַ פרוי פון אַ בעוואוסטען גענעראַל: אַך, מיין גאָט, איך האָב פּערגעסען, ווי ער האָט געהייסען! — האָט זי אויסגערופּען. איך האָב אָנגעשטעלט דעם בליק אויף „שפינאָזאַ“, וועל-כער איז געשטאַנען נעבען „מעפיסטאָ“. שווער פּאַרצושטעלען זיך אַ גרעסערן קאָנטראַסט, ווי די צוויי פיגורען. אַרמוזד און אַרימאָן פון אונזער צייט.

שפינאָזאַ זיצט אין אַ פּאָטעל, אַ מידער, מיט אַנאַראַבגע-האַנגענעם קאָפּ און צונויפגעלעגטע הענד אויף די קנייה צו-געדעקטע מיט אַ דעקע, ביי די פיס ליגען מאַנוסקריפטען. אַ גרויסער קאָפּ מיט לאַנגע ווייכע געקרייזעלטע האָר, בעדיי-טענדע אַריגינעלע שטריכען פון פנים, אויף וועלכען עס ליגט אַ פּער'חלומ'טער, טרויעריג-קרענקליכער אויסדרוק. פון ערשטען בליק פיהלט מען, אַז איבער דעם קאָפּ האָט זיך נאָר-וואָס דורכגעטראָגען אַ שטורם. נאָר דער שרעקליכער חרם האָט נישט נידערגעשלאָגען דעם געניאַלען דענקער. נישט אַרויסגערופּען ביי

איהם קיין כעס און פערביטערונג, נאָר פיזישע מידיקייט און אַ טיפּען טרויער. דער בליק, אַ טיפּער, אין זיך אַריינגעדרונגען אין יענע און אַ רוהיגער, גלייך ווי ער וואָלט אַריינגעדרונגען אין יענע ווייטע וועלטען, וועלכע דער דענקער האָט אַרומגענומען מיט זיין זשעני, אויפגעלעבט און געבראַכט אין אַ מאַטעמאָטישען סיסטעם. „אַלץ פערשטאַנען—אַלץ מוחל געווען—זאָגט זיין בליק, און אָנשטאַט צער און צאָרן, לייכט זיך אין איהם דער אויס-דרוק פון אַ בעוואוסטזיניגער, אויסגעוועהטאַגטער אַוועלטליכער ליבע. דאָס איז דער אַפּאַטעאַז פון הייכען מענשליכען געדאַנק. אַנטאָקאלסקי איז געשטאַנען נעבען מיר און געקוקט אויף שפינאַזאָן מיט אַזאַ צאַרטען בליק, ווי מען קאָן קוקען בלויז אויף אַנאָנענדליך טייערן מענשען.

—שפינאַזאָ איז מיר טייערער פון אַלץ, וואָס איך האָב געשאַפּען—האָט ער אַרויסגערעדט, דאָס איז מיין בעסט ווערק. אין איהם האָב איך אַריינגעלעגט מיין גאַנצע נשמה. מיין גאַנ-צען יודישען צער און שטאַלץ... אין מאַמענטען פון אומעט און שווערע שטימונג, געפין איך ערגעץ נישט אַזאַ בערוהיגונג, ווי ביי דער סטאַטוע... צוגלייך מיט שפינאַזאָן שטעל איך נאָר מיין „מערטירערין“. ווי אַ פרוי איז זי אפשר שענער פאַר איהם... דאָ אין זאַל איז זי נישטאַ,—האָט ער צוגעגעבען, בעמערקענ-דיג, אַז איך זוך זי מיט די אויגען,—אויך „סאָקראַט“ איז דאָ גישטאַ.

—איך וואָלט זעהר וועלען זעהן אייער באַרעליעף, דער אָנפאַל פון דער אינקוויזיציע אויף יודען—האָב איך זיך אָפּגע-רופּען.

—דאָ איז ער אויך נישטאַ... דעם אמת זאָגענדיג, גיב איך איהם נישט צו אַזאַ ווערט, ווי סטאַסאַוו גיט איהם צו.*

(* דער בעוואוסטער רוסישער קונסט-קריטיקער סטאַסאַוו, האָט וועגען דעם באַרעליעף געשריבען: „אַנטאָקאלסקי האָט אין זיין לעבען נישט געשאַפּען עטוואָס מעהר אַריגינעלעס, אייגענאַרטיגעס און נייעס, ערגעץ האָט ער נישט אַרויסגעוויזען אַזאַ שו-"

נאָכדעם זענען מיר אַריבער אויף אַ געשפרעך וועגען די-
טעראָטור. ער האָט אַרויסגעזאָגט עטליכע אַריגינעלע געדאַנקען
וועגען אייניגע רוסישע שריפטשטעלער און לסוף דערמאָהנט זיך
וועגען זיין יודישקייט:

— וויפיל איך האָב געאַרבייט פאַר דער רוסישער קולטור,
וויפיל איך האָב אין איהר געשאַפען, און עד היום הערט מען
מיך נישט אויף רודף צו זיין, ווי אַ יודען און ווי אַ מענשען.
נישט אַזאַ שמוץ, אַזעלכע בעלידיגונגען, וועלכע בורענין
(קונסט-קריטיקער פון „נאָוואַיע ורעמיאַ“) זאָל אויף מיר נישט
אויסגיסען!... איהר וועט זעהן, — האָט ער צוגעגעבען מיט אַ
האַרטען שמיכלעל, — איהר וועט אויך בעקומען דעמוזעלבען לויך
פאַר אייער אַרבייט אין דער רוסישער לייטעראַטור (איך האָב
דאָן אַרויסגעלאָזט אַ בוך אין רוסיש: „די רוסישע פּאָליקס-ליטע-
ראַטור“ און געשיקט אַנטאַקאָלסקיין אַבעקועמפלאַר).

מיר האָבען גערעדט רוסיש. אַנטאַקאָלסקי האָט גערעדט
מיט גרייזען און מיט אַ שטאַרקען אַקצענט. איך האָב גערעדט
אָהן גרייזען, נאָר מיט דעמוזעלבען אַקצענט. און אונז ביידען
איז נישט איינגעפאַלען, אַז מיר קאָנען ריידען יודיש, און נאָך
וועניגער איז אונז געקומען אויפֿן זינען דער געדאַנק, אַז עס
איז דאָ יודישע קולטור, פאַר וועלכע מיר קאָנען און דאַרפֿען
אַרבייטען. געווען איז עס מיט פינפֿאונצוואַנציג יאָהר צוריק...

פֿערישע איינציאָטיג, זיי אין דעם באַרעליעף. די אַרט שאַפונג געהערט אָן איינער
פֿון די היכטיגסטע ראַלען אין דער סקולפֿטור פֿון דער צוקונפֿט. (אונזער סקולפֿטור
פֿאַר די לעצטע 25 יאָהר, „היעסטטיק יעוואַפֿי“, נומר 2, 1883.

ג

אנטאָקאָלסקי האָט געדאַרפט אומקעהרען זיך צו זיין אַר-
בייט. איך בין פערבליבען אין זאָל צו בעטראַכטען זיינע איב-
ריגע ווערק.
איך האָב זיך אָבגעשטעלט פאַר דער סטאַטוע „איוואַן דער
גרוינאַמער“.

אין בגדים פון אַ מאָנאַך (נזיר)*, אין אַ מאָנאַכען-יאַרמאַלע
מיט אַ שנירעל צייל-קויקעלעך צו דער תפילה אויפ'ן האַנד,
זיצט דער „גרוינאַמער“ אויף זיין קעניגליכען טראָהן, האַלטענ-
דיג אויף די קנייה-דאָס „הזכרה-בוך“, אין וועלכען ער פלעגט
פערשרייבען (פדי תפילה צו טהון פאַר זיי) די נעמען פון יע-
נע, וואָס האָבען, — לויט זיין אויסדרוק אין אַ בריף צום פירשט
קורבסקי, — „בעווייליגט פון איהם, דעם ווידערשפעניגען הערשער,
צו ליידען און אָננעהמען דעם קראַנץ פון אייביגען לעבען“.
צונויפפויגענדיג זיך און קאָנוואָלסיוו אָנכאַפּענדיג זיך פאַר'ן
הענדטעל פון טראָהן, מאַכט ער אַ נערוועזע בעוועגונג זיך אויפ-
צוהויבען. דאָס אויסגעדאַרטע, קרענקליכע געזיכט, אויף וועלכען
עס ליגט אַ פעררגליווערטע אכזריות און אַ לייד פון אַנאינערלי-
כער פערצעהרענדער קרענק, איז בעגאַסען ווי מיט אַ שרעקענ-
דען אָבשיין פון אַ שרפה, מיט'ן אויסדרוק פון אַ פינסטערן
גרימאַרן.

דער „גרוינאַמער“ איז דאָס ערשטע גרויסע ווערק אַנטאָ-
קאָלסקי, וואָס האָט איהם געשאַפען זיין גוואַלדיגע פּאָפּולאַרי-

* דער רוסישער זעלבסטהערשער פלעגט אָפט, נאָך זיינע גרוינאַמסטע מער-
דערייען, זיך אָנטהון ווי אַ מאָנאַך, פלעגט פלומרשט תשובה טהון און מיט גרויס
עניות אויסדריקען זיין זעלבסטפּערניכטונג.

טעט. צוזאמען מיט דעם איז עס דאָס איינציגע ווערק, וואָס איז דורכגעדרונגען מיט יאוש און פעסימיום, און האַרמאָנירט נישט מיט די איבריגע ליכטיגע געשטאַלטען פון זיין שאַפונג: „סאָק-ראַט“, „שפינאָזאַ“, „נעסטאַר“, „די מערטרערין“. דער „גרויזאַ-מער“ איז יאוש'דיגער אפילו פאַר „מעפיסטאַ“. מעפיסטאַ האַסט און פּעראַכטעט אין מענשען נישט דאָס לעבעדיגע בעשעפעניש, נאָר די שוואַכקייט און קליינליכקייט פון דער מענשליכער נאַ-טור. ער שפּאַט פון רעכטפּערטיגקייט און עהרע, דערפאַר, ווייל זיי זענען אָהנמעכטיג צו בעזיגען דאָס שלעכטס, אָהנמעכטיג צו בעהערשען איהם אַליין, מעפיסטאַן. וועגען איהם קאָן מען זאָ-גען, ווי וועגען שפינאָזאַ: „אַלץ פּערשטאַנאָן“, אָבער... „נישט ניט מוחד געווען“. ווען אין „מעפיסטאַ“ וואָלט געקאָנט אויפ'לע-בען דער „גלויבען אין מענשען“, וואָס איז געטויט דורך דער קליינליכקייט פון מענשליכער נאַטור, וואָלט ער אויפהערען צו זיין דער „זשעני פון שלעכטס“. גאַנץ אַנדערש טעלעט זיך פאַר די פּערווענליכקייט פון „גרויזאַמען“. אַנטאַקאָאָסקי האָט איהם אויפגעפאַסט נישט ווי אַ טיפּזיניגען פּאָליטיקער, וועלכער, שטרע-בענדיג צו בעשטימטע מלוכה-צילען, האָט בעוואוסזיניג אויס-געראַטען די פּריצים און באַיאַרען, נאָר ווי אַ סטיכישען כּח פון ביזיקייט און פּערניכטונג, אַן-אין-פאַר-זיך, אָהן אַ צוים, אָהן אַ דורכליכטונג: ווי אַ כּח, וואָס ווערט אָנגעפיהרט בדויו דורך אַ ווילדער, קראַנקער ליידענשאַפט פון אַ משוגע'נעם אונבערגרענעצ-טען זעלבסטהערשער.

נעבען דעם „גרויזאַמען“—„נעסטאַר“.

דער אַטעוּר „דברי-הימים-שרייבער“ זיצט ביי אַ פּראָסטען טיפּ איבער אַ גרויסען בוך. די פיגור איז איינגעבויען, און דאָך איז זי גראַציעז-גלייך און בעגייסטערט. אַ לענגליך געזיכט מיט אַ הדרת-פנים. אַנאַפּגעלעגטע לאַנגע באַרד און ריכטיגע, אפילו אַ ביסעל צו-פיל ריכטיגע פנים-שטריכען, אויף וועלכע עס ליגט דער אויסדרוק פון אַ בעשיידענער רייניקייט און צניעות, דער אויסדרוק פון אַן אונערמיליכער אַרבייטשאַפט. דער בליק—אַ קלאַרער, רוהיגער און טרויעריג-פּערטרוימטער. דער אַלטער

מאן איז שוין ווייט פון אלע ליידענשאפטען און ספקות. רוהיג געהען פערביי פאר זיינע אויגען רייהען געשעהענישען, מלחמות, הונגער, מגיפות, נסים און הימלישע צייכענס—די גאנצע גע-שיכטע פון פארצייטיגע יאָהרען, וועלכע ער שילדערט. אָבער וויפיל טיף-מענשליכעס דריקט זיך אויס אין זיין רוהיגען בליק! אין ביידע עקען זאָל שטעהען צוויי גיגאַנטישע פיגורען, טיפישע פאָרשטעהער פון רוסישען פאָלק. איינער—א פאָרשטע-הער פון פויערשען רוסלאַנד, דער אונוויסענדער און גוטמוטי-גער, וואָס פיהלט נישט איהר כח, פערשטעהט אַליין נישט איהר גייסט. דאָס איז יערמאַק, דער בעזיגער פון סיביר. דער צוויי-טער—א פאָרשטעהער פון קולטורעלען רוסלאַנד, פיאָטר דער גרויסער. פון ערשטען בליק טיילען זיך ביידע אויס מיט זייער ריזיגען, אונערשעפליכען כח.

יערמאַק איז אַ גיגאַנט—אַ קינד. ריזיגע מוסקולען און אַ קינדיש גוטמוטיג געזיכט מיט סלאַווישע פונאַדערגעשוואומענע שטריכען, מיט אַ קלוגען, אַ ביסעל כּיטרען און, אין דערזעל-בער צייט, נאַאיווען בליק. אויף דער גאַנצער פיגור ליגט דער אויסדרוק פון זיכערער מאַכט און גרינגקייט. גרינג, ווי אַ פע-דעריל האָט ער מיט זיין ריזיגער האַנד אויפגעהויבען די שווע-רע האַק—און איהר פיהלט, אַז מיט דערזעלבער גרינגקייט, מיט דערזעלבער נאַאיווער פראַסטקייט האָט ער אויפגעהויבען דאָס אונענדליכע סיבירער לאַנד, כדי אַוועקצולעגען עס צו די פיס פון אַט יענעם קרענקליך-אכזריות'דיגען גרויזאַמען הערשער.

פיאַטר איז אַנאַדערער. אַ גראַציעזער, אַ מעכטיגער, אַ פערצויגענער אין מונדיר, מיט אַנאַבעוואָרפענער האַנד, אין וועלכער ער האַלט זיין „דובינקע“—איז ער, אינגאַנצען קאַכענ-דע ענערגיע. ער איז אָנגעשטרענגט ווי אַנאַגעצויגענע סטרווע. דאָס איז אַנאַבשטרענגונג פון אַ שטאַלצען אַרויסרוף צום קאַמף, אַנאַבשטרענגונג פון אַ הערקולעס, וואָס טרעט-אַרויס אין שלאַכט אַנטקעגען אַ פיר-קעפיגען דראַקאָן. פיאָטר ווייסט, ווי שטאַרק עס איז זיין פיינד, דאָס אַלטע, צעפּוילטע און אינערטע רוס-לאַנד. ביי פיאָטר'ן אין בליק און אין דער גאַנצער פיגור פיהלט

זיך אכזריותדיגער דעספאָטיום, אַ טאָטערישע גראָבקיט. און אין דערזעלבער צייט געפינט איהר אויף זיין געזיכט דעם אויסדרוק פון אַ שטרענגער, דורכגעטראַכטער געזעצליכקייט. דער געניץ-לער רעפּאָרמאַטאָר פון רוסלאַנד האָט געהאַט אין כאַראַקטער די ביידע עקסטרעמיטעטען. אַזוי האָט איהם אויך פערשטאַנען אַנטאָקאָלסקי. ביי פיאָטר'ן איז אין איין האַנד די „דובינקע“, אין דער צווייטער—אַ מגילה „געזעצען“.

ווייטער זענען געווען אין זאָל אַ רייה סטאַטוען, גאַרע-ליעפען, באַרעליעפען: „קריסטוס“, „יוחנן המטבליס אָבגעהאַקטער קאָפּ“, „יאַראָסלאָוו דער קלוגער“ און אַנדערע. איך האָב זיך שוין געקליבען אַוועקצוגעהן, ווי מיר האָט זיך אַ וואָרף געטהון אין די אויגען אַ מאַרמאָרנער גארעליעף, וועלכער איז געשטאַ-נען אָן אַ זייט, ביי דער וואַנד. ער האָט מיך איבערראַשט. ווער איז דאָס?

—אַ מיידעל, כמעט אַ קינד. איידעל, בעגייסטערט-דורכ-זיכטיג, מיט אַ צאַרטען, צאַרטען פנים אויף וועלכען עס ליגט אַ חן פון אונשולדיגקייט און הייליגער ריינקייט. אין די ברייט-געעפענטע אויגען—דער בליק פון אַ נאָר-וואָס אונטערגעשאַסע-נעם הירש. די פערוואַונדערטע שרעק פון ערשטען בעוואוסטזיין פון אַ טויטליכען קלאָפּ, ווי איבער דעם צאַרטען און שוואַכען בעשעפעניש וואָלט נאָר-וואָס אַריבערגעפאַהרען אַ שווערער וואָ-גען. ווער האָט עס אַזוי אכזריות'דיג אַראָבגעריסען און צע-טראָטען די נישט-פונאַנדערגעלאָזענע דופטיגע בלום? ווער איז דאָס?

—אַפּעליע?*)—האָט מיר אונטערגעזאָגט, אַריינגעהענדיג, אַנטאָקאָלסקי.

אַנטאָקאָלסקיס ווערק שטעהען ווייט פון היינט-צייטיגען לעבען, זיי געהערען אויך נישט צו קיין אַנדער בעשטימטער

(*) די העלדין 51 דעקספּירס טראַגעדיע „האַמלעט“

צייט. סאָקראַט, געסטאָר, יערמאָק, שפינאָזאָ—דאָס זענען אַלץ פאַרשטעהער פון פערשידענע עפאָכען, קולטורען און פעלקער; פערזענליכקייטען, וועלכע האָבען פון ערשטען בליק קיין שום צוזאַמענבונד נישט צווישען זיך. וואָס פאַר אַנאידעע בעהעפט זיי צוזאַמען? פאַרוואָס האָט זיך דער קינסטלער אָפגעשטעלט גראָד אויף זיי?

די הויפט-טיפען אַנטאָקאלאָסטיס, פון סאָקראַט'ן ביז פיאָטער דעם גרויסען, זענען כמעט אַלע פיאָנערען, נייעס-אויפטהוער, מענטשען פון אַ גרויסען גייסטיגען כח, פון שטאַרקער איבערציי-גונג און אַ ריזיגער ענערגיע. כמעט אַלע זענען זיי העלדען פון עפישע דראַמען און שטעהען איינזאַמע אַנטקעגען דעם אויפגע-רעגטען פיינדליך-געשטימטען המון. וועמען זיי האָבען געוואָר-פען אַ דרייטען אַרויסרוף. און כמעט אַלע פאלען זיי אין קאַמף. די אינערטע מאַסע פער'סמיט סאָקראַט'ן, ברענגט-אום די „מערטירערין“, לעגט אַריין אין חרם שפינאָזאָ'ן. און איבער די צעריסענע גופים פון די גרויסע פיאָנערען טראָגט זיך פונאַן-דער דער קאַלטער פערניכטענדער געלעכטער פון מעפיסטאָ.

נאָר אז מען קוקט זיך צו צום גאַנצען בילד אין אַלגע-מיינ, זעהט מען, אַז אין דעם ריזיגען קאַמף צווישען די פיאָ-נערען און דער אינערטער וועלט איז דער נצחון געבליבען אויף דער זייט פון די פיאָנערען. גע'סמ'טע און געהרג'עטע, אָפגעשטויסענע און אַנידערגעוואָרפענע, שטעהען זיי פאַר אונז מיט אַ הויך-אויפגעהויבענעם קאַפ, מיט אַ פאָהן פון נצחון, ווייל געזיגט האָבען זיי!

וועגען אַנטאָקאלאָסטיק'ן האָט מען פיל געשריבען. אויף ווי-פיל מען האָט איהם ביי זיין לעבען, איבערהויפט אין די ערש-טע יאָהרען פון זיין טעטיגקייט, געריהמט און אויפגעהויבען, פעררעכענענדיג איהם פאַר אַ געניאַלען קינסטלער, אויף אַזויפיל האָט מען איהם אין דער לעצטער צייט אַראָפגעוואָרפען, גע-מאַכט צו-נישט, ערקלערט פאַר אַ טאַלענטלאָזיגקייט. די פאַר-שטעהער פון דער נייער קונסט אָנערקענען נישט אַנטאָקאלאָסטיס ווערק פאַר סקולפּטור; וואָס איז עס פאַר אַ סקולפּטור אַהן

גופים, אָהן פּאַרם, אָהן דעם, וואָס עס איז דער תּוֹכֵן פּוֹן
 פּלאַטישער קונסט? צווייפּגעקריפעלע פּיגורען אין בגדים—אין
 בעסטען פּאַל איז עס „ליטעראַטור“, אָבער נישט סקולפּטור.
 אויב עס איז דאָ אַ טייל אמת אין דער כאַראַקטעריסטיק
 פּוֹן אַנטאַקאָלסקי שאַפּונג, איז אָבער די קריטיק אין גרונד
 פּאַלש. דער גרעסטער טעות פּוֹן אַזאַ קריטיק בעשטעהט אין
 דעם, וואָס זי שטעלט דער קונסט בעשטימטע דינים און פּאַ-
 דערט פּוֹן קינסטלער, ער זאָל זיי מקים זיין, אין דער צייט,
 ווען קונסט האָט נישט און טאָר נישט האָבען קיין שום בע-
 גרענעצונגען און דינים, הוּך דעם איינציגען—טאַלענט, אַז דאָס
 ווערק זאָל שאַפּען אַנעסטעטישע עמאַציע. דיועלבע קריטיקער,
 וועלכע פּערניכטען אינגאַנצען אַנטאַקאָלסקין, אָנערקענען פּאַר
 אַ גרויסען, אפילו פּאַר אַ געניאלען מאָהלער מאַרק שאַגאַלין,
 וואָס האָט אין זיינע שאַפּונגען אָבגעטראָטען פּוֹן אַלע יסודות
 פּוֹן קונסט, אפילו פּוֹן געזונדטען מענשליכען פּערשטאַנד, וועל-
 כער מאָהל פּליהענדע מענשען מיט אויסגעדריעהטע קעפּ, אונ-
 נאַרמאַל צווייפּגעקריפעלע גופים, הענד מיט זיבען פּינגער און
 גיט דערביי משונה'דיגע פּאַרבען. מיט אָט די אויסערגעווענהיי-
 כע מיטלען שאַפט ער אַ מיסטישע שטימונג, און דאָס איז שוין
 גענוג, כדי צו אָנערקענען איהם פּאַר אַ טאַלענטפולען מאָהלער.
 אַנטאַקאָלסקי האָט געזינדיגט געגען די קלאַסישע פּאַרמען
 פּוֹן פּלאַטיק, אָבער דאָס, וואָס ער האָט געשאַפּען, איז אָהן
 שום ספּק עכטע קונסט.
 אַנטאַקאָלסקי האָט געשאַפּען אַ נייעס מין סקולפּטור. אין
 אַ קונסט, וואָס בעשטעהט אינגאַנצען פּוֹן מאַטעריעלער שענקייט,
 פּוֹן גוף, האָט ער אַריינגעטראָגען אַ גייסטיגקייט, אַ נשמה,
 וועלכע פּערשטעלט מיט זיך די גאַנצע גשמיות. ער האָט יודאַ-
 איזירט די העלעניסטישע סקולפּטור, געשאַפּען אין איהר אַ
 נשמה אָהן אַ גוף. אַזוי ווי זיין חבר, דער מאָהלער לעוויטאַן,
 האָט ער, נישט וויסענדיג און נישט פּערשטעהענדיג עס, אינס-
 טינקטיוו אַריינגעטראָגען אין קונסט דאָס „אייביג-יודישע“, די
 גייסטיגקייט.

מיין פריינד, דער סקולפּטאָר באָריס שאַץ, דער גרינדער פון „בצלאל“, אַנטאָקאָלסקיס אַנאָיבערגעגעבענער תלמיד, האָט מיר פיל דערצעהלט וועגען דער אינערליכער טראַגעדיע, וואָס אַנטאָקאָלסקי האָט איבערגעלעבט. דאָס גאַנצע לעבען האָט ער זיך געפיהלט פּרעמד, איינזאַם און געבונדען אין דער קריסטלי-כער סביבה, האָט זיך געריסען צו זיין שורש, געטרוימט וועגען אומקעהרען זיך צו יודען און יודישע טעמעס. זיינע לעצטע נישט-פּערענדיגטע ווערק זענען געווען „אַדם און חוה“, ער האָט זיך געקליבען שאַפען „משה רבינו“ און די נביאים. און נאָך פיר טרוימען זענען ביי איהם געווען. נאָר ער האָט שוין קיין צייט נישט געהאַט זיי צו פּערווירקליכען.

אין זיין „אויטאָביאָגראַפיע“, וואָס איז דערפיהרט בלויז ביזן יאָהר 1871, שטעלט זיך אַנטאָקאָלסקי וועניג אָב אויף זיי-נע יוגענד-יאָהרען, ביז זיין אָפּפּאַהרען קיין פּעטערבורג. דער-מאָהנענדיג וועגען זיינע אָפטע נסיעות אַהיים, קיין ווילנאַ, פּרענגט ער עטליכע אַנעקדאָטישע עפיואָדען, צו בעווייזען, אויף וויפיל מען האָט איהם אין זיין געבורט-שטאָדט נישט פּערשטאַ-נען און נישט אָבגעשאַצט. אָבער מיט קיין איין וואָרט דער-מאָהנט ער נישט וועגען די גייסטיגע פּעדים, וואָס האָבען נישט אויפּגעהערט איהם צונויפּצובינדען מיט דער יודישער סביבה פון דער פּערלאָזענער היים. נאָר אין איין אָרט בעמערקט ער: „זומער האָב איך פּערבראַכט נישט ווייט פון שטאָדט (ווילנאַ) צוזאַמען מיט אַ קראַנקען פריינד“.

דער „קראַנקער פריינד“—געהייסען האָט ער וואָלף בן יעקב באָרעל—איז געווען, אויף וויפיל מען קאָן אורטיילען לויט אַנטאָקאָלסקיס בריף צו איהם, דער נאָהנטסטער יוגענד-פריינד פון סקולפּטאָר. זיי האָבען זיך בעפריינדעט אין עלטער פון אַכ-צעהן יאָהר און זייער פריינדשאַפט האָט זיך נישט איבערגערי-סען ביז פּאַרעלס פריהצייטיגען טויט (ער איז געשטאָרבן פון שווינדזוכט אין יאָהר 1871). פון פּעטערבורג האָט אַנטאָקאָלסקי אָפט געשריבען באָרעל'ן, דערצעהלט וועגען זיינען איינדריקען, איבערלעבענישען און ערפאַלגען אין דער אַרבייט. ער האָט זיך

אָפּט געווענדט צו איהם מיט בקשות וועגען אַלערליי פּאַמיליען-אָנגעלעגנהייטען.

אין אַ יאָהר צעהן אַרום נאָך מיין איינציג בעגעגעניש מיט אַנטאָקאָלסקין, שוין נאָך זיין טויט, האָב איך זיך געטראָ-פען אין פּאַרזי מיט וואָרף באַרעלס אַ שוועגערין, פּרוי רחל באַרעל, און איהר זון, איזידאָר באַרעל, וועלכע האָבען מיר איבערגעגעבען אַ פעקעל בריף אַנטאָקאָלסקיט צו באַרעל'ן (אין יודיש) און צוויי פּאַטאַגראַפישע בילדער פון 1867, אויף וועלכע ביידע פריינד זענען אַראַפּגענומען צוזאַמען. די פּרוי באַרעל האָט מיר איבערגעגעבען עטליכע איהרע אינטערעסאַנטע ערינערונגען וועגען אַנטאָקאָלסקיט יוגענד.

אַנטאָקאָלסקיט פּאַטער-האַט זי דערצעהלט, — האָט גע-האַלטען אַ שענק און אַ טיי-הויז. בשעת ער האָט איינגעאַרדענט דאָס טיי-הויז, האָט דער פּאַרבער אויסגעמאַלט מיט גרינע בלע-טער דעם אויווען, אין וועלכען ס'איז געווען איינגעמויערט דער קעסעל. ווען דער פּאַרבער איז אַוועק, האָט מאַטעל (אַזוי האָט מען גערופען אַנטאָקאָלסקין, שפעטער האָט ער אָנגעהויבען רו-פען זיך „מאַרקוס“), בענוצענדיג זיך דערמיט, וואָס דער פּאַ-טער איז נישט געווען אינדערהיים, אויסגעמאַהלט אויפ'ן אויווען אַ וואַסער-פיהרער, מיט אַ פּערד, מיט אַ וואַסער-פעסעל. אויס-געמאַהלט איז עס געווען זעהר לעבעדיג. איך געדענק נאָך די אויסגעמאַהלטע וואַסער-שפּריצען, וואָס זענען זיך פּונאָדערגע-פּלויגען פון דעם נישט פעסט-פּערשטאַפּטען לאַך פון פּאַס. ווען דער פּאַטער איז געקומען און דערזעהן דאָס געמאַהלעכק, האָט ער אָנגעהויבען טופען מיט די פיס, געשריען, אַז מאַטעל האָט פּערשמירט דעם גאַנצען אויווען און אַ וואָרף געטהון זיך שלאָ-גען דאָס יונגעל.

אַנטאָקאָלסקי האָט זעהר ליב געהאַט די מוטער. דעם פּאַ-טער האָט ער וועניגער ליב געהאַט. ווי נאָר ער איז געוואָרען בעוואוסט און אָנגעהויבען פּערדינען, האָט ער געפּוועלט, אַז דער פּאַטער זאָל אוימהערען האַלטען אַ שענק. שפעטער האָט ער דעם פּאַטער בעשטימט פאַר אַ פּערוואַלטער איבער'ן הויז,

וואָס ער האָט בעקומען אין נדן. געשטאַרבען איז דער פּאָטער פון אַנאָמגליקליכען צופאַל. בשעת אַ רעמאָנט פון הויז, איז ער אַראָפּגעפאַלען פון די רושטאַוואַניעס און דער'הרגיעט גע-וואָרען.

„מײן שוואַגער, וואָלף באָרעל, קענענדיג זיך מיט אַנטאָ-קאַלסקין, האָט גלייך פערשטאַנען, אַז פון איהם וועט אַרויס אַ גרויסער קינסטלער. מײן מאַן, אברהם, האָט נישט אָפּגעשאַצט אַנטאָקאַלסקין און פלעגט אַלץ פּרעגען ביים ברודער: „וואָס האָסטו געפונען אין דעם שענקערס זוהן?“ פלעגט איהם וואָלף ענטפערן: „וועסט זעהן, ס'וועט קומען אַ צייט, ווען מענשען וועלען האַלטען פאַר אַ כבוד, אַז דעם שענקערס זוהן וועט מיט זיי רעדען.“

„אין דער יוגענד איז אַנטאָקאַלסקי געווען זעהר אַ לע-בעדיגער, אַ ריהרעוודיגער, האָט פיל גערעדט, זיך שטענדיג גע'כמ'ט און אומעטום גערוקט זיך. ווען ער פלעגט קומען צו אונז אין יובעליר-געשעסס, פלעגט ער גלייך אַוועקגעהן אין וואַרשטאַט און שעה'ן-לאַנג שטעהן און קוקען, ווי די יובעליר-מייסטערס אַרבייטען. שפעטער, ווען ער האָט זיך אומגעקעהרט פון פעטערבורג, האָט ער זיך שטאַרק אומגעפיטען, ווי ער וואָלט בעקומען אַנאָדער כאַראַקטער, איז געוואָרען סאָליד, איינגע-האַלטען, האָט פיל געאַרבייט, אויסגעמידען געזעלשאַפט און מעהרסטענטילס געשוויגען. ווען ער פלעגט נישט אַרבייטען, האָט ער אַרומגעפלאַנדזשעט אין וואַלד. דעם וואַלד האָט ער שטאַרק לייב געהאַט... ווי אַ לעבעדיגער שטעזט ער פאַר מיינע אויגען; אַ מאָגערער, די אויגען ברענען, אויפ'ן קאָפּ אַ קוטשמע צעפודעלטע האָר, זיצט אין אַ ווינקעל, שחייגט און קוקט אַלע-מען נאָך מיט אַ שאַרפען בליק. עס איז געווען נישט אַרויסצו-שלעפען איהם פון זיין ווינקעל.“

ער האָט געהאַט זיינע „פּאַנטאַזיעס“: איינמאָל, ווען ער איז געקומען פון פעטערבורג, האָב איך בעמערקט, אַז אויף די מעשענע קנעפּ פון זיין מונדיר זענען אויסגעקריצט יודישע אותיות: אויף די לינקע קנעפּ—א. מ. אויף די רעכטע—אַנאָליף.

דאָס הייסט „מאַרקוס אַנטאַקאָלסקי“. זאָג איך איהם: „משוגע-
נער! צוליב וואָס האָט איהר עס געטהון? וואָס דאַרפט איהר,
אַז אַלעמען זאָל שטעלען אין די אויגען, אַז איהר זענט אַ
יוד?“ ענטפערט ער מיר: „איך האַלט פאַר זיך פאַר אַ פּבּוד,
וואָס איך בין אַ יוד, איך שטאַלציר דערמיט און וויל, אַז אַלע
זאָלען וויסען, אַז איך בין אַ יוד!“

„ער האָט ליב געהאַט צו בעווייזען זיין אַרבייט. אָפט
פלעגט ער ברענגען צו פיהרען צו זיך דעם אָדער יענעם פון
זיינע בעקאַנטע און אָנהויבען פונאַנדערפרעגען זיי: „וואָס דריקט
אויס דאָס פנים? וואָס פאַר אַ מין מענשען שטעלט פאַר די פי-
גור?“ און איז געווען איבערגליקליך, ווען מען פלעגט טרעפען.
איינמאָל איז ער צוויי שעה פסדר אָבגעשטאַנען ביי אונז אין
געוועלעב, געוואַרט, ביז איך וועל פריי ווערען און קאָנען געהן
צו איהם אָנקוקען זיין ווערק. ער האָט דעמאָלט געמאַכט זיין
„קאַרגען“. כ'האַב נישט געוואוסט, וואָס די פיגור בעדייט, נאָר
מיך האָט אָבגעשטעלט די צונויפגעקריפעלטע האַנד איבערן געלד
און איך האָב געזאָגט: „דאָס מוז זיין זעהר אַ זשענדער מענש.“
האָט ער זיך דערפרעהט.

„ווען מען פלעגט אָנהויבען שמועסען וועגען קונסט,
פלעגט ער זיך צוהיצען. שטענדיג פלעגט ער טענהן: „די נא-
טור! די נאַטור! אַלץ דאַרף לעפען! אַלץ דאַרף זיין וואָס געהן-
טער צו דער נאַטור!“ איינמאָל, בעת ער האָט געאַרבייט אויף
זיין „אינקוויזיציע“, בין איך געקומען צו איהם. עד היום גע-
דענק איך נאָך גוט דאָס ווערק. איבערהויפט האָט אויף מיר
געמאַכט אַנאַינדרוק די דערשראָקענע פרוי, וועלכע כאַפט פון
טיש אַ לייכטער. געקומען בין איך מיט מיין זון, וואָס איז אַר-
וועלכער איז דעמאָלט געווען נאָך אַ זויג-קינד. איך האָב אָנגע-
קוקט די „אינקוויזיציע“ און זאָג אַנטאַקאָלסקיין:

— „מאַרקוס! איהר פּרעגט אַליין, וואָס דריקט אויס דאָס
אָדער יענץ געזיכט אין אייערע ווערק. אַט, אדרבה, גיט אַ
קוק אויף מיין יונגעל און זאָגט, וואָס דריקט-אויס זיין געזיכט?
איהר שרייט דאָך שטענדיג: די נאַטור! די נאַטור!—אַט האָט

איהר די באַטור אליין, נישט אַ נאָכגעמאַכטע, וואָס קאָן זיין העכער'ו געזאָגט האָב איך עס, פערשטעהט זיך, ווי אַ שפּאַס און ער איז מיטאַמאָל אין כעס געוואָרען, האָט זיך אָנגעבלאָוען און גענוטפערט בייז:

— „אַט דער, — און ער האָט געוויזען אויפ'ן קינד, — וועט אויסוואַקסען, וועט ווערען אַלט, און וועט מיאוס שטאַר-בען. און דאָס — ווייזט ער אויף זיין ווערק — דאָס וועט קיינמאָל נישט שטאַרבען! דערין איז דער אונטערשידו“

„אַנטאָקאָלסקי פלעגט מיר אָפט דערצעהלען וועגען זיינע אינטימע אָנגעלעגענהייטען. איינמאָל האָט ער מיר אָנפערטרויט, אַז ער איז פערליבט אין אַ פרייליך פוסמאַן (וועגען איהר ווערט דערמאָהנט אין אַנטאָקאָלסקיס בריף צו באָרעלין). דאָס פרייליך איז געווען אַנאַרימס, איהר מוטער האָט געהאַנדעלט מיט אַלטע בגדים. זאָג איך איהם: „בראַוואָ, מאַרקוס! אַזאַ מענש ווי איהר דאַרף גליקליך מאַכען אַנאַרימס מיידעל! דערפאַר וועט איהר דאָס גאַנצע לעבען זיין גליקליך!“ אָבער פון דער ליבע איז גאַרישט געוואָרען. ער האָט אַ לאַנגע צייט געשריבען דער פוסמאַן בריף, נאָכדעם האָט ער זי פערגעסען.

„מיט מיין שוואַגער איז ער געווען זעהר בעפריינדעט. די זומערן פון 1868 1869 און 1870 האָט ער פערבראַכט ביים שוואַגער אויף אַ זומער-וואוינונג אין פּאַהוליאַנקע, נעבען ווילנאַ. דאָרט האָט ער געשאַפּען זיין „אינקוויזיציע“. ווען דער שוואַגער איז געשטארבען, האָט אַנטאָקאָלסקי צוגעזאָגט זיין פּאָטער, מאַכען דעם פערשטאַרבענעם ביוסט, נאָר ער האָט נישט ערפילט זיין צוואַג, נישט געמאַכט... צום אַלטען באָרעלין האָט ער זיך פער-האַלטען וואַרימער, ווי צום אייגענעם פּאָטער. ווען ער פלעגט קומען קיין ווילנאַ, איז זיין ערשטער ווייזט געווען צום אַלטען באָרעל. מיט איהם פלעגט זיך אַנטאָקאָלסקי בעראַטען וועגען אַלע זיינע פאַמיליען-אָנגעלעגענהייטען.

„מיט אַ יאָהר אַכט צוריק, ווען איך בין געקומען קיין פאַריז און זיך דערוואוסט, אַז דאָ וואוינט אַנטאָקאָלסקי, האָב איך גלייך געוואָלט געהן צו איהם. איך האָב נישט געוואוסט

אז דערצו פאָדערט זיך אַ גאַנצער פאַראַד. נאָר מיין זוהן האָט מיך אָפּגעהאַלטען; „ניין, זאָגט ער, איצט איז נישט דאָס, וואָס געווען. איצט דאַרף מען פריהער אָנשרייבען איהם אַ בריף, בעטען, ער זאָל אויפֿגעהמען און בעשטימען אַ טאָג און אַ שעה“. נו, האָב איך אָנגעשריבען אַ בריף, געשריבען אויף יודיש, פּראָסט, ווי אַמאָל. פאַר מיר איז ער דאָך פּערבליבען דערזעל-בער מאַרקוס, וואָס פריהער. אָנגעשריבען דעם בריף, אַריינגע-לעגט אין אַ קאַנווערט, צוגעקלעפט אַ מאַרקע, דער זוהן האָט דעם אַדרעס אָנגעשריבען און אַוועקגעשיקט. נאָר קיין ענטפער האָב איך נישט בעקומען... איך ווייס נישט פאַרוואָס. אפשר איז דער בריף נישט אָנגעקומען, אפשר אַנאַנדער סיבה, נאָר נישט געענטפערט... אזוי האָב איך איהם שוין נישט געזעהן”...

די אַלטימטשקע האָט שווער אַ זיפֿץ געטהון, אַנטשוויגען געוואָרען און איהר טרויעריגער בליק האָט זיך פּערטיפּט אין ווייטען עבר...

אַנטאַקאָלסקי בריף צו באָרעלין, וואָס פֿרוי רחל באָרעל האָט מיר איבערגעגעבען (צוועלף בריף וועלכע איך האָב ביי יענער צייט פּערעפענטליכט), געהמען אַרום אַ צייט פון דריי מיט אַ האַלב יאָהר. פון 15-טען פעברואַר 1867 ביז 3-טען נאָ-וועמבער 1870, ווען אַנטאַקאָלסקי איז געווען אין דער פעטער-בורגער אַקאַדעמיע. די בריף הויבען זיך אָן מיט טרויעריגע בעשרייבונגען, ווי ער הונגערט, געהט אין צוריסענע שיד און מיט לעדיגע קעשענעס, און פּערענדיגען זיך מיט טריאומפירענ-דע נאַכריכטען, אַז איהם האָט בעזוכט דער גרויספירשט וולאַ-דימיר אַלעקסאַנדראָוויטש, פֿדי אָנצוקוקען זיינע ווערק. אַז די גרויספירשטין מאַריאַ ניקאָלאָיעוואַ גיט איהם פינפהונדערט רובל, ער זאָל פאַהרען קיין איטאַליע פּערבעסערן זיין געזונד; אַז אַ מיליאָנער סאַלדאַטענקאַוו האָט ביי איהם בעשטעלט, איוואַן דעם גרויזאַמען אין האַלץ א. א. וו.

איך פּרענג דאָ איינעם פון זיינע בריף, וועלכער איז

אינטערעסאנט נישט בלויז מיטן אינהאַלט, נאָר אויך מיטן סטיל
און אַרטאָגראַפיע.

ליעבער פריינד!

שוין לאַנג גאָר איך דיר צו באַזאָנטוואַרטן מיט אייען
לאַנגען ברייף, אָבער וואָס קאָן מאַן מאַכן מאַיינע באַיגערקייט
האַב איך נאָך נישט גישטעלט צו פרידין אונד גיוויס דאָס מאַכט
דיר אויך אום צו פרידין, נור דאָך אויב האָסט אָנגיפאַנגן צו
לערנען די וועלט און די נאַטור. דאָ גיוויס האָט דו באַמערקט
ווען פויגליך זינגען, דאָן ווען דער היממעל איזסט העל אונד
דיא זעהנע שאַינט. ענדליך (עהנליך?) זינדין וויר אויך. וויר
זינגען ווען די קאָפּף איזסט פון אַלעס פראַיי, אונד שריין
ווען עס דריקט אונז. ליבער פריינד. יעצט וויל איך זאָגען
מיר איזסט דיא קאָפּף ניט פראַיי, דערום זינג איך יעצט ניט
אונד אידער צו שרייען, ליבערסט צו שוואַגן. איך ווייס
זויסט זאָגען „וואָס ניצט דיר די פאַרעדע אָהנע רעדע“. אָבער
דאָס איזסט גיוויינליך. באַ טראַכט גוט דיא וועלט און די מען-
שין דאָן ווירטו זעהן, אַם מערסטן באַ אונזערע יהודים איזסט
דער גאַנצער לעבען אייען פאַרעדע. אַלע ריידן פיל און טהוען
ווייניג, אַללע טאַנצען אייען קאַרע ראָד, זיי פערדרייען זיך דיא
קעפּף פון פערגינגענד. זיי ווערען שוואַך אויף דיא פיס. אונד
דאָך גייען זיי ניט אָפּ איין שריט וואיטער פון זייער אָרט.
דוא אַלס אַנטפאַנגער, האָסט זיך אָפּגישטעלט און האָסט גיפונען
אין ווילנה אייען פערדאַרבענעם כאַראַקטער. איך קאָן דיר זאָ-
גן בינסט גליקליך ווען האָסט גיפונען נור איין פערדאַרבענעם
כאַראַקטער. נאָר איך צו דאין גליק קום ניט. איך וואָלט זיך
גישעצט גליקליך ווען איך וואָלט גיפונען אַנווייניגסטען אייען
ראַיכין כאַראַקטער. איך בין ניט צו פרידין פון פריידינס פאַס-
מאַנס גליק. זיא שפרינגט פון פאיער אין וואסער. איהר קאָמט
זיך נאָך צו שלאָגן אין דיא וועלין פון מער, און שאַד. איך
באַ דויער איהר. דאָך זאָג איהר ניכטס, נור גריס איהר פון
מיר אונד ווינט דיא דאָס בעסטע. מיר איזסט גיווען זייער
אָנגינומען צו האַרלין דאָס איך וועל דיר האַפּן פאַר אייען

גאסט, נאך מעהר וועל איך זיך פרייען, ווען עס וועט דאָס פאַרקאָממען.

„מאין קוואַטיר איזסט ניט שלעכט אַנווייניגסטין בעסער פון דיא ווינטערדיקע, נור איך באַ דויער דאָס דאָס איזסט עט וואָס צו הויך. דיר וועט זאין שווער צו גייען. דאָך אַנווייניג-סטען אייען מאַהל מיט מיטלען ווירסדו מוזין זאין. נור איין? שרייב מיר צי האָסט זיך שוין אַראַין גיצויגין אויף זומער קוואַטיר, ווי גייט דיר אין דיא גיוזנדהייט, ווי פריינגסט דו צו דיא צייט, ווער באַזוכט דיר אונד זאָ וואַיטער אונד וואַי-סער גריס אַללעמען פון הויז באַ זאָנדער פאטער אונד מוטער. ביטע צו שרייבן שנייצער. ער מאַכט מיר זייער גרוישע אומשטענדען.

פון מיר דאין פריינד

Антоко́льскій

דעם 1-טען מאַי 1868 יאָהר.

ביטטע צאָל מיר ניט דאָס זעלבע וויא איך דיר.

שרייב מיר דאָך זאָלכע בריפף וויא דעם פאַריגען.

„די וועטערין אין פעטערסבורג זיגדין זעלטען. געסטערן בין איך שוין גיגאַנגין אין אייען ראָק און דאָך איזסט מיר שוין גיווען הייס. מאן קאָן רעכענין אויף אייען שיינעם זאָ-מער. איהר זאנט גליקליך ווען איהר האָט וואַלד, וואַסער, בערגער, אַללעס אַרום זיך. איך ווייס ניט צי ווער עס קאָן מיר פאַר שטייען, וויא איך ליב דאָס אַללעס. אָ ווא געמט מאן פליגלין.“

אין פאסטער אינסטיטוט

אין פאריז

וואי פאסטער, דער גרעסטער וויטענשאפטליכער זשעני
 פון ניינצעהנטען יאָהרהונדערט, וועלכער האָט, לויט דעם אויס-
 דרוק פון זיין ביאָגראַף, „אין משך פון פּערציג יאָהר, —
 אויפגעטון אין דער מעדיצין מעהר, ווי אין איהר איז אויפ-
 געטהון געוואָרען פאַר די פריהערדיגע פיער טויזענד יאָהר, —
 איז געוואָרען בעקאַנט אין די ברייטע שיכטען פון פּאָלק נאָר
 דאָן, ווען ער, שוין אויף די עלטערע יאָהרען, האָט איינע פון
 זיינע ענטדעקונגען צוגעפאַסט צום פראַקטישן היילען משוגעת,
 וואָס קומט פון אַ ביס פון אַ משוגענעם הונד. וואָלט ער נישט
 מאַכען די ענטדעקונג, וואָלט זיין נאָמען פּערבליבען פּרעמד און
 אונבעוואוסט פאַר די פּאָלקס-מאַסען, ווי עס זענען פּרעמד און
 אונבעוואוסט די נעמען פון ניוטאָן און דאַרווין.
 די גלענצענדע רעזולטאַטען פון די איינשפּריצונגען געגען
 „וואַסער-שרעק-משוגעת“ האָבען אַרויסגערופען אין דער גאַנצער
 ציוויליזירטער וועלט אַזאָ ענטזיקונג און דאַנקבאַרקייט, אַז עס
 איז בעשטימט געוואָרען צו אַרגאַניזירען אַנאַלועטליכע געלד-

זאמלונג צו „שאפען א לאבאָראַטאָריום, וואָס זאָל ווערטה זיין פּאַסטערין. אין אַ קורצער צייט האָט די זאמלונג געגעבען צוויי מיט אַ האַלבן מיליאָן פּראָנק. אויף אַזא אופן איז דער אינ-סטוט אַנאַלועטליכע מתנה פּאַסטערין.

אַ בעשיידענע געביידע פון דרויסען. נאָך מעהר בעשיי-דען די איינריכטונג איבעוועניג—און דאָך איז עס איינע פון די וואונדערבארסטע און הערליכסטע וויסענשאַפטס-אַנשטאַלטען אין דער וועלט. דער אינסטיטוט, וואָס טראָגט דעם נאָמען און וואו עס געפינט זיך דער קבר פון גרויסען זשעני, איז דער העכ-סטער פּאַרשטעהער פון יענער וויסענשאַפט (באַקטעריאָלאָגיע), וועלכע פּאַסטער האָט געשאַפען און וואָס ווערט אַליץ מעהר פערשפרייט און הערט נישט אויף אָפצוהאַלטען נייע נצחונות איבער די שרעקליכסטע פיינד פון דער מענשהייט. דריי דורות פּאַסטערס תלמידים, צווייטע איבער דער גאַנצער וועלט, פיה-רען אַ העפטיגע מלחמה מיט די גרויזאַמסטע עפידעמיעס. נאָר אַלס הויפט-צענטער, אַלס לעבענס-נערו פון דער גאַנצער באַק-טעריאָלאָגיע, בלייבט דער פּאַריזער, פּאַסטער-אינסטיטוט, אין וועלכען, הויך פּאַסטערין, האָבען געאַרבייט און אַרבייטען זיינע דירעקטע יורשים—די ערשט-קלאַסיגע נעלעהרטע: מעטשניקאָוו, ר. דיוקלאָ, יערסען, קיאַטאַזאַטאַ, כאַווקין, מאַרמאָרעק און אַנדערע.

דער אינסטיטוט האָט זיינע מאָראַלע טראַדיציעס, געבלי-בענע בצואה פון פּאַסטערין. אַ פּראַנצויזישער שריפטשטעלער האָט אַזוי כאַראַקטעריזירט די פּאַרשטעהער פון אינסטיטוט: „די מענ-שען גיבען אונז אַ ביישפּיל פון די שטרענגסטע טוגענדען, זיי האָבען אויף זיך אַרויפגעלעגט אַ „נדר פון אַרימקייט“ און וויי-זען אַרויס אין זייער דינסט פאַר דער מענשהייט אַזא אָהן-פניות'דיגקייט, וואָס די וועלט האָט געזעהן נאָר אין די ערשטע צייטען פון די מאַנאַכען-אגודות (אַרדענס). דער אינסטיטוט איז אַ מין מאַנאַסטיר פון דער אַקונפּט, געווידמעט אַ נייער רעלי-גיע—דער רעליגיע פון וויסענשאַפט. דער מאַנאַכען-אַרדען, וואו די מיטגלידער זאָגען זיך אָב, ווי ר. האָט עס געטהון,—אפילו

פון א געהעכערטען געהאלט לטובת דעם אינסטיטוט, — האָט זיינע מיסיאָנערען, ווי יערסען, וועמען מען קאָן טרעפען אומעטום, וואו עס איז דאָ אַ געפֿאהר פון אַנ'עפידעמיע: אין כינא אויף דער דזשומא, אין מאַדאַגאַסקאַר אויף קדחת; ער האָט זיינע קדושים ווי טיוליע, וועלכער איז אומגעקומען אין מצרים ביי דער כֹּאֶלעראַ-עפידעמיע. אין דער גאַנצער אַנשטאַלט הערשט אַ שטימונג פון טיפער אהדות און זעלבסט-אָפּפערונג.

זענענדיג אין פאריז, האָב איך צוזאַמען מיט נאָך עטלי-כע בעקאַנטע בעזוכט דעם אינסטיטוט און בעקוקט איהם אונ-טער דער אָנפיהרונג פון דעמאָלדיגען דירעקטאָר (איצט פער-שטאַרבענעם) דיוקלאַ.

דיוקלאַ, אַ בעיאָהרטער מאַן, אַ מאָגערער, מיט אַ לענגלי-כען ערד-פאַרביגען געזיכט, שפּיציג בערדעל און גרויליכע האָר, מיט אַ רוהיג-טרויעריגען בליק פון יונגע קלוגע אויגען און מיט אַ סקעפטישען קנייטשעל ביי די ברעגעס ליפען, האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט אַ טיפישען געלעהרטען פון אַלטען נוסח. ווען איך האָב איהם שפּעטער געזעהן אין זיין לאַפֿאַראַטאָריום ביי דער אַרבייט, האָט ער מיר מיטן פנים און פיגור דערמאָהנט אַ מיטעלאַטערישען אַלכעמיקער.

פאָרן בעזוכען דעם אינסטיטוט האָט אונז דיוקלאַ גע-פיהרט אויף פאסטערס קבר, וואָס געפינט זיך, ווי שוין גע-זאָגט, אין דער געביידע גופא, אין אונטערשטען שטאָק. מיר זענען געגאַנגען דורך אַ לאַנגען קאָרידאָר. פון דערווייטנס, ביים עק קאָרידאָר, האָבען מיר געזעהן אַ מין טעמפעל-חדר, בעלויב-טען מיטן שיין פון וועקסענע ליכט. פאָרן אַריינגאַנג, אויף ביידע ווענד ביי די זייטען פון טהיר, הענגען צוויי זילבערנע קרענץ: „פון אינסטיטוט“ און „פון סטודענטען“. אויף דעם האַלב-קיילעכדיגען באַלקען איבער דער טהיר — אַנ'אויפשריפט מיט גאָלדענע אותיות: „גליקליך איז דער, ווער עס טראָגט אין זיך אַ גאָט, דעם אידעאַל פון שענקייט, דעם אידעאַל פון קונסט, דעם אידעאַל פון וויסענשאַפֿט, דעם אידעאַל פון פאָטערלאַנד, דעם אידעאַל פון עוואַנגעלישער טוגענד“.

מיר זענען אריין אין אהל. אין מיטען, אויפ'ן קבר, איז געלעגען א לענגליך פיר-קאנטיגער, אָפּגעפּאַלירטער שוואַרצער שטיין אָהן אַ שום אויפּשריפט. אַרום איהם זענען געשטאַנען אין פיער הויכע לייכטער ברענענדיגע וועקסענע לייכט. אין דער פּאָדערשטער וואַנד, אין אַ טיפעניש, אַ קראַנץ פון לעבעדיגע בלומען. אויף די זייטיגע ווענד, צוויי ווייסע מאַרמאַר-ברעטער מיט לאַקאָנישע אויפּשריפטען פון די וויכטיגסטע ענטדעקונגען, וואָס פּאַסטער האָט געמאַכט. אויפ'ן האַלב-קילעכדיגען באַלקען און די ווענד, אויסגעלעגטע פון קליינע, פּערשידענפאַרביגע שטיינדלעך, זענען געווען מאָזאַאישע געמעהלעך, חיות און עופות, איבער וועלכע פּאַסטער האָט געמאַכט זיינע פּאַרשונגען; אַ בילד, ווי דער פּופּצעהן-יעהריגער פּאַסטוך זשופּיל וואַרפט זיך אויף אַ משוגענעם הונד, וועלכער איז אָנגעפּאַלען אויף שפי-לענדע קינדער, און אַנדערע.

דער געלער, קרענקליך-הייסער שיינ פון די וועקסענע לייכט, צונויפגעמישט מיט'ן בלייכען טאָג-ליכט, וואָס איז קוים אַריינגעדרינגען פון דרויסען, האָט צוגעגעבען דעם אהל דאָס אויסזעהן פון אַ טעמפל. די מאָזאַאיק, אין וועלכער עס זענען מעהרסטענטייל געווען געלע שטיינדלעך, האָט אָבגעלייכטען פון אַלע זייטען מיט וואַרימע טאָנען און האָט געפינקעלט און גע-לעבט. קיין איין שטיינדעל איז נישט געבליבען גלייכגילטיג, אומבעמערקט. קיין שום רעליגיעזער סימבאָל האָט זיך דאָ נישט געפונען, און דאָך איז אַלץ געווען דורכגעדרונגען מיט אַ טי-פער רעליגיעזער שטימונג. דער אַרכיטעקט (זשוראַ) האָט, ווייזט אויס, געשטעלט זיך די אויפגאַבע צוזאַמענצוהעפטען די שטי-מונג פון אַ רעליגיעזער פּערהייליגונג מיט אַ רוהיגען פּאַטאָס פון וויסענשאַפטליכען געדאַנק. און ער האָט דערגרייכט זיין ציל.

מיר זענען שוויגענדיג געשטאַנען אַרום דעם שוואַרצען שטיין. דיוקלאָ האָט דערצעהלט וועגען פּאַסטער'ן, ערקלערט דעם אינהאַלט פון די מאָזאַאישע בילדער, און געענדיגט מיט די ווערטער:

— „זאָ הערליכען און אַריגינעלען קבר האָב איך אין ערגעץ נישט געזעהן.“

ב

דיוקלאָ האָט אונז אַריינגעפיהרט אין די אָפטיילונג, וואָר עס ווערען געמאַכט די איינשפריצונגען. אין אַ גרויסען זאַל זענען געזעסען אַ מאַן פּופּציג, מענער, פרויען און קינדער— אַלץ געביסענע פון משוגע'נע הינד אָדער וועלף. געווען צוויי-שען זיי עטליכע אַראַבער, די איבעריגע—פּראַנצויזען. די קראַנק-קע האָבען אָנגעהערט צו צוויי פּערשידענע קאַטעגאָריעס: איינע—רייכע, בורזשאַזע, גוט געקליידעטע. די זענען געביסען געוואָרן רען פון שטוב-הינדטלעך; די צווייטע—מאַגערע, פּער'חוש'טע, אַרומגעריסענע; פּאַסטוכער, דאָרף-באַטראַקעס אָדער בעטלער, געביסענע פון וועלף אָדער דאָרפס-הינד.

מיך האָט איבערראַשט דער אויסדרוק פון די פּנימ'ער ביי די קראַנקע; קיין שפור פון אונרוהיגקייט. אַלע האָבען זיך גע-האַלטען צוויי, ווי זיי האַלטען קומען אַהער נאָר אָפּפּטר'ן אַ חוב, אַ צערעמאַניע. אַזאַ טיפען אונבעוואוסטויניגען גלויבען אין דעם כּח פון מעדיצין איז מיר פריהער נישט אויסגעקומען צו זעהן ביי קראַנקע.

דיוקלאָ האָט אונז ערקלערט:

—דער תּוֹכַן פון אונזער היילונג בעשטעהט אין דעם, וואָס מיר געוועהנען ביסלעמוייו צו דעם אַרגאַניזם צו גיפט, וואָס געפינט זיך שוין אין איהם אין אַ בעהאַלטענעם צושטאַנד דורכ'ן ביס. מיר הויבען אָן אַריינשפריצען זעהר אַ שוואַכען גיפט, וועלכען דער אַרגאַניזם איז גרינג גובר, נאָכדעם שפּרי-צען מיר איין אַ ביסעל אַ שטאַרקערן, און נאָך אַ שטאַרקערן, ביז דער אַרגאַניזם געוועהנט זיך צו צום שטאַרקסטען גיפט און פאַר איהם הערט אויף צו זיין געפעהרליך דער גיפט, וואָס איז אַריין דורכ'ן ביס... לויט דעם, אין וועלכען טייל גוף דער פּאַציענט איז געביסען און ווי שטאַרק די פּערגיפטונג איז,

מאָלען מיר פון צעהן ביז פופצעהן איינשפריצונגען, טעגליך צו איינער אָדער צוויי.

— וואָס פאַר אַ פראָצענט שטערבליכקייט איז דאָ צווישען די, וועמען מען מאַכט איינשפריצונגען?—האָב איך געפרעגט. — וועניגער ווי איין פראָצענט. בערך זעקס-זיבען אויף טויזענד פאַציענטען. אי דאָס פאַלט עס אויס אויף אַזעלכע, וואָס האָבען זיך צו שפעט געווענדט נאָך הילף. ביז פאַסטערס ענטדעקונג האָט די שטערבליכקייט אַריבערגעשטיגען פופצעהן פראָצענט.

אין צווייטען חדר איז פאַרגעקומען די איינשפריצונג. די קראַנקע מיט ענטבליוטע בייכער, זענען איינע נאָך די אַנדערע צוגעגאַנגען צום דאָקטאָר. ער כאַפט אָן מיט צוויי פינגער די הויט פון בויך פון איין זייט, פון דער צווייטער זייט שטעכט ער דורך מיטן שפּריץ, לאָזט אַריין די פליסיגקייט און געהט גלייך איבער צום צווייטען. די גאַנצע פראָצעדור דויערט אַנג-אויגענבליק. פאַר צעהן מינוט האָט ער געמאַכט איבער צוואַנציג איינשפריצונגען.

— איז עס אמת, הער דיוקלאָ, אַז פון אַט דער קראַנק-הייט איז דער טויט אַ שרעקליכער?—האָט אַ פּרעג געטהון אַ לעהרערין, וועלכע האָט זיך מיט אונז געפונען, פּערגעסענדיג, אַז דאָ גופא שטעהען און הערען זי די קראַנקע.

— עס הויבט זיך נישט אָן—האָט איהר געענטפערט רוהיג, מיט אַ שמייעלע דיוקלאָ—זעהר אַ גרינגער טויט. ווען איך וואָלט האָבען די מעגליכקייט אויסצוקלויבען זיך אַ טויט, וואָלט איך קיין בעסערן נישט בעגעהרט.

— אָבער מען קראַמפט דאָך. עס ציהען צונויף די גלי-דער?—איז צוגעשטאַנען די לעהרערין.

— דאָס איז נישט פון דער קרענק, נאָר פון דער שרעק פאַר איהר. מען דאַרף נישט שרעקען, נישט זיך, נישט דעם צווייטען.—האָט ער געענטפערט טרוקען.

מיר זענען אַריבער אין צווייטען שטאַק, וואו עס געפי-נען זיך די לאַבאָראַטאָריעס. דיוקלאָ האָט אונז אַריינגעפיהרט

אין דער אלגעמיינער לאבארטאָריע. ביי אַ צעהנדליג טישען, אָנגעשטעלט מיט אַלערליי אינסטרומענטען, זענען געזעסען דאָק-טוירים און סטודענטען און געארבייט איבער פערשידענע פרע-פארצטען. דיוקלאָ האָט אונז בעוויזען אונטער אַ מיקראָסקאָפּ די מיקראָבען פון סטאַלבניאַק (טעטאַניוס) און סיבירער „אַזווע“. נאָכדעם האָט ער אונז צוגעפיהרט צו אַ חדר, וואו עס ווערען „געהאָדעוועט“ אַלערליי מיקראָבען. אין חדר איז די טעמפעראַ-טור דיזעלבע, ווי פון מענשליכען אָרגאַניזם 36-37 גר. און פון דאָרט האָט אַ שפּאַר געטהון אַ שווערער ריח.

—חוץ די וויסענשאַפֿטליכע אונטערזוכונגען, —האָט אונז ער-קלערט דיוקלאָ — אַרבייט-אויס דער אינסטיטוט אַלערליי „סער-יומס“, אַריינשפּריצונגען געגען טובערקולאָז, דיפטעריע און אַג-דערע, וועלכע מיר פּערקויפּען אויף פיל הונדערטער טויזענד פּראַנק יעהרליך.

מיר האָבען נאָך בעזוכט די ביבליאָטעק, זעהר אַ רייכע, וועלכע בעקומט אַניערך פּערציג פּעריאָדישע אויסגאַבען אויף אַלע שפּראַכען איבער באַקטעריאָלאָגיע און אַדץ, וואָס האָט אַ שייכות צו דער וויסענשאַפֿט. דער אינסטיטוט גיט אַרויס אַ זשורנאַל אונטערין נאָמען „אַנאַלען פון פּאַסטערס אינסטיטוט“. מיר זענען אַרויס אין זויף. דאָרט זענען אין גרויסע שטייגען געשטאַנען היהנער, גענו. אין אַנדערע שטייגען זענען געשטאַנען מאַלפּעס.

—אויף גענו פּאַרשען מיר אויס אַ מין טיפּוס, וואָס איז פּערשפּרייט אין רוסלאַנד. אויף די מאַלפּעס ווערען געמאַכט פּאַרשונגען איבער ווענערישע קראַנקהייטען.

אין אַ שפייכלער, אין שטייגען מיט שטאַרקע אייזערנע קראַטעס זענען געזעסען עטליכע צעהנדליג הינד. אייניגע האָ-בען הייזעריג געבילען, אַנדערע האָבען געקוקט אויף אונז מיט מוטע גלעזערנע אויגען. די איבעריגע האָבען אויסגעוויזען ווי געוונדטע. דאָס זענען הינד, וואָס מען ברענגט אַהער אויף אַ פּרוב, אויב זיי זענען משוגע.

נעמען שפייכלער איז געשטאַנען אַ גרויסער אויווען.

—דאָ ווערען פערברענט די טיילען פון די חיות און עופות, איבער וועלכע מיר מאַכען אונזערע פּאַרשונגען. אַ גאַנץ טייערער הייץ-מאַטעריאַל. בלויז קראַפֿליקעס פערברענען מיר יעהרליך אויף צוואַנציג טויזענד פראַנק.

מיר זענען אַריין אין אַ צווייטען שפייכלער, וואו אין צעהנדליגער שטייגען זענען געזעסען גאַנצע משפחות קראַפֿליקעס און ים-חזירי'מ'לעך.

—דאָס איז אונזער אַרמעע, —האָט דיוקלאַ זיי רעקאָמענדירט. —אייביגע זענען שוין געווען אין שטרייט, אַנדערע וואָר-טען זייער רייה.

עס איז נישט שווער געווען צו דערקענען די, וועלכע זענען שוין געווען אין שטרייט. שוואַכע, טרויעריגע, פערשלעך-פענע, האָבען זיי זיך קוים געהאַלטען אויף די פיסלעך און געקוקט אויף אונז מיט מוטנע אויגען. די, וואָס זענען נאָך נישט געווען אין שטרייט, זענען געזעסען צונויפגעפרעסט איינע צו די אַנדערע, בעוועגט מיט די אויערן און פּרעהליך געקוקט אויף אַלע זייטען.

די לעהרערין, ווי אַנ'עכטע פּראַנצויזין, האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן פונם באַנאַלען אויסגעשריי, פּאָוור בעטו" (אַרים בעשעפענישו) און מיט אַ פּאַרוואָרף געזאָגט דיוקלאַן: —ווי האָט איהר אַ האַרץ צו פייניגען אַזעלכע ליב-הילפּאַזע חיה'לעך!

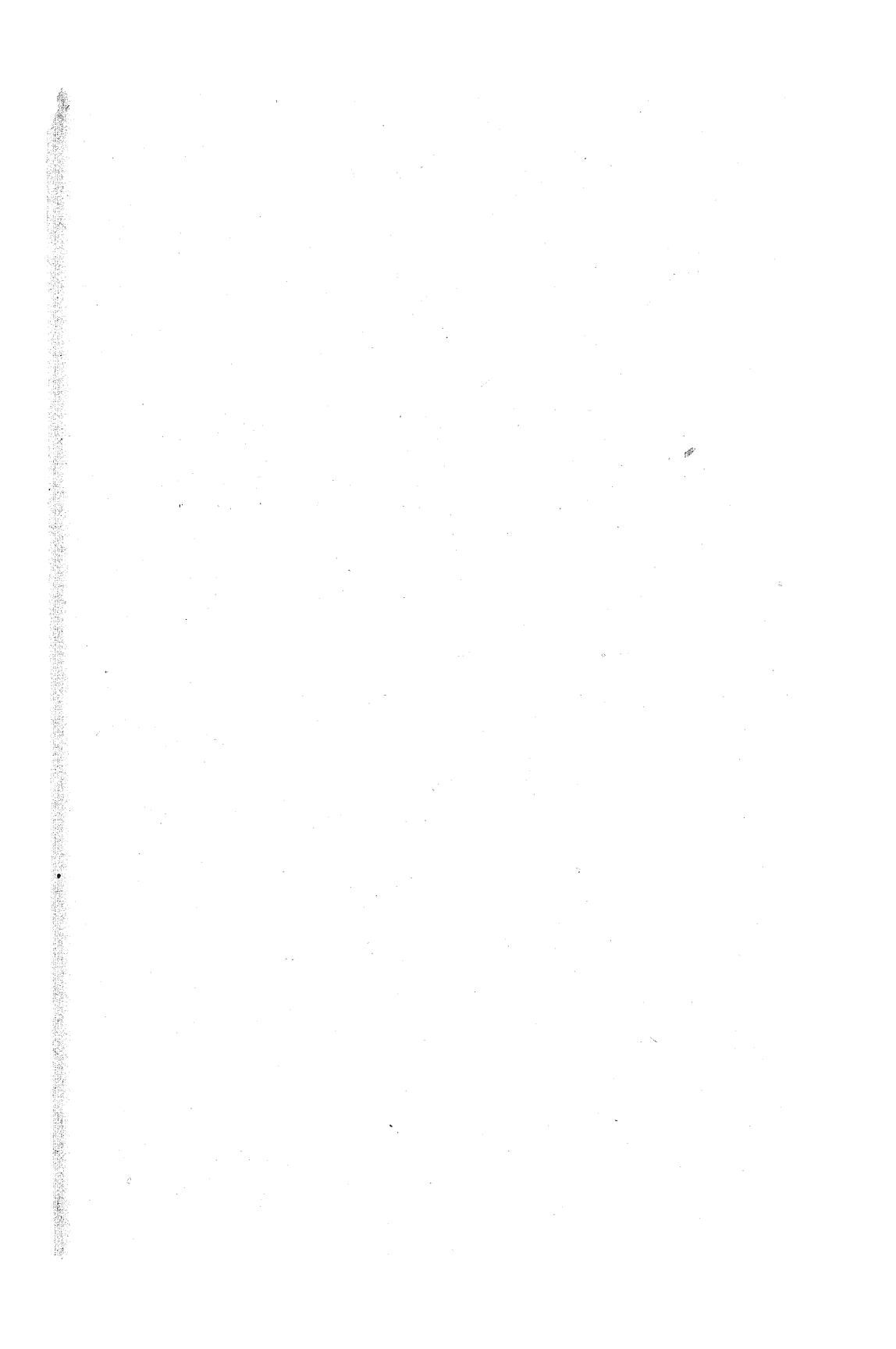
—אַ, מאַדאַם! —האָט איהר דיוקלאַ געענטפערט מיט אַ לייכטער איראַניע, —איך פּערזיכער אייך, אַז זיי האָבען זיך נישט וואָס צו קלאַגען אויף זייער גורל. זיי איז דאָ גוט, אַ ביסעל ענגליך, נאָר זיי האָבען ליב געזעלשאַפט. זיי ערוואַרט, פּערשטעהט זיך, דער טויט, נאָר ער ערוואַרט דאָך אונז אויך. איבריגענס, עקזיסטירט פאַר זיי קיין טויט נישט, ווייל זיי פּער-שטעהען איהם נישט. איז עס דען נישט קיין גליק?

ער האָט געעפענט אַ שטייגעל, וואו עס האָבען זיך גע-פונען געזונדטע קליינע ים-חזירי'מ'לעך. גענומען איינס, אַוועק-

נעשטעלט עס אויף א קאסטען, וואָס איז דערביי געשטאָנען און
גענומען עס גלעטען.

—א קלוג, ליב, גוטמוטהיג חיה'לע,—האָט ער אויסגע-
דעלט צאָרט.

דאָס חיה'לע איז רוהיג, מיט אַ צוטרוי געלעגען אונטער
זיין האַנד און געקוקט אויף איהם אויפּמערקזאָם. אַ מאָמענט
האַבען זיך זייערע בליקען בעגעגענט און זיי האָבען ערנסט און
פאַרשענד געקוקט איינער אויפ'ן אנדערן ווי זיי וואָלטען פרע-
גען, ווער פון זיי האָט טיפּער אַריינגעדורנגען אין סוד פון
לעבען...

עכט פראנצויזיש

אין יאָהר 1900 האָב איך, געפינענדיג זיך אין פאַריז, גענומען אַנאַקטיווען אָנטייל אין איינאַרדנען די רוסישע אָבטייל-
לונג פון דער אַלױעלטליכער אויסשטעלונג, וועלכע איז דאַן פאַרגעקומען. צוגעצויגען צו דער אַרבייט האָט מיך דער היילפּס-
קאָמיסאַר פון דער רוסישער אָבטיילונג, אַ ליבעראַלער בעאַמ-
טער, ק. ניקאָלאַיעױסקי, מיט װעלכען איך האָב זיך פאַר דער צייט נאָהנט בעפּריינדעט און פּלעג אָפּט אַריינגעהן צו איהם.
איינמאַל, אָנהויב הערבסט, װען די אויסשטעלונג איז שױן געװען געעפּענט און מיין אַרבייט דאָרט האָט זיך פּערענדיגט, בין איך אין אַװענד אַריינגעקומען צו ניקאָלאַיעױסקי'ן. איך האָב דאָרט געטראָפּען אַ מאַן פון אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג, אין װעמען איך האָב נאָכ'ן פנים און נאָכ'ן האַרטען רוסישען אַק-
צענט גלייך דערקענט אַ גרוזינער. ניקאָלאַיעױסקי האָט מיר איהם פאַרגעשטעלט:

— פירשט אַנדראַניקאָװ.

און צוגעגעבען מיט אַ געלעכטער.

— איך האָן, אַז איהר זענט נישט שטאַרק איבערראַשט פון דעם טיטול. איהר ווייסט, מסתמא, אַז אין קאָוקאַז זענען אַלע, חוץ די אַרטיגע הינד און די אָנגעקומענע רוסישע בע-אַמטע, דורכאויס פירשטען!

דער פירשט אַנדראָניקאָוו האָט זיך נישט בעליידיגט פון דעם גראַבליכען וויץ און גוטמוטיג זיך פונאַנדערגעלאַכט.

פון דעם ווייטערדיגען געשפרעך האָב איך זיך דערוואוסט, אַז דער פירשט איז אַ קאָוקאַזער גוטבעזיצער, האָט זיינע ווייב-גערטנער און איז קאַמאַנדירט, דורכ'ן פערבאַנד פון די קאָוקאַז-זער גוטבעזיצער קיין פראַנקרייך צו בעקענען זיך דאָ אויפ'ן אָרט מיט די מיטלען, וואָס זענען אָנגענומען געוואָרען געגען די מגיפות פון פילאַקסערא און מילבין אויף וויינצווייגען. אין די אַכציגער און ניינציגער יאָהרען פון פאַריגען יאָרהונדערט האָבען זיך איבער פראַנקרייך אַריבערגעטראַגען אָט די מגיפות, וועלכע האָבען חרוב געמאַכט די גרעסטע און בעסטע ווייב-גערטנער פון לאַנד. מיט גרויס מיה האָט זיך איינגעגעבען צו בעקעמפען די מגיפה און ווידער אויפשטעלען די פערוויסטע וויינגערטנער.

דער פירשט אַנדראָניקאָוו האָט זיך צורעדט מיט מיר, ווי מיט אַנ'אַלטען בעקאַנטען. ער האָט דערצעהלט, וואָס ער האָט אויפגעטהון פאַר די עטליכע טעג, וואָס ער געפינט זיך אין פאַריו. ער איז געווען אין קאַמיטעט פון דער „אַלגעמיינער געזעלשאַפט פון פראַנצויזישע וויינגערטנער-בעזיצער" און דער סעקרעטאַר פון קאַמיטעט איז געווען אַזוי ליבליך, אַז ער האָט איהם, אַנדראָניקאָוו, אַרויסגעגעבען זעכציג רעקאַמענדאַציע-בריוו צו די גרעסטע בעזיצער פון די פראַנצויזישע וויינגערט-נער. נאָר אַנדראָניקאָוו'ן האָט שטאַרק בעאנורוהיגט, וואָס ער רעדט קיין וואָרט פראַנצויזיש נישט. פל זמן ער איז דאָ אין פאַריו, איז נישט שווער צו בעגעהן זיך. ער האָט פיל בעקאַנט-טע און זיי געהען מיט איהם וויפיל ער דאַרף. אָבער ווי לאַזט מען זיך פאַהרען אין דער פראַווינץ, נישט קענענדיג די שפראַך? — פאַרוואָס זאָלט איהר נישט פאַהרען מיט דעם פירשט

אנדראַניקאָוו אַלס דאָלמאַטש?—האַט מיר אַ זאָג געטהון ניקאַלאַ-
יעווסקי—איהר האָט איצט אַלץ איינס קיין שום בעשעפטיגונג
נישט. וואו וועט איהר געפינען נאָך אַזאַ געלעגנהייט, אַרומ-
צופאַהרען איבער פראַנקרייך און בעקענען זיך מיט דער פראַנ-
צויזישער פראַוויניץ? דערצו וועט איהר פאַר די עטליכע חדשים
פערדינען שעהנע עטליכע הונדערט פראַנק.

מיר איז דער פלאַן געפעלען געוואָרען. אַנדראַניקאָוו האָט
איהם אויך מיט פרייד אָנגענומען און אין עטליכע מינוט זענען
מיר דורכגעקומען. אַנדראַניקאָוו האָט מיר פאַרגעלעגט, חוץ אַלע
הוצאות, געהאַלט צעהן רובל טעגליך. דערביי האָט ער צוגעגע-
בען, אַז ער אַליין בעקומט דרייסיג רובל געהאַלט פון די, וואָס
האַבען איהם קאָמאַנדירט. מיר האָבען בעשטימט אַרויסצופאַהרען
אין צוויי טעג אַרומ.

דער ערשטער פונקט פון אונזער מאַרשרוט איז געווען
די שטאָדט נאַנט. דאָרט האָבען מיר געדאַרפט אָבשטייגען און
פאַהרען עטליכע צעהנדליג וויאָרסט מיט אַ פוהר צום ערשטען
וויינגאַרטען.

ווען דער צוג האָט זיך אָבגעשטעלט ביי דער סטאַציע
נאַנט און איך, מיט דעם פירשט אַנדראַניקאָוו זענען אַרויס פון
דעם וואַגאָן, האָב איך בעמערקט פון דער ווייטען, אויף דער
פלאַטפאָרם, אַ גרופע מענשען געקליידעט אָפיציעל, אין צילינדער-
היט און אין לאַנגע שוואַרצע רעק. צווישען זיי האָב איך
גלייך דערקענט דעם גראַף לע-בלואַ, דעם אָנפיהרער פון דער
קלעריקאַלער גרופע אין סענאַט (אַלס זשורנאַליסט פלעג איך
אָפט זיין אין סענאַט און האָב געקענט אין פנים כמעט אַלע
סענאַטאָרען). די אויסערגעווענהליכע גרופע האָט, ווייזט אויס,
עמיצען אָבגעוואַרט: אַלע האָבען זיך אונרוהיג, זוכענדיג אַרומגע-
קוקט.

בעמערקענדיג אונז ביידען, האָבען צוויי פון דער גרופע

זיך אָפּגעטיילט און זענען צוגעגאַנגען צו אונז. איינער פון זיי האָט זיך זעהר העפּליך געווענדט צו מיר:

—זענט איהר נישט אפשר דער פירשט אַנדראָניקאָוו?

—ניין, אָט דער הער איז פירשט אַנדראָניקאָוו, —האָב איך אָנגעוויזען אויף מיין מיטרייזער.

די צוויי שלוחים האָבען זיך גיך אומגעקעהרט צו זייער גרופע, אַ קליינע וויילע העָט מען זיך דוּכערעדט, נאָכדעם האָט זיך די גאַנצע גרופע אַ לאָז געטהון מיט פייערליכע טריט אין אונזער זייט.

—וואָס זאָל דאָס בעדייטען? —האָב איך זיך געוואונדערט.

—קלויבט מען זיך אונז אַרעסטירען? —האָט מיט אַנאומ-

רוהגען קול אַרויסגעזאָגט אַנדראָניקאָוו.

—פאַר וואָס? פאַר ווען?

—שדים ווייסען זיי אַ פרעמד לאַנד. ווער קאָן וויסען

זייערע דינים און מנהגים! הערט מיין וואָרט, מען קלויבט זיך אונז אַרעסטירען. דאָס ווייס איך, אַז זייערע פּאָליציאַנטען גע- הען שטענדיג אין צילינדערס און אין שוואַרצע רעק...

דערווייל איז די גרופע צוגעגאַנגען נאָהנט צו אונז. דער גראַף לע-בלוז איז אַרויסגעטראָטען פאַראויס און, ווענדענדיג זיך צום פירשט אַנדראָניקאָוו, האָט ער אָנגעהויבען מיט אַ פייערליכער שטימ:

—מ'סיע לע פרענס! הער פרינקן! די שטאָדט נאָנט איז

גליקליך אויפצונעהמען אַזאַ גרויסען און חשוב'ן גאַסט, ווי איהר זענט! אַלס פאַרויצענדער פון אַרטיגען מוניציפאַליטעט קום איך מיט די מיטגלידער פון מוניציפאַליטעט בעגריסען אייך, הויכער און חשוב'ער גאַסט, אין די ווענד פון אונזער אַלטער און איידעלער שטאָדט...

ער איז אַריבער צום רוסיש-פראַנצויזישען פערבאַנד, האָט אַרויסגעזאָגט פיל שבחים אי רוסלאַנד, אי איהר קייזער און איבערהויפט דער רוסישער אַרמעע און פערענדיגט מיט אַנ- אינלאַדונג דעם פירשט אַנדראָניקאָוו אויף אַ פייערליכען מיטאָג, פון די ערשטע ווערטער האָב איך גלייך פערשטאַנען,

וואָס דאָ קומט-פאַר. דאָס וואָרט פירשט (פרענס) האָט ביי דעם מוניציפאַליטעט און דעם גראַף לע-בלואַ געשאַפֿען די פאַרשטע-לונג, אַז דאָס איז אָנגעקומען צו זיי אַ גרויספירשט פון דער קייזערליכער משפּחה, דעם קייזערס אַ ברודער אָדער אַ פעטער, און זיי האָבען, פערשטעהט זיך, געוואָלט איהם אָפּגעבען דעם געהעריגען כבוד.

אויסהערענדיג די רעדע, האָב איך געזאָגט דעם גראַף לע-בלואַ:

—הער גראַף! דער פרינץ אַנדראָניקאָוו רעדט, ליידער, נישט קיין פראַנצויזיש. איך בין זיין דאָלמאַטש. ערלויבט מיר איבערצוגעבען איהם אין רוסיש אייערע ליבליכע ווערטער. מיט אַ טעאָטראַלען זשעסט האָט מיר דער גראַף געגעבען די ערלויבעניש.

—אַנדריי וולאַדימיראָוויטש!—האָב איך זיך געווענדט צו אַנדראָניקאָוו (דוכט זיך אַזוי האָט ער געהייסען)—דאָ האָט זיך געשאַפֿן פאַר אייך אַ זעהר אונאַנגענעהמע לאַגע. דער פאַרזי-צענדער פון מוניציפאַליטעט האָט אייך בעגריסט מיט אַ רעדע, אין וועלכער ער האָט אייך אָפּגעגעבען קייזערליכען כבוד. חוץ דעם לאַדט ער אייך איין אויף אַ פייערליכען מיטאָג.

—אַלץ בעסער ווי זיין אַרעסטירט,—האָט אַ מורמעל גע-טהון אַנדראָניקאָוו.

—אַבער וואָס ענטפערט מען זיי?

—שיקט זיי צו אַלדי שוואַרץ יאָהר,—האָט אָפּגעענטפערט

אַנדראָניקאָוו.

—דאָס איז וועניג,—האָב איך זיך אָפּגערופֿען.—איהר האָט וועניג ווערטער אַרויסגעזאָגט, כדי איך זאָל קאָנען איבערגעבען אייער אַנטוואַרטס-רעדע. נישט פֿערגעסט, אַז מיר האָבען צו-טהון מיט קולטורעלע מענשען און אויף אַ רעדע מוז מען ענט-פֿערן מיט אַ רעדע. רעדט כאַטש נאָך אַ האַלבע מינוט.

אַנדראָניקאָוו האָט זיך נישט איינגעהאַלטען פון אַ שמיי-

כעל און אָנגעהויבען מיט דעם טאָן פון אַ רעדע:

—אַז איך וואָלט ריידען פראַנצויזיש, וואָרט איך זיי זאָ-

גען, אז ס'איז א חרפה און א בושה פאר רעפובליקאנער, פאר מענשען, וועמענס עלטערן האבען אראפגענומען דעם קאפ א קיזער און געמאכט א גרויסע רעוואלוציע, אזוי צו טאנצען אויף די הינטער-פיסלעך פאר עמיצען, וואס טראגט דעם טיטול פירשט! איך וואלט זיי זאגען...

—גענוג, —האב איך זיך אָבערופען. —איהר האָט שוין אָב-גרעדט, וויפיל עס איז נויטיג געווען. איצט לאָזט מיך. איך וועל זיי שוין קלאָר מאַכען אייער גאַנצען יחוס.

איך האָב זיך געווענדט צום גראַף פֿ-בלואַ, האָב אויך געמאַכט אַ געהעריגען טעאָטראַלען זשעסט און מיט דעמועלבען פייערליכען טאָן, וואָס דער גראַף, האָב איך אָנגעהויבען:

—מ'סיע לע קאָנטו! הער גראַף! דער פירשט אַנדראַניקאָוו זאָגט אַרויס דעם הערצליכסטען דאַנק דער מוניציפאַליטעט פון דער שטאָדט נאַנט און אייך, זיין פאַרזיצענדען, פאַר אייער ליבליכער בעגריסונג און פאַר די איידעלע גרויסמוטיגע ווער-טער, וואָס איהר האָט איהם אַרויסגעזאָגט, און אויך פאַר אייער ליבליכער איינלאַדונג!... נאָר דער פירשט אַנדראַניקאָוו רעכענט פאַר נויטיג צו ערקלערען אייך, אז דאָ איז פאַרגעקומען אַ גרויס מיספערשטענדעניש. דער טיטול „פירשט“ האָט אייך אַריין-געבראַכט אין אַ טעות. איהר האָט פעררעכענט דעם פירשט פאַר אַ גרויספירשט, לכול הפחות פאַר איינעם פון דער קייזערליכער פאַמיליע. באמת אָבער איז ער לחלוטין אַ פריוואַטער מענש, ער קומט פון קאַווקאַז און אויף קאַווקאַז טראָגען אַלע גוטבע-זיצער דעם טיטול פירשט, וואָס האָט קיין שום בעדייטונג נישט. דעריבער מוזט איהר פערשטעהן, אז דער הער אַנדראַניקאָוו קאָן נישט אָנגעהמען אייער איינלאַדונג, פאַר וועלכער ער דאַנקט אייך הערצליך נאָכאַמאָל!...

איך האָב נאָך קיין צייט נישט געהאַט צו ענדיגען, ווי דער גראַף האָט זיך ווידער געווענדט צו אַנדראַניקאָוו מיט אַ נייער רעדע:

—מ'סיע פֿע פרענסו! פון די ערשטע ווערטער האָב איך פערשטאַנען, אז מיר זענען בעגאַנגען אַ פעהלער, וואָס מיר האָ-

בען זיך אזוי אָפֿיציעל געווענדט צו אייך. מיר האָבען געדאַרפט פֿערשטעהן, אַז אַזאַ פֿערזענליכקייט ווי איהר, אַרומפֿאַהרענדיג איבער אַ פֿרעמד לאַנד, פֿעגעהרט אָפֿצוהייטען אַ שטרענגען אינ-קאָנגיטאַ... איך ענטשולדיג זיך זעהר און, שוין נישט אָפֿיציעל, נאָר פֿערזענליך, האָב איך די עהרע איינצולאָדען אייך צו זיך אויף מיטאַג און איך האָף, אַז איהר וועט מיר אין דעם נישט אָבזאָגען.

דער פֿירשט אַנדראָניקאָוו האָט מיט אונגעדולד געקוקט אויף מיר, וואַרטענדיג, איך זאָל איהם ערקלערען, וואָס דער גראַף האָט געזאָגט.

—דער גראַף פֿאָדערט פֿון אייך צוויי זאַכען: ערשטענס, איהר זאָלט נישט אַנדערש זיין אַ גרויספֿירשט, צווייטענס, איהר זאָלט עסען ביי איהם מיטאַג.

—איהר פֿערשטעהט, וואָס דעהפֿון קאָן אַרויסקומען?—האָט זיך צוהייבט אַנדראָניקאָוו, —אויב מען וועט זיך דערוויסען וועגען דעם אין פֿעטערבורג, וועט מען זאָגען, אַז איך בין אַרומגע-פֿאָהרען איבער פֿראַנקרייך, אַרויסגעפֿענדיג זיך פֿאַר אַ גרויס-פֿירשט. דערום זאָגט זיך קאַטעגאָריש אַב פֿון דעם מיטאַג און מאַכט אַ סוף צו דער נאַרישער קאַמעדיע!

איך האָב ווידער גענומען ערקלערען דעם גראַף די לאַגע און פֿערויכערט איהם, אַן דאָ איז נישט קיין „אינקאָנגיטאַ“, נאָר אַ מיספֿערשטענדניש און פֿאַרגעשטעלט איהם, אין וואָס פֿאַר אַ פֿאַלשער לאַגע אַנדראָניקאָוו וואָלט זיך געפֿונען, ווען ער וואָלט אָנגעהמען די איינלאַדונג, ווי אַ פֿערשטעלטער גרויס-פֿירשט.

—דער גראַף האָט אָבער נישט געוואָלט הערען. פֿאַר איהם איז קיין שום ספֿק נישט געווען, אַז די גאַנצע רעדעס מיינע האָבען דעם ציל אָפֿצוהייטען דעם אינקאָנגיטאַ פֿון גרויספֿירשט. שוין אַ ביסעל אויפֿגערעגט, האָט ער ווידער גענומען פֿערוי-כֶּרען, אַז דעם פֿירשטס אינקאָנגיטאַ וועט ווערען שטרענג אָב-געהיט. דערביי האָט ער צוגעגעבען, אַז ווען דער פֿירשט וועט

נישט אָננעהמען זיין איינלאָדונג, וועט ער, דער גראַף, איינ-
 זעהן אין דעם אַ פּערזענליכע בעליידיגונג.
 איך האָב איבערגעגעבען זיינע ווערטער אַנדראָניקאָוו.
 ביי דעם גרוזין האָט זיך מיטאַמאָל פּונאַנדערגעגאַסען איבער'ן
 פנים אַ גוטמוטיגער קינדערשער שמייכלעך.
 —ווי רעכענט איהר—האָט ער אַ פּרעג געטהון, וועט זיין
 אַ גוטער מיטאַג?

—זעהר אַ גוטער.

—און וויין וועט אויך זיין?

—נאָך ווי? איך רעכען, אַז ביי אייך, אויף קאָוקאַז האָט
 איהר נישט געטרונקען אַזאַ וויין, ווי מען וועט דאָ דערלאָנגען.
 —ווייסט איהר וואָס? איך וועל געהן צו זיי אויף מיטאַג,
 און זאָל זיך זיין וואָס עס וויל! מען דאַרף זיך דאָך ווי-עס-
 איז פּונאַנדערבינדען מיט זיי. זאָגט, אַז איך נעהם אָן די איינ-
 לאָדונג, ווי אַ פּריוואַטער מענש און מיט דעם תנאי, אַז קיין
 שום טאַאַסטען און רעדעס זאָלען נישט געהאַלטען ווערען.
 איך האָב עס איבערגעגעבען דעם גראַף. ער איז געווען
 איבערגליקליך. אַבדאַנקענדיג אַנדראָניקאָוו'ן פאַר דער גרויסער
 עהרע, וואָס ער האָט איהם פּערשאַפט, האָט ער זיך געווענדט
 צו מיר און זעהר העפּליך איינגעלאָדען אויך מיר אויפ'ן מי-
 טאַג. איך, אַלט דאָלמאַטש, האָב, פּערשטעהט זיך, נישט געקאַנט
 אַבזאָגען זיך פון דער איינלאָדונג.

ווען מיר זענען אַרויסגעגאַנגען פון וואָקואַל, האָבען מיר
 געטראָפען עטליכע עקיפּאָזשען, וואָס האָבען אויף אונז געוואַרט.
 אַנדראָניקאָוו און מיר האָט דער גראַף איינגעלאָדען צו זיך
 אין זיין עקיפּאָזש און מיר זענען אַוועקגעפּאָהרען צום גראַף
 אין רייכען פּאלאַץ.

דער מיטאַג האָט זיך אָנגעהויבען אום זעקס און געענ-
 דיגט זיך אַרום עלף ביינאַכט. איך האָב אָבגעצעהלט ביז זעכ-
 צעהן געריכטען און אַלערליי וויינען פון די עלטסטע און בעס-
 טע. קיין טאַאַסטען און רעדעס זענען נישט געווען. דער גראַף
 האָט זיך געהאַלטען זעהר טאַקטיש און האָט מעהר נישט, אַ פאַר

מאָל פערפיהרט אַ געשפרעך וועגען דעם טאַריף אויף אויסלענ-
 דישע וויינען, וועלכער האָט געדאַרפט איבערגעקוקט ווערען אין
 רוסלאַנד. דער פירשט אַנדראָניקאָוו האָט זיך פון די ערשטע
 גלעזער וויין זעהר אויפגעמונטערט און גענומען דערצעהלען
 מעשיות און אַנעקדאָטען פון קאַזאָאָוו. זיי זענען נישט געווען
 איבריג וויציג, נאָר די צוהערער האָבען געפונען פאַר נויטיג
 פון העפליכקייט שטאַרק צו לאַכען. פון מוניציפאַליטעט זענען
 געווען צום מיטאָג אַ מענשען צעהן. זיי האָבען זיך געהאַלטען
 זעהר בעשיידען און נישט געוואָגט ווענדען זיך פערזענליך צו
 אַנדראָניקאָוו. זיי האָבען אַלץ מיך פונאַנדערגעפרעגט וועגען
 איהם. איינער פון זיי האָט זיך געווענדט צו מיר מיט אַזאָ
 פראַגע:

— פאַרדאָן! צי שטעהט איהר נישט פיליכט אין דער ראַנג
 פון אַ „פאַפּ“ ביי דער פערזענליכקייט פון פרינץ?
 איך האָב אין אָנהויב נישט פערשטאַנען די פראַגע. ערשט
 שפעטער האָב איך תּופּס געווען איהר בעדייטונג: אין די מזרח-
 לענדער האָבען די פרינצען און הערשער ביי זיך גייסטליכע
 אַלס ראַטגעבער. אפשר בין איך אַזאָ גייסטליכער מאַניסטער?
 אַ מין טיבעטער לאַמאַ?

נאָכ'ן מיטאָג, ווען מען האָט דערלאַנגט קאַווע אין צוויי-
 טען צימער, וואו מען האָט פעררויכערט ציגאַרען, איז צו מיר
 צוגעגאַנגען דער גראַף לע-בלואַ. פון דעם אויסגעטרונקענעם
 וויין, איז ער געווען, אין אַ געהויבענער שטימונג. ער האָט
 מיך אַרומגענומען, אָבגעפיהרט אָן אַ זייט און מיט זעהר אַ כּיט-
 רען שמייכלעל איינגערוימט מיר אַ סוד:

— איהר מיינט, איך פערשטעה נישט די גאַנצע געשיכטע?
 איך פערשטעה זי גאַנץ גוט! איך בין זיכער, אַז דער פרינץ
 רעדט און פערשטעהט זעהר גוט פראַנצויזיש! נאָר... דאָס איז
 אַ טיפע פאָליטיק!

און ער איז פערבליבען אין דער זיכערקייט, אַז ער האָט
 אויפגענומען ביי זיך אַ גרויספירשט, וועלכער האָט, ווי עס
 פאַסט פאַר אַב'אזיאַטישען פאָליטיקער, אומישנע געמאַכט אַנאַ-

שטעל, אז ער פערשטעהט נישט די שפראך, פדי נישט אַרויס-
צוריידען זיך מיט אַניאיעריגען וואָרט.
מיר האָבען איבערגענעכטיגט אין אַ האָטעל אין צוויי
בעסטע צימערן, וועלכע מען האָט פאַר אונז צוגעגרייט, און
אויף מאָרגען פריה זענען מיר אָבגעפאַהרען אין דער גרויסער
וויין-גערטנעריי, וועלכע מיר האָבען געדאַרפט בעזוכען.
קומענדיג פון גראַפס מיטאַג, האָבען מיר ערשט אַ טראַכט
געטהון, ווי אַזוי האָט זיך עס דער גראַף דערוואוסט וועגען
אַנדראַניקאָוס אָנקומען אין נאַנט? מיר האָבען גלייך פערשטאַ-
נען, אַז דאָס האָט איהם מודיע געווען דער סעקרעטאַר פון
דער „אַלגעמיינער וויינגערטנער-געזעלשאַפֿט“. איצט איז אַנדראַ-
ניקאָווין קלאָר געוואָרען די גאַנצע אויפֿפיהרונג פון דעם סעק-
רעטאַר, „וועלכער האָט זיך זעהר בעמיהט צו מאַכען בעקוועמער
אַנדראַניקאָוס רייזע. דער סעקרעטאַר איז געווען זיכער, אַז ער
האָט צוטהון מיט אַ גרויסמירשט, און געהאַפֿט צו בעקומען פון
דער רוסישער רעגירונג אַנאַרדען... עכט-פראַנצויזיש

פ. ל. לאורמון

אין דער געזעלשאפטליכער בעוועגונג פון דער צווייטער
העלפט פון ניינצעהנטען יאָהרהונדערט פערנעהמט לאַווראַו איי-
נעם פון די אָנגעזעהענסטע און בכבוד'יגסטע ערטער. אַלס גע-
לעהרטער, איז ער געווען אַ גרויסער שעפּערישער גייסט מיט אַ
קאָלאָסאַלער ערוויציע. אַלס כּלל-טהוער, געהערט ער צום טיפּ
„פיהרער“ וועלכע זענען די „געדאַנקען-בעהערשער“ פון גאַנצע
דורות.

„דער הערשער איבער מוחות“ איז ער שוין געוואָרען
באַלד נאָך זיין ערשיינען אויף דער ליטעראַריש-געזעלשאַפּ-לי-
כער אַרענע. זיינע „היסטאָרישע בריף“, וועלכע זענען ערשינען
אין יאָהר 1869, האָבען געמאַכט אַ גרויסען רושם אין יענער
צייט. די „היסטאָרישע בריף“,—זאָגט לאַווראַווס בייאַגראַף ס. נ.
ראַזאַנאָוו—„זענען געווען דאָס טיש-בוך, די עוואַנגעליע פון דער
יוגענד אין פּערלויף פון די זיבעציגער יאָהרען. און אפילו
היינט זענען פיל געדאַנקען פון די „בריף“ שטאַרק פאַפּולער
צווישען אַלע געפילדעטע און אָנשטענדיגע מענשען פון רוס-

לאַנד... יאָ, מ'האַט געדאַרפט זיין אַ צייט-מענש פון די זיבעציג-
 גער יאָהרען, בעת דער עפּאָכע פון „געהן אין פּאָלן“, אום
 צו זעהן אַרום זיך דעם מעכטיגען איינפלוס פון די „היסטאָרי-
 שע בריף“. פיל פון אונז, דאָן נאָך יונגעלייט, און טייל נאָך
 אפילו יונגלעך, פלעגען זיך נישט צושיידען מיט דעם קליינעם,
 צושאַטענעם, איבערגעלעזטען און גענצליך-צוריענעם פילעלע.
 עס פלעגט ליגען ביי אונז צוקאַפענס, און ביינאַכט, ביים לעזען
 פלעגען מיר עס בענעצען מיט אונזערע הייסע ענטוואַסטישע
 טרעהרען, זענענדיג גרייט—צו לעבען און צו שטאַרבען פאַר די
 ערהויבענע אידעען... ווי פרעהליך פלעגען אונזערע הערצער
 צאַפּלען, אין וואָס פאַר אַ גרויסקייט פלעגען מיר זיך פאַרשטע-
 לען דאָס פילד פון דעם פּערזענליך אונז בעקאַנטען פּאָטער פון
 אונזערע געדאַנקען, פון דעם ווייטען פון אונז פיזיש, אָבער
 נאָהנטען צו אונז גייסטיג מיט זיין לעהרע, וועלכע האָט אונז
 געוועקט צו אַנאָיפּריכטיגען קאַמף פאַר אונזערע איבערציי-
 גונגען.

לאַווראַו איז געבליבען אויך „דער לעהרער“ פון די
 שפעטערע דורות. ער איז עס געבליבען פאַר פיל אויך דאָן,
 ווען עס זענען ענטשטאַנען גאַנץ נייע שטרעמונגען אינם גע-
 זעלשאַפטליכען געדאַנק. אפילו אין דער עפּאָכע פון העכסטען
 אויפשוואונג פון מאַרקסזיזם, איז לאַווראַו געבליבען פאַר דער
 גאַנצער וועלט דער פאַרשטעהער פון רוסישען געזעלשאַפטליכען
 געדאַנק, און געווען אַרומגערינגעלט מיט'ן אַרעאָל פון גרויס-
 קייט, טיפער אַכטונג און אַלגעמיינער ליבע. נישט נאָר זיינע
 אידעען-אַנהענגער, נאָר אויך זיינע אידעען-געגנער און אפילו
 שונאים האָבען געמוזט די קעפּ בויען פאַר דער ווי דימענט
 האַרטער אין זיינע איבערצייגונגען און ווי דימענט ריינער פער-
 זענליכקייט, וועלכע האָט נישט פערשטאַנען קיין קאַמפּראַמיסען,
 וועלכע האָט נישט געוואוסט פון קיין אַנדער גליק, ווי דאָס
 אויפריכטיגע דינען די העכערע מענשהייט-אידעאַלען.

אַלס מאַראַלישע פּערזענליכקייט האָט לאַווראַו דערגרייכט
 צו אַ זעלטענע שלמות. אַ מענש מיט אַ שטאַל האַרטען ווילען.

אַ זעלטען-גאַנצער מענש מיט אַ הויך ענטוויקעלטען בעוואוסטזיין פון מאָראַלישען-חוב און זעלבסטוירדע, האָט לאַוראָוו געהאַט דעם מוט צו פּערווירקליכען אין זיין פריוואַטען לעבען די הע-כערע עטישע אידעאַלען, וועלכע ער האָט אין זיינע וויסענ-שאַפטליכע אַרבייטען פּאַרגעשטעלט אַלס דעם עיקר פון פּראָ-גרעס און זיי פּאַרמולירט מיט די ווערטער: „לעבען לויט די אייגענע אויסגעאַרבייטע איבערצייגונגען“.

איינער פון לאַוראָוו'ס נאָהנטסטע פריינד-זיין דאָקטאָר א. א. עפּראָן, גיט פּאָלגענדע כּאַראַקטעריסטיק וועגען דער מאָראַלי-שער פּערזענליכקייט פון לאַוראָוו: „עס איז קיין שום ספק נישט, אַז דער עצם מהות פון לאַוראָוו'ס נאַטור איז געווען: דאָס בעוואוסטזיין פון מאָראַלישען חוב; און דאָס בעוואוסטזיין איז ביי איהם געווען אויף דער הויך פון אַ רעליגיעזען קולט ביז דער לעצטער מינוט פון זיין לעבען. זיין אונאויפהערליך שטרעבען נאָכ'ן וויסענשאַפטליכען אמת אין דער טעאָריע און זיין נישט וועינגער שטאַרקער שטרעבען נאָך מאָראַלישע מעשים אין דער פּראַקטיק, האָבען זיך צונויפגעטראָפּען אין אַט דער אונגעווענהליך תּמימות'דיגער נאַטור אַזוי ענג און אונצורייס-באַר, אַז געווענהליך איז שווער געווען אין איהם אונטערצושיי-דען דעם אָביעקטיווען געלעהרטען פּונם סוביעקטיווען מאָראַ-ליסט. דער צוקונפטיגער היסטאָריקער פון דער גייסטיגער און מאָראַלישער בעוועגונג אין אונזער עפּאָכע, וועט זיכער אָנוויי-זען אונזער ערשט-קלאַסיגען רוסישען פּילאָזאָף-סאָציאַליסט, זיין בכבוד'יג אַרט אין פּאַנטעאָן פון די גרויסע דענקער פון ניינ-צעהנטען יאָרהונדערט“.

דערזעלבער א. א. עפּראָן דערצעהלט וועגען דעם איינ-דרוק, וועלכען לאַוראָוו האָט געמאַכט אויף איינעם, אַ רוסישען דאָקטאָר, אַ טיפּישער סקעפטיקער, — „Fin de siecle“, וועלכער איז צופעליג אַריינגעפאַלען אויף אַ פּערזאָנלונג, אויף וועלכער לאַוו-ראָוו האָט געהאַלטען אַ רעדע. דער דאָקטאָר האָט „געהאַרט מיט אַנ'איינגעהאַלטענעם אַטעם און צום סוף האָט ער נישט געקאָנט איינהאַלטען די טרעהרען“. אויף דער פּראָגע, וואָס האָט

איהם אזוי געריהרט, האָט ער געענטפערט: דער מערקווירדיגער אַלטיטשקער בעזיצט אַ וואונדערליכע קראַפט פון סוגעסטירען: בלויז מיט זיין אויסזעהן דערוועקט ער די בירגער-געפיהלען און זיינע רייד האָבען אַ ספעציפישע ווירקונג אויפֿן קראַנקען געוויסען פון רוסישען אינטעליגענט. איך בין אַנאָנהיילבאַרער אינדיפירענט און גלויב אין גאַרנישט, נאָר דעם אָווענד וועל איך קיינמאָל נישט פּערגעסען. פאַר מעהר עמפּינדליכע סוביעקט-טען, וואָס גלויבען אין דער מענשהייט, בעזונדערס פאַר דער יוגענד, איז דער רבי פון דער רוסישער רעוואָלוציע פשוט גע-פעהרליך. ער קאָן בעגייסטערן אויף די מוטיגסטע קרבנות, אויף די פּערצווייפעלטסטע אונטערנעמונגען.

ב

די גרונד-שטריכען פון לאַווראָווס כאַראַקטער זענען אַ טיף און שטרענג אמת'דיגקייט, אויפריכטיגקייט און תמימות. אוי-סערדעם האָט ער זיך אויסגעצייכענט מיט אַ גוואַלדיגער בע-שיידענקייט, וואָס האָט זיך כמעט געגרענעצט מיט נישט-דרייסט-קייט. אָט די בעשיידענקייט האָט זיך געלאָזט פיהלען אין זיינע וויסענשאַפּטליכע אַרבייטען. נישט קוקענדיג אויף זיין ריזיגען, פשוט ענציקלאָפּעדישען וויסען, האָט ער אין זיינע פּילאָזאָפּישע און סאָציאָלאָגישע ווערק זיך כמעט קיינמאָל נישט ערלויבט צו ריידען אין אַ דאָגמאַטישער פאַרם. „דוכט זיך“, „ס'איז דאָ אַ גרונד צו קלערען“, „מ'קאָן זיך משער זיין“, „ס'איז זעהר גלויבליך“, „מיר וועלען, דוכט זיך, קיין טעות נישט האָבען, ווען מיר וועלען זאָגען“, א. א. וו. אַזעלכע אויסדריקען טרע-פען מיר אין זיינע וויסענשאַפּטליכע ווערק.

כאַראַקטעריסטיש איז אויך געווען לאַווראָווס בעציהונג צו זיין אייגענער ליטעראַרישער טעטיגקייט. ער האָט זי בעטראַכט נאָר אַלס געוועהר פאַר דער פּערווירקליכונג פון זיין אידעאל.

אין זיינע געדאַנקען האָט זיך זיין ליטעראַרישע אַרבייט אַבסאָ-
לוט נישט געבונדען מיט'ן אייגענטום-רעכט אויף די אַרבייטען
אָדער מיט'ן „ליטעראַרישען שם“. פון דעם, וואָס דער אָדער
יענער געדאַנק איז געבוירען געוואָרען אין מיין קאָפּ, — האָט ער
איינמאָל בעמערקט, — וואָס איך האָב איהם בעאַרבייט און אַרויס-
געזאַגט, איז נאָך נישט געדרונגען, אַז ער מוז טראָגען מיין
נאָמען. דער עיקר איז, אַז די אַרויסגעזאַגטע אידעע, אויב זי
איז נאָר נוצליך פאַר דער מענשהייט, זאָל וואָס מעהר פער-
שפרייט און פּאָפּולער ווערען.“

לאַווראַוין האָט וועניג-וואָס געאַרט, וואָס זיין סאָציאַל-
גישע טעאָריע פון פּראָגרעס, דעם סוביעקטיווען מעטאָד וועגען
דער ראַליע פון דער פּערזענליכקייט אין דער געשיכטע, האָט
מען צוגעשריבען אַ צווייטען. זיינע פיל אַרטיקלען אין די זשור-
נאַלען און צייטונגען, האָט ער יעדעס מאָל אונטערגעשריבען
מיט אַנאַנדער פּסעוודאָנים. אָפּט האָט ער זיך אינגאַנצען נישט
אונטערגעשריבען. מיט פּערגעניגען האָט ער איבערגעגעבען צו
דער דיספּאָזיציע פון די חברים זיינע כתב-יד'ן צו פענוצען זיך
מיט זיי פאַר ליטעראַרישע אַרבייטען. ווי אָפּט פּלעגט ער אי-
בעררייטען די אַרבייט איבער זיין הויפט-ווערק, אַ פּראָפע איבער
דער געשיכטע פּונ'ם געדאַנק, אום צו פּערנעהמען זיך מיט
דער קליינליכער טעגליכער ליטעראַרישער אַרבייט, צו ענטפּערן
אויף אינטערוויען, רעדעס אויף פּערזאָמלונגען א. א. וו.
אינער פון לאַווראַווס פריינד האָט איהם איינמאָל גע-
פּרעגט:

— פאַרוואָס האָט איהר, פּיאָטר לאַווראַוויטש, ביי אייער

(* עטליכע פון לאַווראַווס פּסעוודאָנים: אויסער פ. ל. פּע, האָט ער זיך
נאָך אונטערגעשריבען: פ. מירטאָוו, פ. קרעדאָוו, פ. איגרימאָוו, פ. אוג-מאָוו, פ.
טטאַיק, פ. שאַשקין, פ. קראַקאָוו, פ. קאַשקין, אַלגין, אַרנאָלד. די אַרטיקלען „די ציוויל-
ליזאַציע און די הילדע שבטים“, „צום מענטש“ און אַנדערע, האָט ער אינגאַנצען נישט
אונטערגעשריבען.)

מאטעמאטישען געדאנק, נישט אויסגעקליבען זיך דאָס געביט פון פאָליטישער עקאָנאָמיע?

—זעהט איהר—האָט ער געענטפערט, איך האָב שטענדיג אַ פֿלל נישט צו שרייבען גראָד זייער די געגענשטענדען, וועלכע כע אינטערעסירען מיך פּערזענליך, נאָר איבער די, וועלכע קאָנען ברענגען וואָס מעהר נוצען דעם לעזער. די פאָליטישע עקאָנאָמיע געפינט זיך אין גוטע הענד, ביי טשערנישעווסקיין. אָבער וועגען געשיכטע און פּילאָזאָפּיע האָט מען ביי אונז נאָך וועניג געשריבען און נישט ווי עס געהער צו זיין. האָב איך זיך דעריבער גענומען פאַר אָט די פּערנאָלעסיגטע וויסענ-שאַפטען.

לאַווראָוו האָט זיך אויסגעצייכענט מיט אַנאָיסערגעווענה-ליכער אַרבייטס-לייב און אַרבייטס-פּעהיגקייט. די צאָהל פון געדרוקטען מאַטעריאַל, וואָס ער פלעגט דורכלעזען, איז געווען אַ קאָלאָסאַלע. אין די לעצטע יאָהרען פלעגט ער בעקומען דריי פּראָנציוזישע צייטונגען, צוויי דייטשע, איין ענגלישע און צוויי רוסישע, אַכט הודש-זשורנאַלען און ליטעראַרישע זשורנאַלען אויף פּראָנציוזיש, דייטש, ענגליש און פּינף רוסישע זשורנאַלען („וויסעטניק יעווראָפּי“, „רוסקאַיע באַנאַטסטוואָ“, „רוסקאַיע מיסלי“, „מיר באַזשי“ און „עטנאָגראַפּיטשעסקאַיע אַבאָזרעניע“) און דאָס אַלץ האָט ער עהרליך איבערגעלייענט. ער האָט נאָך אפילו גע-האַט צייט איבערצוקוקען די פעליעטאָן-ראַמאַנען אין די ציי-טונגען.

לאַווראָוו האָט זיך ערנסט אינטערעסירט מיט קונסט, וועל-כע ער האָט לייב געהאַט און פּיין פּערשטאַנען. ער האָט נישט דורכגעלאָזט קיין איין בעדייטענד ליטעראַריש-קינסטלעריש ווערק, ער זאָל עס נישט דורכלעזען, קיין איין בעדייטענדע קונסט-אויסשטעלונג, ער זאָל זי נישט בעזוכען. און פל-זמן זיינע כחות האָבען איהם ערלייבט, האָט ער רעגעלמעסיג בעזוכט די אָפּערע און די דראַמאַטישע טעאַטערן. יעדעס מאָל, ווען מען האָט געשטעלט אַ וויכטיגע פּרעמיערע, אָדער ווען אַ גרויסער אַרטיסטישער טאַלענט איז אַרויסגעטראָטען אין אַ נייער ראַציע.

זיינע קונסט-רעצענזיעס, אַברופען און בעמערוקונגען האָבען זיך שטענדיג אויסגעצייכענט מיט אַ סובטעל פערשטענדיש און אַר-גינאליטעט.

בעזיצענדיג אַנאויסערגעווענהליך געזונדטען אָרגאַניזם, איז דאָוואָו אַז זיין גאַנץ לעבען נישט קראַנק געווען אויף קיין איין ערנסטערע קראַנקהייט און אין זיין אונאויפהערליכער שווערער גייסטיגער אַרבייט איז ער קיינמאָל נישט מיד געוואָרען. דער קאַפּ איז ביי איהם שטענדיג געווען פריש. ער האָט קיינמאָל נישט געליטען קיין קאַפּ-וועהטאַג. אפילו אַ שטאַרקער טשאַד פלעגט איהם נישט שאַדען. אַ זכרון האָט ער געהאַט אַ פענאָ-מענאַלען. ער האָט דערקענט מענשען, וועלכע ער האָט אַמאָל פערבייגעהענדיג בעמערקט, ער פלעגט געדענקען דאָסעס, פאַק-טען, געשעהענישען פון מיט אַ האַלב יאָהרהונדערט צוריק. ער האָט געדענקט פיל לידער, וועלכע ער האָט אין דער יוגענד געהאַט אויסגעלערנט, און האָט ליב געהאַט זיי צו דעקלאַמירען אין אַבאָינטשימען קרייז. ער האָט געדענקט אויף אויסענוועניג אַלע ביכער פון זיין ביבליאָטעק און ער האָט געהאַט ביז אַ צעהנדליג טויזענד בענדער. אָפט פלעגט ווער קומען זיך אַנ-עצה האַלטען אין ליטעראַרישע ענינים, איז פון וואָס פאַר אַ געביט, פון וואָס פאַר אַ ספעציאַליטעט דער ענין האָט נישט געזאָלט זיין, האָט דער גאַסט געמעגט זיין זיכער, אַז ער וועט בעקומען בפרטות אַלע אָנווייזונגען, ווי אַזוי צו דער אַרבייט צוצוטערעטען, וועלכעס צו נעהמען בעזונדערס אין אַכט, אָנוויי-זונגען אויף די נייעסטע און בעסטע קוועלען. אַזעלכע שמועסען פלעגען זיך געווענהליך ענדיגען אונגעפעהר מיט די ווערטער:

— דאָס בעסטע בוך פאַר אייער אַרבייט וועט זיין—דאָס און דאָס. עס געפינט זיך ביי מיר, נאָר איך האָב עס שוין לאַנגע יאָהרען נישט געהאַטען אין דער האַנד. גיט עס אַ זוך ביי מיר אין קאַבינעט, רעכטס פון שרייבטיש אין דער רייע צווישען ביידע טהירען, אויף דער דריטער פּאָליצע. עס איז אַ קליין ביכער, אַנאַפּגענוצטעס, אָהן אַ באַנד, מיט אַ גרויען שער-בלאַט...

אין דאָס ביכלל האָט זיך שטענדיג אַרויסגעוויזען פּונקט
אויף דעם אָרט און מיט דעם אויסזעהן, ווי ער האָט עס בע-
צייכענט.

ג

אויפ'ן ערשטען קוק האָט זיך לאַוּראָוו אויסגעוויזען עס-
וואָס אַ שטרענגער. אין תּוֹך גענומען איז זיין כאַראַקטער
נישט געווען נישט קיין סענטימענטאַלע ווייכקייט, נישט קיין
בעזונדערע פיהלבאַרקייט. די טיפע צאַרטקייט, אויף וועלכער זיין
נאַטור איז פּעהיג געווען, איז געווען שטרענג פּערבאַרגען אין
איהם און האָט זיך נאָר אַרויסגעוויזען אין גאַנץ זעלטענע פּאַ-
לען. אין אַלגעמיין האָט דער געדאַנק ביי איהם געהערשט אי-
בערן געפיהל. זיין געדאַנק איז אָפּער געווען אַזוי הויך, ער-
האַבען און מענשליך, אַז אָפּט האָט עס פּערביטען און אפילו
איבערגעיאָגט דאָס געפיהל. אַדאַנק דעם, איז לאַוּראָווס בעציי-
הונג צו מענשען געווען אַ העכסט אויפּמערקזאַמע, פּאַרזיכטיגע,
גלייכצייטיג מיטפיהלענד און טאַקטיש. און דאָס האָט גורם גע-
ווען דעם צוטרויען צו איהם פון מענשען אַזאָן אונטערשיד פון
ריכטונגען, ענטוויקלונגס-גראַד און געזעלשאַפּטליכער שטעלונג.
צו איהם איז מען געקומען נאָך עצות און הילף אין געזעל-
שאַפּטליכע, ווי אויך אין פריוואַטע ענינים; צו איהם פלעגט די
יוגענד קומען מיט איהר ערשטען עקסטאַז, מיט איהר וואַקלע-
ניש און סמכות; צו איהם איז מען געקומען ענטשיידען שווערע
פּראָגען פון דער טעאָריע און לעבענס-פּראַקטיק; צו איהם איז
מען געקומען נאָך אַ טרייסט-וואָרט אין אַ פּערזענליכען אומגליק.
מען פלעגט צו איהם, נישט זעלטען, קומען אויך נאָך פּראַטעק-
ציע אין דער ליטעראַרישער און וויסענשאַפּטליכער וועלט, וואו
ער האָט געהאַט די גרעסטע פּערזענלעכע, און נאָך מאַטעריע-
לער הילף, אין ער האָט יעדען אויסגעהערט געדולדיג, אויפ-

מערקואם, פערטראכט זיך און געגעבען אויספיהרליכע ענטפערן און עצות און מיט וואָס ער האָט נאָר געקאָנט, אַרויסגעוויזען זיין הילף, טהוענדיג דאָס דערביי אַזוי פשוט און אַזוי טאַקטיש, אַז דער, וואָס האָט בעקומען, האָט נישט געפיהלט די מינדסטע אונאַנגענעמהמליכקייט. בעזונדערס פיל האָט פון לאַווראַוס ריי-כער ביבליאָטעק גענאָסען די רוסישע קאָלאָניע אין פאַריז, פאַר וועמען זי איז אָפּען געווען צו יעדער צייט.

פון דער אויסערליכער זייט איז לאַווראַוס לעבען געווען גוואַלדיג נאָרמאַל און בעשיידען. ער האָט פערנומען אַ ביליגע דירה פון דריי צימערן, וואו אַלע ווענד זענען געווען פער-שטעלט מיט ביכער. קיין שטענדיגע בעדינער האָט ער נישט געהאַט, נאָר יעדען פריהמאָרגען פלעגט אַריינקומען אַ פרוי אויסראַמען און געבראַכט איהם עטליכע אייער אויף פרישטיק. אויף מיטאָג איז ער צופוס געגאַנגען אין אַ מיטעלמעסיגען רעס-טאָראַן. קאַווע צו פרישטיק און טהיי אין אַווענד האָט ער זיך אַליין אויפגעקאָכט אויף אַ ספירט-מאַשינקע. און דאָס אַלץ צו זיבעציג-פינפאָנזיבעציג יאָהר.

די רוסישע אַקאַדעמישע יוגענד אין פאַריז האָט נישט נאָר געפויגען דעם קאָפּ פאַר לאַווראַוס פערזענליכקייט, נאָר האָט איהם אויך ליב געהאַט, ווי אַנאייגענעם. אין זיין גע-בורטס-טאָג (2-טער יוני) און אין טאָג פון ניי-יאָהר, פלעגט ווערען זיין נישט גרויסע וואוינונג פערוואַנדעלט בוכשטעפליך אין אַ בלומען-גאַרטען. די סטודענטען און סטודענטקעס, וועלכע זע-נען אַהיימגעפאַרען אויף פּעריען, פלעגען נאָכ'ן צוריקקומען סיערשטע לויפען צו פ. ל., און די מעהר נאָהנטערע צו איהם, וועמען ער האָט גערופען „פריינד“, פלעגען איהם ברענגען ר-סישע טהיי, רוסישע קאָנפּיטורען, אָדער (שוין אַ טייערערע מתנה) גרעטשענע קאַשע, וועלכע ס'איז אין פאַריז נישט צו בעקומען. לאַווראַוו פלעגט פון צייט צו צייט בעקומען טהיי אויך פון ווי-טען סיביר—און אָט די מתנות האָבען איהם אַממיינסטען גע-פרעהט. בעזונדערס שטאַרק דערפרעהט און ביז צו טרעהערען געריהרט איז ער געוואָרען, ווען ער האָט איינמאָל דערהאַלטען

פון סיביר, פון אַנאָנבעקאַנטער פּאָליטישער קאַטאַרוזשאַנקע, זיין פּאָרטרעט, פּרעכטיג געצייכענט מיט קויהל. אַ גאַנצען מאָנאַט האָט ער זיך נישט געקאַנט בערוהיגען און האָט אַלעמען געווי- זען די טייערע מתנה און האָט עס געהאַלטען ביי זיך אין שלאָפּזימער אויפ'ן טיש. בכלל זענען זיינע געדאַנקען און גע- פיהלען אָפט געווען געווענדט צום „ווייטען סיביר“. אַ ריהרענדע קלייניגקייט: דעם רוסישען ניי-יאָהר האָט לאַווראַוו בעגעגענט נישט לויט דער פּאַריזער, נאָר לויט דער סיבירער צייט לערך, פון $\frac{1}{10}$ אָווענד.

די שטאַרקסטע און וואַרימסטע ליבע האָט לאַווראַוו אָבער געפיהלט צו רוסלאַנד. נישט-קוקענדיג אויף זיין לאַנגיעהריג לעבען אין גלות, איז ער ביזן לעצטען טאָג געבליבען מיט אלע פיברען פון זיין נשמה צוגעבונדען צו רוסלאַנד. ער האָט אין פולען זין פון וואָרט, געלעבט מיט איהר לעבען, געשעמט זיך מיט איהר חרפה, געוועהטאַגט מיט איהר וועה. מיט וואָס פאַר אַ צאַפעלדיגער אויפמערקזאַמקייט, מיט וואָס פאַר אַ שרעק ער האָט זיך אינטערעסירט מיט אלעם, וואָס עס איז פאַרגעקו- מען אין רוסלאַנד! מיט וואָס פאַר אַ האַרצקלאַפעניש ער האָט אויסגעהערט יעדע בשורה, וואָס איז פון דאָרט געקומען! מיט וואָס פאַר אַ נייגעריגקייט ער איז צוגעשטאַנען און אויסגע- פרעגט יעדערן, וואָס איז געקומען פון רוסלאַנד, וועגען זיינע בעאַבאַכטונגען און איינדריקען פון דאָרט, בעמיהענדיג זיך אַרויסצופיהלען פון יענעם ערצעהלונגען דעם דופק פון דעם ווייטען, אָבער דאָך נאָהנטען רוסישען לעבען!

ריידענדיג אין זיינע „היסטאָרישע בריף“ וועגען ליבע צום פּאָטערלאַנד, בעצייכענט לאַווראַוו דעם „אמת'ען פּאַטריאָטיזם“ אַלס אַ שטרעבונג צו מאַכען די אייגענע נאַציע, דאָס אייגענע פּאָלק אַלס דעם פּאַרטגעשריטענסטען און מעכטיגסטען פּאַקטאָר פון מענשליכען פּראָגרעס. און אין דעם זין איז לאַווראַוו גע- ווען דער ליידענשאַפטליכסטער און אַקטיווסטער רוסישער פּאַט- ריאָט.

די פיזישע געשטאַלט לאַווראַוו'ס האָט פּאָלקאָם האַרמאָנירט

מיט זיין גייסטיגער פערזענליכקייט. זיין הויכע, קרעפטיגע רי-
זען-געשטאַלט האָט זיך שטענדיג און אומעטום אַרויסגעזעהן פון
דער אַרומיגער מאַסע. אין זיין גאַנצער פיגור און בעוועגונגען
איז געווען פיל בעוואוסטזיין פון דער אייגענווירדע, פיל אי-
בערליכע קראַפט און גרויסקייט (און אין דערזעלבער צייט עפעס
אַפאַסטאַליש פשוט'עס). אַ לייבען-קאַפּ מיט לאַנגע גרויע האָר,
אַ גרויסע זילבערנע באַרד, גוטמוטיג, זעהר לאַנגע וואַנסען, אַ
ריוויג גלאַטער שטערן אַהן קנייטשען און אַ גרויסע סלאַוויאַ-
נישע נאַז מיט אַ שאַרפען קנייטש ביי די ברעמען. די אַלע
שטריכען זענען נאָך בעלעבט און בעשיינט געווען פון אַ פאַר
עטוואַס קורצזיכטיגע, נאָר נאָך פאַלקאָם יונגע אויגען, פול מיט
לעבען און געדאַנק.

ד

פ. ל. לאַוראַווס ביאַגראַפיע איז נישט רייך מיט קיין
עפעקטפולע און טראַגישע עפיוזאָדען. דאָס איז געווען אַ זעקס-
אונזיבעציגעהריג לעבען פול מיט אונערמידליכער, אונאויספהער-
ליכער אַרבייט און אַרים אין פערזענליכע שמחות. אמת, אַז אין
פערגלייך מיט'ן גורל פון גאַנצע דריי דורות חברים און
פריינד האָט לאַוראַווס לעבען זיך געקאָנט רעכענען פאַר אַ
גליקליך אויסגעפאַלענעס, רוהיגעס, שיער נישט אידילישעס. פונ-
דעסטוועגען, וויפיל אומגעזעהענע פאַר דער אַרומיגער וועלט
טרעהערען און אינערליכע ליידען איז דערין געווען! שוין בלויז
זיין לעבען דרייסיג יאָהר אין גלות, בעת וועלכען ער האָט
גייסטיג מיטגעמאַכט מיט די ליבע און נאָהנטע זייער דערנער-
וועג, פון וועלכען מ'קומט שוין מעהר נישט צוריק... און די
יאָהרזעהנדליגער פינסטערע אַבגעשטאַנענקייט און רעאַקציע, ווען
די היה איז פריי אַרומגעלאָפען און דער מענש האָט דער-
שאַקען אַרומגעשלייכט, ווען די פערדאָרבענקייט און פער-

קויפטקייט זענען געוואָרען כמעט אַ געזעצליכע ערשיינונג אין רוסלאַנד, וועלכע, האָט זיך געדוכט, ליגט שוין טויט-אונבע-וועגליך!

בולט-שען איז לאַווראַווס פערזענליכקייט און גייסטיגער צושטאַנד אַבגעמאָהלט אין פ. פ. יאַקובאַוויטשעס אויסגעצייכענ-טע פערזען:

פיל העלדען געפאלען אַרום אין די ריי הען, און וויפיל געוואָרפען די שווערד און דעם שילד און וועלכע זכרונות, פול חרפה און וועהען פערבלייבען נאָך טיף אין דיין האַרצען פעהילט!

און וויפיל פון קעמפער, פון מוטיגסטע, דרייסטסטע האָסט מוטערליך-צאַרט און אין טרעהרען בעגלייט אהין... אין די וועגען די וויסטע, די וויסטע... האָט ווער מיט זיין קומען דיך ווידער דערפרעהט?

דער מעכטיגער בוים האָט די צווייגען צושאַטען, דאָך בלייבט אומבעוועגליך זיין ריזיגער שטאַם. אַ, לעצטער פון גדולים! פון דייע געבאַטען צינדט ווידער די יוגענד איהר הייליגען פלאַם!

פיאַטר לאַווראַוויטש לאַווראַוו איז געבוירען דעם 2-טען יוני 1823 אין דאָרף מעלעכאַוו, וויעליקאָ-לוצקער אויעז, (פסקאָ-ווער גוב.) אין אַ פריצישער פאַמיליע. פיאַטר לאַווראַוויטשעס פאָטער, לאַוור סטעפאַנאַוויטש, אַ דימיסיאַנירטער פאָלקאָוויק, איז פאַר יענער צייט, געווען אַ בעלעזענער און געבילדעטער מענש. אין זיין רייכער ביבליאָטעק האָבען זיך געפונען אַזעלכע פריידענקערישע ביכער, ווי וואַלטערס ווערק און די גרויסע ענציקלאָפּעדיע.

דער יונגער לאַווראַוו, וואָס האָט כמעט צו פיער יאָהר אָנגעהויבען לעזען, האָט צו פערזעהן יאָהר שוין געקענט דריי איראָפּעאישע שפראַכען, געלייענט אין אַריגינאַל די בעסטע ווערק פון דער וועלט-ליטעראַטור, זיך פלייסג פערנומען מיט

געשיכטע און מאַטעמאַטיק און אויך געשריבען לידער. פּערצעהן יאָהר האָט ער געלערנט אין דער אַרטילעריע-שולע און באַלד האָט זיך אַרום איהם גרופירט אַ קרייזעל פון די בעסערע שי-לער, וועלכע האָבען פלייסיג גענומען אַרבייטען איבער זייער ענטוויקלונג. אין שול האָט לאַווראַוו געהיים איבערגעלעזען די געשיכטע פון דער פּראַנצויזישער רעוואָלוציע און איז דורכגע-דרונגען געוואָרען מיט ענטוויאָזם צו די פּרייהייטס-אידעען. אין שול האָט ער זיך אויך בעקענט פון אַטטאָ'ס בוך מיט'ן קאָטוי-לישען סאָציאַליזם. איינמאָל, ווען לאַווראַוו איז אויף פּעריען-צייט געקומען אַזייע, האָט איהם דער פּאָטער געגעבען איבערצו-לעזען אַ לעהרבוך פון אַגראַנאָמיע מיט עפּעס משונה'דיגע קאָפיט-לעך. דאָסדאָזיגע „לעהרבוך“, האָט זיך אַרויסגעוויזען, איז גע-ווען פּרייעס „טראַקטאַט וועגען הויזליכע אַקערבו-אָסאָציאַציעס“. דער יונגער אָפיציר האָט מיט גרויס התמדה איבערגעלעזען דאָס „לעהר-בוך“ און זיך ערנסט פּערטראַכט איבער די „משונה'דיגע קאָפיטלעך“...

אויפ'ן ליטעראַרישען געביט, אַלס פּילאָזאָף און סאָציאַ-לאָג, האָט זיך לאַווראַוו שפּעט בעוויזען—ערשט אין דער העלפט פון די פּופּציגער יאָהרען. אָבער ער איז נאָך פּריהער, אין ענגע קרייזען, שוין גוט בעקאנט געווען אַלס פּאָעט. לאַווראַוו ליידער זענען דורכגעדרונגען מיט פּרייע בירגערליכע מאַטיווען, זיי זענען געווען צו-ראַדיקאַל, אַז זיי זאָלען קאָנען געדרוקט ווערען. זיי זענען אָבער שנעל פּאָפּולער געוואָרען אין כתב-יד. די ערשטע ערנסטע אַרבייט—לאַווראַוו אַרטיקלען איבער העגעל'ס פּילאָזאָפּיע—האָבען זיך בעוויזען אין יאָהר 1856 אין זשורנאַל „ביבליאָטעקא דלאַ טשטעניאַ“. אינגליכען האָט לאַווראַוו אָנגעהויבען דרוקען זיינע אַרטיקלען אין „אָטעטשעסטווענניאַ זאַ-פּיסקי“, דאָן רעדאַגירט פון קראַיעווסקי אונטער דער הויפט-רעדאַקציע פון דודישקינ'ען.

אָבשטעלענדיג זיך אויף דעמדאָזיגען פּעריאָד פון זיין לי-טעראַרישער טעטיגקייט, האָט לאַווראַוו שפּעטער געשריבען: „איך בין געווען אַ מיטאַרבייטער פון „אָטעטשעסטווענניאַ זאַפּיסקי“ און

רעדאקטאָר פון „ענציקלאָפּעדישען ווערטערבוך“. איך בין צו-
 גערעכענט געווען צו די זעהר מעסיגע. אין „סאָוורעמענדיק“ און
 אין „רוסקאיע סלאָוואַ“ האָבען זיך געדרוקט געגען מיר אַרטיק-
 לען... מיינע ליטעראַרישע און פּערזענליכע בעציהונגען זענען
 ביים ענדע פון די פּופציגער און זעכציגער יאָהרען נישט איב-
 ריג גאַהנט געווען מיט דער ראַדיקאַלער ליטעראַטען-גרופּע,
 וועלכע האָט צו יענער צייט געהאַט דעם גרעסטען איינפלוס
 אויפֿן רוסישען געדאַנק... איך האָב גאַנץ גוט געוואוסט, אַז
 מיינע אַרבייטען האָבען מיר גורם געווען צווישען די קעמפּענ-
 דע ליטעראַרישע קרייזען אַ רעפּוטאַציע פון אַ מעסיגען און עט-
 וואָס פּעדאַנטישען קאַבינעט-געלעהרטען. איך האָב אויך געוואוסט,
 אַז אפילו מיינע פּערזענליכע פריינד פון צווישען די דאָזיגע
 קרייזען האָבען אָבגערעדט די דעמאָלדיגע רעדאַקציע פון „ניע-
 דעלעאַ“ פון צו דרוקען מיינע אַ רייה אַרטיקלען אונטערן נאָ-
 מען: „היסטאָרישע בריף“.

די פּעהרעלטנישען האָבען זיך אָבער אינגליכען געביטען—
 לאָווראַו איז אַנגאַזשירט געוואָרען אַלס מיטאַרבייטער אין „סאָ-
 וורעמענדיק“ און אַנטאַנאָוויטש האָט לאָווראַוין פּאַרגלענט זיין
 מיטאַרבייט אין „ענציקלאָפּעדישען ווערטערבוך“, געבענדיג איהם,
 צווישען אַנדערע, אויך אַ פּרעכטיג אַרטיקעל וועגען עוואַנגעליום.
 אין דערזעלבער צייט האָט זיך לאָווראַו בעקענט מיט טשערני-
 שעווסקיין, וועלכער האָט, ווי פּיסאַרעו, איהם שטענדיג צוגע-
 רעכענט צו די פּראָגרעסיווע שריפטשטעלער.

ד

שוין אין יאָהר 1861 האָט די מאַכט אָנגעהויבען קרום צו
 קוקען אויף לאָווראַוין און אין יאָהר 1866, באַלד נאָך קאַראַ-
 קוואָוס אַטענטאַט, איז לאָווראַו אַרעסטירט געוואָרען. נישט קו-
 קענדיג אויף דעם, וואָס ער האָט צו מעשה קאַראַקוואָו קיין
 שום שייכות נישט געהאַט, האָט מען איהם איבערגעגעבען צום

קריגס-געריכט. דאָס געריכט האָט איהם אָנערקענט פאַר שולדיג אין אָנשרייבען פיער רעוואָלוציאָנעֶרע לידער, אין מיטגעפיהל און חבר'שאַפט מיט מענשען, וועלכע זענען דער רעגירונג בע-קאַנט מיט זייער שעדליכער ריכטונג (טשערנישעווסקי, מיכאַי-לָצוו א. אַנד.). און אין דרוקען זאַכען, וואָס ענטהאַלטען שעד-ליכע אידעען. אַלס רעזולטאַט האָט לאָוֶראָוו בעקומען דימיסיע (אין דער ראַנגע פּאָלקאוניק) און איז פּערשיקט געוואָרען אין אַ פּערוואָרפען שטעדטעל קאַדניקאָוו, וואָסאַגדער גוב. אין משך פון די צוויי-דריי יאָהר, וועלכע ער האָט דאָרט פּעבראַכט, האָט ער פיל געאַרבייט, שרייבענדיג, אונטער פּערשידענע פּסעוודאָנימען, הויפטזעכליך אין „ניעדעליאַ“, „אַטיעטשעסטוו. זאַפ.“ אונטער דער נייער רעדאַקציע פון נעקראַסאָוו. אונטער דער צייט האָט ער אָנגעשריבען, אויסער פיל קליינע אַרטיקלען, אויך אַזעלכע בעדייטענדע אַרבייטען, ווי „די ציוויליזאַציע און די ווילדע פּעלקער“, וועגען מאַראַלי און די „היסטאָרישע בריף“. די לעצטע האָבען זיך געדרוקט אין „ניעדעליאַ“ פון יאָהר 1868 און 1869 און דערנאָך זענען זיי אַרויס איבערגע-אַרבייטערהייט אין אַ בוכפאָרם.

דעם 15-טען פעברואַר 1870 האָט לאָוֶראָוו עמיגרירט קיין אויסלאַנד. געפאָהרען איז ער קיין פאַריז, וואוהין הערצען האָט איהם אַרויסגערופען. ער האָט אָבער הערצענ'ען שוין נישט גע-טראַפען ביים לעבען. קיין פאַריז איז לאָוֶראָוו געקומען פונקט בעה דער קאַמונע. בעקענענדיג און צונויפקומענדיג זיך מיט די וויכטיגסטע פּאַרשטעהער פון דער בעוועגונג, איז ער אַריינגע-טראַטען אין אינטערנאַציאָנאַל, אויף וועמענס בעפעהל ער איז אָבגעפאָהרען קיין לאַנדאָן. דאָרט האָט ער זיך בעגעגענט און איז שפעטער זיך נאָהנט צונויפגעגאַנגען מיט מאַרקס'ן און ענ-געלס'ן און איז ביז זייער טויט געבליבען מיט זיי אין פריינד-ליכע בעציהונגען.

אין יאָהר 1875 איז לאָוֶראָוו אָבגעפאָהרען קיין ציריך, וואו ער האָט אָנגעהויבען אַרויסצוגעבען דעם זשורנאַל „וופּע-ריאָד“. אין יאָהר 1877 האָט דער זשורנאַל אויפגעהערט צו ער-

שיינען און אין יאָהר 1885 האָט זיך לאַווראַוו אויף שטענדיג בעזעצט אין פאַריוו.

נאָך אין יאָהר 1867, געפינענדיג זיך אין טורמע, פאַר דער פערשיקונג, וואָס לאַווראַוו געפלאַנט אַ קאָלזאַלע פילאָזאָ-פישע אַרבייט אונטער'ן נאָמען „אַ פּרוב איבער דער געשיכטע פון געדאַנק“. איבער דעם ווערק האָט לאַווראַוו געאַרבייט פיל יאָהרען, בעאַרבייטענדיג בעזונדערע טיילען דערפון. פון 1888 ביז 1894 זענען ערשינען צוויי דיקע בענדער— „אַ פּרוב איבער דער געשיכטע פונם מאָדערנעם געדאַנק“, דערנאָך אין אַ בעזונדער בוך „איבערלעבונגען פון דער פאָרהיסטאָרישער עפאָכע“. אין יאָהר 1899 איז ערשינען אונטער'ן פּסעוודאָנים ס. ס. אַר-נאָלד, אַ ביכעל „די אויפגאַבען פון פערשטעהן געשיכטע“, אין וועלכען לאַווראַוו מאַכט אַ רעזומע פון זיינע פילאָזאָפישע און סאָציאָלאָגישע טעאָריעס.

אין די לעצטע צוויי-דריי יאָהר פון זיין לעבען האָט לאַווראַוו שטאַרק געאַרבייט איבער איין טייל פון זיין „געשיכטע פון געדאַנק“, „ערב דער היסטאָריע“. דאָס קאָפיטעל איז זיך ברייט פונאַן-דערגעוואַקסען און לאַווראַוו, פיהלענדיג, אַז זיינע טעג זענען געצעהלטע, האָט פיבערהאַפט שנעל געאַרבייט. ער האָט עס פונ-דעסטוועגען נישט געענדיגט. עס איז פערבליבען צוזושרייבען דעם סוף אין עטליכע זייטען—און דאָס האָט לאַווראַוו'ן געמאַ-טערט און בעאונרוהיגט די גאַנצע צייט פון זיין קראַנקהייט. ייז זיין לעצטער מינוט...

ה

איך האָב געהאַט דאָס גליק, זעקס יאָהר צייט צו זיין אונמיטעלבאַר נאָהנט צו פ. ל. לאַווראַוו'ן, וועמענס סעקרעטאַר איך בין געווען פון 1894 ביז זיין טויט. צום בעדויערן, איז נאָך נישט די צייט צו דערצעהלען אַלץ, וועגען דעם ווירקליך

גרויסען מעגשען. איך וועל זיך דעריבער בעגרענעצען מיט בע-
שרייבען זיינע לעצטע טעג. זיין טויט איז געווען אויך אזוי
שען און גרויס, ווי זיין לעבען.

די קראַנקהייט, וועלכע האָט גובר געווען פּיאָטר לאָוו-
ראָווס רייגען אָרגאַניזם, איז געקומען אונבעמערקטערהייט. פינף-
זעקס יאָהר פאַר'ן טויט האָט זיך לאָווראָוו, נישט קוקענדיג אויף
זיין זיבעציג-יעהריגער עלטער, נאָך געפיהלט פעסט און פריש,
איז נאָך פיל געגאַנגען צופוס און איז געווען אונערמידליך אין
דער אַרבייט. די אָנקומענדע עלטער האָט זיך צום ערשטען
מאָל געלאָזט פיהלען אין פריהלינג 1895. איינמאָל, אויפכאַפען-
דיג זיך אין דער געוועהנליכער צייט, האָט לאָווראָוו זיך פער-
וואונדערט, וואָס עס טאָגט נאָך נישט. ער איז אַ ביסעל נאָך
געלעגען-ס'איז אַלץ פינסטער. ער האָט אָנגערעכען אַ שוועבע-
לע אום אַ קוק צו טהון אויפ'ן זייגער-ערשט איצט האָט ער
פערשטאַנען, אַז נישט אין צימער איז פינסטער, נאָר איהם אין
די אויגען... ביינאַכט האָט ער בעקומען אַ לייכטען שלאַג און
ער איז כמעט בלינד געוואָרען. אין עטליכע שעה אַרום איז
איהם פונדעסטוועגען די ראייה בעסער געוואָרען און, נאָך צוויי
חדשים היילען זיך איז איהם אַזויפיל בעסער געוואָרען, אַז ער
האָט בייטאָג געקאָנט לעזען און אַרבייטען. פון דעם טאָג אָן
אַבער, האָט ער אָנגעהויבען בעדייטענד שוואַכער צו ווערען. עס
האָט זיך ביי איהם ענטוויקעלט אַנאַסטמא, מיט אַלץ עפטערע
אַנפאַלען. אַלץ עפטער האָט לאָווראָוו אָנגעהויבען זיך קלאָגען
אויף מידיגקייט, שווערקייט אין ברוסט, שלאַפלאָזיגקייט.

דעם 18-טען יאַנואַר, עלף אַ זייגער אין אָווענד, האָט
לאָווראָוו סטאַכטער, וועלכע איז די לעצטע צוויי יאָהר געווען
מיט איהם צוואַמען, דערהערט אַ שטאַרקען קלאַפ אין דער
וואַנד, וואָס האָט אָבגעטיילט לאָווראָוו שלאַפצימער פון איהרען.
זי האָט איהם געפינען ליגענדיג אין דער פרייט פונם בעט אין
אַ האַלב בעוואוסטלאָזען צושטאַנד, שווער אַטעמענדיג פונם
שאַרפען אַסטמא-אַנפאַל.

ערשט אינדערפריה האָט זיך דער טאָכטער איינגעגעבען

ארויסצורופען דעם דאָקטאָר עכראָן. זיין אָנוועזענהייט האָט זעהר בערוהיגט דעם קראַנקען. ער האָט זיך נאָר געערגערט, ווען דער דאָקטאָר האָט איהם בעפוילען פולע רוה און פערבאָטען איהם עטליכע טעג צו אַרבייטען.

אין די פאָלגענדע דריי טעג 19, 20, 21, איז אין קראַנ-קענס צושטאַנד קיין ענדערונג נישט פאָרגעקומען. די אָנפאלען האָבען זיך איבערגע'הור'ט, דער קראַנקער האָט די גאַנצע צייט געמוזט ליגען און ער איז אַלץ שוואַכער געוואָרען. נישט קו-קענדיג דערויף, האָט לאַווראַוו נישט געוואָלט אָנערקענען, אַז ער איז קראַנק; ער האָט נאָר געטראַכט וועגען דער אַרבייט, און זיך געערגערט, וואָס ער קאָן זי נישט פאָרטזעצען. אין דער נאַכט פון 21-טען אויפ'ן 22-טען האָט זיך מיט איהם גע-טראַפען אַ לייכטער שלאַג און אינדערפריה האָט זיך ביי איהם די שטימונג שאַרף געענדערט. ער איז בעזונדערס ערנסט גע-וואָרען, ער האָט שוין פון קיין אַרבייט נישט גערעדט און ווען דער דאָקטאָר איז געקומען, האָט ער איהם פערטרויליך געזאָגט: — איך דאַרף מיט אייך עפעס זעהר וויכטיגעס ריידען... קומט אין אָווענד...

דער טאָכטער האָט ער געזאָגט, אַז ער דאַרף אַדורכ-שמועסען זיך מיט אַ צואה-פערוואַלטער און אַ ביסעל שפעטער, ווען זי האָט איהם געמאָדען, אַז בעקאַנטע זענען איהם געקו-מען בעזוכען און אַז זי האָט זיי נישט צוגעלאָזען, האָט ער בעמערקט:

— דו לאָזט קיינעם נישט אַריין, אָבער עס וועט דאָן נוי-טיג זיין אַלעמען אַריינצולאָזען. פריהער פריינד, דערנאָך אַנ-דערע, מען דאַרף יעדען פון זיי און אַלעמען עפעס זאָגען. פון לאַווראַווס גאַנצער אויפפיהרונג אין יענעם טאָג, פון די רייד, פונ'ם שווערען, אָנגעשטרענגטען אויסדרוק אויפ'ן גע-זיכט און פון דעם, וואָס ער האָט שוין מעהר נישט גערעדט פון קיין אַרבייט, איז געווען צו זעהן, אַז ער האָט בעשלאָסען, דאַס אַלץ איז געענדיגט און ער דאַרף זיך גרייטען צום טויט.

און ווירקליך האָט ער, ווי זיין שטייגער, מעטאָדיש גענומען אַרויסגעבען די לעצטע פּעראַרדנונגען.

דעם 22-טען, צעהן אין אָווענד, האָט די טאָכטער, צוגעהענדיג צום קראַנקענס בעט, בעמערקט, אַז ער מאַכט עפעס אויסטער-לישע בעוועגונגען מיט דער רעכטער האַנד, ווי ער וואָלט עפעס געלאָפּט אין דער לופט. די טאָכטער האָט איהם גענומען רופען, אָבער ער האָט זיך נישט אָפּגערופען. זי האָט איהם אָנגענומען פאַר דער לינקער האַנד—און די האַנד איז געווען קאַלט און טויט. דער גאַנצער לינקער טייל קערפּער איז ביי איהם געווען פאַראַלזירט. ווען ער איז עטוואָס געקומען צום בעוואוסטזיין, האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז אויך אַ האַלבע צונג איז ביי איהם פאַראַלזירט.

דיועלבע נאַכט איז מיר אויסגעקומען צו דיושורירען ביים קראַנקענס בעט. די נאַכט איז געווען זעהר אַ שווערע. לאַוואָו איז די גאַנצע צייט געווען אין אַ האַלב בעוואוסטלאָזען צו-שטאַנד. טיילמאָל האָט ער געעפענט די אויגען און ביזי זיך צושריען: „אָוועק!“ מאַכענדיג דערביי עפעס מיט דער רעכטער געוונדטער האַנד, ווי ער וואָלט אַוועקגעיאָגט עפעס אַ שרעקליך געשעפענסט. טיילמאָל האָט ער געפרובט אַראָפּגעהן פון בעט און אַריינגעהן אין קאַבינעט אַרבייטען.

נאָך עטליכע באַם-איינשפּריצונגען האָט ער זיך אַ ביסעל בערוהיגט. ער האָט פּערזאַכט די אויגען—און פּסדר בעוועגט מיט דער האַנד אין דער לופטען פון לינקס אויף רעכטס. עס האָט זיך איהם, ווייזט אויס, אויסגעדוכט, אַז ער געפינט זיך ביים שרייב-טיש...

כּוועל קיינמאָל נישט פּערגעסען דאָס אויסערגעווענהייכע בילד, ווי דער גוסס'דיגער שריפטשטעלער האָט אויפ'ן טויטען בעט דערשריבען אין דער לופטען די נישט אַרויסגעזאָגטע גע-דאַנקען זיינע. וועלכע האָבען איהם געבריהט און געמאַטערט די גאַנצע צייט פון זיין קראַנקהייט. אויפ'ן בלייכען געזיכט, אויף וועלכען דער טויט האָט שוין אַרויפגעלעגט זיין שטעמפעל, איז געבליבען פּערגלייווערט אַ רוהיגער, אין זיך קאָנצענטרירטער

אויסדרוק און די האַנד האָט זיך אַלץ פּסדר לאַנגזאַם בעוועגט פון לינקס אויף רעכטס, זיך אומגעקעהרט און ווייטער זיך בע-זועגט—און אין דער לופטען זענען געשריבען געוואָרען גע-היימניספולע ווערטער און שורות, די לעצטע געדאַנקען פון גוסס...

דער 23-טער יאַנואַר איז אַריבער. דער חוּלָה איז אַ בי-סעל צו די געדאַנקען געקומען, גערעדט קלאָרער. אַרום צוויי ביינאַכט האָט ער זיך איבערגעוועקט און מיט אַ בעזונדערס כּרעהליכען טאָן האָט ער צוגערופען דעם דאָקטאָר און מיט דערזעלבער פּייערליכקייט געזאָגט:

—איך דאַרף אייך עפעס זאָגען. הערט מיך אויפּמערקזאַם אויס און געדענקט. עס איז מיר שווער צו ריידען. איך וועל זיך אַברוהען און זייט אַזוי גוט און געהט נישט אַוועק. איבער'חור'נדיג זיין געשריבענע צואה, האָט ער איהם געבעטען איבערצוגעבען די פּריינד עטליכע פּעראַרדנונגען בנוגע זיינע כתבים...

ער האָט גערעדט אַ שעה צייט. און די רייד זיינע, וועל-כֵּע ער האָט גערעדט מיט דער האַלב פּאַראַליזירטער צונג, זענען אין סטייטישען זין, געווען גלענצענד: שטרענג לאַגיש און שען געבויט.

דער דאָקטאָר האָט איהם געפרובט איינריידען, אַז זיין צושטאַנד איז גאַרנישט האַפּנונגסלאָז, אַז ער וועט נאָך געזונד ווערען, נאָר לאַווראַו האָט איהם פּאַלר איבערגעהאַקט:

—לאָזט צורוח! איצט וויל איך שוין מעהר נישט לעבען! גענוג!—האָט ער ענטשלאָסען און שטרענג אַ זאָג געטהון.—איך וועל שוין מעהר די רפואות נישט נעהמען, אויסער בראָם. און איהר גיט מיר שוין מעהר גאַרנישט. לאָזט מיך רוהיג ליגען. איך לייד אפילו גאַרנישט.

און שווייגענדיג אַ וויילע, האָט ער צוגעגעבען: —מאָרען וועל איך נאָך דאַרפען אַ סך צו ריידען. איך זיך פיל צו זאָגען מיינע חברים און פּריינד. זיך ער האָט פינקטליך געהאַלטען וואָרט. ער האָט זיך

אַבגעזאָגט פון די רעצעפטען און ער האָט נישט ערלויבט, מען זאָל איהם ריהרען פון אָרט. ער איז געלעגען רוהיג, פער-טראַכט און געוואַרט אויפ'ן טויט...

דער 24-טער איז דורך אָהן אַנ'ענדערונג. דעם 25-טען אינדערפריה איז דעם חולה פיל בעסער געוואָרען. ער איז גע-ווען ביים פולען בעוואוסטזיין. דער אָטעם—אינגאנצען נאָרמאל און אפילו דער פאָראַליו האָט אָנגעהויבען פערשווינדען און ער האָט צוריק אָנגעהויבען בעוועגען מיט דער לינקער האַנד. ביי אַלעמען האָט אויפגעלעבט די האַפנונג. נאָר לאַווראַוו אַליין האָט זיך נישט גענאָרט בנוגע זיין צושטאַנד. ער האָט אָפט איבערגע'חזרט: „ס'וועט זיך באַלד ענדיגען...“ „ענדע פון דער געשיכטע“... און ווען די פריינד זענען צו איהם געקומען, האָט ער גענומען זייער האַנד, פעסט געדריקט און אַרויפגע-לעגט זיך אויפ'ן שטערן, צוגעדריקט צו די ליפען און געשעפ-טשעט געזעגנונגס-ווערטער. אַ שעה פאָרן טויט האָט ער מיך צוגערופען, מיר פעסט געדריקט די האַנד, צוגעלעגט זי צו די ליפען און אַרויסגעשעפטשעט: „לעבט גוט... כ'שטאַרב... געענ-דיגט מיין לעבען“...

אַרום האַלב עלף בייטאָג האָט זיך אָנגעהויבען די גסיסה דער חולה איז געלעגען אונבעוועגליך. דאָס האַרץ האָט אַלץ שוואַכער געאַרבייט. דערנאָך האָט ער טיף, טיף אָבגעזיפצט, ווי עס וואָלט איהם גרינגער געוואָרען—און ער איז אויסגע-גאַנגען...

די קרובים, פריינד און חברים זענען געשטאַנען שוויי-גענדיג אַרום דעם געשטאַרבענעם און אַלע האָבען געפיהלט, אַז דער טויט האָט צוגענומען איינעם פון די איידעלסטע פאָר-שמעהער פון אַ שטיק רוסיש לעבען.

זשארזש קרעמאנסאָ

אז מען שטעלט זיך אָב מיט אַ רוהיגען בליק אויף דעם
 גאַנג פון דער אַלגעמיינליכער געשיכטע, מוז מען נשתומם ווע-
 רען פון דער וואונדערליכער טיף-מיסטישער רעגעלמעסיגקייט
 פון דעם אַזוי-גערופענעם „פאַטאַלען מולר“, וועלכער וועגט און
 מעסט, צעהלט און צאָהלט מדה כנגד מדה. וויפיל מאָל דוכט
 זיך, אַז היסטאָרישע פערברעכענס בלייבען אונגעשטראַפט, אַז
 עס איז לית דין ולית דיין. געהט אָבער דורך אַ צייט—און
 דער דין און דער דיין בעווייזען זיך אויף זייער אָרט און
 פיהרען אויס זייער קאַלטען פסק מיט דער שטרענגער פינקט-
 ליכקייט פון דעם ביגלישען: עין תחת עין, שן תחת שן.
 איז דען גישט וואונדערבאַר, וואָס אַלע רוצחים און
 אַכזרים פון דער צאַרישער זעלבסטהערשאַפט פון ניקאַלאַי דעם
 II-טען ביז דעם לעצטען סישטשיק, האָבען בעקומען זייער שטראַף
 אין דערזעלבער פאָרם און אין דיזעלבע נאָרמען, ווי זיי אַליין
 זענען בעגאַנגען זייערע פערברעכענס. זיי האָבען געטראָטען מיט
 די פיס יעדען דין און משפט, זענען בעגאַנגען אַכזרות'דיגע,

בארבארישע מעשים און זיי זענען דערשאַסען און דערשטיקט געוואָרען אויך אָהן אַ שום דין און משפט, מיט אַ באַרבאָרישער אכזריות'דיגקייט.

און נאָך אין אַ בולט'ערן אופן האָט זיך דאָס אַרויסגעווי-
זען ביי דער איצטיגער וועלט-מלחמה.

מיט אַכטאונפערציג יאָהר צוריק, איז פראַנקרייך געלעגען אַ פעריכטעטע, אַ פערבלוטיגטע און אונמעכטיגע און איבער איהר, דריקענדיג זי מיט'ן קנייה צו דער ערד, איז געשטאַנען די זיגערין דייטשלאַנד און דיקטירט די אכזריות'דיגסטע שלום-בעדינגונגען. איצט האָבען זיך אַקוראַט אומגעביטען די ראָלען. די זיגערין פראַנקרייך, שטעהט מיט'ן פוס אויף דער צו דער ערד אומגעשטירצטער דייטשלאַנד און דיקטירט איהר די אכזריות-דיגע שלום-בעדינגונגען. מיט אַכטאונפערציג יאָהר צוריק איז דער גלענצענדסטער פון די אייראָפעאישע קיסרים, נאַפאָלעאָן דער III, אין איין מאָמענט געפאלען ביז'ן אַבגרונד, פערלוירען דעם טראָהן, פערלוירען דעם נאָמען און געפונען זיך ביים פיינד אין געפענגעניש. איצט לעבט איבער אַקוראַט דיזעלבע טראַגעדיע דער אייניקעל פון נאַפאָלעאָנס זיגער, ווילהעלם דער II, וועל-כער האָט זיך ערשט נעכטען גערעכענט פאַר דעם געניאַלען זיגער פון דער וועלט. מיט אַכטאונפערציג יאָהר צוריק האָט די ראָל פון פראַנקרייכס תלין אויסגעפיהרט דער, אייזערנער קאַנצלער" ביסמאַרק, וועלכער האָט געזאָגט: „מיר וועלען אי-בערלאָזען פראַנקרייך די אויגען, זי זאָל קאָנען בעוויינען איהר אונטערגאַנג." און איצט פיהרט אויס דיזעלבע ראָל מיט דער-זעלבער אכזריות'שאַפט דער שטאַרקסטער מענש פון פראַנקרייך— „דער טיגער" קלעמאַנסאָ.

זעהר כאַראַקטעריסטיש איז נאָך דאָס, וואָס די וועלט-געשיכטע רעכענט זיך נישט מיט די אייגענשאַפטען און די אי-בערזייגונגען פון יענע, וועמען זי גיט איבער די אויספיהרונג פון איהר פסק-דין. האָט דען ווער געקאָנט ערוואַרטען, אַז אין רוסלאַנד וועלען אַרויסטרעטען אין דער ראָל פון די אומבאַרמ-האַרציגסטע תלינים אַקוראַט יענע מענשען, וועלכע האָבען דעם

גאַנצען לעבען מקריב געווען פאַר די העכסטע און איידעלסטע אידעאַלען טון מענשליכקייט, דין און גערעכטיגקייט? האָט ווען עמיצער געקאָנט רעכענען, אז אין דער געשטאַלט פון גרעסטען וועלט-אכור, ביסמאַרק, וועט אַרויסטרעטען גישט קיין אַנדערער, ווי דער איידעלסטער, ראַפּינירטסטער, מיסטיש-פערטרוימטער קלעמאַנסאָ? דער פאַטאַלער מזל מאַכט גישט קיין אונטערשיד צווישען ביסמאַרק, לענינען און קלעמאַנסאָ. ער זוכט נאָר אַ גענוג מעכטיגע האַנד, וועלכע זאָל קאָנען אויפהויבען זיין שווע-רען האַמער.

ב

מיט עטליכע און צוואַנציג יאָהר צוריק איז מיר אויסגע-קומען צו בעגעגענען זיך מיט קלעמאַנסאָ און אין אַלע מיינע ערינערונגען טרעט ער אַרויס ווי אַ מענש פון גרויסען גייסט און ריטערישען אידעאַליזם.

קלעמאַנסאָ איז געווען איינער פון די פערביסענסטע געג-נער פון רוסישען צאַריזם און האָט זיך גערעכענט כמעט פאַר דעם אַפיציעלען בעשיצער פון דער רוסישער ווי אויך דער פּוילישער עמיגראַנטען-קאָלאָניע. אין יענער צייט (סוף ניינצעהנ-טען יאָרהונדערט) האָט די פראַנצויזישע רעגירונג אויס געפּע-ליגקייט צום רוסישען אַמבאַסאַדאָר, אָפּט גערודפּט די רוסישע עמיגראַנטען. ביי יעדען אַזעלכען פאַל איז מען קודם כל גע-לאָפען צו קלעמאַנסאָ און ער האָט גלייך אָנגעווענדט זיין מעכ-טיגען איינפלוס צו בעשיצען דעם פערפאָלגטען. נאָר אַדאַנק זיין ענערגישער אַריינמישונג האָט די פראַנצויזישע רעגירונג גישט אַרויסגעגעבען רוסלאַנד דעם בעוואוסטען טעראָריסט האַרטמאַן. אויפגעטראָגען האָט זיך די רוסישע קאָלאָניע מיט קלע-מאַנסאָ דורך דעם פאַטריאַך פון דער רוסישער רעוואָלוציע און טעאָרעטיקער פון דער רעוואָלוציאַנערער „נאַראַדיטשעסטוואַ“—

פיאָטער לאַווראַוו. נאָך הערצענען האָט זיך לאַווראַוו גערעכענט פאַר דעם איינציגען פאַרשטעהער פון רעוואָלוציאָנערען רוסלאַנד אין מערב-אייראָפּא. קלעמאַנסאָ איז געווען בעפריינדעט מיט לאַווראַוו, האָט איהם געאַכטעט אַלס דענקער און הויך מאָראַ-לע פּערזענליכקייט. לאַווראַוו, פון זיין צד, האָט שטאַרק גע-שעצט קלעמאַנסאָ אַלס פּאָליטישען טהוער, זשורנאַליסט און רעדנער פון ערשטען ראַנג. טרעפענדיג זיך צוזאַמען, האָבען זיי זעלטען-ווען זיך בעשעפטיגט מיט פּאָליטישע פּראַגען. עפּטער פאַר אַלץ האָט מען גערעדט וועגען פּילאָזאָפּיע, ליטעראַטור און קונסט.

קלעמאַנסאָ איז דעמאָלט שוין געשטאַנען אין די ערשטע רייען פון די פּאָליטישע פּערזענליכקייטען, האָט געטראָגען דעם נאָמען פון דעם „מיניסטעריום-אומוואַרפער“. נאָר מיט דעם האָט זיך ווייט נישט אויסגעשעפּט זיין פּערזענליכקייט. צוגלייך מיט דער עפענטליכער פּאָליטישער אַרבייט, האָט ער געשפּילט אַ גרויסע ראָלע אין די „פּראַנק-מאַסאָנישע“ לאַזשען. ער האָט זיך אינטערעסירט מיט טעאָזאָפּישע פּראַגען און אָפּען פּראָקלאַמירט זיך ווי אַ גלויבענדען בודדיסט. בשעת אַ בידייטישען גאַטעס-דינסט אין מוזיי גימע (מוזיי פון אַריענטאַלישע רעליגיעס) וואָס איז געווען איינגעאַרדענט דורך אַ טיבעטישען לאַמאַ (דער ערש-טער טיבעטיאַנער, וואָס איז געקומען קיין אייראָפּא), איז קלע-מאַנסאָ געשטאַנען צוזאַמען מיט די גלויבענדע בודדיסטען, גע-האַלטען דאָס דורכגעצויגענע שטריקעל און גלייך מיט אַלעמען מתפלל געווען.

ביי לאַווראַוו אין קאַבינעט, וואו מיר איז אויסגעקומען צו טרעפען קלעמאַנסאָ, האָט ער גערעדט לאַנגזאַם, פּעריחלומט, מאָראַלע און רעליגיעזע פּראַגען האָט ער געשטעלט זעהר ברייט, פּאַנטעאיסטיש און האָט זיך צו אַלץ בעצויגען מיט אַ ראַיאַניר-טער טיפּיקייט און אייגענאַרטיגקייט, וועלכע האָט זיך ביי איהם אויסגעדריקט אין אַ וואונדערבאַר איידעלען און דאָך שטאַרק בייסענדען הומאָר, אַ פּיל טיפּערן, ווי דער הומאָר פון אַנאַטאָל פּראַנס.

לאָווראָוו האָט מיר איינמאַל געזאָגט וועגען איהם:
 — ער איז, פערשטעהט זיך, אַ גרויסער פּאָליטיקער, דאָך
 וועט ער קיינמאַל נישט ווערען קיין פּאָלקס-טריבון. ער איז
 צופיל אַריסטאָקראַטיש אין זיין אַרט דענקען, איז צופיל אינדי-
 ווידואַליסט און אינטערעסירט זיך וועניג מיט וואָלוועלער פּאָפּו-
 לאַריטעט. ער רופט זיך ראַדיקאַל-סאָציאַליסט. באמת איז ער
 אַבער אַן אינטעלעקטועלער אַנאַרכיסט.

מיט וואָס פאַר אַ כּח און טאַלענט קלעמאַנסאָ איז אַרויסגע-
 טראָטען אין פּאַרלאַמענט און אין דער פרעסע געגען טויט-שטראָף!
 זיינע אַרטיקלען וועגען דעם זענען געווען אמת קלאַסישע. איך
 געדענק איינעם, וואו ער האָט בעשריבען ווי מען גילאָטינירט
 אַ פערברעכער. דער אַרטיקל האָט מיט זיין ביבלישער פשוט-
 קייט געמאַכט אַ פיל שטאַרקערן איינדרוק, ווי וויקטאָר הוגאָס
 „פיער טעג פון אַ פער'משפּט'ען צום טויט“.

קלעמאַנסאָ איז פון אַנפאַנג אָן געווען אַ שטאַרקער געג-
 נער פון דעם אַליאַנס מיט דעם באַרבאַרישען רוסלאַנד. בשעת
 עס זענען אין פאַרזי פאַרגעקומען די פייערונגען לכבוד דער
 רוסישער עסקאַדרע און שפעטער לכבוד דעם וויזיט פון צאַר,
 איז די גאַנצע בעפעלקערונג געווען אַזוי פערשיכור'ט מיט דער
 רוסען-ליבע, אַז אפילו נישט אַלע סאָציאַליסטען האָבען געוואָגט
 אַרויסצוטראַטען אַנטקעגען צאַר. קלעמאַנסאָ האָט זיך מיט גאַר-
 נישט גערעכענט, איז אַרויסגעטראָטען מיט אַ פערניכטענדען
 אַרטיקל געגען דעם „זעלבסטהערשער פון פראַנקרייך“. דער
 אַרטיקל האָט זיך אָנגעהויבען מיט די ווערטער: „יאָ! עס לעבע
 דער פראַנצויזיש-רוסישער אַליאַנס! נאָר דער אַליאַנס מיט רוס-
 לאַנד פון פיאָטר לאָווראָוו און קראַפּאָטקין און נישט מיט דעם
 רוסלאַנד פון קונט און סיביריען“.— אַ געגנער איז קלעמאַנסאָ
 געווען נישט נאָר פון דעם אַליאַנס, נאָר פון דעם גאַנצען שאַ-
 וויניסטישען געפילדער פון די פראַנצויזישע פּאַטריאָטען מיט
 זייער „רעוואַנש“ און קלינגענישען מיט כלי-זין. דערפאַר האָבען
 די „פּאַטריאָטען“ איבערהויפט די „הוראַ-פּאַטריאָטען“, ווי פּאָל

דערולער און אַנרי ראָשפּאָר בעשאַטען איהם מיט די ערגסטע זלזולים. קיין אַנדער נאָמען האָט ער ביי זיי נישט געהאַט. ווי: „טרעטר“ (פּעררעטער) און „סאַן פאַטרי“ (פּאַטערלאַנד-לאַ-זיגער).

ג

קלעמאַנסאָ איז געווען איינער פון די ערשטע פּערטיידיגער פון דרייפּוס'עס אומשולדיגקייט און באַלד איז ער געוואָרען די צענטראַלע פיגור אין דעם גיגאַנטען-שטרייט געגען די פּעראייניגטע כחות פון פּראַנצויזישען קלעריקאַליזם און מיליטאַריזם. מען קאָן זאָגען, אַז דעם גאַנצען פּראָצעס האָט אַרויסגעטראָגען אויף זיי-נע מעכטיגע פּלייצעס—קלעמאַנסאָ. ווער ווייסט מיט וואָס דער פּראָצעס וואָלט זיך געענדיגט, ווען נישט דער אייזערנער פּח און איבערמענשליכער ענערגיע פון דעם רויזגען קעמפּער.

אין יענער צייט האָב איך געגעבען אין קלעמאַנסאָ'ס ציי-טונג „L'Aurore“, אויסצוגען פון רוסישע צייטונגען און זשור-נאַלען און פּלעג זיך אָפט בעגעגענען מיט קלעמאַנסאָ אין רע-דאַקציע. ווי איצט שטעהט ער פאַר מיינע אויגען: מיטעלען וואוקס, אַ שטאַרקער, ברייטבייניגער, מיט אַ בראַנז-געזיכט, שאַר-פּע, ווי פון שטאַהל אויסגעשמידטע שטריכען, שטאַרצענדע באַ-קען, קרומליך-געזעצטע אויגען—אַ פנים פון אַ קאַלמוק. נאָר דער פינקלענד-קלוגער, דורכדרינגענדער בליק פון די שוואַרצע אוי-גען האָט בעלזשיכטען דעם פנים און צוגעגעבען איהם אַ צוצי-הענדיגען סימפּאַטישען אויסדרוק.

שטענדיג אין אַ פּראָסטען, אויסגעריבענעם רעקעל, וואָס איז אויף איהם געהאַנגען ישיבה-בחוריש. געהאַלטען זיך פּראָסט. זעהר רוהיג, כּמעט נעבעכדיג. און דאָך האָט זיך אין זיינע בעוועגונגען, זיין בליק און קול געפיהלט אַן אונגעהויערער פּח.

שוין דעמאָלט האָט מען קלעמאנסאָן גערעכענט פאַר דעם שטאַרקסטען כאַראַקטער אין פראַנקרייך.

דער קולמינאַציאָנס-פונקט פון דער דרייפוס-אַפערע איז געווען דער פראַצעס פון עמיל זאַלאַ, וועלכער איז געווען אַן-געקלאַגט פאַר זיין דונערנדען אַרטיקעל „איך בעשולדיג“. דער פראַצעס האָט אויפגעשטורמט די גאַנצע וועלט און צוטיילט פראַנקרייך אויף צוויי שטרייטענדע לאַגערן. פון דער פּרעסע האָט זיך די מלחמה אַריבערגעטראָגען אויף שטורעמדיגע מיטינג-גען, פון די מיטינגען האָט זי זיך אַרויסגעריסען אויף דער גאַס. יעדער צד האָט געהאַט זיינע לאַזונגען, זיינע שלאַג-ווערטער:

די דרייפוסאַרען: „עס לעבע די גערעכטיגקייט!“ — „עס לע-
בע די רעפובליק!“

די אַנטי-דרייפוסאַרען: „עס לעבע די אַרמעע!“ — „עס לע-
בע דאָס פּאַטערלאַנד!“

מיט די אויסגעשרייען זענען אָנגעפיהרט געוואָרען דע-מאָנסטראַציעס, מיט די אויסגעשרייען האָבען זיך די ביידע מחנות געוואָרפען אין געשלעג. פאַר מיינע אויגען האָט מען אַ סטודענט פאַר דעם אויסרוף: „ווינו לאַ רעפובליק!“ אַוועקגע-שלעפט דערטרינקען אין סענאַ.

דרייצעהן טעג האָט געדויערט דער פראַצעס. אין די אַלע טעג האָט פאַריז געזאָטען ווי אַ וואַלקאָן און האָט נישט גע-וואוסט קיין אַנדערע אינטערעסען, קיין אַנדערע געדאַנקען. דער געריכטס-פּאַלאַץ, וואו דער משפט איז פאַרגעקומען, איז געווען בעלאַגערט פון פריה ביז שפעט אין דער נאַכט מיט טויזענדער מענשען, וועלכע האָבען די גאַנצע צייט געקעמפט צווישען זיך מיט אויסגעשרייען און אָפט מיט די פויסטען. אין געריכטס-זאַל גופא איז דאָס פובליקום געווען כמעט אויסשליסליך אַנטי-דריי-פוסאַריש און געהאַלטען זיך זעהר נערוועז: מען האָט מיט אויס-געשרייען איבערגעריסען אי די אַדוואָקאַטען, אי זאַלאַן, אי די שופטים. אויף דער לעצטער זיצונג, ווען דער ראש השופטים

האָט געלייענט פאַר די געשוואוירענע דעם צעטעל פון די פרא-
גען און אָנגעהויבען:

„איז שולדיג עמיל זאָלאַ אין דעם און דעם?—האָבען
צעהנדליגער קולות פון פובליקום איבערגעריסען זיינע ווערטער
מיט די אויסגעשרייען:

„יאָ יאָ שולדיג! שולדיג!“

אַכט טעג האָט געדויערט דער פראָצעס און פינף טעג
האָבען זיך געצויגען די רעדעס פון די פערטיידיגער און די
בעשולדיגער. זאָלאַ האָט געהאַט דריי פערטיידיגער: לאַבאַרי,
אַלבערט קלעמאַנסאָ און זשאָרוש קלעמאַנסאָ. דער לעצטער האָט
אין גאַנצען פראָצעס, ביזן לעצטען טאָג, קיין שום אָנטייל
נישט גענומען. ער איז געווען אוועקגעשטעלט צווישען די פער-
טיידיגער, כדי ער זאָל האָבען די מעגליכקייט צו האַלטען די
לעצטע פערטיידיגונגס-רעדע.

פון די ערשטע זיצונגען איז קלאָר געווען, אַז די לאַגע
איז האָפנונגסלאָז, די שופטים און די געשוואוירענע זענען גע-
ווען געגען זאָלאַן. דערצו זענען זיי געווען טעראָריזירט פון
דער פרעסע, פון דעם המון און איבערהויפט פון די גענעראַ-
לען, וואָס זענען אַרויסגעטראַטען אַלט עדות. לאַבאַרי האָט
אַרויסגעוויזען אַנאָיסערגעווענהענליכע געשיקטקייט, אָבער דאָס
איז וועניג געווען. כדי צו ברעכען די שטימונג און אַרויסריי-
סען ביי די געשוואוירענע אַ בערעכטיגונגס-ווערדיגט, האָט גע-
דאַרפט פאָרקומען עטוואָס איבערנאַטירליכעס, אַ מין נס, און אָט
דעם נס האָט מען ערוואַרט פון קלעמאַנסאָס לעצטער רעדע.

ביי יענער צייט איז קלעמאַנסאָ געשטאַנען אָן דער זייט
פון פאַרלאַמענטאַרישער טעטיגקייט. דאָס איז געווען עטליכע
יאָהר נאָך דער פאַנאַמאַ-אַפערע, וועלכע האָט קאָמפּראַמיטירט
דעם געניאַלען לעספּעס'ן און נאָך פיל צעהנדליגער בעוואוסטע
פאָליטישע פּערזענליכקייטען. אַ שטראָם שמוץ פון דער ברודיגער
אַפערע האָט געטראָפּען אויך אין קלעמאַנסאָ. עס האָט זיך
אַרויסגעוויזען, אַז ער האָט בעקומען פון דעם בעשולדיגטען אין
דער אַפערע, פון איהר שעפּער קאַרנעליוס הערצין (וועלכער

הָאָט געענדיגט מיט אַ זעלבסטמאַרד) אַ גרויסע סומע (דוכט זיך
 100,000 פראַנק) אויף אַ צייטונג, און כּאָטש אַלע, ווער עס
 הָאָט געקענט קִלְעֵמָאָנְסָאָ, זענען געווען זיכער, אַז ער הָאָט קיין
 שום אַהנונג נישט געהאַט וועגען דעם וועלט-שווינדעל, וואָס
 קאַרנעליוס הערץ מיט זיינע חברים האָבען געפיהרט און כּאָטש
 קִלְעֵמָאָנְסָאָ הָאָט אין זיין צייטונג נישט אונטערגעהאַלטען די
 פּאַנאַמאַ-קאַמפּאַניע—איז אויף איהם דאָך געפּאַלען אַ שאַטען און
 זיינע פיינד האָבען דאָס אונטערגעכאַפט און אַזוי פּונאַנדערגע-
 בּלֶאָזען זיין שייכות צו דעם פּאַנאַמאַ-שווינדעל, אַז ער הָאָט
 געמוזט צייטווייליג אַבטרעטען פון דער פּאַרלאַמענטאַריש-פּאַרלי-
 טישער אַרענע, גאַנצע פיער-פינף יאָהר איז ער נישט אַרויס-
 געטראָטען מיט קיין עפענטליכער פּאַליטישער רעדע, זיין איצ-
 טיגער אַרויסטריט הָאָט געדאַרפט זיין ווי אַ מין בענייאונג פון
 זיין עפענטליך-פּאַליטישער טעטיגקייט. דעריבער האָבען אי
 פריינד, אי פיינד ערוואַרט דעם אַרויסטריט מיט נאָך מעהר
 אויפּמערקזאַמקייט.

לֶאָבאַרײַס פּערטיידיגונגס-רעדע הָאָט געדויערט דרייסיג
 שעה! נישט קוקענדיג אויף דער לאַנגקייט פון דער רעדע און
 דערויף, וואָס די גאַנצע שטימונג אין זאַל איז געווען אַ פיינד-
 ליכע, הָאָט לֶאָבאַרײַ בעהערשט די אַלגעמיינע אויפּמערקזאַמקייט,
 געצוואונגען געדולדיג אויסצוהערען איהם. פּראַנציווען האָבען
 ליב טאַלענטפולע רעדעס און איך האָב געהערט, ווי איין אי-
 בערצייגטער אַנטי-דרייפּוסאַר הָאָט זיך אַבגערוּפּען, הערענדיג
 לֶאָבאַרײַן: „מע איל פּאַרל טרע ביען!“ (ער רעדט זעהר גוט!).
 אויסגעהערט הָאָט מען איהם, אָבער די שטימונג פון די שופּטים
 און די געשוואוירענע הָאָט זיך איהם נישט איינגעגעבען צו
 ברעכען, די איינציגע האָפּנונג איז געבליבען—אויף קִלְעֵמָאָנְסָאָ.

ד

קלעמאנסאָ, אין זיין אויסגעריפענעם רעקעל, אַ רוהיגער, אַ שטילער, איז זיך צוגעגאַנגען צום פערטיידיגער-אַרט און אָהן שום תנועות און בעגייסטערונג גענומען ריידען פראָסט און וואָ-כעדיג, ווי מען רעדט צו אַ בעקאַנטען, ווען מען בעגעגענט זיך צופעליג אין גאַס.

וואָס רעדט ער? ער הויבט-אַן פון דאָסניי צו דערצעהלען די מעשה-דרייפוס און זאָלאַ, וועגען וועלכע לאַבאַרי האָט גע-רעדט דרייסיג שעה. אַלע זענען פּערוואַונדערט, ענטטוישט. מען האָט ערוואַרט דונערן און אַנשטאַט דעם, הערט מען וואָכעדיגע ווערטער וועגען פאַקטען, וואָס האַבען שוין אַלעמען דערעסען. נאָר אַט די פּערוואַונדערונג און ענטטוישונג רופט-אַרויס אַ בע-זונדערע אויפּמערקזאַמקייט. וואָס וועט דאָ פאַרקומען? עס קאָן דאָך נישט זיין, אַז קלעמאַנסאָ זאָל זיך אַב'פּטרין מיט אַזאַ רעדע.

קלעמאַנסאָ רעדט און רעדט אין דעם טאָן, מיט וועלכען ער האָט אָנגעהויבען. נאָר אַט, גליטשט זיך דורך אין זיין קול עפעס אַ טשיש, ווי אַ שטילער פיף פון אַ שלאַנג. איז דאָס אַ וויבירונג פון קול אָדער אַ וואָרט, אַרויסגערעדט מיט אַ ביי-סענדער איראַניע? אַלע קוקען זיך אום, ווי זיי וואָלטען זוכען, פון וואַנען דער טשיש איז געקומען. אין אַ מינוט אַרום-וויי-טער דערזעלבער קלונג, און נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל. ווי שטיל דער טשיש איז, פיהלט זיך אין איהם עפעס שרעקעדיגס, ווי דער אָנזאָג פון אַ ווייטען שטורם. וואָס קומט-אַן. דאָס רופט-אַרויס ביי אַלעמען אַ מאַדנע אָנשטרענגונג. מען הערט זיך צו מיט אַנאַלץ וואָקסענדיגער גערוועזער אויפּמערקזאַמקייט. עס איז נישט דורכגעגאַנגען קיין האַלבע שעה, ווי דער זאָל איז גע-וואָרען גאָר אַנאַנדערער, נישט צו דערקענען. די ריכטער, די

געשוואוירענע, די עדות און דאָס פובליקום. מיט ברייט געע-
 פענטע אויגען, אָנגעשטרענגטע, כמעט דערשראָקענע, האָבען
 געשלאָנגען יעדעס וואָרט פון רעדנער. אלע האָבען געפיהלט,
 אז אין די אויסערליך-וואַכעדיגע רייד ליגט עפעס זעהר טיפעס,
 אז אָט דער רוהיגער, כמעט גלייכגילטיגער רעדנער גרייט-זו
 עפעס אַזוינס, וואָס וועט אלעמען איבערראַשען, ווי אַ פּלוצלונג-
 דיגער דונער, ווי עפעס פאַטאַלעס, פון וואָס מען וועט זיך
 נישט קאָנען בעפרייען. מען האָט געהאַט דעם איינדרוק, ווי פון
 ערגעץ אַ בעהעלטעניש גנב'עט זיך מיט שטילע, אָפּער זיכערע
 טריט אַ פּאַנטערע, און אָט גיט זי דעם שפרונג און פאַלט-אָן...
 קלעמאָנסאָ האָט גערעדט וועגען דעם, וואָס דרייפּוס איז
 פערמשפט און וואָס מען ווייזט אָן אויף דעם, ווי אויף דעם
 שטאַרקסטען בעווייז, אז ער איז שולדיג. צי איז דען אָפּער
 אַן, אָפּגע'משפּט'ע זאָך" אַ בעווייז?

„די אָפּגע'משפּט'ע זאָך—אָט איז זי" הער איך זיינע
 ווערטער.

עס ווערט שטיי. איך קוק זיך אום—קלעמאָנסאָ שטעהט,
 וויזענדיג מיט'ן פינגער אויפ'ן געקרייצטען קריסטוס'ן, וואָס
 הענגט אויף דער וואַנד: אָט איז אייך די „אָפּגע'משפּט'ע זאָך“!
 קריסטוס'ן האָט מען דאָך אויך פער'משפּט...
 וואָס איז נאָ פאַרגעקומען? אפשר האָט די פּויוע, וועלכע
 קלעמאָנסאָ האָט געמאַכט, געדויערט מיט אַ פּערטעל סעקונדע
 מעהר, ווי עס האָט געדאַרפט דויערן; אפשר איז די פּערגליי-
 כּונג פון דרייפּוס'ן מיט קריסטוס'ן געווען צו-שאַרף, נאָר פאַר-
 געקומען איז אָט וואָס:

אויף דער זיצונג האָב איך זיך געפונען צווישען פובלי-
 קום (מען האָט אַריינגעלאָזט בלויז זעכציג מענשען), וואָס איז
 מעהרסטענטייל בעשטאַנען פון אַנטי-דרייפּוסאַרען. נעבען מיר
 איז געשטאַנען אַ יונגערמאַן, ווייזט-אויס, אַ קאָמי-וואַיאַזשער,
 און אַ פרוי פון אַ יאָהר פּערציג, ביידע—פּער'עקשניטע אַנטי-
 דרייפּוסאַרען. איידער די זיצונג האָט זיך אָנגעהויבען, האָבען
 זיי געגאָסען פּעך און שוועבעל אויף זאָלאַ און זיינע פּערטיידי-

גער, בעשולדיגט די רעגירונג, וואָס זי האָט נישט אָבגעפטר'ט
 אי דרייפוסן, אי זאָלאָן מיט צוועלף קוילען אין האַרצען.
 אז קלעמאַנסאָ האָט אָנגעהויבען זיין רעדע, האָבען זיי געקוקט
 אויף איהם מיט אַ טיפער שנאה, נאָר געשוויגען און, ווי אַנדערע,
 זענען זיי ביסלעכווייז געווען היפּנאָטיזירט מיט זיין רעדע. דאָ
 בשעת ער האָט געמאַכט די קליינע פּויזע, האָט דער קאָמי-וואָ-
 יאזשער אַ קריץ געטהון מיט די צייהן און שטיל, קוים צו הע-
 רען אַרויסגערעדט פאַר זיך דאָס וואָרט „וואַנדיוו“ (פּערקויפּ-
 טער!). די פרוי, וואָס איז נעבען איהם געשטאַנען, האָט אויטאָ-
 מאַטיש, שטיל איבערגע'חור'ט דאָס וואָרט, און גלייך נאָכדעם
 אויסגערופען הויך:

—וואַנדיוו!

און ווי נאָר עס האָט זיך דערהערט דער אויסגעשריי,
 האָט זיך פון אַלע זייטען אַ שאַט געטהון ווי אַ האַגעל צעהג-
 דליגער אויסגעשרייען:

—וואַנדיוו!

—פּאַנאַמאַ!

—קאַרנעליוס הערין!

ווי דורך אַ דורכגעריסענעם וואַסער-צוים איז די כּוואַליע
 פון געשרייען געוואָרען אַליץ העכער און שטורמדיגער. קלעמאַנ-
 סאָ איז געשטאַנען רוהיג און האָט גלייכגילטיג געוואָרט, ביז
 עס וועט זיך ענדיגען דער ליאַרם. אַז דער פּאַרוזיצענדער האָט
 איינגעשטעלט די רוה, האָט קלעמאַנסאָ בלויז געזאָגט:
 —איך רייך נישט צו דעם פּובליקום, נאָר צו די גע-
 שוואירענע.

און, ווענדענדיג זיך צו די געשוואירענע, האָט ער אָן-
 געהויבען ריידען אויף אַזויפיל שטיל, אַז דאָס פּובליקום האָט
 קוים געהערט זיינע ווערטער. נאָר זיין ווייטערדיגע רעדע האָט
 שוין קיין בעדייטונג נישט געהאַט. די שטימונג איז געווען אי-
 בערגעריסען, גע'הרג'עט. קלעמאַנסאָ האָט דאָס גוט פּערשטאַנען
 און באלד געענדיגט.

און מיט עטליכע שעה שפעטער איז געווען אַרויסגעטראַן-

גען דער פסק-דין אויף זאָלאָ, און דאָס פובליקום, ווי אַ ווילדע
 חיה, האָט מיט אַ געשריי זיך אַ וואָרף געטהון איבער'ן אָבצוים,
 איבער די בענק צום אָרט, וואו עס איז געשטאַנען די קליינע
 גרופע פון זאָלאָ מיט זיינע פערטיידיגער. און ווען זיי וואָלטען
 נישט געשווינד אַרויס דורך אַ זייטיגער טהיר און דורך אַ היג-
 טער-אויסגאַנג אַרויסגעכאַפט זיך און נישט אַוועקגעפּאָהרען אין
 אַ פערמאַכטען עקיפּאָזש, וואָלט דער צעווילדעוועטער המון זיי
 צוריסען...

דאָס איז געווען אַ טראַגישער טאָג פאַר קלעמאַנסאָ. נאָר
 אין אַווענד איז ער, ווי געוועהנליך, געווען אין רעדאַקציע,
 האָט געשריבען זיין אַרטיקעל, און קיינער וואָלט אָן איהם נישט
 געקאָנט דערקענען, וואָס ער האָט נאָר-וואָס איבערגעלעבט.

ה

צום סוף פון די אַכציגער יאָהרען איז קיין פאַריו גע-
 קומען אַ רוסישע יונגע פרוי זאַנדער, ווייזט-אויס—זעהר אַנאיני-
 טעלעקטועלע און בעגאַבטע. זי האָט אינגליכען געצויגען אויף זיך
 די אַלגעמיינע אויפמערקזאַמקייט מיט איהרע אינטערעסאַנטע פּאָלי-
 טישע און פובליציסטישע אַרטיקלען, איז אַריין אין די העכערע לי-
 טעראַרישע וויסענשאַפטליכע קרייזען, האָט זיך בעפריינדעט מיט
 דעטורנאַ, קלעמאַנסאָ, לאַווראַווין און אַנדערע. נאָר אין אַ פּאָר
 יאָהר נאָך איהר קומען קיין פאַריו איז זי פּלוצלונג און—דוכט
 זיך—טראַגיש געשטאַרבן. צוזאַמען מיט דער פרוי זאַנדער איז
 געקומען קיין פאַריו איהרע אַ פריינדין, אַנעלדערע געבילדעטע
 פרוי, אַ קרענקליכע, אַ האַרבאַטע—בלאַנסקאַיאַ. נאָך זאַנדער'ס
 טויט איז זי געבליבען אָהן מיטלען צום לעבען און קלעמאַנסאָ
 האָט זי איינגעלאָדען צו זיך אַלס פּערזענליכען סעקרעטאַר.
 מיט דער בלאַנסקאַיאַ פלעג איך זיך אָפט טרעפען ביי לאַוו-

רָאוּן. זי האָט מיר דערצעהלט אייניגע כאַראַקטעריסטישע עפּי-
זאָדען פון קלעמאַנסאָ'ס לעבען.

בשעת דעם פּאַנאַמאַ-סקאַנדאַל, ווען געגען קלעמאַנסאָ'ן
האָט זיך געפיהרט אַ שרעקליכע קאַמפּאַניע, זענען מעהר פון
אַלע אָנגעפאַלען אויף איהם ראַשפּאַר און קאָנסטאַן. איינמאַל,
פונאַנדערקלויבענדיג קלעמאַנסאָ'ס אַרכיוו, האָט בלאָנסקאַיאַ גע-
פונען פעקלעך בריף פון ראַשפּאַר'ן און קאָנסטאַנען צו קלע-
מאַנסאָ'ן פון די פריהערדיגע צייטען, ווען זיי זענען געווען
געפריינדעט. לעזענדיג די בריף, האָט זי אין אייניגע פון זיי,
געפונען אַזעלכע פאַקטען, וועלכע האָבען שרעקליך קאַמפּראָמי-
טירט די שרייבער פון די בריף.

— איך האָב זיך זעהר דערפרעהט דערמיט—האָט דער-
צעהלט בלאָנסקאַיאַ, —האָב גענומען די בריף און בין אַוועק צו
קלעמאַנסאָ'ן אין זיין קאַבינעט. ער איז געזעסען אַנטקעגען דעם
ברענענדיגען קאַמין און זיך געוואַרימט.

— נו, קלעמאַנסאָ, —האָב איך אויסגערופען, —איך האָב פאַר
איך אַ זעלטענע מתנה! איך האָב אויפגעזוכט אין אייער אַרכיוו
אַ שרעקליך געוועהר געגען אייערע דם-שונאים!
— וואָס אַזוינס? —האָט ער זיך פּעראינטערעסירט.

— בריף פון ראַשפּאַר'ן און קאָנסטאַנען, וואו זיי שריי-
בען איך אָפּענהערציג וועגען אַזוינע זייערע מעשים, וואָס
קאַמפּראָמיטירען זיי שרעקליך און פאַר וועלכע זיי קאָנען אפילו
געהן אין טורמע! ווי-אַזוי האָט איהר דאָס פּערגעסען וועגען
אַזעלכע דאָקומענטען? —

— איך האָב וועגען זיי נישט פּערגעסען—האָט ער גע-
ענטפּערט—ווייזט אַהער די בריף.

— און ער האָט, נישט אומקעהרענדיג זיך, אויסגעשטרעקט
הינטערין רוקען די האַנד נאָך זיי.

איך האָב זיי איהם דערלאַנגט. ער האָט אפילו נישט אַ
קוק געטהון אויף די בריף און רוהיג אַ וואָרף געטהון זיי אין
ברענענדיגען קאַמין.

— וואָס טהוט איהר? —האָב איך אויסגעשריען.

„Te ne me serve pas de ca“ (איך בענוץ זיך נישט דערמיט),—האָט ער קאָלטבילטיג געענטפערט.

די בלאַנסקאָיאַ האָט איהר גאַנצע צייט אָפגעגעבען אויף וואוילטעטיגקייט. דוכט זיך, אין יאָהר 1897, איז אין פאַרזי פאַרגעקומען אַ שרעקליכע קאַטאַסטראָפּע. עס איז פערברענט געוואָרען אַ וואוילטעטיגער אַריסטאָקראַטישער באַזאַר, און הע-כער דרייהונדערט מענשען זענען דערביי דערשטיקט און פער-ברענט געוואָרען. צווישען זיי איז אויך געווען בלאַנסקאָיאַ.

ווען מען האָט די פערברענטע קערפערס געהאַט אַריבער-געטראָגען אין הויף פון אַ שפיטאַל, בין איך אַוועק אַהין, אין דער האַפנונג אָפצוּוולען דעם גוף פון מיין בעקאַנטער בלאַנס-סקאָיאַ. אין אַ לאַנגען שפייכלער זענען געלעגען אויסגעלעגט אין צוויי רייען אַרומגעברענטע פערקויהלטע קערפערס, כמעט פיערקאַנטיגע, דאָס רוב—אַהן קעפּ, אַהן הענד און אַהן פיס. דערקענען דערביי עמיצען איז, פערשטעהט זיך, אונמעגליך געווען.

שטעהענדיג אַזוי, דערזעה איך, קלעמאַנסאָ געהט אַרום צווישען די פערברענטע גופים און ריהרט אָן יעדערן מיט'ן שטעקען. איך בין צוגעגאַנגען און געפרעגט, וואָס ער טהוט דאָ. —איך זוך בלאַנסקאָיאַ.

—ווי-אַזוי וועט איהר דערקענען איהר גוף?

—איך האָב אַ סימן. ביי מיין שוועסטער איז אַ ביסעל אַ קרומע זייט, טראָגט זי אַנאייזערנעם קאַרסעט. דעם אַלטען קאַר-סעט איהרען האָט זי אָפגעגעבען בלאַנסקאָיאַ, און יענע האָט איהם שטענדיג געטראָגען. נאָך די אייזערנע רייפּען פון קאַר-סעט, אויב איך וועל זיי זַנטאַפּען, וועל איך דערקענען דעם גוף פון בלאַנסקאָיאַ.

און ער איז ווייטער אַוועק, טאַפענדיג מיט'ן שטעקען יע-דען גוף—ביז ער האָט געפונען בלאַנסקאָיאַ. ער האָט זיך אַליין בעשעפטיגט מיט דער לוייה און האָט אויף דעם קבר געהאַלטען אַ קורצע רעדע, וואָס האָט מיט איהר צאַרטקייט אונז אַלעמען געריהרט ביז טרעהרען.

9

אין פאריז בין איך געווען גוט בעקאנט מיט א זשורנאל-
 ליסט וויקטאר זשאקליאר. דער זשאקליאר איז אין דער יוגענד
 געווען א קאמונאר. בשעת'ן אונטערדריקען די קאמונע, האָט מען
 איהם אַרעסטירט און צוזאמען מיט אַ גרויסער מחנה קאמונארען
 געפיהרט שיסען. פאַרביי דער פראַצעסיע איז דורכגעפאָהרען אַ
 רוסישער גענעראַל מיט אַ טאַכטער. די טאַכטער האָט פריהער
 ערגעץ וואו געהאַט בעגעגענט זשאקליאר'ן. דערוועהנדיג איהם
 צווישען די פער'משפּט'ע צום טויט, איז זי אַראָפּגעשפרונגען
 פון דער קאַרעטע, אָנגעכאַפט איהם פאַר דער האַנד, אַריינגע-
 שלעפט אין דער קאַרעטע און איז שנעל אַוועקגעפאָהרען. האָ-
 בען עס די וועלטער נישט בעמערקט, אָדער זיי זענען אין דער
 ערשטער מינוט ערשטוינט געוואָרען פון דער אומגערעכטיג-
 גאַר זשאקליאר איז געווען געראַטעוועט. מיט דער הילף פון
 גענעראַלס טאַכטער האָט ער זיך דערשלאָגען קיין רוסלאַנד און
 איז דאָרט פערבליבען העכער צוואַנציג יאָהר. ער האָט מיטגע-
 אַרבייט אין מאַנאַטליכען זשורנאַל „דעלאַ“ אונטער'ן פּסעוודאָנים
 „זשיקאַ“. אומקעהרענדיג זיך קיין פראַנקרייך, האָט ער געגעבען
 דעקציעס פון רוסיש און געאַרבייט אין צייטונגען. ער פלעגט
 אָפט שרייבען אין דער רוסישער צייטונג „סין אַטיעטשעסטוואַ“,
 אין וועלכער איך האָב קאַרעספּאָנדירט פון פראַנקרייך.
 דער זשאקליאר איז געווען קלעמאַנסאָ'ס אַ יוגענד-פריינד,
 איז געווען מיט איהם אויף „דו“ און געווען אַ שטענדיגער
 מיטאַרבייטער אין די צייטונגען, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען.
 דוכט זיך, אַז דאָס האָט ער מיך בעקענט מיט קלעמאַנסאָ און
 אַריינגעפיהרט אין דער רעדאַקציע „אַראַר“.
 איין מאָל, בשעת דער וועלט-אויסשטעלונג אין 1900, בע-
 קום איך פון זשאקליאר'ן אַנ'איינלאַדונג צו פריהשטיק. צוזאַמען

מיט דער איינלאַדונג איז געווען אַ מין צירקוליאַר-בריו, וואו עס איז געווען ערקלערט, אַז אויף דעם פרייהשטיק וועלען בע-האַנדעלט ווערען זעהר וויכטיגע וועלט-פראַגען, וועלכע וועלען שאַפען אַנ'עפאָכע אין דעם לעבען פון דער מענשהייט. איך האָב שוין מיט אַ צייט פרייהער בעמערקט, אַז זשאַקליאַר ווייזט אַרויס סמנים פון אוננאַרמאַלקייט. דער גאַנצער בריו, מיט זיין טאָן און אינהאַלט האָט מיך נאָך מעהר איבערצייגט דערין. בע-געגענט זיך אין וועג מיט'ן פעוואוסטען נאַראַדאָוואָלעך דופאַנאַ-וויטש'ן, ער האָט אויך בעקומען אַזאַ בריו, האָט איהם אויך געפונען פאַר אוננאַרמאַל, נאָר פונדעסטוועגען זענען מיר ביידע געגאַנגען צום פרייהשטיק.

זשאַקליאַר האָט פערנומען אַ דירה פון פיער-פינף צימערן. אין אלע צימערן זענען געווען געגרייט טישען פאַר אַ פאַר הונ-דערט פערזאָן. אין פאַרהויז האָב איך געזעהן צוויי-דרייהונדערט פלאַש וויין. אַפנים-דער בעל-הבית האָט זיך געגרייט אויף זעהר פיל געסט, נאָר געקומען זענען נישט מעהר ווי אַ מענשען אַכט-גיין, צווישען זיי אויך קלעמאַנסאָ. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז זשאַקליאַר האָט איינגעלאַדען די פאַרשטעהער פון אַלע מלוכות, וואָס זענען געווען פאַרגעשטעלט אויף דער אויסשטע-לונג, דעם פּרעזידענט פון דער רעפובליק, אייניגע מיניסטאַרען, סענאַטאָרען און פּלל-טהוער, — בקיצור, ביז דרייהונדערט פאַר-שוין. דער ציל פון פרייהשטיק איז געווען — אַנ'אינטערנאַציאָנאַלע בעראַטונג, ווי-אַזוי אויסצוראַטען אין דער וועלט דאָס סאָציאַ-לע אונרעכט און גרינדען אַנ'אַלגעמיינע מלוכה אויף די יסודות פון יושר און סאָציאַלער גערעכטיגקייט. נישט מעהר און נישט וועניגער! אַזוי ווי אַפּגערופען אויף דער איינלאַדונג האָבען זיך נאָר עטליכע פּערזענליכע בעקאַנטע, האָט מען, פּער-שטעהט זיך, נישט געקאַנט בעטראַכטען די אַוועקגעשטעלטע פראַגע. זשאַקליאַר איז געווען שרעקליך נידערגעשלאָגען, כמעט ערשיטערט, וואָס די הויפט-איינגעלאַדענע זענען נישט געקומען. קלעמאַנסאָ האָט איהם געטרייסט, דערוויזען, אַז אַזעלכע זאַכען ווערען נישט אַזוי גרינג דערגרייכט. נישט קוקענדיג אויף די

פיל וויין און מאכלים, איז דער פריהשטיק דורכגעגאנגען גאנץ טרויעריג.

אויף מאָרגען אין אָווענד האָט קלעמאַנסאָ בעקומען פון זשאַקליאַר'ן אַ שטאַדטישע טעלעגראַמע מיט דער בקשה, די רגע צו קומען צו איהם וועגען זעהר אַ וויכטיגען ענין. אַז קלעמאַנסאָ איז געקומען, האָט ער געפונען זשאַקליאַר'ן אָנגעטהון יום-טובֿ'דיג. זשאַקליאַר האָט איהם בעגעגענט פֿייער-ליך, מיט די ווערטער:

— מײן טײערער פֿרײנד קלעמאַנסאָ! איך זאָג דיר אָן דאָס גליקליכע גײעס: הײנט איז פֿאַרגעקומען די אַלױעלטיכע סאָ-ציאַלע רעוואָלוציע! איך בין אויסגעוועהלט פֿאַר אַ פרעזידענט פון די פּעראַייניגטע שטאַטען פון דער אַלױעלטיכער סאַציאַלי-סטישער רעפּובליק! איך בעשטיים דיך פֿאַר מײן סעקרעטאַר. מיר מוזען גלייך צוטֿרעטען צונױפּצושטעלן די נײע סאַציאַלי-סטישע קאָנסטיטוציע.

— איך בין גרייט—האָט איהם פֿראַסט און רוהיג געענט-פּערט קלעמאַנסאָ און געזעצט זיך צום שרייבטיש. אַ גאַנצע נאַכט איז ער אָפּגעזעסען מיט זײן אומגליקלי-כען פֿרײנד און בעטראַכט מיט איהם און געשריבען די קאָנ-סטיטוציע פון דער אַלױעלטיכער סאַציאַליסטישער רעפּובליק. אינדערפֿריה, ווען די אַרבייט איז געווען געענדיגט, האָט קלע-מאַנסאָ זיך צוקושט מיט זײן חבר און אַוועקגעפֿאַהרען אַהיים. אין אַ פֿאַר שעה אַרום האָט מען אָפּגעפֿיהרט זשאַקליאַר'ן אין אַ דול-הויז, וואו ער איז אינגליכען געשטאַרבֿען.

אינטערעסאַנט צו וויסען, אויב קלעמאַנסאָ האָט אָפּגעהיט בײ זיך דעם טעקסט פון יענער קאָנסטיטוציע. עס וואָלט אפשר נישט געשאַדט, ווען ער וואָלט אַרײנגעקוקט אין איהר בעת ער האָט פּערפֿאַסט די קאָנסטיטוציע פון פֿעלקערבונד...

ב"י אונז פערניסט מען

נישט קיין בלומ

אין מיטען די ניינציגסטע יאָהרען פון פאַריגען יאָהרהונ-
דערט איז געקומען קיין פאַריז דער בעוואוסטער וויסענשאפטס-
רייזענדער און פאַרשער פון סיביר, גריגאָרי ניקאָלאָיעוויטש
פּאַטאַנין. דער פּאָפּולערסטער מענש אין סיביר, וועלכער איז
נאָך דער רעוואָלוציע פון יאָהר 1917 געווען אויסגעוועהלט אַלס
פּרעזידענט פון דער סיבירער רעפּובליק. געקומען איז ער אין
פאַריז, כדי צו אַרבייטען אין דער פאַריזער עפענטליכער בי-
בליאָטעק, זאַמלען מאַטעריאַלען פאַר אַ גרויסער אַרבייט: „דער
איינפלוס פון די מיטעלאַטערישע אייראָפּעאישע ראַמאַנען אויף
דעם מזרח־דיגען עפּאָס“. דאָס ווערק אונטער דעם נאָמען איז
ערשינען מיט עטליכע יאָהר שפּעטער אין רוסלאַנד און האָט
אַרויסגערופען אַ געוויסען אינטערעס אין דער וויסענשאַפטליכער
וועלט.

בעקענט האָב איך זיך מיט פּאַטאַנינען ביי דעם רוסישען
פּילאָזאָף און רעוואָלוציאָנער, פּיאַטר לאָוראָו, וועלכער האָט
זיך גערעכענט פאַר דעם פאַרשטעהער פון דער רוסישער רע-

וואָלוציאָנערער עמיגראַציע אין פראַנקרייך און אפילו אין גאַנץ אייראָפּא. איך געדענק שוין נישט, ווי אזוי איך האָב זיך בע-פריינדעט מיט פּאַטאַנינ'ען, נאָר אין אַ פּאַר וואָלען נאָך זיין קומען, זענען מיר שוין געווען אזוי נאָהנט, אז ער האָט זיך איבערגעקליבען צו מיר אין דירה, וועלכע איז בעשטאַנען פון צוויי קליינע חדרים.

געווען איז פּאַטאַנין זעהר אַנאָריגינעלע פּערזענליכקייט. אַ פּער'הלומ'טער, אַ צושטרייטער, האָט שטענדיג פּערזוירען אָדער פּערגעסען זיינע מאַנוסקריפטען, געלד און חפצים, פלעגט פּער-געסען, וואָס ער פלעגט צוזאָגען, פלעגט בעשטימען בעזוכען און אַליין פּערגען-וואו אַוועקגעהן א. ד. ג. זיין חדר איז געווען אַ רשות-הרבים, וואוהין עס פלעגען קומען אַלערליי סיבירער סטו-דענטען און סטודענטינס אָדער גלאַט סיבירער רייזענדע און פלעגען אויפפיהרען זיך ביי איהם אין חדר, ווי ביי זיך אינ-דערהיים, און פלעגען עסען, טרינקען, נישט געפרעגטערהייט, מיטנעמהמען זיינע ביכער און אפילו בגדים. מיט יעדען סטודענט אָדער סטודענטין האָט ער זיך געהאַלטען אזוי, ווי דאָס וואָלט זיין זיין נאָהנטער און אינטימסטער פריינד. נאָר באמת האָט ער מעהרסטענטייל נישט געוואוסט אפילו, ווי עס הייסען זיינע געסט און פון וואָנען זיי האָבען זיך גענומען. ער האָט זיך נישט געקאָנט פונאַנדערקלייבען אין מענשען. אַלע, מיט וועמען ער האָט זיך בעגעגענט, האָבען זיך איהם פאַרגעשטעלט ווי די גרעסטע אידעאָליסטען און מען האָט איהם שטענדיג עקספּלאַט-טירט אויף דעם חוצפה'דיגסטען אופן.

איך בין פיל אויסגעשטאַנען פון זיין שכנה'שאַפט אין דעם משך פון די פּאַר חדשים, וואָס ער האָט ביי מיר גע-וואוינט. איך האָב נישט געהאַט קיין רוה נישט טאָג נישט נאַכט, בין געווען פּערדולט פון די וכוחים און זינגערייען, וועלכע זענען פאַרגעקומען אין פּאַטאַנינס צימער. איבערהויפט האָב איך געליטען דערפון, וואָס פּאַטאַנין האָט געהאַלטען פאַר נויטיג בעקאַנט צו מאַכען מיך מיט אַלע זיינע בעזוכער און אַבשיקען זיי צו מיר מיט אַלע בקשות, מיט וועלכע זיי האָבען זיך גע-

ווענדט צו איהם. אויף אזא אופן בין איך בעקאנט געוואָרען מיט דער גאַנצער סיבירער קאָלאָניע, וועלכע האָט מיך גערע-כענט, אין אַ געוויסער מאָס, פֿאַר פֿאַטאַניס פֿאַרשטעהער. ווען פֿאַטאַנין האָט זיך אומגעקערט אין סיביר, האָט ער אויך אָן מיר נישט פֿערגעסען. ווען עמיצער פֿון זיינע בעקאַנ-טע פֿלעגט פֿאַהרען קיין פֿאַריו, פֿלעגט ער איהם געבען אַ הייסען רעקאָמענדאַציאָנס-בריוף צו מיר און פֿלעגט איהם אָנוואָ-גען, אז ער קאָן זיך פֿיהלען ביי מיר, ווי ביי זיך אינדער-היים. און אייניגע האָבען בוכשטעבליך מקיים געווען זיין אָנ-זאָג. די יונגעלייט האָבען אָפּגענומען ביי מיר זעהר פֿיל צייט. איך האָב געמוזט בעוואָרען אַלע זייערע נויטען. בעמיהען זיך וועגען איינעם, מען זאָל איהם צונעהמען אין אוניווערזיטעט, דעם צווייטען קריגען אַרבייט, דעם דריטען בעוואָרען מיט אַ דירה א. ד. ג. איינמאָל, קומענדיג שפעט פֿיינאַכט אַהיים, האָב איך געפונען ביי זיך אין בעט צוויי געוונדטע סיבירישע מוי-דען, וועלכע האָבען געשמאַק געשלאָפּען. אויפֿן טיש איז גע-לעגען אַ צעטעל: „וועקט אונז נישט, מיר האָבען צוויי נעכט נישט געשלאָפּען. נישט וויסענדיג די שפּראַך, האָבען מיר דאָ נישט געקאָנט געפֿינען קיין דירה. מאָרגען וועלען מיר אייך דערצעהלען ווער מיר זענען, דערווייַל זוכט זיך אָב ביי וועמען עס איז פֿון אייערע בעקאַנטע אַנאָרט איבערצונעכטיגען. ווי אונזער פֿריינד פֿאַטאַנין האָט אונז אייך פֿאַרגעשטעלט, זענען מיר זיכער, אז איהר וועט אויף אונז קיין פֿעראיבעל נישט האָבען.“ צו דעם צעטעל איז געווען צוגעלעגט אַ הייסער רע-קאָמענדאַציאָנס-בריוף פֿון פֿאַטאַניען.

איינמאָל, זענען צו מיר אַריינגעקומען צוויי גאַנץ אונגע-וועהנליך-געקליידעטע מענשען, אין וועלכע עס איז נישט שווער געווען צו דערקענען אַזאַטען. איינער, אַ מאַן פֿון אַ יאָהר פֿערציג, אַ טיפּישער קאַלמיק, מיט שטאַרצענדע באַקען, שמאַלע, קרום געזעצטע אויגען, איז געווען אין אַ וואַטענעם כאַלאַט און

אין א שפיציגען הויכען היטעל, עטוואָס עהנליך אויף א שטריי-
מעל. דער צווייטער, אין דערזעלבער עלטער, א ראזירטער, מיט
קאלטע, רוהיגע, קלוגע אויגען און מיט א פערשטיינערטען אויס-
דרוק אויפ'ן געזיכט איז געווען אויך אין א לאנגען קאלטע פון
אונטער וועלכען ס'האָט זיך געזעהן א פרויען-יופע פון געלען
שטאַף. אויפ'ן קאָפּ איז ביי איהם געווען א קיילעכדיג היטעל
אַהן א דאשיק. אָהן באַרד און וואַנסען, אין דער געלער יופע,
איז דער מענש געווען עהנליך אויף א פרויענצימער.

דער ערשטער האָט מיר דערלאַנגט שוויגענדיג אַ בריף.
דער בריף איז געווען פון פּאַטאַניען. ער האָט געשריבען, אַז
ער רעקאָמענדירט מיר זעהר הייס זיינע צוויי פריינד, וועלכע
פּאַהרען קיין פאַריז וועגען אַ וויכטיגען ענין. איינער (דער וואָס
איז געווען אין דער יופע) הייסט אַוואַן דושאַרדזשיעווי. ער
איז פון טיבעט און איז אַ לאַמאַ (דאָס הייסט אַ מיניסטער און
אַ גייסטליכער ביי דער פּערזאָן פון טיבעטישען קיסר דאַלאַי-
לאַמאַ); דער צווייטער, אַ בוריאַט פון סיביר, בודאַ ראַבדאַנאָוו,
פּאַהרעט צוזאַמען מיט'ן לאַמאַ, ווי אַ דאָלמעטשער.

בודאַ ראַבדאַנאָוו האָט זיך צו מיר געווענדעט אין רוסיש.
ער האָט געענדיגט אין אירקוטסק זעקס קלאַסען גימנאַזיע און
רעדט גוט רוסיש, נאָר פּראַנצויזיש ווייסט ער קיין וואָרט נישט.
דער לאַמאַ פּערשטעהט קיין רוסיש אויך נישט און רעדט נאָר
טיבעטיש.

די ביידע געסט האָבען מיך פּעראינטערעסירט מעהר ווי
אַלע, וועמען פּאַטאַנין האָט געשיקט צו מיר. טיבעט איז דאָס
איינציגע לאַנד אין דער וועלט, וועלכע עס האָט ביז די זיבעציג-
גער-אַכציגער יאָהרען נישט אַריבערגעטראָטען קיין איין אייראָ-
פּעער. פון דאָרטען איז אויך קיין איין מענש נישט אַרויסגע-
פּאַהרען קיין אייראָפּא. דאָס לאַנד האָט זיך געפונען אונטער
דעם פּראָטעקטאָראַט פון כינאַ און האָט געלעבט מיט זיין אַב-
געוונדערטען אייגענאַרטיגען לעבען. דער קיסר פון טיבעט,
דער דאַלאַי-לאַמאַ, איז אין דערזעלבער צייט אויך דער העל-
סטער גייסטליכער, אַ מין פּויבסט, און זיינע מיניסטאַרען, די

לאַמאַען, זענען אויך גייסטליכע, עהנליך צו קאַרדינאַלען. אָוו-
גאַן דזשאָרדזשיעוו, וועלכער איז געשטאַנען פֿאַר מיר, איז,
דוכט זיך, געווען דער ערשטער טיפּעטאַנער, וועלכער איז
אַרויסגעפֿאַהרען פֿון זיין לאַנד און געקומען אין צענטר פֿון
אייראָפּא, פֿאַריז.

איך האָב גענומען פֿונאַנדערפֿרעגען מיינע געסט, וועגען
וואָס זיי זענען געקומען קיין פֿאַריז. מײן פֿראַגע האָט בודאַ
ראַבדאַנאָוו איבערגעזעצט דעם לאַמאַ און מיר איבערגעגעבען
זיין ענטפֿער. אַזוי האָט זיך די גאַנצע צייט געפֿיהרט דער גע-
שפּרעך צווישען אונז. בודאַ ראַבדאַנאָוו האָט זיך בעצויגען צום
לאַמאַ מיט אַ מוראַדיגען פֿבוד, כּמעט מיט אַ פֿערגעטערונג. אין
זיין געגענוואַרט איז ער נישט געזעסען און אָהן זיין ערלוי-
בעניש קיין נאָך נישט אונטערגענומען.

אויף מײן פֿראַגע האָט דער לאַמאַ געענטפֿערט, אַז דער
צײל פֿון זייער קומען איז אַ רעליגיעזער, מיט פֿיל הונדערטער
יאָהרען צוריק האָט מען פֿון זייער טעמפּעל אַרויסגע'גנב'עט און
אַבגעפֿיהרט אין פֿעקין צוועלף זילבערנע שיסעלעך, מיט וועלכע
מען פענוצט זיך בשעת'ן גאָטעס-דינסט צו בודאַ. ביי דער
אונטערדריקונג פֿון לינעזישען אויפֿשטאַנד, ווען דאָס אייראָפּע-
אישע מיליטער האָט בערויבט פֿעקין, האָבען פֿראַנצויזען גע-
גנב'עט די שיסעלעך, געבראַכט זיי אין פֿאַריז און אַוועקגע-
שטעלט אין מוזיי פֿון רעליגיעס, וועלכער הייסט „מוזיי גימע".
דער לאַמאַ איז געקומען אַנקוקען די שיסעלעך און בעשטעלען
אַבגיסען פֿונקט אַוועלכע, כּדי אָבצופֿיהרען זיי אין טיפּעט. די
מעשה מיט די שיסעלעך האָט מיר אויסגעוויזען גאַנץ פֿאַנטאַס-
טיש. אמת, דער לאַמאַ מיט בודאַ ראַבדאַנאָוו זענען געווען
אין „מוזיי גימע", דאָרט אויפֿגעזוכט די שיסעלעך און בע-
שטעלט ביי אַ גאָלדשמיד, ער נאָך אָבגיסען צוועלף טויף אַזעל-
כע שיסעלעך. אָבער אין דערזעלבער צייט האָב איך זיך דער-
וואוסט, אַז די אַזיאַטישע געסט האָבען מיטגעבראַכט נאָך אַ
בריה צום פֿראַנצויזישען פֿאַרשער פֿון אַזיע, פֿרינץ נאַפֿאָלעאָן.
דעם פֿרינץ נאַפֿאָלעאָן האָבען זיי עטליכע מאָל בעזוכט, געווען

איינגעלאדען צו איהם אויף מיטאָג און זענען, דוכט זי, דורך איהם געווען פאָרגעשטעלט איינעם פון די מיניסטאָרען. געוויס זענען זיי געקומען קיין פאָריו מיט אַ געהיימער פאָליטישער מיסיע, וועלכע זיי האָבען אויסגעהאלטען פון מיר. איך האָב, דעם אמת זאָגענדיג, נישט זעהר געיאָגט זיך צו דערגעהן, ווע-גען וואָס זיי זענען געקומען.

כ'האָב די ביידע געסט גענומען אונטער מיין השגחה, האָב זיי איינגעאָרדענט אין אַ האָטעל, בעזאָרגט מיט אַלעם נוי-טיגען און פלעג אָפט אַרומגעהן מיט זיי איבער'ן שטאָדט, העל-פען זיי איינקויפּען וואָס זיי האָבען בעדאָרפט. איבערהויפּט, האָבען זיי איינגעקויפּט פיל רויטע קאָראַלען, פאַר וועלכע זיי האָבען געצאָהלט די העכסטע פרייזען. די קאָראַלען האָבען זיי געדאָרפט אויך צוליב רעליגיעזע צוועקען.

בודאָ ראַבדאָנאָו האָט אין אָנוועזענהייט פון לאַמאָ גע-האַלטען זיך שטרענג און פערשלאָסען. נאָר ווען ער פלעגט פערבלייבען מיט מיר אליין, פלעגט ער פיל דערצעהלען און האָט זיך אַרויסגעוויזען ווי אַ ריהרעוודיגער, כַיטרער און קלו-גער אַזיאַט. פערקעהרט, דער לאַמאָ איז געווען שטענדיג איי-געהאַלטען, אָפיציעל קאַלט און גערעדט געצעהלטע ווערטער. ער איז פון קיין זאך נישט נתפעל געוואָרען, און אויף זיין פנים איז שטענדיג געווען אַ פערשטיינערטער אויסדרוק. ווען ער פלעגט זיצען ביי זיך אין צימער, די פיס אונטער זיך, און הערען וואָס בודאָ ראַבדאָנאָו דערצעהלט איהם מיט אַנאָונטער-טעניגער שנעלקייט, איז ער געווען זעהר עהנליך צו דער סטאַ-טוע פון בודאָ.

צוליב דעם קומען פון לאַמאָ, איז געווען איינגעאָרדענט אין „מוזיי גימע" אַ בודדיסטישער גאָטעס-דינסט, ווי ער קומט פאַר אין טיבעט. איך געדענק שוין נישט, מהמת וועלכער סיבה איך האָב נישט געהאַט די מעגליכקייט צו זיין ביי דעם גאָטעס-דינסט, נאָר מען האָט מיר וועגען איהם דערצעהלט אייניגע פרטים. צו דעם דינסט האָבען זיך פערזאַמעלט אין מוזיי עטלי-כע הונדערט בודדיסטען, איבערהויפּט מענשען פון מזרח-לענדער.

נאָר עס זענען געווען אויך עטליכע צעהנדליג געבוירענע פראַנ-
צויזען, וועלכע האַלטען זיך פאַר אָנהענגער פון בודדזיסם. צווי-
שען אַנדערע, איז דאָרט געווען זשאַרזש קלעמאַנסאָן, אויב
איך האָב קיין טעות נישט, פיער לאָטי. אַרום דער סטאַטוע
פון בודדאָ איז אַ גרויסער שטח געווען אַרומגעצוימט מיט אַ
שטריק, וואָס האָט זיך אויפגעהאַלטען אויף סלופקעס. די גלוי-
בענדע זענען געשטאַנען אין דעם אַרומגעצוימטען שטח און גע-
האַלטען זיך פאַר'ן שטריק. דאָס האָט בעצייכענט זייער אָנגע-
העריגקייט צום בודדזיסם. דעם לאַמאַס תפילה איז געווען בע-
גלייט פון געזאַנג און מוזיק פון אַנ'אַרגעל און פויקען.

דער לאַמאַ האָט מיר מיטגעטיילט, אַז ער איז איינגעלאָ-
דען צום פרינץ נאַפאָלעאָן אויף מיטאָג און געפרעגט אַנ'עצה,
אין וואָס פאַר אַנ'אַנצוג געהן צו איהם. איך האָב געראַטען
געהן אין זיינע געוועהנליכע נאַציאָנאַלע בגדים. נאָך אַ גרויסען
ישוב-הדעת איז ביי איהם געבליבען, אַז דער צערעמאָניאַל פאַ-
דערט, ער זאָל זיין געקליידעט אייראָפעאיש, און האָט מיך
געבעטען, איך זאָל געהן מיט איהם קויפען די געהעריגע בגדים.
מיר זענען זאָלבעדריט אַוועק אין גרעסטען מאַגאָזין. איך האָב
געהייסען געבען אַ שוואַרצע פאַר נאָכ'ן וואוקס פון לאַמאַ.
נישט וואַרטענדיג, ביז מען וועט דערלאָנגען די בגדים, האָט
דער לאַמאַ אַליין אָנגעהויבען אויסזוכען פאַר זיך אַ ראָק צווי-
שען די הענגענדע בגדים. ווען דער אָנגעשטעלטער האָט גע-
בראַכט אַ שוואַרצען ראָק און הויזען, האָב איך מיט אַ וואונק
צוגערופען דעם לאַמאַ צום טיש, דערלאָנגט איהם די בגדים
און פאַרגעלעגט אַנמעסטען. דער לאַמאַ האָט פריהער נישט
פערשטאַנען וואָס איך מין. מיטאַמאָל האָט ער אַ כאַפ געטהון
דעם ראָק מיט די הויזען און האָט עס מיט כּעס אַ שליידער גע-
טהון אָן דער ערד און אויפגערעגט אויסגעשריען עטליכע פראַ-
זען. איך האָב נישט פערשטאַנען, וואָס איהם האָט אַזוי אויפ-
גערעגט. נאָר דאָ איז צוגעלאָפּען צום טיש בודאָ ראַבדאַנאָוו,
האָט אָנגעהויבען בערוהיגען דעם לאַמאַ און מיט אַ פערשעמט
רחמנות-פנים גענומען פערענטפערן זיך פאַר מיר:

—דער לאַמאָ האָט זיך שטאַרק בעליידיגט, וואָס איהר האָט איהם פאַרגעלעגט אַנצוטהון אַ שוואַרצען ראָק. אין טיבעט טראָגען שוואַרצע קליידער בלויז די גרעסטע פערברעכער... עס פערשטעהט זיך, אַז איהר זענט נישט שולדיג, איהר האָט עס נישט געוואוסט. אָבער איהר דאַרפט קיין פּעראַיבעל נישט האָ-בען, וואָס דער לאַמאָ האָט זיך בעליידיגט.

דער לאַמאָ האָט זיך באַלד בעדענקט, האָט זיך אַ ביסעל פערשעמט און אויך אַנגעהויבען פערענטפערן זיך. איך האָב, פערשטעהט זיך, מעהר נישט געמישט זיך אין דעם אויסוואַהל פון די בגדים. דער לאַמאָ האָט אַליין אויפגע-זוכט עפעס אַ ראָק און הויזען פון אַ שאַקאָלאַד-קאָליר. אין דעם אַנצוג איז ער געגאַנגען צו פרינץ נאַפאָלעאָן אויף מיטאָג.

איך האָב אָפט שפאַצירט מיט מיינע מזרח-לייט איבער פאַריז, געווען מיט זיי אין אייניגע מוועאומס, בעוויזען זיי דעם הערליכען טעמפל „נאַטר-דאַם“ און אַנדערע וואונדערבאַרע היסטאָרישע און גראַנדיעזע בנינים. דער לאַמאָ האָט רוהיג בע-טראַכט די אַלע בנינים און קיין איין מאָל נישט אַרויסגעוויזען אַ וועלכע עס איז איבעראַשונג אָדער פּערוואַנדערונג. וועגען אַלץ האָט ער פּונאַנדערגעפרעגט, רוהיג אויסגעהערט מיין ענט-פער, און זיין פנים איז פערבליבען קאַלט און אומבעוועגט, ווי שטענדיג. נאָר איין מאָל האָט זיך ביי איהם אין די אויגען בעוויזען אַ פייערל און זיין געל געזיכט האָט זיך פּערוויטעלט פון אויפּרעגונג. געווען איז עס ביי אַזאַ צופאַל.

מיר האָבען שפאַצירט איבער די גאַסען. מיט אַמאָל האָט דער לאַמאָ זיך אָבגעשטעלט און עפעס געפרעגט ביי בודאַ ראַבאָדאַנאָוין. געווענהליך, ווען דער לאַמאָ פּלעגט דורך זיין בעגלייטער מיר שטעלען אַ וועלכע עס איז פראַגע, פּלעגט בודאַ ראַבאָדאַנאָו זיך אויף אַ וויילע אָבשטעלען און מיט אַ פייערלי-כען טאָן ווענדען זיך צו מיר מיט די ווערטער:

—כאַמבאַ-לאַמאָ פרעגט! (כאַמבאַ" האָט געמוזט בעדייטען אַ טיטור, ווי למשל ביי אונז „רבי“).

דאָס מאָל האָט ער זיך אויך אָפגעשטעלט און מיט דעם
געוועהנליכען פייערליכען טאָן געפֿויעגט:

— כאַמבאַ-לאַמאַ פֿרעגט, וואָס טהוט מען ביי אייך מיט
גרויסע פֿערברעכער?

„ביי אייך“ האָט געזאָלט בעדייטען, אין דער גאַנצער
וועלט, חוץ טיבעט.

איך האָב גענומען ערקלערען דעם לאַמאַ, מיט וואָס עס
ווערען בעשטראָפֿט אַלערליי פֿערברעכענס אין אייראָפּעאישע
לענדער און געענדיגט דערמיט, אַז אין פֿראַנקרייך בעשטראָפֿט
מען די גרעסטע פֿערברעכער, איבערהויפט מערדער, דערמיט,
וואָס מען האַקט זיי אָפֿ דעם קאָפּ.

ווען בודאַ ראַבדאָנאָו האָט איבערגעגעבען מייע ווערטער
דעם לאַמאַ, האָב איך בעמערקט, אַז יענער האָט זיך שטאַרק
פֿערוואַונדערט און האָט אויפגערעגט עטוואָס אויסגעשריען.

בודאַ ראַבדאָנאָו האָט מיר איבערגעגעבען זיינע ווערטער:
— כאַמבאַ-לאַמאַ וואַונדערט זיך זעהר, וואָס ביי אייך פֿער-

גיסט מען מענשען-בלוט!

איך מוז זיך מודה זיין, אַז איך האָב זיך אַ ביסעל פֿער-
שעמט. די גאַנצע צייט האָב איך זיך געפֿיהלט אין מייע בעציי-
הונגען צום לאַמאַ, ווי אַ פֿאַרשטעהער פֿון אַ העכערער קולטור.
און דאָ, מיטאַמאָל, האָט ער מיר אַוועקגעשטעלט אַזאַ פֿראַגע.
דער האַלב-ווילדער אַזיאַט קאָן נישט פֿערשטעהן, ווי-אַזוי מען
פֿערגיסט מענשען-בלוט. איך האָב גענומען ערקלערען דעם לאַ-
מאַ, אַז אין אייראָפּא קומט-פֿאַר אַ גרויסע בעוועגונג געגען
טויט-שטראָף, אַז אין אייניגע לענדער איז די באַראַפֿאישע
שטראָף שוין אָפגעשאַפֿט און מען קאָן האַפֿען, אַז אין גיכען
וועט זי אָפגעשאַפֿט זיין אויך אין פֿראַנקרייך. מייע רייד האָ-
בען אָבער אויף דעם לאַמאַ קיין איינדרוק נישט געמאַכט, און
ער האָט ווידער, דורך בודאַ ראַבדאָנאָו איבערגע'חזרט זיין
פֿראַזע:

— כאַמבאַ-לאַמאַ וואַונדערט זיך זעהר, וואָס ביי אייך פֿער-
גיסט מען מענשליך בלוט.

מיר איז איינגעפאלען א פרעג צו טהון ביים ל' מא.
 —און וואָס טהוט מען ביי אייך אין טיפעט מיט די
 גרעסטע פערברעכער? ווי בעשטראָפּט מען זיי?
 בודא ראַבדאָנאָוו האָט איבערגעגעבן מין פּראָגע. דער
 לאַמאָ האָט זיך אויסגעלייכט און מיט אַ שטאַלצען טאָן עטוואָס
 געענטפערט.
 בודא ראַבדאָנאָוו, וועלכער האָט שטענדיג נאָכגעמאַכט דעם
 לאַמאָס בעוועגונגען, האָט זיך אויסגעלייכט און מיט אַ שטאַל-
 צען טאָן אַרויסגעזאָגט:
 —כאַמבאַ-לאַמאָ זאָגט: ביי אונז, אין טיפעט, פּערגיסט
 מען נישט קיין מענשליך בלוט ביי אונז—דערשטיקט מען!

ע. י. קאנראד

א

א זעכציג-יעהריגע שענהייט, א שלאנקע, זעלטען-רעגעל-מעטיגע געזיכטס-ציגען, אַנְדֶלֶער-בליק, א שטאַלץ-אויפגעהויבע-נער קאַפּ און מאַניערען פון א הערשענדער און קאַפּריזער נאַ-טור; א שטים א יונגע און אַ בילדליכע שפּראַך מיט טרעפּליכע ווערטלעך און קינסטלערישע פּערגלייכונגען. רעגט זיך אויף, ביזערט זיך, פּערזאָלט, אָבער שטענדיג שאַרף און אַריגינעל—אַזאַ איז זי געווען, יעוועניאַ איואַנאַוונאַ קאַנראַדי, ווען איך האָב זיך מיט איהר בעקענט אין פאַריו, א קורצע צייט פאַר איהר טויט.* אין פאַריו האָט זי זיך בעזעצט נאָכ'ן טויט פון איהר יונגען זוהן, וועלכען זי האָט אַזוי ליב געהאַט און די גאַנצע לעצטע צעהן יאָהר פון איהר לעבען האָט זי שוין דאָרט פּערבראַכט.

אָבגעריסען פון דער היים, איינוואַם און פּערגעסען, האָט זי געלעבט אין גרויסער מאַטעריעדער נויט, אָבער זי האָט אַלץ מוטיג און שטאַלץ איבערגעטראָגען און גישט געוואָלט אָננעה-מען קיין שטיצע פון קרובים און בעקאַנטע.

* זי איז געשטאַרבען דעם 7-טען אָקטאָבער 1898 י.

זי האָט פּערנומען אַ קליין, האַלב-פּינסטער צימערל מיט איין-איינציג פּענסטערל אויף אַ שמוציג פּאַריווער הינטער-געסעל אַרויס; אָפּט צוגעהונגערט. ביי אַזעלכע בעדינגונגען האָט זי אויך געלעבט בעת איהר געפעהרליכער אונהילבאַרער קראַנק-הייט (מאַגען-ראַק) און ערשט אַ קורצע צייט פאַר איהר טויט, האָט איהר טאַכטער, וועלכע איז צו איהר געקומען קיין פּאַריז, זי אָבגעפיהרט אין אַ דאָרף אַריין און דערנאָך, ווען זי האָט שוין געמוזט ליגען, האָט זי זי אינגעאָרדענט אין אַ פּרוואַטער הייל-אַנשטאַלט, וואו זי איז געשטאַרבען אַזוי איינזאַם, ווי זי האָט געלעבט.

אַ טראַגישע עלטער, אַ מאַטערענדע קראַנקהייט און אַן-אומבּעמערקבאַרער פּערגעהן. און דידאָזיגע זעלטענע פּרוי איז דאָך ווערט געווען אַ פּיל בעסערן און ליכטיגערן מזל. די נאַ-טור האָט זי בעשאַנקען מיט אַלע חסדים: אַ זעלטענע שענהייט, אַ שאַרפּער פּערשטאַנד, אַ גרויסער ליטעראַרישער טאַלענט, בריי-טע בילדונג און גרינדליכע קענטעניש פון פּיל אייראָפּעאישע שפּראַכען. באַלד ווי זי האָט זיך בעוווּזען אין די פּעטערבורגער ליטעראַרישע קרייזען, האָט זי דאָרט פּערנומען אַן אָנגעזעהען אַרט און בכלל געשפּילט אַ גרויסע ראָליע אין דער געזעל-שאַפטליכער בעוועגונג פון די זעכציגער יאָהרען. אַלס זעלב-שטענדיגע, רעוואָלוציאָנערע און דרייסטע נאַטור, האָט זי זיך נישט געקאָנט איינלעבען אין דער ליטעראַרישער סביבה, האָט איבערגעריסען מיט דעם רוב דעמאָלדיגע שריפטשטעלער און, אַ שטאַלצע, אַ בעליידיגטע, איז זי אַוועק אָן אַ זייט, האָט זיך פּערמאַכט אין זיך, בלייבענדיג ביי איהר הייסער ליבע צו דער ליטעראַטור, יוגענד-אידעאַלען און טיפּער אַכטונג צום אָנדענק פון איהרע אַלטע פּריינד-קאָרפּעען פון דער רוסישער ליטערא-טור (שטשעדרין, נעקראַסאָוו).

ב

ע. י. קאָנראַדי (פון דער היים באַטשעטשקאַראָוואַ) איז געפֿוירען אין יאָהר 1838. איהרע עלטערן, רייכע גוטבעזיצער פון טולער גוב., האָבען איהר געגעבען אַ גוטע ערציהונג, וועלכע זי האָט נאָך דערגענצט מיט זעלבשטענדיג לעזען. אין אָנהויב זעכציגער יאָהרען, האָט זי אָנגעהויבען דרוקען אין „זאַגראַניטשני וויעסטניק“ איהרע איבערזעצונגען פון ענגליש, עליאַט'ס ראַמאַנען. אין דערזעלבער צייט האָט זי אויך געשרי-בען אַריגינעלע קריטישע און פּובליציסטישע אַרטיקלען, הויפט-זעכליך וועגען דער פרויען-פּראָגע. זי האָט זיי געדרוקט אין „רוסק. סלאָוואַ“ און אין „זשענסקי וויעסטניק“. אין די אַלע אַרטיקלען—זאָגט וו. וו. סטאַסאָוו—האָט זי זיך אַרויסגעוויזען אַלס דרייטער, שטאַרקער פרויען-שכל, וועלכער איז ווייט אַרי-בער איבער די אָנגענומענע פּאַראָרטיילען און בעגרענעצטקייט פון דער קינסטליכער ערציהונג. אין יאָהר 1866 האָט זי מיט-געהאַלפּען אין גרינדען די צייטונג „ניעדיעליאַ“, פון וועלכער זי איז אין פּערל'דיק פון עטליכע יאָהר געווען פּאַקטישער רע-דאַקטאָר, אַרויסווייזענדיג זעלטענע רעדאַקטאָרישע פעהיגקייטען. אַפּוזאַגענדיג זיך אין יאָהר 1874 פון דער מיטאַרבייט אין „ניע-דיעליאַ“, האָט זי אָנגעהויבען דרוקען איהרע אַרטיקלען און אי-בערזעצונגען אין פּערשידענע פּעריאָדישע אויסגאַבען. פון איהרע גרעסערע אַרבייטען זענען בעזונדערס פּאַפּולער געווען: „די ווי פון אַ מוטער“ און „שוואַרצע העלדען“. בעזיצענדיג הערליך די פּראָנציוזישע שפּראַך, האָט זי טיילמאָל געדרוקט אַרטיקלען אין דער צייטונג „Temps“.

אין די לעצטע יאָהרען האָט קאָנראַדי געאַרבייט איבער אַ גרויס ווערק וועגען זעלבסטמאָרד, וועלכעס איז געבליבען

נישט פערענדיגט. עס זענען אויך פערבליבען אונפערענדיגט איהרע „מעמוארען“.

א גרויסע ראליע האָט קאָנראַדי געשפילט אין דער פראַ-גע וועגען העכערער פרויען-בילדונג אין רוסלאַנד. זי איז די ערשטע אַרויסגעטרעטען מיט אַנ'ענערגישער אַגיטאַציע פאַר צו-לאָזען פרויען אין אוניווערזיטעט. אין יאָהר 1867 האָט זי ווע-גען דעם דערלאַנגט אַ מעמאָריאַל דעם, צוזאַמענפאַהר פון נאַ-טור-פאַרשער אין פעטערבורג. „זי, אַ יונגע, זיבענאונצוואַנציג-יעהריגע פרוי—זאָגט סטאַסאָוו—מיט דעם עול פון אַ פאַמיליע און מאַטעריעלע זאָרגען, איז אַרויסגעטרעטען איינע אַליין, נישט בעראַטענדיג זיך מיט קיינעם, און האָט אומגעריכט אַרויסגעווי-זען אַזאַ ענטשלאָסענקייט, אַזאַ פעסטען כאַראַקטער, שאַרפּין, אַזאַ טיף פערשטענדיש פאַר די בעדערפענישען פון דער דע-מאָלידער רוסישער פרוי, אויף וואָס קיינער האָט ביז דאָן פון איהר אַליין נישט געריכט. קאָנראַדי'ס דרייטער און אַריגינע-לער אַרויסטריט האָט אָנגעוויזען דעם וועג, דעם אויסגאַנגס-פונקט, די ריכטונג, האָט געגעבען דעם ענדליכען שטויס, צו-נויפגערויפירט און קאָנצענטרירט אַלע בעסערע פרויען, אַלע בעסערע פרויען-שטרעפונגען און זיי געריהרט פון טויטען פונקט. און קאָנראַדי'ס אויפטהו האָט געהאַט מיט דער צייט דעם גרעסטען ערפאַנג. אין אָנהויב יאָהר 1878 זענען שוין געווען טעטיג פרויען-קורסען—און די אָנערקענונג פאַר דער גרויסער טהאַט געהערט בלי ספק אין אַ גרויסער מאָס איהר. אין דער צייט ווען זי האָט זיך בעוויזען אין דער לי-טעראַטור, האָט זי לויט איהר טעטיגקייט, איבערצייגונגען און פערזענליכע פערבינדונגען געהערט צום דור פון די זעכציגער יאָהרען. אָבער לויט איהר אָפּשטאַמונג און כאַראַקטער האָט זי מעהר געהערט צום פריהערדיגען דור פון די פערציגער יאָה-רען. נישט קוקענדיג אויף איהר גאַנצען מאַטעריאַליזם און רע-אַליזם, איז זי דאָס גאַנצע לעבען איהרס דאָך געווען אַנ'אויס-נעהאַלטענע אידעאָליסטין-ראַמאַנטיקערין. זי האָט פיינט געהאַט און ליב געהאַט (צום בעדויערן; זי האָט מעהר פיינט געהאַט!)

טעמפעראַמענטפול, ליידענשאַפטליך, מיט דער עקסטרעמקייט פון אַנײַעכטער ראַמאַנטישער נאַטור. זי האָט אין לעבען געזוכט נאָר דאָס מעכטיגע און גראַנדיעזע, זי האָט פיינט געהאַט און פעראַכט נישט נאָר דאָס קליינליכע, בירגערליכע און נידער-טרעכטיגע, נאָר אויך אַלץ וואָס האָט נישט ענטשפרעכט איהר ראַמאַנטישער נאַטור. ס'איז שווער געווען צו ריידען מיט איהר וועגען מענשען, צו הערען איהרע שאַרפע, אונ'ברחמנות'דיגע און ס'רוב אומגערעכטע מיינונגען וועגען אַזעלכע שריפטשטע-לער, וועלכע זענען דער רוהם און שטאַלץ פון דער רוסישער ליטעראַטור. זי האָט הויפטזעכליך געשטורמט מענשען פאַר זייער אידעען-פערראַט, פאַר אַבטריניגקייט און פאַר אַפּאָרטוניזם. און מ'מוז איהר געבען גערעכט: מיט איהר פערזענליך לעבען האָט זי געוווּזען אַ ביישפּיל פון געוואַלדיגער טרייהייט צו איבער-צייגונגען, אויסגעהאַלטענקייט און אונאַפהענגיקייט.

ביי איהר גאַנצען שאַרפען בעציהען זיך צו די פאַרשטע-הער פון דער ליטעראַטור, האָט זי דאָך געהאַט אַ טיפע אַכטונג צו דער רוסישער ליטעראַטור אַליין. זי האָט זיך בעצויגען צו דער ליטעראַטור מיט'ן גרעסטען יראת-הכבוד. קיין שום זאַך האָט זי נישט אַזוי געערגערט, האָט נישט אַרויסגערופען אין איהר אַזאַ שטורמישע אויפגעגונג, ווי אַ לייכטע בעציהונג צום בערוף און טעטיגקייט פון אַ ליטעראַט. מ'קאָן זיך דעריבער פאַרשטעלען, ווי זי פלעגט אויסער זיך ווערען, ווען ס'איז איהר אויסגעקומען צו ריידען וועגען פערשידענע אַוואַנטוריס-טען, וועלכע האָבען זיך אין פאַרזי אַנגעגעבען צוליב קאַריער, אַלס „פאַרשטעהער פון דער רוסישער ליטעראַטור“. כ'וועל קיינמאָל נישט פּערגעסען דעם כמעט ווילדען כעס, אין וועלכען זי איז געקומען, ווען ס'איז איהר צופעליג אַריינגעפאַלען אַ בענדעל נעקראַסאָווס לידער אין דער פראַנצויזישער שפראַך, פון „בעוואוסטען“ איבערזעצער ג. ק.

—אַך, אַזעלכער און אַזעלכער—האָט זי געשריען לויפענ-דיג הין און צוריק איבער'ן צימער—אַנ'אַנאַלפאַבעט, אַ טאַלענט-

לאזיגקייט, א גראָבער יונג און נעהמט זיך צום איבערזעצן,
און וועמען? נע-קרא-סאָווי!!!

און כאַפענדיג פון טיש דאָס בענדעל, האָט זי גענומען
לעזן שורות, פּערזען און גאַנצע לידער, וועלכע האָבען ווירק-
ליך נישט דערמאָהנט נישט אָן פּאָעטס מיין, נישט אָן פּאָעטס
שטימונג און ערטערווייז. זענען זיי פשוט געווען ריינע עם-
הארצות. צ. ב. „נישט די שנייען ווייסע“ דער אָנפאַנג פון
פּאָלקסליד „אַרינאָ די זעלנערישע מוטער“ זענען איבערזעצט:
„דער שניי איז נישט ווייס“. אַזעלכע קוריאָזען זענען אין ביי-
כעל געווען איבערפּול.

די ליבע צו דער גרויער דאָרפישער מאַסע איז ביי קאַנ-
ראַדי געווען בוכשטעפליך אַ קולט. נישט קוקענדיג אויף אַלע
ענטטוישונגען, נישט קוקענדיג אויף דער שאַרפער ענדערונג אין
די געזעלשאַפטליכע שטימונגען, האָט זי ביז דער לעצטער מי-
נוט טיף געגלייבט אין דער קראַפט און אין זשעניע פון רוסי-
שען פּויערטום. בלויז מיט דעמדאָזיגען גלויבען האָט זי גייסטיג
געלעבט. און וואָס שרעקליכער און האָפּנונגסלאָזער עס איז גע-
וואָרען איהר בליק אויפ'ן אַרומיגען לעבען, אַלץ צאַרטער און
בעגייסטערטער איז געוואָרען איהר בעציהונג צום „פּאָלק“.
איינמאָל, אַריינקומענדיג צו איהר, האָב איך זי געטראָפּען
ביי אַ העפט „רוסק. מיסל“ און כ'האָב בעמערקט, אַז זי זעהט
שלעכט אויס, מאַט פּערלאַשענע אויגען און אַ טרויעריג צע-
שטרייטער שמיכעלע אויף די ליפּען.

— איהר האָט געלייענט?— האָט זי מיט אַ פּערשטיקטער צי-
טעריגער שטים געפּרעגט, ווייזענדיג אויפ'ן ביכעל, וועלכעס
איז געווען געפּענט, אויף טשעכאָוויס „פּויערן“.
— געלייענט...—

איך האָב זיך געריכט, אַז זי וועט אָנהויבען צו ריידען
וועגען דער זאַך. אָבער זי האָט געשוויגען. זי איז געזעסען
אונגעוועגליך, פּערטראַכט און נערוועאיש געביסען די ליפּען.
— אָט... דאָס...— האָט זי אָנגעהויבען מיט אַ וויינענדיגען
טאָן אין דער שטים און פּלוצלונג זיך צעשריען:

—כ'קאָן נישט! כ'קאָן נישט לעזען!—און האָט האַסטיג אַ שליידער געטהון דאָס ביכעל אין אַ ווינקעל.

קיין פאַריו איז געקומען צופאַהרען פון טאַמבאָוו די לעהרערין א. סלעטאָוואַ, וועלכע האָט פיל געאַרבייט ביים גרינ-דען פּאָלקס-לעקציעס. בעווענדדיג קאָנראַדי, האָט זי איהר דער-צעהלט, אַז די „שוואַרצע העלדען“, אַרויסגעגעבען אין אַ פער-קירצער פאַרם פאַר'ן פּאָלק, ווערען שטאַרק געלייענט און גע-הערט. מ'האַט בעדאַרפט זעהן, וואָס פאַר אַנאיינדרוק דאָס האָט געמאַכט אויף קאָנראַדי. זי איז רויט און בלאַס געוואָרען, די ליפּען האָבען איהר געציטערט און עטליכע מינוט האָט זי נישט געקאָנט אַרויסריידען קיין וואָרט. כדי צו בעהאַלטען איהר אויפ-רענונג, האָט זי נערוועאיש גענומען דרעהען אַ פאַפּיראַס, גע-נומען פאַרען זיך, זוכען עפעס—און מ'האַט געקאָנט זעהן, אַז ס'קאָסט זי פיל מיה אום זיך נישט צו צעוויינען.

דאָס לעצטע מאָל האָב איך קאָנראַדי'ן געזעהן עטליכע טעג פאַר איהר טויט. זי איז שוין נישט אויפגעשטאַנען פון בעס, זי האָט שוין גאַרנישט געגעסען און יעדע עטליכע שעה האָט זי געקריגען שרעקליכע וועהען. פונדעסטוועגען האָט זי זיך גאַרנישט געריכט, אַז זי וועט שטאַרבען און האָט געהאַפט אויף אַ געשווינדער פערבעסערונג.

—דאָס ערגסטע פאַר מיר איז נישט די ליידען און וועה-טאַגען—האַט זי זיך פאַר מיר געקלאָגט—נאָר דאָס, וואָס איך קאָן נישט אַרבייטען. דאָס איז שרעקליך. ווען כ'זאָל כ'אַטש קאָנען ענדיגען די אָנגעהויבענע אַרבייט. מיין קראַנקהייט איז, אין תּוך גענומען, אַ נאַרישקייט, נאָר די אָבשוואַכונג. כ'קאָן אפילו נישט שטעהן אויף די פיס. אַלץ איבער דער פערשאַל-טענער וואוינונג אויפ'ן בולוואַר אראגאָ. אַזוי ווי עס וועט מיר נאָר עטוואָס בעסער ווערען, וועל איך מיר אויסזוכען אַנאָנדער וואוינונג, אויף איינער פון די שטילסטע, די סאַמע שטילסטע גאַסען. וואו עס איז אין שכנות נישטאָ נישט קיין שענקען, נישט קיין טראַמוויען, נישט קיין שולען. אָט די שטיפּערישע

יונגלעך מיט זייער רוישען, רייצען מיך שרעקליך. כ'קאָן עס
נישט פערטראָגען...

עס איז שווער געווען צו הערען פון דער שטארבענדער,
פאנטאזיעס וועגען „אַ שטילער, פולקאם שטילער וואוינונג“ און
איך האָב גענומען ריידען וועגען אַנ'אנדער ענין. זי האָט פיל
און לעבהאַפט גערעדט, זי האָט זיך בעקלאַגט אויף באַפאָרי-
קינען, וועמענס נייעסטען ראָמאַן זי האָט געענדיגט לעזען, אַז
ער האָט לייכט און אויבערפֿלעכליך בעריהרט דאָס פּויערשע
לעבען. אייגענטליך, האָט זי זיך נאָר „בעקלאַגט“—מעהר נישט.
בלל, האָב איך בעמערקט אין איהר אַ גרויסע ענדערונג. אין
די רייד, אינ'ם טאָן, אינ'ם אויסדרוק פון געזיכט איז געווען
עפעס גאַנץ נייעס: אַ רוהיגע וויילקייט אינ'ם טאָן, אַ גוטסקייט, אַ
צארטער אומעט. און אינגאַנצען איז זי געוואָרען אַ שטילע און
שטראַהלענדיגע.

—ס'איז נישטאָ עפעס נייעס פון רוסלאַנד?—האָט זי גע-
פרעגט.

גראַד נישט לאַנג פאַר דעם, איז אין פאַריז געווען וו. פ.
וואַראַנצאָוו (וו. וו.), וועלכער האָט מיר דערצעהלט אינטערע-
סאַנטע פאַקטען וועגען דער ערוואַכונג פון דאָרף און וועגען
די זעלבשטענדיגע קולטורעלע התחלות פון פּויערטום. קאָנראַדי
האָט דאָס דורשטיג אויסגעהערט, מיט אַ גליקליך שמייכלע
אויפ'ן שטראַהלענדיגען געזיכט. זי האָט זיך עטוואָס אונטערגע-
הויבען און אויפגערעגט, מיט קינדערשער פרייד גערעדט.

—זיי ווילען נישט, הייסט עס, אַריינקריכען אין, פאַבריקס
קעסעל? זיי פרובען זיך אויסדרעהען דערפון? אַזוי, אַזוי! קא-
פיטאַליום, מערבן ווייזט אויס, אַז מ'דאַרף האַרבען עלטערע,
נישט שפאַרען זיך און קריכען. און זיי, עקשנים, ווילען נישט!
איהר האָט געזעהן אַ פאַר האַנדשוהן דוכט זיך, עהנליך ווי
צוויי טראַפּען וואַסער איינע צו דער צווייטער—און דאָך, פרוב
אַנטהון די לינקע אויף דער רעכטער האַנד! ס'וועט נישט געהן!
ס'רויסישע לעבען פאַסט זיך אויך נישט פאַרן אייראָפּעאישען
קעסעל. עס וועט זיך שוין אַנ'אייגענעם וועג געפונען!

זי האָט געמוזט איבעררייסען, ווייל זי האָט בעקומען
וועהען. איך האָב זיך געקליבען אַוועקצוגעהן. זי האָט, פער-
דריקענדיג די פויסטען פון וועהטאָג, קוים אַרויסגערעדט שעפ-
טשענדיג:

—טהוט מיר אַ גרויסע טובה—שיקט מיר רוסישע צייטונ-
גען, וואָס מעהר. זאָל זיך די נשמה כאָטש איין שעה אַברוהען
ביי זיי...

איך האָב איהר צייטונגען געשיקט, אָבער זי האָט שוין
אָהן זיי געפונען אייביגע רוה...

א קריסט א יודישער

קדוש

ווי אַ לעבעדיגער שטעהט ער פאַר מיינע אויגען. אַ הוי-
כער, אַ שלאַנקער, מיט זעלטען מעסיגע דינע און שטרענגע
געזיכטס-ציגען, מיט אַ רונד שוואַרץ בערדעל, מיט שענע צע-
פלאַסענע האָר, און מיט גרויסע שוואַרצע אויגען, אַזעלכע טיפע
און שטראַהלענדיגע, מיט אַזויפיל גוטסקייט און האַרציגקייט,
פול מיט אַנטייל אין יענעם לייד. אַזעלכע פנימ'ער, מיט'ן
אויסדרוק פון הויכער אינטעלעקטואַליטעט, וואָס דערמאָהנען
איין אָן די מיטעלאַטערליכע געלעהרטע, איז צו טרעפען ביי
די אייניקלעך פון אַלטע אַריסטאָקראַטען. ביי יודען טרעפען זיי
זיך אָפט אין רבנישע משפחות. בלינאוון האָבען אייניגע גע-
האַלטען פאַר אַ יודען.

ניקאָלאַי איוואַנאָוויטש בלינאוון, האָט געענדיגט זיין לעבען
צו פינפֿאונצוואַנציג יאָהר. נאָר דאָס קורצע לעבען זיינס, איז
געווען געווידמעט די העכערע אידעאַלען פון דער מענשהייט,
און פּרעענדיגט האָט זיך עס מיט אַ שענעם טראַגישען טויט.
איינער פון בלינאווס נאָהנטע פריינד, זיין חבר פון גימ-

נאזיע און אוניווערויטעט און סטודענטען-דינסט אין מיליטער, האָט געגעבען וועגען איהם אַזאַ כאַראַקטעריסטיק: „אויף איהם איז געלעגען דער שטעמפעל פון עטישער עלעגאַנץ. אַ נאַטור אַ טיפע און אַ שטאַרקע און גלייכצייטיג אַ ווייך פרויאישע. לערנענדיג אין קיעווער אוניווערויטעט אין יאָהר 1901, פונקט דאָן, ווען די סטודענטישע בעוועגונג האָט אַראָפּגעוואָרפּען פון זיך איהר אַקאַדעמישען כאַראַקטער, האָט בלינאָוו זיך אויסגע- צייכענט פון זיינע חברים מיט עפעס בעזונדערס. דאָס איז גע- ווען די פּאָזיע פון בעגייסטערונג אַליין. ער האָט נאָר בע- דאַרפט זיך בעווייזען אויף דער קאַטעדרע, איז די אוידיטאָריע שוין פּערהיפּנאַטיוזירט געוואָרן מיט זיין בעגייסטערונג. זיין השפּעה אויף די חברים איז געווען גוואַלדיג. איהם האָט געדינט נישט אַזוי זיין רעדנער-טאַלענט, ווי די עטישע קראַפט פון זיין פּערזענליכקייט. די דאָזיגע השפּעה האָט זיך נאָך מעהר פּער- שטאַרקט אין דער צווייטער העלפט פון יאָהר 1901, ווען צוריק- קעהרענדיג זיך פון דער דינסט זענען מיר ווידער אַריינגעטראַ- טען אין אוניווערויטעט און האָט געדויערט ביזן העלפט פון יאָהר 1902, ווען מיר אַלע, צוזאַמען מיט ניקאָלאַי איוואַנאָ- וויטשין זענען געוואָרען פון אוניווערויטעט איבערגעוואַלד אַרויס- געשטעלט. אַ גרויסען רושם האָט געמאַכט בלינאָוו פּערזענליכ- קייט אויף די אַרבייטער, מיט וועלכע עס איז איהם אויסגעקל- מען אָפט זיך צו טרעפּען.“

נישט קוקענדיג אויף זיינע יונגע יאָהרען האָט בלינאָוו זיך צו יענער צייט אויסגעצייכענט אין דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג. געווען אַ מיטגליד פון דער קאַמפּס-אָרגאַניזאַציע פון די סאָציאַליסטען-רעוואָלוציאָנערן, איז געווען אַ נאָהנטער פּריינד פון סאַזאַנאָוו און קאַלאַיעוין און אַרויסגעוויזען אַ גרויסען העלדענמוט אין זיין אַרבייט.

מיט בלינאָוו האָב איך זיך בעקענט מיט צוויי יאָהר צוריק (1902), נאָר גאָר נאָהנט זענען מיר בעקענט געוואָרען

ערשט פאַראַיאָהרען, ביי גאַנץ פאַטאַלע בעדינגונגען. ס'איז דאָן פאַרגעקומען אַנפּיזאָד, וועלכען איך קאָן אַנדערש נישט אָנרו-פען, ווי טיף סימבאָליש. איך האָב צוזאַמען מיט בלינאָוין גע-שפּילט אין אַ ליבהאַבערישען ספּעקטאַקל די בעוואוסטע פּיעסע פון טשיריקאָווין.—די יודען". איך האָב אויסגעפּיהרט די ראָל פון לייזער דעם זייגעראַמאַכער און בלינאָו האָט געשפּילט דעם קריסטליכען סטודענט בערעזין, וועלכער פּערטיידיגט בשעת'ן פאַגראַם לייזערס געזינד און פאַלט פון די הענד פון די צע-ווילדעוועטע פאַגראַממשטיקעס. מיט עלף חדשים פּריהער האָט בלינאָו רעפּעטירט אויף דער סצענע דיועלבע ראָל, וואָס איהם איז בעשערט געווען אויסצופּיהרען אין לעבען!

אין בלוטיגען אָבשיין פון דער זשיטאַמירער טראַגעדיע זענען פאַר מיר בולט אַרויסגעטראַטען אַלע פרטים פון דעם ספּעקטאַקל, וועלכער איז געוואָרען אַזוי סימבאָליש.

אַ רעפּעטיציע אין גרויסען זאַל פון „קאַפע דעו' אַלפּ" אין בערן. די סצענע שטעלט פאַר לייזער דעם זייגעראַמאַכערס קוואַרטיר. אויף דער סצענע איז בלינאָו אין דער ראָל פון בערעזין און די אַרטיסטין, וועלכע שפּילט לאַהין, לייזערס טאָל-טער. בערעזין זאָגט איהר:

— „בין איך דען אין וואָס שולדיג? בין איך דען אויך נישט אַ „זשיד"? מען האָט מיך אויך דעם גאַנצען לעבען גע-יאָגט און פּערפּאָלגט."

בלינאָו רעדט אַרויס די ווערטער מיט אַ טיפען געפּיהל, דאָס זענען פאַר איהם נישט קיין „ווערטער". דאָס, וואָס ער זאָגט ווי בערעזין, האָט ער איבערגעלעבט ווי בלינאָו: ער איז דעם גאַנצען לעבען געווען געיאָגט און פּערפּאָלגט נישט וועני-גער, ווי אַ רעכטלאָזער יוד.

און אָט איז נאָך אַ סצענע. נחמן, דער ציוניסט, דער-צעהלענדיג, אַז „אין בעסאַראַביע וועט מען באַלד שלאָגען „זשידעס", פרעגט בערעזינען:

— „איך וואָלט וועלען וויסען, וואָס וועט איהר טהון, אַז איהר וועט דערוועהן, אַז מען שלאָגט יודען? אָדער דאָס איז

אפשר „נישט אייער זאך“? זאל די מענשהייט אויפגעלעבט ווערן און „זשידעס“ זאל מען זיך געזונטערהייט טויטען ווי „הינט“? און ווייטער: „וועט איהר געהן אין דעם המון, בשעת ער וועט זיך אַ וואָרף טהון אונז שלאָגען? וועט איהר נעהמען אַבשטעלען די נאַרען און די נידערטרעכטיגע?“

— בלינאָוו האָט מיט עלף חדשים שפעטער געענטפערט אויף די פראַגען, וואָס נחמן האָט געשטעלט בערעזינ'ען.
עס געהט די רעפעטיציע פון פערטען אָקט. בלינאָוו'ן קומט אויס צו שפילען ביי די קולות און קלאַפערלייען פונ'ם פאָ-גראַם, וועלכע קומען פאַר הינטער דער סצענע. זיין שוואַכער קול ווערט פּערהילכט פון די געשרייען און גערודער. דערצו שפילט ער שוואַך.

איך זיך אין זאל און מאַך בלינאָוו'ן אַ בעמערקונג:
— איהר לויפט אַריין אין הויז צו ראַטעווען אייער גע-ליבטע, מוזט איהר דאָך זיין נערוועז, אויפגערעגט, און איהר געהט אַריין און נעהמט רוהיג לאַהן פאַר'ן האַנד, ווי איהר וואָלט זיך קלייבען געהן מיט איהר שפאַצירען.

בלינאָוו איז פערשעמט און הויבט זיך אָן פערענטפערן:
— די גאַנצע סצענע איז אַנ'אומגעלומפערטע, — זאָגט ער, — דרויסען בושעוועט דער המון, מען הרג'עט מענשען און בערע-זין, אַנשטאַט אַרויסצוטרעטען אַנטקעגען די רוצחים, לויפט ראַ-טעווען זיין געליבטע.

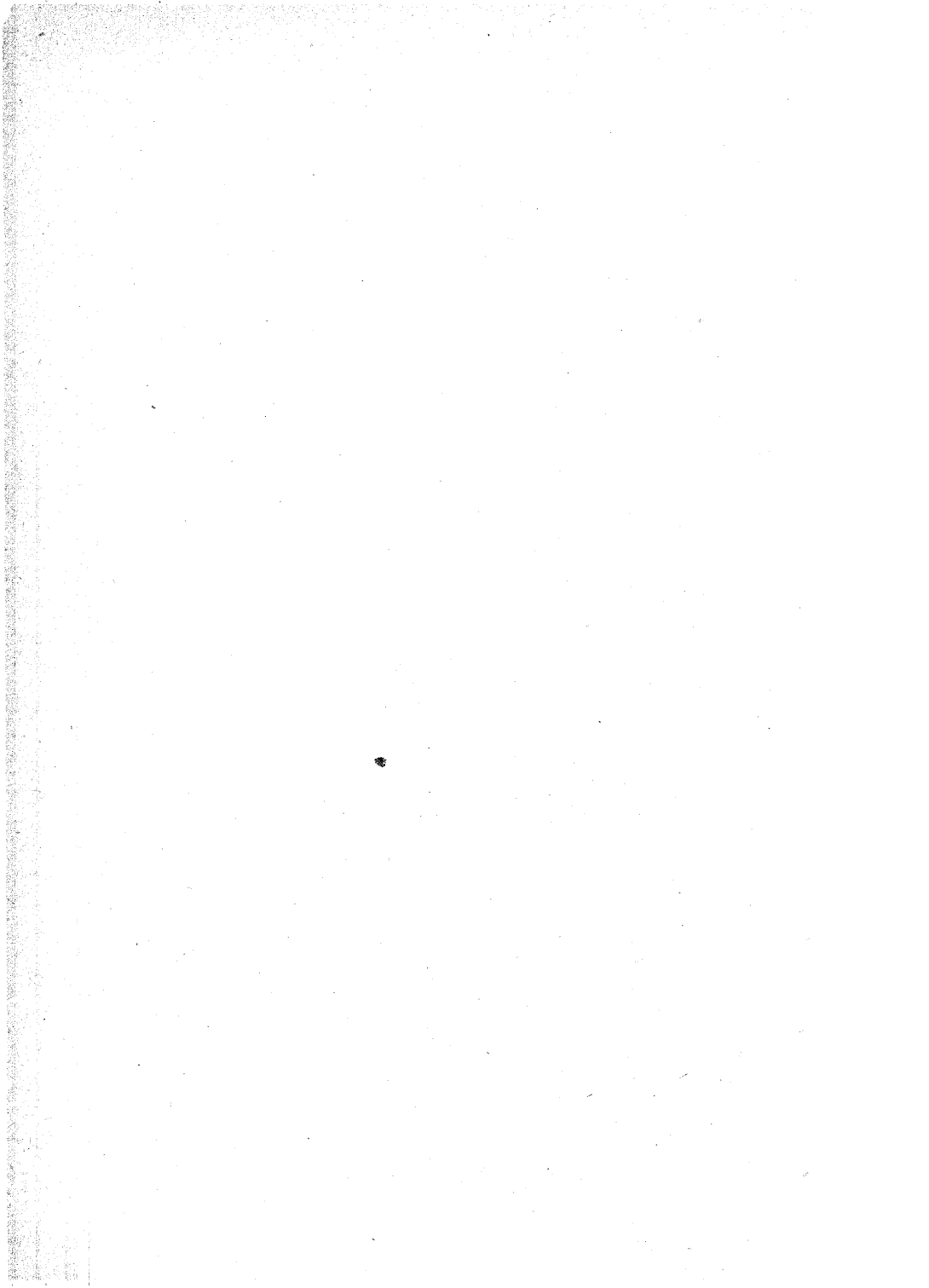
— נו, דאָס איז נישט אונזער דאגה, נאָר דעם אויטאָרס, — ענטפער איך.

ווייטער, אַז די פאַגראַמטשיקעס וואַרפען זיך אַרויף אויף בערעזינ'ען און נעהמען איהם שלאָגען, שרייט ער אויס:

— איך בין אַ קריסט! איך בין אַ קריסט!
— העכער, בלינאָוו! — שריי איך איהם פון זאל. — אייער אויסגעשריי „איך בין אַ קריסט!“ איז צו שוואַך און דערגרייכט נישט אַהער.

עס ווערט אויפגעהויבען די פראַגע וועגען אַרויסוואַרפען

די ווערטער, „איך בין א קריסט“. מען זאָגט, אז דאָס איז אַ
בלבול אַנטקעגען דעם רוסישען אינטעליגענט.
בלוינאָו רופט זיך אַב שטרענג און זיכער:
—ניין, עס איז נישט קיין בלבול. עס איז פסיכאלאָגיש
ריכטיג. אין אַזאַ מאָמענט קאָן זיך ביי יעדערען פון אונז,
קריסטען, אַרויסרייסען אַזאַ אויסגעשריי.
אויף דעם ספעקטאַקל גופא איז בלינאָו'ן נישט אויסגע-
קומען צו דערשפילען זיין ראָל ביז'ן סוף. אין דעם מאָמענט
פון דעם פאַגראַם, האָבען צווישען די צוועהער זיך אָנגעהויבען
געוויינען, היסטערישע געשרייען. עטליכע פרויען זענען געפאַלען
חלשות, און מען האָט געמוזט איבעררייסען די פאַרשטעלונג
און אין מיטען אַקט אַראָבלאָזען דעם פאַרהאַנג.
אויפגעהויבען האָט זיך דער פאַרהאַנג ווידער אין עלף
חדשים אַרום שוין נישט איבער דער סצענע, נאָר איבער די
מיט בלוט פערגאַסענע גאַסען פון זשיטאַמיר. און דעמאָלט האָט
בלוינאָו—בערעזין פערענדיגט זיין ראָל. ער האָט געענטפערט
נחמניען אויף זיין פראַגע, ער איז אַרויס צום המון פון נאַרען
און נידערטרעכטיגע און איז געפאַלען פון זייערע הענד ווי אַ
קדוש, ווי אַ יודישער און ווי אַלמענשליכער קדוש.

„זיסע עדינערונגען“

פון לענגערע צייטען האָט אין רוסלאַנד געהערשט אַ
רעגירונגס-אַנטיסעמיטיזם, וועלכער האָט זיך אויסגעדריקט אין
אַ סיסטעמאַטישער בעגרענצונג פון אַלע מענשליכע, צירגערליכע,
פּאָליטישע און נאַציאָנאַלע רעכט פון דער יודישער בעפעל-
קערונג. אָט דער אַדמיניסטראַטיווער אַנטיסעמיטיזם האָט געקאָנט
מיט פּוֹלען רעכט אָנגערופען ווערען: פּאָגראַם-אַנטיסעמיטיזם, ווייל
די אַלע גזירות און פערפּאָלגונגען, וואָס האָבען זיך געשאַטען
אויף יודען, האָבען אין יודישען זין געהאַט אַ כאַראַקטער פון
פּאָגראַמען און ווייל די רעגירונג, ווען זי האָט עס געפונען
פאַר נויטיג, האָט זיך נישט אָבגעשטעלט פון פּאַקטישע קולאַק-
פּאָגראַמען אויף יודען.

ווי שרעקליך עס איז נישט געווען אָט דער ברוטאַלער
רעגירונגס-אַנטיסעמיטיזם, איז זיין ווירקונג שטאַרק בעגרענעצט
געווען דורך דעם, וואָס די רוסישע אינטעליגענץ און בכלל די
געסערע עלעמענטען פון רוסישען פּאָלק זענען געווען געגען
איהם און אָפּטמאָל שאַרף אַרויסגעטראַטען מיט דער פּערשיי-
דיגונג פון יודען

פון דער צווייטער זייט איז פאר דער יודישער בעפעל-
 קערונג, וועלכע האָט געהאַט פאַר זיך נישט קיין סאַציאַלע גע-
 זעלשאַפּטליכע ערשיינונג, נאָר אַנאָיסדרוק פון צעווילדעוועטען
 ראַטען-האַס פון אַ גרופע ביוראָקראַטען, גרינגער געווען צו
 קעמפּען געגען די פּערפּאָלגונגען, סיי אויפ'ן יודישען באַדען,
 סיי אין אַלטעגליכע לעפען.

נאָך דעם אויסברוך פון דער ערשטער רוסישער רעוואַ-
 לוציע אין יאָהר 1905, האָט די זיגערישע רעאַקציע גענומען
 אַרגאַניזירען און קולטיווירען אַ געזעלשאַפּטליכען אַנטיסעמיטזום,
 וועלכער האָט געדאַרפט אָנהויבען אַ קאַמף געגען יודען אויפ'ן
 קולטורעלען באַדען. עס איז געגרינדעט געוואָרען דער בע-
 וואוסטער, פּערבאַנד פון רוסישען פּאָלק, וועלכער האָט אָנגע-
 הויבען אַרויסצוגעבען אַנטיסעמיטישע צייטונגען, ביכער און בראַ-
 שורען, און איינגעאַרדענט אין פיל ערטער אַלערליי אַנשטאַל-
 טען; טהיי-הייזער, ביבליאָטעקען וכדומה, צו בעקעמפּען דאָס
 יודענטום און די יודען. נאָר אָט די גאַנצע טעטיגקייט צו
 שאַפען אַ געזעלשאַפּטליכען אַנטיסעמיטזום, האָט בולט'ער ווי
 אַלץ בעוויזען, אַז אין רוסלאַנד איז נישטאָ פאַר דעם קיין
 באַדען און-אַז דער גאַנצער אויפטהו וועט נישט ברענגען די
 געווינשטע רעזולטאַטען. נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די
 רעגירונג האָט אויסגעבראַכט צעהנדליגער מיליאָנען אויף סובסי-
 דירען דעם, פּערבאַנד פון רוסישען פּאָלק מיט זיינע אַנשטאַל-
 טען, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס דעם, פּערבאַנד זענען
 געגעבען געווען אַלערליי פּריווילעגיעס און ניקאָלאַי מיט זיינע
 מיניסטאַרען האָבען זיך גערעכענט פאַר זיינע מיטגלידער, האָט
 ער זיך אָנגעשטויסען אין דער אינטעליגענטער רוסישער גע-
 זעלשאַפּט אויף אַנאַמח'ען באַיקאָט. קיין איין אָנשטענדיגער
 מענש האָט נישט געהאַט קיין שום בעציהונג מיט דעם, פּער-
 באַנד, וועלכער איז געווען פּעררעכענט און איז פּאַקטיש פּער-
 בליבען ווי אַ כוליאָנישע אַרגאַניזאַציע. אין איהם זענען
 אַריינגעטראָטען; אָדער על פי נויט אַלערליי בעאַמטע, וועלכע
 האָבען דערמיט געדאַרפט איינקויפּען זיך אין לאַסקע ביי זייערע

העלערע, אָדער פערברעכערישע עלעמענטען, וואָס האָבען דער-
מיט געקאָנט זיך בעפרייען פון די פערפאָלגונגען פון געזעץ.
אין די יאָהרען 1909-1911 בין אין אַרומגעפאָהרען איבער
דעם אַוויגערופענעם „יודישען תחום“ און געלעזען רעפעראַטען
וועגען יודישער ליטעראַטור און פאָלקס-שאַפונג. אין דער פראָ-
ווינץ האָב איך געהאַט די מעגליכקייט צו איבערצייגען זיך,
אויף וויפיל דער אויסערליך מעכטיגער „פערבאַנד פון רוסישען
פאָלק“ איז געווען אונפעהיג און אונמעכטיג צו אַרגאַניזירען אַ
וועלכען-עס-איז געזעלשאַפטליכען קאָמף געגען דער קאָמפאָקטער
קולטורעלער יודישער סביבה.

אין פערדיטשעווי האָט זיך געגרינדעט אַנאַבטיילונג פון
„פערבאַנד“, ער האָט איינגעאַרדענט אַ טהיי-הויז, וואו עס האָט
זיך געדאַרפט קאָנצענטרירען די אַנטיסעמיטישע פראָפאַגאַנדע.
דאָס טהיי-הויז האָט זיך געפונען, פערשטעהט זיך, אויפן מאַרק.
די ערשטע טעג האָבען די יודען אויסגעמיטען די אַנשטאַלט,
נאָכדעם האָבען זיי אָבער אָנגעהויבען אַריינקומען אַהין קויפען
הייס וואַסער, און אפילו אויסטרינקען אַ גלאָז טהיי. אַזוי ווי
אין מאַרק האָבען זיך געפונען צעהן מאָל מעהר יודען ווי
קריסטען, איז דאָס טהיי-הויז אויך געווען פיל מעהר פעזולט
פון יודען ווי פון קריסטען. געבראַכט האָט עס דערצו, אַז שבת,
בעת דער מאַרק איז געווען פוסט, איז דאָס טהיי-הויז פער-
יודישט געוואָרען. דאָרט האָט מען גערעדט יודיש און עס האָ-
בען זיך אפילו געפונען צוזאַמען מיט די שוואַרץ-מאה'דיגע ציי-
טונגען אויך יודישע. געענדיגט האָט זיך עס דערמיט, אַז דער
„פערבאַנד“ האָט פערקויפט דאָס טהיי-הויז אַ יודען.

אין שטעדטיל באַכמוט, יעקאַטערינאָפּאָליס אָדער גובא, וואו
איך האָב געהאַט אַ פאָרלעזונג, האָט מען מיר פיל דערצעהלט
וועגען דעם אַרטיגען נאַטשאַפליק סטאַנציע, ווי וועגען זעהר
אַנאַינטעליגענטען מענש און אַ גרויסען פריינד פון די אַרטיגע
יודען. ער טהוט זיי אַלערליי טובות. ביי איהם געפינט זיך אַ
גרויסע ביבליאָטעק, מיט וועלכער עס פענוצט זיך די גאַנצע
יודישע אינטעליגענץ פון שטעדטיל. מען האָט מיר געזאָגט, אַז

דער נאטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך זעהר פּעראַינטערעסירט מיט מיין פּאַרלעזונג און געקליבען זיך קומען מיך הערען, נאָר ער האָט געמוזט אויף עטליכע טעג אָפּפּאַהרען איבער אַמטליכע ענינים.

און מיט אַמאָל גיט מיר עמיצער אַ זאָג, גאַנץ רוהיג, ווי פּערבייגעהענדיג:

— אונזער נאטשאַלניק סטאַנציע איז דער פּאַרויצענדער פון דער אַרטיגער אָבטיילונג פון „פּערבאַנד פון רוסישען פּאָלק“. איך בין געווען איבעראַשט. נאָר דער, וואָס האָט מיר עס געזאָגט, האָט אפילו נישט פּערשטאַנען, וואָס איך וואונדער זיך, און האָט צוגעגעבען:

— דאָס איז גאָרנישט! ער האָט געמוזט ווערען אַ פּאַרוי-צענדער פון „פּערבאַנד“ פון יוצא וועגען, כדי נישט צו פּער-לאָזען די שטעל. באמת אָבער האָט ער קיין שום שייכות נישט צו די שוואַרץ-מאה'ניקעס און קאָן זיי נישט טובל זיין.

אין סמאַרגאַן האָב איך געהאַלטען אַ פּאַרטראַג וועגען דער יודישער ליטעראַטור. מען האָט מיר פריהער אָנגעזאָגט, אַז דער אַרטיגער איספּראַוויניק איז אַ פּערביסענער שוואַרץ-מאה'ניק, און עס איז אָנגעקומען מיט די גרעסטע שוועריגקייטען צו בע-קומען פון איהם די ערלויבעניש אויף דעם פּאַרטראַג. צו דער פּאַרלעזונג איז געקומען דער איספּראַוויניק אליין און האָט זיך געזעצט ביים טיש נעבען מיר. איך האָב געוואַרט, אַז ער וועט זיך צו עפעס צופינדען, כדי אָבצושטעלן דעם פּאַרטראַג. נאָר ביו'ן ענדע איז ער געזעסען רוהיג, און בעת דער הפסקה האָט מען מיר אפילו איבערגעגעבען, אַז איהם איז געפעלען מיין פּאַרטראַג, איבערהויפט דערפאַר, וואָס איך רייד גוט רוסיש.

נאָכן פּאַרטראַג האָבען זיך אָנגעהויבען דעבאַטען. איינער פון מיינע אָפּגענומען, וועלכער האָט געמאַכט זעהר וויכטיגע בעמערקונגען, האָט צום אומגליק שלעכט גערעדט רוסיש (ריידען יודיש איז געווען פּערוועהרט). דער איספּראַוויניק האָט זיך אויפ-געווייבען און שטרענג אַ זאָג געטהון צום אָפּגענומען:

— גענוג צו ריידען! איך פּערוועהר איך!

—וואָס איזו פאַרוואַס?—האַב איך זיך פּערוואַנדערט.
 דער איספּראַוויניק האָט ליגליך אַ בליק געמחין אויף מיר
 און כּמעט פּאַטעטיש אויסגערוּפּען:
 —נו, ווי קומט ער אַרויסצוטּרעטען געגען אייך! עס איז
 דאָך אַ חוצפהו! ער קען דאָך אפילו קיין רוסיש נישט ריידען.
 מיט גרויס מיה איז מיר אָנגעקומען איינצורייזען דעם
 איספּראַוויניק, נישט אָבזושטעלען דעם אָפּאָגענט.
 ס'איז אַרויסגעטראָטען נאָך איינער, און וויטער דיזעלבע
 געשיכטע—דער צווייטער אָפּאָגענט האָט געפּראַכט אייניגע ציטאָ-
 טען פון גמרא און דער איספּראַוויניק האָט איהם אָבגעשטעלט:
 —גענוג! איהר רעדט נישט צו דער זאָל! עס איז ער-
 לויבט אַ פּאַרטראַג וועגען דער יודישער ליטעראַטור און איהר
 רעדט נאָר וועגען תּלמוד!
 אין מיין שלום-וואָרט האָב איך גערעדט וועגען די נאָ-
 ציאַנאלע אויפגאַבען פון דער יודישער אינטעליגענץ. מיט אַמאָל
 האָט מיך דער איספּראַוויניק אָבגעשטעלט:
 —איהר רעדט נישט לויטן פּראָגראַם!
 —ווי הייסט, נישט לויטן פּראָגראַם? פון וואַנען געהמט
 איהר עס?
 —אייך איז ערלויבט צו לייענען אַ לעקציע און אָנשטאָט
 דעם זאָגט איהר אַרויס אייערע אייגענע געדאַנקען...
 —וואָס דען ווילט איהר? איך זאָל אייערע געדאַנקען
 אַרויסזאָגען?
 —נישט מיינע און נישט אייערע! איהר דאַרפט פּראָסט
 לייענען אַ לעקציע.
 זעהענדיג, אַז איך פּערשטעה נישט וואָס ער וויל, האָט
 ער זיך צו מיר צוגעפויגען און שטיל אַרויסגערעדט:
 —ווען דאָ וואָלטען זיין נאָר „כּוּסידען“, וואָלט נישט
 אויסמאַכען „כּוּסידען“ זענען רוהיגע מענשען, אָבער דאָ געפי-
 בען זיך אַרבייטער און אָנגעשטעלטע, און זיי וואַרטען מעהר
 נישט, איהר זאָלט זיי זאָגען עטוואָס אויפּרעגענדעס... איהר

פערשטעהט? אָט דערפאַר דאַרפט איהר נישט אַרויסזאָגען אייערע געדאַנקען.

איך האָב פּערענדיגט מיין רעדע מיט דער אָנווייזונג אויף די גרויסע אוצרות, וועלכע עס געפינען זיך אין דער אַלטער יודישער ליטעראַטור. דאָס איז דעם איספּראָוויק גראַד געפעלען געווען—ער האָט זיך אָנגעבויגען צו מיר און מיט אַ כּיטרען שמייכלע שטיל אַרויסגעזאָגט:

—ווי איך זעה, רעדט איהר זעהר גוט וועגען דער אַלטער יודישקייט, אָפּער—כע—כע! אַז קיינער זעהט נישט, עסט איהר געוויס חזיר. איך בין אין דעם זיכער.

ער האָט אַ זיפּך געטהון און צוגעגעבען:

אַ שאַד וואָס מען האָט נישט איינגעאַרדענט נאָך דער פּאַרלעזונג טעניץ, איך וואָלט דאָ מיט פּערגעניגען פּערבליבען צו פּערוויילען זיך אַ ביסעל. אין שטאַדט ביי אונז איז קיין שום פּערוויילונגען נישטאָ און מ'קאָן פשוט שטאַרבען פון לאַנג-ווייליקייט.

אַט אַזוי האָט אויסגעזעהן דער אַלטער אומגעלומפּערטער רוסישער אַנטיסעמיטיזם אויפן קולטורעלען באַדען.

יצחק לייביש פרץ

איך געדענק נישט אויף ריכטיג, ווען און ביי וועלכע אומשטענדען איך האָב צום ערשטען מאל געהערט פּרצ'ס נאָמען, צום ערשטען מאל געלייענט עטוואָס פון זיינע ווערק. נאָר דאָס געדענק איך קלאָר, אַז ווען מיר האָט זיך געמאַכט צו זעהן— אין דער ערשטער העלפט פון די ניינציגער יאָהרען—דאָס זא- מעלבוך „ליטעראַטור און לעבען“ און דאָרט האָב איך אין איינעם פון זיי דורכגעלייענט פּרצ'ס נאָוועלע „אין אַ קעלער- שטוב“—האָט עס אויף מיר געמאַכט אַן אומגעהויער שטאַרקען איינדרוק. איך בין געווען פּערוואונדערט, וואָס איך האָב אַזאַ עכט-ליטעראַרישע (אין אייראָפּעאישן זין) זאַך געטראָפּען אין אַן אַרעם-דייניקער אויסגאַבע, אין יודיש.

גענומען האָט זיך מיין פּערוואונדערונג גישט דערפון, וואָס איך בין חס ושלום געווען אַ געגנער פון יודיש, געהאַל- טען די שפּראַך פאַר אַ נידעריגע, נישט-ליטעראַרישע, פּער- קעהרט, ווען דאָן וואָלטען זיין שוין די איצטיגע, שפּראַך- ריכטונגען, וואָלט איך געוויס געווען אַ הייסער יודישיסט,—נאָר

פשוט פאר מיר איז געווען אומגעריכט צו טרעפען אַזאָ ווערק אין יודיש. אמת, צו יענער צייט האָב איך שוין גע-
לייענט פיל שענע, טאַלענטפולע ווערק אין יודיש: „די קלינג-
טשע“ מענדעלע מוכר ספרימ'ס, שלום-עליכמיס „סטעמפּעניו“,
דינעזאָנס „דער שוואַרצער יונגערמאַנטשיק“, לינעצקיס „דער
פּוילישער יונגעל“ א. ד. גל. נאָר די אַלע ראָמאַנען און נאָווע-
לען זענען ביי מיר געשטאַנען ווי אַן דער זייט, זענען פאַר
מיר נישט געווען צונויפגעבונדען מיט דער ליטעראַטור. שענע,
וואונדערבאַרע ערצהעלונגען, אָבער די יודישע ליטעראַטור איז
אין מיינע געדאַנקען געווען פאַרגעשטעלט נאָר פון שמרן און
בלאָשטיינען: זיי זענען געווען פאַר מיר איהרע איינציגע שע-
פער, בעלי-בתים און געזעצגעבער.

מיט אַ פאַר יאָהר פריהער, אין יאָהר 1890, בין איך
געווען אין קיעוו ביי שלום-עליכמן, וועלכער האָט שוין אַרויס-
געגעבען זיין „יודישע פּאָלקס-ביבליאָטעק“. ער האָט מיר דער-
צעהלט וועגען זיינע ליטעראַרישע פּלענער און געלייענט מיר זיין
פּלאַם-פּיערדיגען פּאָלעמישען אַרטיקעל געגען שמרן און זיין
„ריכטונג“ אין דער ליטעראַטור. איך האָב מיט אַנאַמתן פּער-
געניגען צוגעהערט, געווען אינגאַנצען איינשטימיג מיט שלום-
עליכמן, אָבער טיף אין האַרצען איז ביי מיר געווען די אי-
בערצייגונג, אַז דאָ וועט קיין שום פּאָלעמיק נישט העלפען, און
שמרן וועט בלייבען דער איינציגער הערשער פון דער יודישער
ליטעראַטור.

און דאָ האָט די קלייניקע נאָוועלע פּרז'עס געמאַכט ביי
מיר אַ גאַנצע איבערקעהרעניש. איך האָב מיטאַמאָל דער-
פיהלט, אַז אין דער יודישער ליטעראַטור האָבען זיך געוווּנען
נייע בעלי-בתים און אַז זי איז אַריין אין דער משפּחה פון
די אייראָפּעאישע ליטעראַטורען.

אין דער זעלביגער צייט איז פאַרגעקומען מיין ערשטע
שריפטליכע בעקאַנטשאַפט מיט פּרז'ן. איך האָב איהם געשיקט
סקיצע „די כתבים“, וועלכע ער האָט אָפּגערודקט אין איינעם
פון די „יום-טוב-בלעטלעך“. נאָכדעם האָב איך איהם געשיקט אַ

גרויסע ערצעהלונג, וועלכע איך האָב געשריבען אין יודיש, נאָר די איבערזעצונג פון איהר איז שוין געווען געדרוקט אין רוסיש (״וואַסל׳אָד״). פרץ האָט עס צוגעזאָגט צו דרוקען, נאָר איך גע- דענק שוין נישט מחמת וועלכע סיבות האָט ער זי נישט גע- דרוקט און אפילו נישט אומגעקערט מיר צוריק דעם מאַנו- סקריפט. איך האָב איהם עטליכע מאָל געשריבען און נישט בע- קומען קיין ענטפער. איך געדענק, אַז איך בין געווען דאן שטאַרק ברוגז דערפאַר—און מיט דעם האָט זיך אויף אַ לענגער צייט איבערגעריסען אונזער בעקאַנטשאַפט.

איך בין אָבגעפאַהרען קיין פאַריז, אַריין אין אַ נייער סביבה מיט נייע אינטערעסען, וועלכע זענען געווען זעהר ווייט פון דער יודישער ליטעראַטור. אָבער מיט יודען, מיט פאַריזער רוסישע יודען—סטודענטען, אַרבייטער, עמיגראַנטען, האָב איך די גאַנצע צייט געהאַט נאָהנטע פערבינדונגען. איך בין בעקאַנט געוואָרען און בעפריינדעט זיך מיט אַ ווילנער יונגעמאַן א. באָרעל, וועלכער האָט נישט לאַנג פאַר דעם עמיגרירט קיין פראַנקרייך.

איינמאָל, אין מיטען די געווענהליכע דעפאַטען, ווענדט

זיך צו מיר באָרעל מיט אַ שמייכל:

—איך האָב פאַר אייך אַ מתנה.

און דערלאַנגט מיר אַ בוך.

איך עפען אויף—״פּרצ׳יס אַלע ווערק״, אַ יובילעאום-אויס- גאַבע. אויף דעם שער-בלאַט—באַרעלס אַ שיר אין העברעאיש, נאָך דעם אַלטען סקאַרבאָווען נוסח, מיט אַנאַקראַסטיך, הויבט זיך אָן מיט די ווערטער: ״שלמה שמך״.

אַ יודיש בוך, דערצו נאָך פּרצ׳יס, אַ העברעאישער שיר און די אומגעריכטיקייט פון דער מתנה האָבען געמאַכט אויף מיר דעם איינדרוק, ווי אַ גרוס פון דער ווייטער און ליבער היים.

מיין בעל-מתנה האָט זיך נישט בענוגענט מיט שענקען מיר דאָס בוך. ער האָט מיך שטיף אָנגענומען פאַר׳ן האַנד און מיט אַ צופרידענקייט פון אַ ״זולל וסובאַניק״, וואָס גרייט זיך

סערווכען אַנאידעלע און זעהר גוטע שפייז, האָט ער אַ זאָג געטהון:

—אַט, לאָזט אַ וויילע אָן דער זייט אייערע דעבאַטען, קומט בעסער, איך וועל אייך לייענען פרצ'ן.

ער האָט מיך אָבגעפיהרט צו זיך און אַלץ מיט דעם גע-לאָסענעם צופרידענעם שמייכלעל גענומען לייענען מיר פרצ'ס ערצעהלונגען, געענדיגט איינע, אַ קוק געטהון אויף מיר מיט אַ גליקליכען בליק, אַרויסגערעדט נאָר דאָס וואָרט: „גו!“—און אָנ-געהויבען אַ צווייטע.

אזוי זענען מיר געזעסן ביז שפעט אין דער נאַכט. איך בין געווען פּערוואונדערט, פּער'כשוּפ'ט. דאָ האָב איך צום ערשטען מאל דערקענט פרצ'ן, פּערשטאַנען, ווי גרויס ער איז—און ער איז מיר גלייך געוואָרען נאָהנט און טייער, געוואָרען גויטיג פאַר מיין אייגענעם גייסט.

דאָס איז געווען בערך אין יאָהר 1901. די צייטען זענען שוין געווען אַנדערע. די שטימונג אין די אויסלענדישע יודישע קאָלאָניעס האָט אָנגעהויבען צו ווערען פון טאָג צו טאָג אַלץ נאַציאָנאַלער. און פרץ האָט אין דעם געשפּילט אַ וויכטיקע ראָלע. פרצ'ן האָט קיינער נישט געקאָנט פּערלייקענען, אפילו די פּערביסענסטע סאָציאַל-דעמאָקראַטען. פרץ איז געווען אַנאָרג-מענט, אַ פּאָהן. אין זיינע ווערק האָבען יונגעלייט געלערנט דאָס יודישע פּאָלק און דאָס יודענטום, צוליב איהם האָבען אַסימילירטע בחורים און מיידלעך געלערנט יודיש. זעלטען וועלכער יודישער אַווענד, סיי אַ ציוניסטישער, סיי אַ בונדיסטישער (ביידע פּאַרטייען האָבען געהאַלטען פרצ'ן פאַר „זייערן“) איז זיך בע-גאַנגען אָהן אַ לייעניש פון פרצ'ן. דערהויפּט זענען אינטערע-סאַנט געווען די פּאַרטראָגען וועגען איהם פון ד'ר חיים זשיט-לאָוסקי.

ב

אין יאָהר 1906 האָב איך זיך אומגעקעהרט קיין רוסלאַנד. נאָר עס זענען פאַרביי נאָך עטליכע יאָהר ביז איך האָב זיך פּערזענליך בעקענט מיט פרצ'ן. פאַרגעקומען איז אונזער בעקע-נען זיך, אויב איך האָב קיין טעות נישט, אין יאָהר 1908 אָדער 1909, ווען פרץ איז צום ערשטען מאל געקומען קיין פעטער-בורג, איינגעלאָדען פון אַ ראדיקאַלער גרופע אויף אַ פאַרלעזונג. בעגעגענט האָבען מיר זיך אין זאַל, וואו עס איז פאַרגעקומען די לעזונג, פאַר עטליכע מינוט איידער פרץ האָט געדאַרפט אַרויסטרעטען. מיר האָבען זיך אַרומגענומען און צעקושט ווי אַלטע בעקאַנטע.

איך האָב שוין פריהער געזעהן פרצ'ס בילד, נאָר איך וואָלט פרצ'ן נישט דערקענט. ער איז געווען נישט קיין הויכער, אַ ברייטפלייציקער, מיט אַ גרויסען, שענעם, הויך אויפגעהויבע-נעם קאָפּ, מיט אַ פרייען, ענערגישען אויסזעהן און קלוגע פינג-לענדיגע אויגען. איך געדענק, אַז דערוועהנדיג איהם, איז מיר געקומען אין זינען דער געדאַנק, אַז ווען איך בעגעגען איהם אין גאַס, וואָלט איך אפשר נישט גלייך דערקענט, אַז ער איז אַ יוד. אַ טיפיש, יודיש געזיכט, נאָך מעהר יודישע אויגען, אָבער דעם קאָפּ אויפגעהויבען, די בעוועגונגען פרייע, אויפ'ן פנים דער אויסדרוק פון שטאָלץ און רוהיגער זיכערקייט. אין דער גאַנצער פיגור—קיין שום זכר פון גלות! אַזאָ פרייקייט פון גלות האָב איך נישט בעמערקט אין דעם אויסזעהן פון קיינעם פון די אַסימילירטע פעטערבורגער יודען.

אויף דער פאַרלעזונג איז געשעהן אַנאִינצידענט, וועלכער איז געווען כאַראַקטעריסטיש אי פאַר פרצ'ן, אי פאַר דער דע-מאָליטיגער פעטערבורגער יודישער יוגענד. דער זאַל איז געווען, פערשטעהט זיך געפאַקט, נאָר אַ

גרויסער טייל פון פובליקום איז בעשטאנען פון אַזעלכע, וואָס זענען געקומען זעהן פּרצ'ן און נישט הערען איהם. געווען נישט וועניג אַזעלכע, וואָס האָבען נישט פּערשטאַנען אָדער קוים פּערשטאַנען יודיש.

פּרץ האָט מייסטערהאַפט געלייענט זיין ווערק. נאָר פּרץ איז דאָך בכלל געווען נישט פאַר אַ המון, ער איז געווען צו אינטים, צו איידעל און אייגענאַרטיג, און זיין מייסטערהאַפט לעזען איז געווען צוגעפאַסט צו אַ קליינעם אינטימען קרייז. פאַר אַ גרויסען פּובליקום איז זיין שטים געווען צו שוואַך, די אינטאַנאַציע נישט גענוג שאַרף. דערצו האָט זיין פּוילישער אַקצענט געקלונגען פאַר דעם ליטווישען פּובליקום פּרעמד, גע-מאַכט פיל ווערטער אומפּערשטענדלעך.

די, וואָס זענען געזעסען אין די ערשטע דריי-פיר רייהען האָבען נאָך געהערט און פיל וועניג פּערשטאַנען, וואָס פּרץ האָט געלייענט. אָבער צו דעם איבריגען פּובליקום האָבען דער-גרייכט נאָר איינציגע ווערטער, אָהן אַ צוזאַמענבונד. די ערשטע צעהן מינוט איז געווען שטיל. נאָכדעם האָט דאָס פּובליקום אָנגעהויבען צו בעוועגען זיך, מען האָט גענומען שמועסען שטי-לערהייר צווישען זיך, ביסלעכווייז האָט מען אָנגעהויבען אַרויס-געהן פון זאָל, פריהער איינציגווייז, געדאַסען, דערנאָך אַלץ רעשייגער, אַזוי, אַז בשעת פּרץ האָט געענדיגט איז דער פּרי-הער אָנגעפאַקטער זאָל געווען האַלב פּוסט, און פון צווייטען חדר האָט זיך געטראַגען אַ רעש פון געשפּרעכען.

בעת דעם אַנטראַקט איז מיר געווען שווער צו בעגעגע-נען זיך מיט פּרצ'ן. איך האָב זיך געשעמט פאַר דער אויפ-פיהרונג פון דעם פּובליקום און מיר האָט דאָס האַרץ וועה גע-טהון, וואָס דער יום-טוב איז פּערשטערט.

פּרץ האָט מיך פון דער ווייטען דערוועהן, דורכגעשלאָגען זיך דורך דעם עולם און מיט אַ פּרעהליכען, „שטיפּערישען“ געלעכטער, מיט דעם טאָן פון אַ זיגער, אַרויסגערעדט:

— אדרבה, ווער נאָך וועט קאָנען אַזוי גיך און גוט צע-טרייבען פון אַ זאָל אַזא עולם? אַ דאָס איז דאָך אַ קונסט!

איך האָב געזעהן, אַז זיין געלעכטער איז נישט קיין גע-
מאַכטער, אַז ער איז באַמט געווען צופרידען, וואָס דאָ, אין
פעטערבורג, וועלכען ער האָט פיינט געהאַט, האָט מען איהם
בעגעגענט, ווי עס פאַסט פאַר עס-הארצים.

דער אַנטראַקט האָט זיך געענדיגט. פּרץ האָט געדאַרפט
ווידער אַרויסטרעטען.

— וואָס זאָל איך לעזען?— האָט ער גענומען פרעגען ביי
די עטליכע „אייגענע מענשען“, וועלכע האָבען איהם אַרומגע-
רינגעלט

איבער האָט אַנעצה געגעבען לעזען „דעם שטריימעל“,
דער אַנדערער— „פאַנצי שווייג“, נאָך איבער— „אַ גלגול פון אַ
נגון“

פּרץ האָט געשאַקעלט מיט'ן קאַפּ: עס געפעלט איהם נישט.
געטראַכט אַ וויילע, נאָכדעם אַפּגערופען מיך אָן אַ זייט.
— וואו זיצט איהר? ווייט פון מיר? זאָגט דער אַנפיהרער-
קע, זי זאָל אייך געבען אַנאַרט אין דער ערשטער רייה, איך
זאָל אייך זעהן.

— צו וואָס?

— אַקוראַט אַנטקעגען מיר זיצט אַ פּערזעהעניש, וואָס גע-
נעצט די גאַנצע צייט. זי נערווירט מיך.

און ער האָט צוגעגעבען מיט אַ דרייסטען, שטיפערישען
שמייעל:

— איהר ווייסט, וואָס איך וועל טהון? איך וועל גאַרנישט
לעזען. איהר וועט זיצען אַנטקעגען מיר, וועל איך אייך דער-
צעהלען אַ מעשה, איך וועל אימפּראָוויזירען.

איך האָב דאָס אַנגענומען פאַר אַ שפּאַס. נאָר פּרץ האָט
געהאַלטען וואָרט. אַז ער האָט געדאַרפט אַנהויבען לעזען, האָט
ער זיך אַ ביסעל איבערגעבויגען צו מיר און האָט גענומען
רוהיג דערצעהלען אַ מעשה, גלייך ווי אין זאָל וואָלט מעהר
קייער נישט זיין ווי מיר ביידע. די מעשה איז געווען וועגען
אַ שטראַהל, וואָס האָט זיך מיט בענקעניש פּערקוקט אויף דער
ערד און נישט בעמערקט, ווי מיט דעם פּערגעהן פון דער זון

האָט זיך דער הימעל געשלאָסען. ער האָט נישט געקאָנט מעהר אומקעהרען זיך אויף זיין אָרט. האָט ער געפרובט אַראָבלאָזען זיך אויף דער ערד און ווידער נישט געקאָנט, ווייל ער האָט זיך נישט געקאָנט אָברייסען פון הימעל... דערמיט האָט זיך אָנגעהויבען די מעשה מיט דעם שטראַהל. אַ וואונדער-שענע אַלעגאָריע. אָבער הערען זי חוץ מיר האָבען געקאָנט נאָך אפשר צעהן מענשען פון די 300-400, וועלכע האָבען זיך געפונען אין זאָל.

דאָס פובליקום האָט אין אָנהויב נישט פערשטאָנען, צי פּרץ לעזט אָדער ער שמועסט מיט עמיצען, וואָס זיצט אַנטקע-גען איהם. נאָכדעם האָט זיך אין זאָל ווייטער אָנגעהויבען אַ פּעוועגונג, שטילע געשפרעכען און דאָס פובליקום איז זיך ציט-לעכווייז פונאַנדערגעגאַנגען...

2

חסידים דערצעהלען וועגען ר' ישראל רוזשינער אַז מעשה. עטליכע פון זיינע חסידים זענען געווען אויף ימים נוראים ביים אַפטער. אויף סוכות זענען זיי געקומען קיין רוזשין, האָט זיי ר' ישראל גענומען פונאַנדערפרעגען, ווי אַזוי פיהרט זיך אויף דער אַפטער. די חסידים זענען געווען דערשראָקען און האָבען גע-ענטפערט, אַז זיי וואָגען נישט צו דערצעהלען, וואָס זיי האָבען דאָרטען געזעהן.

—נו, וואָס, וואָס?—האָט זיי ר' ישראל געהייסען דער-צעהלען. (ער האָט גערעדט אויף אַ ש.)

—דער אַפטער איז יום-כּפור געקומען אין שוהל און שחרית מיט נאָסע פּאות!!—האָט ענדליך אַרויסגעפלאַצט איינער פון די חסידים.

הייסט דאָס, דער אַפטער האָט יום-כּפור זיך טובל געווען, וואָס מען טאָר נישט.

דער חסיד האָט געוואָרט, אָז ר' ישראל וועט אויפּשפּרינגן.
גען פון אָרט פאַר שרעק. אָנשטאַט דעם האָט ער אויסגעשריען
ענטזיקט:

—א! איך בין איהם מקנא, דעם גריישען חסיד! ער טהום
וואָש ער וויל! וואָש ער וויל!

פּרצין האָט מען אויך געמעגט מקנא זיין: ער האָט אויך
געטהון „וואָס ער האָט געוואָלט“.

זיין אויפּפיהרונג אויף דער פּאַרלעזונג איז נישט געווען
קיין צופאַל-זאַך: ער האָט אָפּט געטהון „וואָס ער האָט געוואָלט“,
נישט רעכענענדיג זיך מיט גאַרנישט און מיט קיינעם, קומענדיג
דעם צווייטען מאָל קיין פעטערבורג וועגען שאַפען אַ יודישען
טעאַטער, אויף וועלכען ער האָט געהאַפּט דאָ צו בעקומען ביי
אַ פּופּצען טויזענד רובל, איז ער אויף דעם באַנקעט, וואָס די
פעטערבורגער יודישע אינטעליגענץ האָט געמאַכט פאַר זיין כבוד
וועגען, אַרויסגעטראָטען מיט אַ שאַרפען און ביזען פּראָטעסט,
וואָס מען ווענדט זיך צו איהם מיט רעדעס נישט אויף יודיש.
פיל פון די אַנטיילנעהמער פון באַנקעט האָבען זיך געפונען
בעליידיגט, און דער גאַנצער פּלאַן פון דער געלד-זאַמלונג פאַרן
טעאַטער האָט געפלאַצט.

פּרץ האָט „געטהון, וואָס ער האָט געוואָלט“, נאָר ער
האָט שטענדיג געוואוסט, וואָס ער „ויל“, און דאָס, וואָס אַנ-
אַנדערן פון דער זייט האָט געקאָנט אויסווייזען ווי אַ שגעון,
האָט באמת געהאַט אַ טיפען זין.

פּרצ'ס שטאַלצע און אייגענאַרטיגע נשמה האָט געטראָגען
אין זיך עטליכע שמערצליכע וואונדען. פון דעם ערשטען אַרויס-
טריט זיינעם האָט פּרץ זיך געפיהלט טיף פּערוואונדעט און
בעליידיגט, ווי אַ יוד, ווי אַ יודישער שרייבער, ווי אַ שרייבער
אין יודיש. ער האָט געפיהלט אַרום זיך אַנאַטמאָספּערע פון
האַס, פּערזאָלונג און ביטול, אי מצד דער נישט-יודישער בע-
פעלקערונג, אי מצד די יודישע אַסימילאַטאָרען, אי מצד דער
העברעאייסטישער אינטעליגענץ. זייענדיג פיל איידעלער און קול-
טורעלער, ווי די פּוילישע אַריסטאָקראַטען, אייראָפּעאיש-געשטימ-

טער איידער די אַסימילירטסטע יודען. קענענדיג די העברעאי-
שע ליטעראַטור אפשר טיפער ווי די פערקאַכטסטע העברע-
איסטען, — האָט פּרץ געענטפערט אויף דעם האָס און פּעראַכ-
טונג, וועלכע עס האָבען אַרומגערינגעלט דעם נאָמען „יוד“, די
יודישע ליטעראַטור און די יודישע שפּראַך, מיט אַ גרעסערן
האַס און גרעסערער פּעראַכטונג — און ער האָט געפּיהלט אַנאַמת'ע
צופּרידענהייט, ווען ער האָט געקאָנט אַ וואָרף טהון אין פנים
אַ פּויל אָדער אַנאַסימילירטען יודען אַ שאַרף וואָרט.

אין דעם, וואָס פּרץ האָט „געטהון, וואָס ער האָט גע-
וואָלט“, איז געווען נאָך אַ מאַטיוו, אַ פּיל טיפּערער, אַ מאַטיוו,
וואָס האָט געשטאַמט פון דעם וויכטיגסטען שטריך פון פּרצ'ס
כאַראַקטער: זיין פּאַנאַטישען קולט פון אמת.

ער איז געווען דורכגעדרונגען מיט אַ שטרעבונג צו אמת,
האָט אַרגאַניש נישט געקאָנט מיט אַ וואָרט, אַ בליק אָדער אַ
תּוועה אויסדריקען נישט דאָס, וואָס ער ווייס און דענקט אין
דעם מאַמענט, און האָט ממש נישט געקאָנט אַריבערטראַגען אַ
לינגער אָדער אַ פּאַלשען מענשען: וועגען אַזעלכען פּלעגט ער
זיך אַברופּען נישט מיט האָס, נאָר מיט עקעל. און מיט אַ
פּראַסטקייט פון גאָר אַמאָליגע „אויסדערוועהלטע“ האָט ער אָפּען
און פּריי יעדערען אין די אויגען אַרויסגעזאָגט דעם אמת, ווי
האַרב און ביטער ער זאָל נישט זיין. דערפאַר האָט ער געהאַט
אַוויפּיל שונאים, נאָר זיינע שונאים האָבען איהם נישט אַזוי
פּיינט געהאַט, ווי מורא געהאַט פאַר איהם, ווי מען האָט מורא
פאַר אַ שטרענגען ריכטער, וואָס קוקט גלייך אין געוויסען.

דער קולט פון אמת האָט פּרצ'ן געבראַכט דערצו, אַז
ער האָט נישט אָנערקענט פּיל פון די אָנגענומענע אויפּפיהרונ-
גען, מנהגים און צערעמאָניעס, רעליגיעזע און קולטורעלע,
וועלכע רעכענען זיך פאַר אַ מוז-זאַך אין ברוזשואַזען לעבען.
דערביי האָט איהם אַ האָר נישט געריהרט, וואָס לייט וועלען
זאָגען. אין יעדער עטיקעט-זאַך, אין יעדען מנהג ליגט אַנ-
אנעוועניגסטער ליגען, ווייל אַ לעבעדיגער מענש מיט לעבעדיגע

חושים חזר'ט איבער עטוואָס צוויינט, וואָס איז טויט און פער-
גליווערט פון פיל דורות.

ווי כאַראַקטעריסטיש איז עס, וואָס פרץ, דער גרויסער
פאָעט פון דער אַלטער טראַדיציע, פרץ, וועלכער האָט צוויי טיף
געמיהלט און פערשטאַנען איהר פאָעזיע און שענקייט אין לעבען
פון די פראַסטע און נאַאיוו-גלויביגע, האָט אַליין אויסגעמיינט,
כמעט דעמאָנסטראַטיוו אַלע מנהגים, וועלכע האָבען נישט גע-
שטימט מיט זיינע מיינונגען. דער העכסטער פאָעט פון דער
חסידישער לעגענדע, האָט נישט ליב געהאַט, כמעט געהאַט
„גוטע יודען“, האַלטענדיג דעם גרעסטען טייל פון זיי פאַר
שווינדלער.

פרץ האָט געהאַט אין זיך אַ לעבעדיגען קוואַל פון שאַ-
פונג, וואָס האָט אָהן אויפהער שטאַרק און שטורמיש געשלאָגען.
פרץ האָט נישט געוואוסט פון מידקייט, ער איז געווען שטענדיג
אין בעוועגונג, שטענדיג געאַרבייט, געשאַפען, שטענדיג געזוכט,
געפאָרשט און געריסען זיך אַלץ העכער און העכער, שטענדיג
דרייסט געפרובט נייע וועגען, נייע פאָרמען. זיין קינסטלערישער
היינט האָט תמיד מלחמה געהאַלטען מיט דעם נעכטען, ווייל
דער נעכטען איז שוין געווען אַ ביסעל אָפגעקיהלט, פערגלי-
ווערט.

אָט דער שטאַרקער דורשט צום קאָכעדיגען אינטענסיווען
לעבען, צו דעם, אַז אַלץ אַרום איהם זאָל זיין אין מצב פון
בעוועגונג און שאַפונג, פון בליהונג און לעבען-התלהבות, האָט
געבראַכט פּרצ'ן דערצו, אַז ער האָט מלחמה געהאַלטען אפילו
מיט דעם איינציגען ווערקצייג פון אַ ליטעראַרישען קינסטלער,
מיט דעם וואָרט. פרץ האָט נישט געקאָנט אַריבערטראַגען,
וואָס ער מוז אָפּערירען מיט ווערטער, וועלכע זענען בעשאַפען
מיט טויזענדער יאָהרען צוריק און זענען טויט און פערגלי-
ווערט. דערפון האָט זיך גענומען זיין זוכען נייע אויסדריקען,
זיין קאָרגקייט אין ווערטער, זיינע רמזים-פּראָזען, און זיין טיפע
בענקעניש נאָך דעם העכסטען ניגון, וועלכער זינגט זיך אָהן
ווערטער, אפילו אָהן אַ שטיק: „כל עצמותי תאמרנה“. פרץ האָט

זיך שטענדיג געצויגען צו אַ מוזיקאלישען אויסדרוק פון געפיה-
לען און געדאַנקען. אין דעם מעהרסטען טייל פון זיינע ווערק
רעדט זיך נישט אומזיסט וועגען מוזיק און געזאַנג.
און נאָך מעהר ווי פּערגליווערטע טראַדיציעס און ווער-
טער האָט פּרץ נישט געקאָנט סובל זיין פּערגליווערטע מענשען,
קאָנטעטע און בערוהיגטע. אַזעלכע מענשען האָט ער פּיינט גע-
האַט אפשר נאָך מעהר ווי לינגער.

די וואָס האָבען וועניג געקענט, אָדער וועניג פּערשטאַ-
נען פּרצ'ן, האָבען איהם אַליין גערעכענט פאַר אַ מענשען, וואָס
איז קאָנטעט מיט זיך און מיט זיינע ווערק. פּרץ האָט אַנ-
אַנדערש מאָל געגעבען שטאַף צו אַזעלכע מיינונגען מיט דער
זיכערקייט פון זיין אַרויסזאָגען זיך, מיט דעם, וואָס ער האָט
נישט צוגעגעבען קיין ווערט די קריטישע אַרטיקלען איבער
זיינע ווערק און וואָס ער פלעגט אַנאַנדערש מאָל אַליין זעהר
הויך שאַצען זיינע ווערק.

איין מאָל, אַז איך בין געווען ביי איהם, זאָגט ער מיר:
— איהר ווילט הערען אַ געניאַלע זאַך? און האָט גענומען
לייענען זיין דראַמע: „פּיינאַכט אויפ'ן אַלטען מאַרק“, אַנאַולטראַ-
סימבאָליש ווערק, וואָס איך האָב פּמעט נישט פּערשטאַנען, נישט
געקוקט אויף דעם, וואָס פּרץ האָט געמאַכט צו איהם אַ גרויסע
הקדמה.

אַז ער האָט געענדיגט, האָב איך איהם אַרויסגעזאָגט מײן
מיינונג:

— אין דעם פּרט פון שווערקייט צו פּערשטעהן איז דאָס
אַ מין צווייטער טייל „פּויסט“.
— צווייטער טייל „פּויסט“?— האָט פּרץ איבערגעפרעגט פּער-
וואונדערט. — אַ פּינפטער טייל!!

דאָס, פּערשטעהט זיך, איז געווען איינער פון די גע-
וועהנליכע פּרץ-שפּאַסען. ווי שטרענג פּרץ אַליין האָט זיך פּער-
האַלטען צו זיינע ווערק קאָן מען זעהן פון דעם, וואָס ער האָט
יעדעס ווערק פּיל מאָל איבערגעאַרבייט און איבערגעשריבען.
אינע פון זיינע בעסטע דראַמעס, „די גאַלדענע קייט“, האָט

ער אַ מאָל צעהן איבערגעאַרבייט, און זיין לעצט ווערק, די
איבערזעצונג פון „קהלת“, האָט ער איבערגעאַרבייט און איבער-
געשריבען—אַ שרעק צו זאָגען—זי בען און זעכציג מאָל!!!

ד

אינגליכען נאָך דער ערשטער בעקאַנטשאַפט מיט פּרצ'ן בין
איך געווען אין וואַרשא, וואו איך האָב געקאַנט זעהן פּרצ'ן
אין זיין אַלטעגליכען לעבען, אין זיין געוועהנליכער סביבה.
אין די לעצטע יאָהרען האָבען יודישע נאַציאָנאַל-געשטימטע
אינטעליגענטען אָנגעהויבען איינצואַרדענען זייערע וואוינונגען
אויף אַ יודישען שטייגער, אין יודישען סטיל. אויף די ווענט
קאַפּיעס פון יודישע בילדער, כמעט אומעטום דיזעלבע (שלעכטע
נייעס, „גלות“ א. ד. ג.), אויף די טישען אַלערליי יודישע
זאַכען, בצלאַ-אַרבייט.

ביי פּרצ'ן אין וואוינונג האָב איך נישט געפונען נישט
איינע פון די געוועהנליכע יודישע בילדער, און דאָך איז עס
געווען די יודישליכסטע וואוינונג, וואָס איך האָב געזעהן. אויף
יעדער וואַנט, אין יעדען ווינקעל יודישע בילדער, גראַווירען,
סקולפטאָרישע גרופען, באַרעליעפען און אַנדערע זאַכען פון יו-
דישער קונסט. צווישען זיי קינסטלערישע אַדרעסען און יופּילע-
אום-מתנות, אַלטע יודישע אַנטיקען. די אַלע נייע קונסט-זאַכען
זענען געווען אַריגינאַלען, ווערק פון יודישע קינסטלער, מיט
וועלכע פּרץ האָט זיך געפונען אין נאָהנטער פּערבינדונג, גע-
האַלפען זיי אַרויסגעהן אין דער פּרייער וועלט. גענוג געווען
איין בליק אויף דער וואוינונג, מען זאָל פּערשטעהן, אַז דאָ
לעבט אַ מענש, וואָס געפינט זיך אין צענטער פון דער נייער
יודישער קולטור, וואָס, דורכשטראַמענדיג, זעצט זי דאָ אַב איי-
ביגע פון איהרע עלעמענטען.

אין וואַרשא האָב איך זיך פּערזענליך בעקענט מיט יעקב

דינעוואָן מיט וועלכען איך בין שריפטליך שוין פריהער בעקאנט געווען. איך האָב איהם געטרֶאָפּען ביי פּרצין אָדער פּרץ האָט מיך געפיהרט צו איהם—און נאָכדעם האָב איך שוין כמעט שטענדיג זיי ביידען געטרֶאָפּען צוזאַמען. און וואָס נעהנטער איך בין מיט זיי בעקאנט געוואָרען, האָב איך אַלץ טיפּער געפיהלט זייער אינטימע פּריינדשאַפּט צווישען זיך, ביז זיי זענען געוואָ-רען אין מיין זינען—און אויך ביי מיר אין האַרצען—אונגע-שיידט. אַהן דעם צווייטען האָב איך זיך גישט געקאָנט פּאַרשטעלען.

עס איז דאָ אַ פּאָלקס-אויסדרוק וועגען דער העכסטער פּאַרם פּריינדשאַפּט און ליבע צווישען צוויי מענשען: „איין נשמה אין צוויי גופים“. וועגען פּרצין און דינעוואָנען האָט מען געקאָנט דאָסזעלבע ווערטעל זאָגען פּאַרקערט: „צוויי נשמות אין איין גוף“. שווער פּאַרזושטעלען זיך צוויי כאַראַקטערען, צוויי אינדיוידואַליטעטען, וואָס זאָלען זיין אַזוי ווייט איינער פּון אַנדערן, ווי דידאָזיגע פּריינד, וועלכע זענען געווען אינטיים בעהעפט און אומגעשיידט יאָהרענלאַנג.

פּרץ מיט זיינע פינקלענדיגע וואונדערבאַרע קלוגע אייגען, מיט זיינע לעבהאַפטע בעוועגונגען, מיט זיינע בליצענדיגע און בלאַנקענדיגע ווערטער האָט ביי מיר שטענדיג אַרויסגערוּפּען די פּאַרשטעלונג פּון אַ גרויסען טייערען פּילפּאַכיג געשליפענעם בריליאַנט: ווי אַ בריליאַנט איז דער מענש געווען ריין און ליכטיג, ווי אַ בריליאַנט האָט ער געפינקעלט מיט יעדען גע-שליפענעם קאָנט, ווי אַ בריליאַנט איז ער געווען שטאַרק אין זיינע מיינונגען, און אויך ווי אַ בריליאַנט האָט ער אנאַנדערש מאַל שאַרף געשניטען די יעניגע, וועלכע זענען געשטאַנען אויף דעם וועג צו זיין הויכען ציל. דינעוואָן—מיט זיין שטילער גע-לאַסענקייט, מיט זיין ליבליכען בליק, וועלכער שטראַלט מיט אַנאָונענדיכער צאַרטקייט, רחמנות און איבערגעבענקייט, מיט זיין שטענדיגער גרייטקייט אַפּצוגעבען זיך אינגאַנצען דעם צוויי-טען; דינעוואָן, וועלכער איז אַרגאַניש אומפּעהיג צו זאָגען אַ שאַרף וואָרט, פּערשאַפען וועמען דעם קלענסטען צער, איז גע-

ווען אין פיל פרטים דער היפוך פון דעם שטורמיש פלאַמען-דיגען שטאַרקען פּרצין און די ביידע פריינד זענען געווען ווי בעהעפט אין איין גוף. עס איז נישט געווען קיין זאך, קיין דיטעראַישער פלאַן, קיין אויפטהו, קיין רעיון פון איינעם, וואָס דער אַנדערער זאָל עס נישט וויסען. ביידע געלעבט מיט דעם-זעלביגען לעבען, מיט זיזעלביגע אינטערעסען, מיט זיזעלביגע פריידען און דאגות. ביי פּרצין אין הויז איז דינעזאָן געווען דערזעלביגער בעל-הבית, ווי פּרץ. ער האָט געוואוסט, וואו יע-דעס פּאַפּירל ליגט, פלעגט אָפט נישט פּרעגענדיג פּרצין ענט-פערן אויף זיינע ברייף.

— פּרץ, פאַרוואָס האָט איהר מיר נישט געענטפערט אויף מיין ברייף? האָב איך איהם איינמאָל געפרעגט.
— איך האָב גערעכענט, אַז דינעזאָן האָט אייך אויף איהם געענטפערט.

וואָס געענטפערט?—דאָס האָט דינעזאָן, פערשטעהט זיך, געדאַרפט וויסען אַזוי גוט ווי ער אַליין.
זייער נאָהנטשאַפט האָט שוין אפילו אריבערגעשטיגען די מדרגה פון פריינדשאַפט. אַזאַ אינטימער צוזאַמענבונד טרעפט נאָר ביי אַניאַלטען פאָר-פּאָלק, וואָס אָבלעבענדיג צוזאַמען אַ האַלבען יאָרהונדערט אין ליבע און טרייהייט, פערלירען זיי איינער בנוגע צום אַנדערען די גרעניצען פון דעם אייגענעם „איך“.

און חוץ דינעזאָנען—קיינע רנישט! נישט איין נאָהנטען מען-שען האָט פּרץ געהאַט נעפען זיך. שטעהענדיג אין צענטער פון דער זיך שאַפענדיגער יודישער דיטעראַטור, כמעט פון דער גאַנ-צער נייער יודישער קולטור—איז פּרץ געווען שרעקליך עלענד. דאָס איז געווען אַ גרויסע טראַגעדיע פאַר דעם ריזיגען מענשען. זייענדיג דער גייסטיגער אָנפיהרער פון גאַנצע דורות פון יודישע שרייבער, פיהלענדיג די גרויסע פּערזאָנאַלטיכקייט פון דעם פּאַסט, וועלכען ער האָט פּערנומען—האָט פּרץ נישט געהאַט קיין סביבה, נישט געפיהלט קיין פּאָדען אונטער די פיס. אַלץ האָט זיך געפונען אין אַ כאַאָטישען צושטאַנד, נישט רייף.

זישט אַרגאַניזירט, גרייט פּערשטערט צו ווערען, צו פּערשוויגן-
 דען. און פּרץ האָט אַליין געמוזט וואַרפען זיך אויף אַלע
 זייטען, אַרבייטען אויף אַלע געביטען. ער האָט שטענדיג גע-
 מוזט אַרבייטען זיך פון זיינע קינסטלערישע שאַפונגען און
 אַרויסטרעטען ווי אַ פּובליציסט, אַ קריטיקער, אַ פּאָפּולאַריזאַטאָר,
 רעדאַקטירען און אַרויסגעבען „בלעטלעך“, מאָנאַטשריפטען, וואָ-
 לענשריפטען, זאַמעלביכער, האַלטען פּאַרטראָגען, א. א. וו. נאָר
 מעהר פאַר אַלץ צייט און קרעפטען האָט ער אָפּגעגעבען די
 יונגע שרייבער. ער האָט אויפגעצויגען, אויסגעהאַדעוועט גאַנצע
 דורות מיט ליטעראַטען. פּמעט די אַלע, וועלכע האָבען איצט אַ
 נאָמען אין דער יודישער ליטעראַטור, זענען דורכגעגאַנגען זיין
 חדר, דאַרפען איהם פּערדאַנקען זייער ליטעראַרישע ערציהונג.
 און אויף וויפיל ער איז געווען שאַרף און שטרענג מיט יענע
 הונדערטער און טויזענדער יונגעלייט, וואָס האָבען איהם געדולט
 אַ קאָפּ מיט טאַלענטלאָזע שרייבעלעך, אויף אַוויפיל איז ער
 געווען צאַרט און צוגעלאָזען צו יענע, ביי וועלכע ער האָט
 בעמערקט אַ פּונק טאַלענט. זיי האָט ער אָפּגעגעבען זיין צייט,
 זיין אַרבייט, געשטיצט זיי, געהאַלפען אַרויסטרעטען אין דער
 ליטעראַטור.

מיט פּרצ'ט טויט איז פּעריחומ'ט געוואָרען נישט נאָר
 די יודישע ליטעראַטור, נאָר אויך דער גאַנצער דור יודישע
 שרייבער!

נאָך דעם ערשטען קומען קיין וואַרשאַ בין איך דאָרט
 געווען נאָך עטליכע מאָל. צוויי דריי מאָל איז פּרץ געווען אין
 פּעטערבורג—און מיט יעדען מאָל האָבען מיר זיך אַלץ מעהר
 דערנעהנט איינער צום אַנדערן. נאָר פּערשטאַרקט האָט זיך אונ-
 זער פריינדשאַפט מיט אַ יאָהר דריי-פיער צוריק, בעת איך האָב
 אַרגאַניזירט די יודישע עטנאָגראַפישע עקספּעדיציע, אָנגעהויבען
 אַרומטאָהרען איבער שטעדט און שטעדטלעך און זאַמען פּאַלקס-
 מעשיות, לעגענדעס, לידער, ניגונים וכדומה. פּרץ און דינעזאָן

זענען געווען ענטזיקט פון דערדאָזיגער אונטערנעמונג. יעדעס מאָל, ווען איך בין געווען אין וואַרשא, פלעגט פּרץ מיך „אַני-דערזעצען“ דערזעהלען איהם חסידישע מעשיות. אָפּטמאָל פלעג איך שעה'ן לאַנג זיצען און דערזעהלען איהם איין מעשה נאָך דער אַנדערער. ער האָט צוגעהערט און נישט געקאָנט זיך אַנזעטיגען. דערביי האָב איך געהאַט די מעגליכקייט צוצוועהן, ווי עס קומט פאַר די שעפּערישע אַרבייט פון פּרצ'ס גייסט. דאָ גופא, בעת איך האָב נאָך די מעשה דערזעהלט, האָט פּרץ זי שוין אויפגענומען, אַסימילירט, אַרויסגעוואָרפען פון איהר די נישט קינסטלערישע שטריכען, צוגעגעבען נייע, צוזאמענגעבונדענע מיט פרטים פון אַנאָדער מעשה. און איך האָב נאָך קיין צייט נישט געהאַט צו ענדיגען, ווי פּרץ האָט שוין מיר דער-זעהלט די אייגענע מעשה אַנאָיבערגעאַרבייטע אין אַ פּאָלקס-טימליכער געשיכטע, וועלכע איז געווען אַזוי ווייט פון דעם ערשטען נוסח, ווי אַ געשליפענער ברייליאַנט פון אַ נאָר-וואָס אויסגעגראָבענעם ברייליאַנטען-שטיינדעל. אויף מאָרגען איז איינע אַזאָ מעשה געווען אָנגעשריבען און אין אַ פּאַר טעג אַרום גע-דרוקט מיט דער ווידמונג „אַנ-סקיין: דעם זאַמלער“.

פּרץ און דינעזאָן זענען געווען אַזוי פּעראַינטערעסירט מיט דער עקספּעדיציע, אַז זיי ביידע האָבען בעשטימט צו נעמען אַנטייל אין איהר און אַ פּאַר וואָכען אַרומפּאַהרען מיט מיר איבער די שטעטליך. פאַר צוויי יאָהרען זומער, בעת פּרץ און דינעזאָן האָבען זיך געפונען צו גאַסט אויף דער זומער-וואוינונג ביי ב. א. קלעצקינ'ען, האָבען מיר זיך וועגען דעם דורכגע-שריבען. איך האָב געוואַרט אויף זיי, נאָר בעקומען אַ דעפעשע אַז אייניגע אומשטענדען (דוכט זיך דער געזונד-צושטאַנד) דער-ליבען זיי נישט צו פּאַהרען.

ה

דאָס לעצטע מאָל האָב איך זיך געזעהן מיט פרצ'ן סוף פאַריגען יאָהר, בעת איך האָב פערבראַכט אין וואַרשאַ צוויי חדשים, נאָוועמבער און דעצעמבער. אייניגע וואָצען אין דער צייט האָב איך געוואוינט ביי פרצ'ן.

די צייט איז געווען אַ שרעקליכע. וואַרשאַ, וועלכע האָט נאָר וואָס איבערגעלעבט דעם שטורמישען אָנקום פון די דייטשען אין די אָקטאָבער-טעג, האָט זיך געריכט אויף אַ נייעם נאָך אַ שטאַרקערן אָנפאַל. דער פיינד איז שוין געווען ביי סאַכאַטשאָוו, ביי באָלימאָוו. אין וואַרשאַ האָט זיך דייטליך געהערט, ווי ווייטע דונערן, די קאַנאָנען-שיסעריי, איבער'ן שטאָדט זענען געפלויען אַעראָפּלאַנען, וואָס האָבען געוואַרפען באַמבעס. די שטאָדט איז געווען פול מיט מייליטער, די גאַסען געפאַקט מיט „אַפּאָזען“, מיט סאַניטאַר-וועגענס, מיט אַרטיילעריע. דאָס לעבען אין שטאָדט האָט דערגרייכט די העכסטע מדרגה פון גערוואַ-זיטעט.

נאָר פאַר אונז יודען האָט דאָס אַלץ, האָבען די סכנות פון ערד- און לופט-מלחמה אָפגעטראָטען אָן אַ זייט אַקעגען דעם שרעקליכסטען אומגליק, וואָס האָט זיך אויסגעגאַסען אויף דער יודישער בעפעלקערונג פון די אַרומיגע שטעטט און שטעד-טלעך... יעדען טאָג פלעגען אָנקומען הונדערטער און טויזענדער אַנטלאָפענע, אַרויסגעיאָגטע, זיי פלעגען קומען צופוס, נאַקעטע, באַרוועסע, הונגעריגע, פערפרויפענע, דערשראָקענע און הילפ-לאָזע. און אַרום האָט געקאַכט און אַלץ שטאַרקער פונאַנדער-געברענט זיך די פוילישע מלחמה אַקעגען יודען, די אויפהע-צונגען, בלבולים און מסירות. יעדער טאָג האָט געבראַכט נייע שרעקען, נייע צרות, נייע גזרות און מען האָט זיך געריכט נאָך אויף ערגערע.

אָט אין דעם העלישען גיהנום האָט געלעבט די גאַנצע צייט פּרץ, וועלכען די מלחמה האָט דערצו אינגאַנצען רואינירט מאַטעריעל... דערצו נאָך האָט פּרץ געאַרבייט אין דער יודישער גמינע, וואוהין עס האָבען זיך געצויגען נאָך הילף גאַנצע מחנות היימלאָזע און פּערוואַגעלטע...

די שרעקליכע גאַציאָנאַלע קאַטאַסטראָפּע האָט מיטאַמאָל אָנגעשוואַכט פּרצ'ס כחות, זיין געזונדהייט, האָט איהם צובראָ-כען. אַז איך בין געקומען, בערך אין מיטען נאָוועמבער, האָב איך גלייך דערזעהן, וואָס פאַר אַ שרעקליכע ענדערונג עס איז אין איהם פאַרגעקומען.

פּרץ האָט פיינט געהאַט צו ריידען וועגען אייגענע שמער-צען און קראַנקהייטען, פלעגט זיך נישט אונטערגעבען קיין קראַנקהייט. אָבער דאָ האָט ער נישט געקאָנט פּערלייקענען זיין פיזישען צושטאַנד: ער איז געווען שטענדיג מיד, פּערטרויערט, איז נישט גערן אַרויסגעגאַנגען פון הויז. עטליכע מאָל, אַז מיר זענען געגאַנגען שפּאַצירען, האָבען מיט איהם געטראָפּען האַרץ-אָנפאַלען, און ער האָט געמוזט גלייך אומקעהרען זיך. ביינאַכט איז גענוג געווען דער מינדסטער רעש, ער זאָל זיך אויפכאַ-פען—און האָט שוין מעהר נישט געקאָנט איינשלאָפּען און איז נאָכדעם אַ גאַנצען טאָג געווען אַ מידער, אַ קראַנקער.

און נאָך אַ גרעסערן איינדרוק האָט אויף מיר געמאַכט די אומענדערונג אין פּרצ'ס גייסטיגען צושטאַנד. איך האָב דערזעהן פאַר זיך אַנאַנדער פּרצ'ן; אַ צובראָכענעם, אַ צוטרייסעלטען. ער האָט פּערלירען זיין זיכערקייט. אין די אויגען האָט זיך בע-וויווען גאָר אַ נייער אויסדרוק: אַנאַוונזיכערע פּראַגע, ווי ער וואָלט פאַרשען און זוכען אַנענטפּער אויף דעם, וואָס וואָס פאַר.

עס האָט זיך אומגעפיטען זיין בעציהונג צום „יודישען פעטערבורג“, וועלכען ער האָט פריהער נישט צוגעגעבען קיין ווערט, ווייל זיין אַרבייט איז נישט קיין אינערליך-יודישע, נאָר אַנאַויסענוועניגסטע. איצט האָט ער זיך צוגעהערט מיט קאָפּ צו

דעם, וואָס מען טהוט אין פעטערבורג, האָט אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג וועגען דער ריכטונג פון דער אַרבייט.

עס פערשטעהט זיך, אַז פּרץ האָט אָבגעגעבען זיין גאַנצע צייט און זיינע קרעפטען די היימלאָזע. ער האָט געגרינדעט אין „הומיר“, וואו ער איז געווען דער פּאַרויצענדער, אַ היים פאַר עטליכע הונדערט ענטרונגען, האָט געזאָרגט וועגען מיטלען פון זייערטוועגען. מיט דער ברייטער האַנד, צו וועלכער ער איז געוועהנט געווען, האָט ער אָבגעגעבען אויף אַ לאַטעריע פאַר די היימלאָזע אַלע שענע און טייערע מתנות, וואָס ער האָט בעקומען צו זיינע יובילעען און פון זיינע פּערעהרער.

נאָר אַט די גאַנצע אַרבייט און די אַלע קרבנות האָבען אַ האַר נישט בערוהיגט פּרצ'ן. זיין מיד קראַנק האַרץ האָט געוועה-טאָגט, איז געווען פּערגאַסען מיט בלוט, און זיין שטאַרקער ריזיגער גייסט האָט שטענדיג געזוכט אַנ'ענטפּער אויף דעם היסטאָרישען חורבן אין יודישען לעבען. דעם ערשטען טאָג, אַז איך בין געקומען, האָבען מיר געהאַט אַ לאַנגען שמועס וועגען דער לאַגע. און איך האָב פון פּרצ'ן דערהערט אַ וואָרט פון ביטערן און שטאַרקען יאוש אין דער מענשהייט.

און אַז איך בין שפּעט ביינאַכט צו איהם ווידער געקו-מען, האָב איך איהם געפונען ביים שרייב-טיש מיט דער פען אין האַנד. נישט אויפהויבענדיג דעם קאָפּ האָט ער צו מיר געזאָגט:

—זעץ זיך, איך וועל דיר לעזען מיין איבערזעצונג פון „קהלת“, איך אַרבייט אויף דעם די לעצטע חדשים.

און ער האָט מיר געלייענט דאָס, נאָך מיין מיינונג מוזי-קאַלישטע ווערק, וואָס ער האָט געשאַפּען: זיין קהלת, און איך האָב געפיהלט, אַז זיין געבראָכענער גייסט האָט זיך נישט צופּעליג פּערטיפּט אין קהלת, וואו צוגלייך מיט דעם „הבל הבלים“ זענען דאָ שטאַרקע און זיכערע יסודות, „דור הולך ודור בא“, והארץ לעולם עומדת“. איך האָב געפיהלט, אַז דאָ זוכט ער אַנ'ענטפּער אויף דער שרעקליכער פּראַגע פון היי-טיגען טאָג.

איך האָב איהם אומישנע געכרעגט, אויב ער רעכענט
איבערזועצען „איכה“. ער האָט זיך אַ קרים געטהון.
—ניין. אַ קלאַג אָהן בילדער, אָהן אַ געדאַנק וועגען צו-
קונפט...

און אויף מאָרגען האָט ער מיר געזאָגט:
—איך בין זעהר צופרידען, וואָס דו ביזט געקומען. דו
וועסט מיך אַברייסען פון דער אַרבייט, איך דאַרף עטליכע טעג
פּערגעסען אָן איהר, כדי איך זאָל זי קאָנען נאָכאַמאָל איבער-
אַרבייטען.

און נאָך אין אַ פּאַר טעג אַרום:
—איך האָב געהאַט אַ טעות. איך האָב גערעכענט, אַז איך
ווייל זיך אַברייסען נאָר אויף אַ פּאַר טעג פון דער אַרבייט,
עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען, אַז איך האָב פּערוילרען צו
איהר דעם חשק, דעם אינטערעס. נישט דאָס...
אין אַ טאָג אַרום האָט ער מיר דורכגעלייענט די ערצעה-
לונג „בעיליה אין גיהנום“*. אַז ער איז געקומען צום אָרט, ווי
דורך דעם חזנ'ס ניגון ווערן בעפרייט פון גיהנום אַלע זינדיגע,
נאָר דער חזן אַליין בלייבט דאָרט, האָט ער זיך אָבגעשטעלט.

—און ווי וועל איך ענדיגען די מעשה?

—איך ווייס נישט.

—איך ווייס אויך נישט.

און ער האָט זי טאַקע נישט געענדיגט.

אויפ'ן צווייטען טאָג פון מיין קומען, האָט ער מיך גע-
רופען געהן אין „הומיר“, צו די היימלאָזע.

—די היימלאָזע זענען נישט אינטערעסאַנט, —האָט ער אַ
זאָג געטהון מיט טרויער, —געווענהליכע אַרימע יודען, וואָס
וויילען עסען, אַ נדבה. אינטערעסאַנט איז דאָרט דער מענש,
וואָס האָט זיך אינגאַנצען מקריב געווען פון זייער טוועגען,
ל-ע. דאָס איז אַ זעלטענער מענש, קוק זיך צו צו איהם. און
נאָך אינטערעסאַנט זענען די קינדער, צו זיי געהן איך.

* געדרוקט געווען אין דער „יוד. וועלט“, יאנואר 1915.

אָט אַזוי האָט זיך געוואָרפֿען פּרצ'ס געבראַכענער גייסט
פּון דעם גרייז-אַלטען אייביגען „קהלת“ צו דער לעבעדיגער
האַפּנונג פּון פּאַדק, צו די קינדערלעך, האָט געשאַפּען טרוימען
וועגען אַ מעגליכקייט גערעטעט צו ווערען פּון די קעסלען פּון
גיהנום. עס איז מעגליך, אַז דער מעכטיגער גייסט פּון דעם
ריזיגען מענשען האָט געפּונען אַנ'ענטפּער אויף דעם שרעקליכען
פּראָבלעם פּון יודישען לעבען, האָט מנצח געווען דעם צווייפעל,
אַבער דאָס קראַנקע מידע האַרץ האָט נישט אויסגעהאַלטען.
אין פּרץ איז אַוועק פּון אונז.
ער האָט אונז איבערגעלאָזען אַ גרויסע און אומשטער-
בליכע ירושה. אַבער די שענסטע, די איידעלסטע, די מוזיקאַ-
לישסטע פּאַעמע-פּרצ'ן אַליין-האַבען מיר פּערלירען.

דער דין

א

אָרום דעם פאַטריאַרץ פון דער יודישער ליטעראַטור, מענדעלי מוכר ספרים, האָט זיך אין די לעצטע יאָהרען פון זיין לעבען אויסגעוועבט אַ לעגענדע פון אַלטקייט. אַפיציעל האָט דער „זיידע“ געפראָוועט זיין אַכציג-יעהריגען יובילעאום, נאָר די נאָהנטע פריינד זיינע האָבען מיט אַ צאַרטען שמייכל איינגע-רוימט איינער דעם אַנדערן אַ סוד, אַז דער זיידע „פערלייקענט יאָהרען“ באמת איז איהם פיל מעהר. „איבער נינציג“—האָבען געזאָגט איינע; „קרוב צו הונדערט“—האָבען צוגעגעבען אַנדערע. מיטן אונטערשטרייכען דעם זיידענס אריכט ימים האָט מען בעוואונדערט נישט זיין אַלטקייט, נאָר זיין יונגקייט. און עס איז באמת געווען וואָס צו בעוואונדערן. דער גרייז-גרויער זקן האָט זיך נישט אונטערגעגעבען דער לאַסט פון די יאָהרען. אַ שלאַנקער און אַ שטייפער, מיט אַניאויפגעהויבענעם, אַ ביסעל אָן אַ זייט פערוואַרפענעם קאָפּ, ווי ער וואָלט עמיצען דרייסיג אַרויסרופען אויף מלחמה, מיט אַ פינקלענדען בליק פון די יונגע אויגען, מיט אַ מונטערן קול און הילכיגען „קייכענדען“ קינדי-

שען געלעכטער, שטענדיג אין אַ לעבענס-פריידיגער, אָפּטמאַל אפילו שטיפערישער שטימונג. און ביי זיינע פריינד האָט זיך געשאפען אַ מין מיסטישע האָפּנונג, אַז דער אונגעווענהליכער מענש, וועלכער האָט אַרויסגעוויזען אַזאַ ריזיגען כּח אין גייסטי-גען שאַפען, איז אפשר פּיזיש אויך פּון אַזאַ שטאַף, וואָס קאָן נאָך ציהען דורות און דורות.

און ביים זיידען אַליין איז אויך געווען דאָס געפיהל, אַז ער וועט נאָך לאַנג-לאַנג לעבען. בעת איך האָב זיך מיט איהם געזעהן דאָס לעצטע מאָל, אין 1915, האָט ער מיר מיט זיין שטיפערישען שמייכלע געזאָגט:

—פאַר הונדערט יאָהר לעבען בין איך ערויב, און נאָכדעם וועלען מיר זעהן. אפשר טאַקע נעהמען און אָנפאַנגען איבער-אַנייס פּון אָנהויב! ביי יודען איז דאָך שוין אַזאַ רגילות: אויס-געלאָזט די תּורה און גלייך בנשימה אחת אָנגעהויבען פּון אָנ-הויב: לעיני כל ישראל—בראשית ברא...
און ווער ווייסט, אויב זיין הבטחה וואָלט נישט מקוים געוואָרען, ווען נישט די שרעקליכע מלחמה, וועלכע האָט פריה-צייטיג אַראָפּגעפיהרט אין קבר אפילו זיינע ליטעראַרישע קינדער און אייניקלעך, —פרצן, שלום-עליכמ'ען, פּרוגין...

אויף דער ליטעראַרישער שאַפּונג, ווי אויף דער פּעריזען-ליכטייט פּון מענדעלי מוכר ספרים איז געלעגען דער אויסדריק-ליכער צייכען פּון געניאַליטעט. די זיבצען בענדער, וואָס ער האָט אונז איבערגעלאָזט, האָבען אַ כאַראַקטער פּון איין ווערק, וואָס נעהמט אַרום דאָס גאַנצע יודישע לעבען צוזאַמען מיט דער נאַטור, וועלכע רינגעלט איהם אַרום: אַנעפּישע פּאַעמאַ, אַ מין יודישע „איליאַדע“ אָדער „קאַלעוואַאַ“.

און אַז מען פּערטימט זיך אין מענדעליס ווערק, זעהט מען, אַז דאָס, וואָס ער האָט אָנגעשריבען, איז נאָר אַ קליינער טייל פּון דעם, וואָס ער האָט זיך געגרייט צו שאַען; אַז פאַר די זעכציג-זיבעציג יאָהר אַרבייט האָט ער צייט געהאַט אַנצו-

שרייבען בלויז אַ „הקדמה“ צו יענער וועלט-פּאָעמא, וועלכע ער האָט געטראָגען אין זיין גייסט, צייט געהאַט אויסצומאַהלען נאָר אַ פּאָן פאַר דאָס ריזיגע בילד, וואָס האָט זיך געטראָגען פאַר זיינע אויגען. ער איז געווען דורכגעדרונגען מיט אַזאַ רעליגיעזער התפעלות צו גאָט'ס וועלט מיט אַלע איהרע בעשעפענישען, אַז איידער ער איז צוגעטראָטען צום „סיוושעט“ פון זיין פּאָעמע, האָט זיך זיין גאַנץ לעבען אויסגעגאַסען אין אַ בעגייסטערטען „ברכי נפשי“ דער נאַטור.

מענדעלי האָט זעהר טיף געפיהלט די נאַטור, צוגעהערט זיך צו יעדען רויש פון לעבען, פערשטאַנען און צאָרט געליבט יעדעס גאָט'ס בעשעפעניש. עס איז שווער צו בעשטימען, ווער זענען די עכטע העלדען פון זיינע ערצעהלונגען, די מענשען—די אַלטערס, פישקעס, שלמה'לעך, אָדער די ברואים און פלאַנץ צונגען: דאָס מידע, געפלאַגטע און דאָך גוטמוטיגע פערדעל, דער הונגעריגער, פּערהאַוועטער קרעטשמערס הונד, די אַלערליי פויגעלעך, פליגעלעך, רייך-געקליידטע באַבאָטשקעס ביזן „וואַנ-צעלע“, וואָס וויל דאָך אויך נעביך נישט מעהר ווי אַ ביסל חיונה; אַלע צמחים, פון די דינע בוימעלעך, וואָס ריידען זיך דורך שטיל אויף זייער לשון, ביז די גאָלדענע זאַנגען, ביזן שטילסטען גרעזעלע. מען קאָן זאָגען, אַז נאָך דעם פּערפאַסער פון „ברכי נפשי“ נאָך בודדאָ און שפינאָזאַ איז מענדעלי געווען דער גרעסטער פּאַנטעאיסט. אויב מען קאָן איהם אין דעם אופן פּערגלייכען, איז נאָר מיט ראַבינדראַנאַט טאַגאַרן.

אויף וויפיל גרויס מענדעלי איז געווען אין זיין שאַפּען, אויף אַזוי פיל, איז ער געווען גענאַל-אייגענאַרטיג ווי אַ פּער-זענליכקייט.

פּושקין, מאָהלענדיג דעם גייסט פון אַ דיכטער, האָט גע-שריבען: „כל זמן דער דיכטער ווערט נישט געמאַהנט צום היי-ליגען אָפּפּער דורך אַפּאָלאָן, איז ער פּערטהון אין שטותים פון דער וועלט“. פאַר מענדעלי איז די כאַראַקטעריסטיק נישט גינס-טיג. ער איז שטענדיג געשטאַנען ביים „הייליגען אָפּפּער“, שטענדיג געזען דורכגעדרונגען מיט אַ שאַפּונגס-שטימונג, מיט אַ

שאפונגס-התלהבות. ווען מען זאָל זיך מיט איהם נישט געווען
טרעפען אין וועלכער שטימונג און געוונד-צושטאַנד ער זאָל
נישט זיין, — שטענדיג האָט ער געפינקעלט מיט בילדער און גע-
דאַנקען. יעדע ערצעהלונג זיינע איז געווען אַ קינסטלעריש
ווערק, מייסטערהאַפט אויסגעאַרבייט אין פאַרם און טיפּזיניג אין
אינהאַלט. ער הויבט אָן מיט אַנײַערונג, אַ מעשה'לע—פלעכט
אין איהר אַרײַן אַ צווייטע, אין די צווייטע אַ דריטע, וואַרפט
אַרײַן אַ משל, מאַהלט-אויס אַ בילד פון דער נאַטור; ווי שפי-
לענדע כּוואַליעס אין אַפּענעם ים הויבען זיך אויף און גיסען
זיך איינע איבער די אַנדערע, בעזונדערע מעשיות, בילדער,
ציטאַטען פון תנ"ך און הגדה. נאָר אָט, מיט איין שטריך בע-
העפטען זיי זיך אַלע צוזאַמען, בעקומען אַ גאַנצקייט און ס'ווערט
קלאָר דער טיפּער געדאַנק פּונם גאַנצען ווערק.

דער שעפּפּערישער כּח איז ביי מענדעלין פּערבליבען
פּריש און שטאַרק כּמעט ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבען.
מיט אַ יאָהר אַנדערטהאַלבען פאַר זיין טויט, בעת ער איז, נאָך
אַנאַפּאַפּלעקטישען אַטאַק, געוואָרען געלעהמט אויף אַ האַלבען
גוף, האָט מיר ביאַליק געשריבען: „עס איז נשתומם צו ווערען
פון זיין גוואַלדיגען שעפּפּערישען כּח, וואָס איז מיט זיין קראַנק-
הייט געוואָרען נאָך גרעסער און בולט'ער. אין איהם האָט זיך
אויפגעוואַכט אַ נייער קוואַל פון שאַפּונג, ערינערונגען פון די
קינדערשע יאָהרען. יעדע ערצעהלונג זיינע איז אַ קלאַסיש ווערק,
אַ פּעריל פון קונסט. ווען עס וואַלט זיין די מעגליכקייט, האָט
מען געדאַרפט זיצען נעבען איהם און פּערשרייבען וואָרט ביי
וואָרט אַלץ, וואָס ער רעדט.“

אמילו אין די לעצטע טעג פון זיין לעבען, ווען ער איז
געלעגען אויפ'ן טויטען-בעט אין שפיטאַל, האָט איהם נישט פּער-
לאָזט זיין מעכטיגער שאַפּונגס-גייסט. איינער פון זיינע מקורבים,
עפּעלבוים, בעשרייצט אַזא סצענע:

„ליגט ער אין שפיטאַל און האָט שטאַרק עגמת-נפש. אַ
שענער תּכלית, ליגען אויפ'ן בעט און גאַרנישט... אַ זון שיינט
אַרײַן דורכ'ן פענסטער, שטראַהלען פּרעכען זיך דורך די ראַמען

און שפילען אויף דער קאלדרע, מיט וועלכער ער איז צוגעדעקט.
דער זיידע האָט גאָר אַנדערע אויגען בעקומען: ער רעדט פון
זון, פון פעלד, פון גרינע גרעזעלעך. ער בלייבט אין מיטען
שטיל. עפיס אַ בענקשאַפט האָט איהם בעצוואונגען און ער לאָזט
אַרויס אַ זיפן.

די פעלדשערין רופט זיך אָב:

—נאָך וואָס זיפצען, זיידעניו, מען דאַרף האָבען געדולד!
—געדולד...—מורמעלט דער זיידע—אי, אי, געדולד. איהר
זעהט? אָט אויפן פענסטער ליגט אין אַ פולמיסיקד אַ געהאַקטער
הערינג מיט אַ ציבעלקעלע, מיט עסיג, מיט בוימאייל—אַ מחיה.
נאָר דאָס האַלבע קעפעלע מיט דעם איינעם אויגעל איז גאַנץ.
ליגט זיך דער הערינג און קוקט צו מיר מיט זיין אויגעל,
ברעגט מיך:

—נו, וואָס וועסטו זאָגען אויף מיר?

און איך ענטפער איהם:

—ליבער הערינג, וואָס זאָל איך דיר זאָגען? איך קאָן דיך
נאָר אויפעסען, איינשלינגען און פון דיר הנאה האָבען.
—אָט,—לאָזט ער אויס,—דער הערינג, וואָס ליגט שוין
אַנאיינגעהאַקטער, ער האָט געדולד. ער קאָן האָבען געדולד.
אַבער איך? איך בין נאָך נישט איינגעהאַקט.
און ער שמייכעלט פון זיין אייגענעם געדאַנק. ער רעדט
מיט אַזאָ קלאַרקייט, מאַלט עס אַזוי, אַז איהר זעהט ממש דעם
הערינג, זעהט ווי דאָס אויגעל ווינקט צו איהם, פאַטשט אויפן
פענסטער איז גאָר נישטאָ.

ב

מענדעלי האָט נישט אָנגעהערט צו קיין שום פּאָליטישע
פּאַרטיי און גענומען אַ שוואַכען אָנטייל אין געזעלשאַפּטליכען
לעבען, און דאָך איז ער געווען אַ מעכטיגער קעמפער פאַר די

העכטע אידעאלען פון דער מענשהייט. זיינע שריפטען זענען געווען עפיש נאָר לויט זייער גרויסען מאַסשטאַב, זייער הויכען אַלמענשליכען איבערבליק און שטימונג. אָבער זייער טאָן האָט ווייט נישט שטענדיג געהאַט אַנעפישע רעהיגקייט. מענדעלי האָט שטענדיג געלערנט, געמוכט, געפייזערט זיך, געקריטיקירט. ער האָט בעגאַסען מיט אַ גאַליגען סאַרקאַזם אונזערע מיאוסע מידות און הנהגות, די אכזריות פון די זאַטע און דאָס טעמפע געדולד פון די הונגעריגע, דעם גאַנצען אומגעלומפערטען סדר פון אונ-זער לעבען.

בטבע איז מענדעלי געווען אַ שטאַרקער פחדן און האָט עס אָפּען אַרויסגעוויזען. ער האָט מורא געהאַט פאַר אַ יין, פאַר אַ קנעפּעל, פאַר דעם קלענסטען רעש. און דאָך איז ער דאָס גאַנצע לעבען געווען און געבליבען אַ רעוואָלוציאָנער אין פולען זין פון וואָרט. אַ זעהן פון בכבודיגע עלטערן, האָט ער, זעל-זעהן יאָהר אַלט, מיטאַמאָל איבערגעריסען מיט דער סביבה, און זיך אַ וואָרף געטהון אין טיפּסטען תהום פון אַרימקייט און עלענד. מיט דעמועלבען מסירת-נפש, מיט וועלכען די דעמאָל-דיגע רוסישע רעוואָלוציאָנערן—נאַראָדניקעס זענען געגאַנגען, אין פּאָליק, איז ער צוגעשטאַנען צו אַ חברה בעטלער און זיך גע-לאָזט מיט זיי וואַנדערן איבער דער וועלט. שפעטער, אַז ער האָט אָנגעהויבען שרייבען, האָט ער אַרויסגעוויזען אַנאמת-רע-וואָלוציאָנערע דרייטקייט. זענענדיג אַ וואונדערבאַרער קענער פון העברעאיש, וויסענדיג זעהר גוט, אויף וויפיל עס איז פער-האַסט און מבוזה די „שפּראַך פון דינסטמיידלעך“,—האַט ער געפונען אין זיך גענוג מוט אומצובייטען זיין העברעאישע פער-דער אויף אַ יודישע, ווייל ער האָט מיט זיין געניאַלען הוש דערפיהלט אין דער שפּראַך דעם פולס פון אַ נייעם לעבען. אָנגעקומען פאַר אַנאידעם צו אַנאָגעזעהענעם בערדיטשעווער בעל-הבית, איינער פון די וויכטיגסטע קהלס-לייט אין שטאָדט, נעהמט ער און שרייבט אָן „די טאַקסע“, וואו ער טרעט אַרויס מיט די שווערסטע בעשולדיגונגען און זלולים געגען דעם שוועהר און אַנדערע קהל'שע רעדעל-פיהרער און בלוט-זויגער.

דער דרייטער אַרויסטריט האָט איהם טייער געקאָסט: ער האָט געמוזט אַנטלויפֿען פֿון בערדיטשעוו. מיט צעהן יאָהר שפּעטער איז ער ווידער אַרויסגעטראָטען מיט אַ פּיל טיפּערן, וויכטיגערן און שאַרפּערן פּאָליטישען פּאַמפלעט, „די קליאַטשע“, אַנעכט-רעוואָלוציאָנער ווערק, וואָס האָט געקאָנט ערשיינען אין דרוק נאָר אַ דאַנק דער נאַכלעסיגקייט פֿון יודישען צענוואָר. אַז „די קליאַטשע“ איז מיט פּיל יאָהרען שפּעטער, שוין ביי פּרייערע צענוור-בעדינגונגען, געווען איבערזעצט אין רוסיש און אָבגע-דרוקט אין „וואַסכאָד“, האָט מען דעם זשורנאַל, צוליב דעם בעשטראָפּט און אָבגעשטעלט.

איינמאָל האָט מענדעלי מיט איינעם פֿון זיינע מעשה'לעך קלאָר און בולט מיר כאַראַקטעריזירט זיין אונרוהיגען, זוכענדען, רעוואָלוציאָנערן גייסט.

מיר זענען געזעסען און געשמועסט וועגען „די העלערע שטרעבונגען פֿון מענשליכען גייסט“, האָט ער זיך מיט אַמאָל אויפגעמונטערט און אָנגעהויבען דערצעהלען:

—הערט אַ טשיקאָוע מעשה. יונגעלווייז בין איך געווען, אַ גרויסער שטיפּער און דערצו שטאַרק נייגעריג. אַלץ האָב איך געדאַרפט וויסען און זעהן. פּאַלט מיר אַריין אין זיינע אָנצו-קוקען דעם יצר-טוב און דעם יצר-הרע. וואָס זענען דאָס פּאַר אַ ברואים, וועלכע זיצען זיך אין האַרצען, יעדערער אין זיין חדר'ל און האַלטען אין איין איבערריידען דעם מענשען? ביי-נאַכט, בעת אַלע האַפען געשלאָפּען, טהו איך אויס די שיך און פּערקלויב זיך שטילינקערהייד אין האַרצען. אָנקוקען מיינע פּאַר-שויןען. וואוהין געה איך צום ערשטען?—פּערשטעהט זיך, צום יצר-טוב. איך קום אַריין אין זיין חדר'ל—אַ פּאַלאַץ, שען ווי גאָלד און ליכטיג—ליכטיג, אַזש פּערבלענדט צו ווערען. און ער אַליין, דער יצר-טוב, זיצט זיך שטאַטיג, די פּליגעלעך צונויפ-געלעגט, מיט אַ פּרום פּנימ'ל און מורמעלט אַ תּפּילה. שטעה איך אַ פּערגאַפּטער און קוק איהם אָן. נאָר באַלד ווערט מיר לאַנגווייליג. עס איז אַזוי ליכטיג, אַזוי דורכזיכטיג, אַז איך זעה אַלץ, אי דעם פּאַלאַץ, אי דעם מאַך, יעדעס ווינקעלע. איצט

צו אלץ איז קלאָר-וואָס האָב איך נאָך צו טהון דאָז געה איך אַרויס. מען דאַרף אַרייַנקוקען צום יצר-הרע. אַהינצו דערקלויבען זיך איז שוין געווען נישט אַזוי גרינג. איך קום אַריין. רבונ-של-עולם וואו בין איך דאָס? אַ פינסטערע הייל, אַנאַמתער יתהום. עס לויפען דורך עפעס רויטע פייערלעך, נישט צו כאַפען מיטן אויג, נישט צו דערקענען, וואָס דאַרט טהוט זיך. און דאָס מלאכ'י, דער יצר-הרע, הייסט עס, טראָגט זיך אום ווי אַ רוח פון איין ווינקעל אין אַנדערן, און יעדע רגע האָט ער אַנאַנדער אויסוועהן. איך געהם זיך צוקוקען, הויב-אָן טאַפען די זוענד, אומעטום גריבער, היילען, לעכער. הויב איך אָן אַרומ-צוטאַפען דעם חדר פון אַלע זייטען, אַ שווערע מלאכה. ס'איז גליטשיג, איך שטויס זיך אָן יעדע וויילע אויף שפיצען און שטיינער-נאָר איך טהו מיינס. טאַפ איך אַ טאָג און צוויי און אַ וואָך און אַ חודש. דוכט זיך, שוין אַלץ אויסגעפאַרשט. ערשט, וואו! עס אַנטפלעקט זיך מיטאַמאָל אַ נייע הייל, אַ נייער גרוב. קריך איך אַהין און פאַרש ווייטער. טאַפ איך ווידער אָן נאָך אַ הייל, אַ נייעם יתהום. בקצור, אָט אַזוי בין איך דאָס גאַנצע לעבען אומגעקראַכען, אומגעדראַפעט זיך אין יצר-הרע'ס מלוכה'לע, און וואָס ווייטער איך בין פערקראַכען, אַלץ נייגעריגער בין איך געוואָרען-און קיין גרונד האָב איך דאַרט ביז איצט נישט גע-פונען... איך גיב אייך אַנעצה, מיין פריינד, אַרייַנקוקען אַהין. אָהן אַנערן אינטערעסאַנטער ווי ביים יצר-טובו-האָט ער פער-ענדיגט און שטיפעריש צולאָכט זיך.

דאָס האָט אַרויסגעוואָגט אַנאַכציג-ניינציג-יעהריגער זקן

וואָס עס איז געוואָגט געוואָרען וועגען מענדעליס רעוואָ-לוציאַניזם, קאָן אין אַ געוויסער מאָס איבערגע'חזרט ווערען וועגען זיין בעציהונג צום סאָציאַליזם. ער האָט נישט אָנגעהערט צו קיין סאָציאַליסטישער פאַרטיי, אַמאָל געווען „ברוגו" אויף די סאָציאַליסטען, געבייזערט זיך אויף זיי. נאָר מיט איהם איז פאַרגעקומען דאָס זעלבע, וואָס מיט מאַליערס העלד, וועלכער

האָט אַליין נישט געוואוסט, אָו ער האָט דאָס גאַנצע לעבען
„גערעדט פראָזע“.
אין דער הקדמה צו „פישקע דער קרומער“ שרייבט
מענדעלי:

— „איך האָב נאָר שטענדיג צו טהון מיט אביונים, קבצנים,
אומגליקליכע נעביך. מיר חלומ'ען זיך נאָר בעטלערס. פאַר
מיינע אויגען שוועבט תמיד אַ טאַרבע... וואָס איך זאָל נישט
וועלען זאָגען, אָדער דערצעהלען, קומט פאַר מיר אָבער די
טאַרבע“.

דער אביון, דער בערויבטער און אונטערדריקטער איז
געווען דער הויפט העלד אין מענדעלי'ס ווערק. איהם האָט מען-
דעלי אָפגעגעבען זיין גאַנצע אויפמערקזאַמקייט, זיין גאַנצע
ליבע. און אויף וויפיל זיין האַרץ האָט זיך געצויגען צו די
אַרימע און שוואַכע, אויף אַזוי פיל האָט ער טיף געהאַסט, גע-
פיהלט אַ פייערדיגע שנאה צו די רייכע און זאַטע, וואָס האָבען
זיך אָנגעצויגען מיט'ן אַרימאָנס בלוט, צו די אַלע רמא'ישע פּלל-
פערזאָרגער, צו די, וואָס רייטען אויף דער „בידנער קליאַטשע“.
פון וועמענס וועגען, אויב נישט צוליב דער אַרימער יודישער
פאָלקס-מאַסע האָט ער אָנגעהויבען שרייבען יודיש? און זיין
ראַליע אין דער ערוואַכונג פון דער יודישער מאַסע איז אַנ-
אונגעהויער-גרויסע, נאָך נישט געהעריג אָפגעשאַצטע.

אייגענאַרטיג איז געווען מענדעלי'ס בעציהונג צו דער
נאַציאָנאַלער בעוועגונג. ער האָט זיך נישט געהאַלטען פאַר אַ
נאַציאָנאַליסט, נישט ליב געהאַט ריידען וועגען נאַציאָנאַליזם,
אַמאָד, אין היץ פון פּאָלעמיק, אפילו געזאָגט, אָו ער איז „אַנ-
אַסימילאַטאָר“.

און דאָס איז פערשטענדליך. מענדעלי איז געווען אויף
אַזוי פיל דורכגעדרונגען מיט „יודישקייט“, אָו ער האָט נישט
געקאָנט פיהלען די נויטווענדיגקייט פון אַ „נאַציאָנאַלען פראָ-
גראַם“. „אויף וואָס דאַרף איך אַ פאַס, אָו איך בין אַליין דאָ?“—
האָט געענטפערט אַ יוד, ווען פּאָליציי האָט ביי איהם געפּאָדערט
אַ פאַס. מענדעלי האָט זיך אויך נישט גענויטיגט אין אַ נאַציאָ-

נזעלען פאָס, ווייל ער איז אליין „געווען דאָ“, אין דער יודי-
שער קולטור, אין דער יודישער גייסטיגקייט.

קיינער האָט נישט געטהון אזוי פיל פאַר דער ניי-יודי-
שער לייטעראַטור און שפראַך, ווי מענדעלי. ער האָט געלעגט
דעם פונדאָמענט פון דער לייטעראַטור, איז געווען דער „קיריל
און מעפאָדי“ פון דער שפראַך, האָט איהר געגעבען אַן „אַלפאָ-
בעט“. נישט קוקענדיג אויף דעם, איז ער געווען זעהר ווייט
פון אַ וועלכען-עס-איז „שפראַך-פאַנאַטיזם“ און האָט זיך בעצוי-
גען צו העברעאיש מיט אַ טיפער אַכטונג און מיט דערזעלבער
לייב, ווי צו יודיש. די לעצטע יאָהרען האָט ער פיל געשרי-
בען אין העברעאיש, און אין וואָס פאַר אַ העברעאיש! דער
גרעסטער קינסטלער פון דער העברעאישער שפראַך, ביאַליק,
האָט אָנערקענט מענדעלי'ן פאַר זיין רבי'ן אין דער שפראַך און
פלעגט אָפט זיך האַלטען מיט איהם אַנעצה וועגען עפּיס אַ
וואָרט אָדער אויסדרוק. וועגען דער שפראַכען-פראַגע האָט זיך
מענדעלי אַמאָל אויסגעדריקט: „צוויי שוועסטער, אויסגעגעבענע
פאַר צוויי ברידער, דאַרפען זיין נישט בלויז נישט פינדליך,
נאָר פריינדליך צווישען זיך, און אויך זייערע קינדער, ווי
נאָהנטע קרובים, דאַרפען זיך בעציהען פריינדליך איינע צו די
אַנדערע. לויט די דינים פון אונזער תורה מעגען זיי זיך מתחלת
זיין צווישען זיך“.

ביאַליק האָט געלעזען אין אָדעס און אין עטליכע אַנדע-
רע שטעט אַ פאַרטראַג „הלכה און הגדה“. אזוי ווי עס איז
נישט געווען ערלויבט צו לעזען אין יודיש, האָט ער געלייענט
אויף רוסיש. מענדעלי איז דאָן געלעגען אַ פאַראַלייורטער. ווען
מען האָט איהם דערצעהלט אַן ביאַליק לעזט זיין פאַרטראַג אין
רוסיש, האָט ער מיט אַ סאַרקאַסטישען שמייכעל געזאָגט:

— אַ מאָדנע אומה דאָס יודישע פּאָלק. געראַטען אין מען-
דעליין, ווייל נישט פערשטומט ווערען, אפילו ווען מען מוז (די
דאָקטוירים האָבען איהם דאָן שטרענג פערבאָטען צו ריידען),
אפילו ווען מען סטראַשעט מיט קאַטאַרגע. עהען אַ יוד וועט

דיר נישט שוויגען, דו וועסט איהם דאָס מויל נישט פער-
שטאָפּען.

און באַלד אילוסטרירט דאָס מיט אַ משל:

—פערשטעהט איהר מיך: ביז אַהער איז געווען אַ גרויסע
שפּאַרעניש, דורך וועלכער נאָז-לאָך דאַרף אַ יוד אָטעמען (מיט
אַ גמרא-ניגון). איינע האָבען געהאַלטען, אַז נאָר דורך דער
לינקער נאָז-לאָך, אַנדערע ווידער—לא, דוקא דורך דער רעכטער.
איינע—דוקא העברעאיש, אַנדערע—נאָר יודיש. אַז מענטשען קאָ-
נען און דאַרפען אָטעמען דורך ביידע נאָזלעכער—ווילען זיי
נישט פּערשטעהן... וואָס-זשע טהוט גאָט? קומט פּאָניע מיט דער
נאָהייקע און זאָגט, אַז אַ יוד דאַרף פּלד נישט אָטעמען, ער
פערשטאָפט ביידע נאָזלעכער—און אַ סוף. מיינט איהר דאָך, אַז
איהר זענט שוין פּאַרטיג? ניין, אַ יוד גיט זיך אַנצעה. ער
הויבט אָן אָטעמען דורכ'ן גראָבען פינגער; אויף בערדיטשעווער
רוסיש.

אין איינעם פון זיינע ווערק („שלמה ר' חיימ'ס") שיל-
דערט מענדעלי ווי אַזוי שלמה'לע (לייען—מענדעלי) האָט פון
יוגענד אָן געלעבט אין אַנאָנדער וועלט, טויזענדער יאָהרען
פאַר זיין צייט און טויזענדער מיילען פון זיין געבורטס-אָרט.
געוואוינט האָט ער אין ווייט-רוסלאַנד אין אַ קליין שטעדטל,
וואָס איז געשטאַנען אויף אַ בלאַטיגען טייכעל מיט אַ גוי'אישען
נאָמען. געזעהן האָט ער אין מאַרק רוסישע פויערן, נאָר גע-
לעבט האָט ער ווייט, ווייט פון דעם אַלעמען. זיינע שטעדט
זענען געווען פּרן ארם און באר שבע, זיין טייך איז געווען
דער ירדן, די פעלקער, וואָס האָבען איהם אַרומגערינגעלט, זע-
נען געווען פּלשתים און עמלק, מואב און עמון. דאָרט האָט ער
געפּיהלט זיך אין דער היים, דאָרט איז איהם אַלץ געווען נאָהנט
און פערשטענדליך.

פאַר מענדעלין איז די „אַלטע היים" געווען נאָהנט און
טייער. ער איז געווען ווי שלמה'לע, אַ דאָרטיגער, און ביז
דעם לעצטען טאָג פון לעבען האָט ער נישט געקאָנט אַברייסען
זיין בליק, אַבווענדען זיין געדאַנק פון יענע ערטער. נאָר אין

חיים זשיטלאָווסקי*

(אלס מעגש און געזעלשאַפמליכער טהוער)

(* א רעדע, האָט איז געהאלטען געוואָרען דעם 30-טען דעצעמבער 1912
יאהר אויפ'ן אָווענד, האָט די ליטעראַטור-און היסטאָריעליכע געזעלשאַפּט אין פּע-
טערבורג האָט איינגעאָרדענט לכבוד זשיטלאָווסקיס 25-יעהריגער ליטעראַריש-היסטאָ-
שאַפּטליכער טעטיגקייט.

היים זשיטלאָוסקי געהער זיך אָן געוויס צו די פּאָ-
דערשטע רייהען פון דער געזעלשאַפט. אין משך פון זיין
פינפאונדזואַנציג-יעהריגער ליטעראַריש-געזעלשאַפטיכער טעטיג-
קייט איז ער אַרויסגעטראָטען אויף פערשידענע געביטען: אַלס
פּילאָזאָף, אַלס פּובליציסט, אַלס וויסענשאַפּטליכער פּרעלעגענט
און אַלס פּאָליטישער רעדנער; אַלס פּאַרטיי-טהוער, אַלס טעאַ-
רעטיקער און גרינדער פון פּראָגראַמען פאַר צייטיג-געוואָרענע
געזעלשאַפּטליכע שטרעמונגען. און אומעטום און אַלעמאַל האָט
ער זיך אַרויסגעוויזען, גאַנץ אָפּט געגען זיין אייגענעם ווילען,
אויפֿן ערשטען אָדער אויף איינעם פון די פּאָדערשטע פּער-
אַנטוואָרטליכע פּלעצער.

אַריינגערטראָטען איז זשיטלאָוסקי אין דער ליטעראַטור
נאָך גאָר אַלס יונגעראַן; און דעפּיּוטירט האָט ער מיט אַ
זעלבשטענדיגען בוך אונטער אַ גאַנץ פּעראַנטוואָרטליכען טיטל:
„געדאַנקען וועגען די געשיכטליכע שיקוואַלען פון יודענטום“ (רו-
סיש). ער האָט דאָן גלייך צוגעצויגען צו זיך די אויפּמערקזאַמקייט

נישט נאָר פון דער יודישער, נאָר אויך פון דער רוסישער קריטיק. וועגען זיין ערשטער אַרבייט, ווי וועגן זיין אַריגינעלען אַרט דענקען און בעדייטענדער ערוויצע האַבען זיך אַבגערופען פון איין זייט ש. מ. דובנאָוו. פון דער אַנדערער זייט—דער דע-מאָלדיגער „הערשער פון גייסט“ פון דער רוסישער געזעלשאַפט ב. ק. מיכאַילאָוסקי.

כמעט גלייכצייטיג מיט'ן ערשיינען פון בוך איז זשיט-לאָוסקי'ן אויסגעקומען צו עמיגרירען נאָך אויסלאַנד. און אָט איז ער אין דער שווייץ, אָהן מיטלען, אָהן בעקאַנטשאַפט, אָהן אַ וועלכער עס איז בעדייטענדער פּאַליטישער פּערגאַנגענהייט—ער געפינט זיך אין דער טיפישער לאַגע פון אַנאָרימען סטו-דענט.

עס פּערגעהען אַבער עטליכע יאָהר און זשיטלאָוסקי, שוין אַלס ד"ר פּילאָזאָף, פּערגעהמט אַ בעדייטענדען אַרט אין די רייען פון דער רעוואָלוציאָנערער עמיגראַציע. מען רעכענט זיך שוין מיט איהם, אַלס מיט אַנאָויסגעצייכענטען רעדנער, און צו דערזעלבער צייט ערשיינען שוין זיינע פּילאָזאָפּישע אַרטיקלען אין די בעסטע דייטשע אויסגאַבען. עס פּערגעהען נאָך עטליכע יאָהר—און ער איז שוין לידער פון אַ פּאַרטי, איהר גרינדער, טעאָרעטיקער און אידעאישער פיהרער. נאָך שפעטער גרינדעט זיך אונטער זיין אידעאישער ווירקונג אַ צווייטע יודישע פּאָלקס-סאָציאַליסטישע פּאַרטי, אין וועלכער ער פּערגעהמט דעם ערשטען פּלאַץ; ער ווערט דער אָבגאַט פאַר אַ גאַנצע שיכט פון דער יוגענד; זיינע עפענטליכע אַרויסטריטען זענען אַ גאַנצע געשעהעניש. גלייכצייטיג זעהען מיר אין איהם דעם ליידענ-שאַפטליכען פּרעדיגער פון יודישען נאַציאָנאַליזם, דעם שעפּער פון אַ גאַנץ נייער ריכטונג אין די רעוואָלוציאָנערע קרייזען. אין דערזעלבער צייט אַבער איז ער מיט'ן בעוואוסטען פּילאָזאָף דוואַיקשטיין מיטערדאַקטאָר פון אַ פּילאָזאָפּישען זשורנאַל, שרייבט אין די דייטשע און רוסישע זשורנאַלען פּילאָזאָפּישע אַרטיקלען, רעדאַגירט צוזאַמען מיט'ן פּראָפּעסאָר רעכעסבערג אין דער שווייץ די „ענציקלאָפּעדיע פון הומאַניטאַרע וויסענשאַפטען“

און ער שטעהט אין דער שפיץ פון אַ דייטשען אידעאישען
זיכער-פערלאַג.

די געשעהענישען פון יאָהר 1905 גיבען זשיטלאָוסקי'ן
די מעגליכקייט צוריקצוקומען קיין רוסלאַנד. אין זיין געבורט-
שטאָדט—אין וויטעבסק ווערט אַרויסגעשטעלט זיין קאַנדידאַטור
אַלס דעפוטאַט אין דער צווייטער דומע. ער פאַלט אָבער אַרונ-
טער אונטער דער „ערקלערונג“ אין איז ווידער געצוואונגען
אַבצוריקטען גלות, שוין דאָס מאָל נאָך אַמעריקא. נאָך ניו-
יאָרק.

אין דער „נייער וועלט“ קומט זשיטלאָוסקי'ן אויס כמעט
אַלץ אָנצוהויבען פון דאָס ניי. די ברייטע קרייזען, דער אַר-
בייטער-קלאַס, צו וועלכען זשיטלאָוסקי האָט זיך אויסשליסליך
געווענדט—זיי איז אינגאַנצען נישט בעוואוסט געווען נישט זיין
פריהערדיגע ליטעראַריש-געזעלשאַפטליכע טעטיגקייט, נישט, אפילו,
זיין נאָמען. און אויך אַזוי ווייט און פרעמד האָט זיך זשיט-
לאָוסקי געפיהלט צום יודישען אַרבייטער, וועלכען ער האָט
נישט געקענט ביי זיין אַרבייט אין רוסלאַנד און נאָך וועניגער
אין דער שווייץ. נאָך מעהר: פאַר די זיבצען יאָהר, וועלכע
ער האָט פערבראַכט אין אויסלאַנד, אין עמיגראַנטישע קרייזען,
האָט זשיטלאָוסקי אין אַ בעדייטענדער מאָס פערגעטען דאָס
מאַמע-לשון, דאָס איינציגע מיטעל צונויפצוריידען זיך מיטן
יודישען אַרבייטער אין אַמעריקא. מען דאַרף נאָך צו דעם צו-
געבען די אַלגעמיינע נישט צוגעפאַסטקייט פון אַנייאַראַפּעער
צו דעם אַמעריקאַנער לעבען און צו די נייע בעדינגונגען.

און אָט די אַלע גרויסע שוועריגקייטען איז ח. זשיטלאָוו-
סקי זעהר שנעל בייגעקומען און אין אַ משך פון זעהר אַ קור-
צער צייט האָט ער שוין פערנומען ביים אַמעריקאַנער אַר-
בייטענדען יודענטום אַזאַ פּלאַץ, ווי קיינער, דוכט זיך ביז
איהם פון די פון רוסלאַנד געקומענע געזעלשאַפטליכע טהוער.
פאַר פיער—פינף יאָהר בעשאַפט זשיטלאָוסקי אַ גאַנץ נייע,
זעהר אינטענסיווע און פערצווייגטע נאַציאָנאַלע בעוועגונג, וואָס
איהרע אָנהענגער קאָן מען צעהלען אין די הונדערטער טויזענ-

דער צווישען דער אמעריקאנער יודישער ארבייטערשאפט. ער ווערט גערעכענט אין אמעריקא פאר דעם ערשטען יודישען פרעלעגענט און פאר דעם אומבעזיגפארען דיסקוסיען-פיהרער אויף פערזאמלונגען. און גלייכצייטיג מיט זיין טעטיגקייט אלס פרעלעגענט און רעדנער אין אלע גרעסערע צענטערן פון אמע-ריקא. ענטוויקעלט זשיטלאָוסקי פאר די לעצטע יאהרען זעהר ברייט זיין ליטערארישע טעטיגקייט. אין משך פון דריי יאהר רעדאגירט ער א זשורנאל, וואו ער דרוקט זיינע ארטיקלען צו עטליכע מאנאטליך—א זשורנאל, וועלכער ווערט גערעכענט פאר דעם אינטעליגענטסטען אָרגאַן פון יודישען געדרוקטען וואָרט אין אמעריקא. זשיטלאָוסקי בעווייזט אויך אַרויסצוגעבן זיין „געשיכטע פון דער פּילאָזאָפּיע“ אין צוויי בענדער. דאָס איז דער סך-הכל פון זשיטלאָוסקיס רייכער פינפאונדזואנציג-יעהרי-גער טעטיגקייט.

איך האָב שטאַרק מורא, אַז די דאָזיגע קורצע כאַ-ראַקטעריסטיק זאָל נישט אַריינברענגען אין אַ טעות, בנוגע זשיטלאָוסקיס פּערזענליכקייט און אייגענטליכען כאַראַקטער. פון דעם וואָס איז געזאָגט געוואָרען, קאָן מען מיינען, אַז מיר האָבען צו טהון מיט אַ מענשען פון ברענענדיגער, אונערמידלי-כער ענערגיע, מיט אַ מענשען, וואָס וואַרפט זיך אין פּערשי-דענע עקסטרעמען, וואָס כאַפט זיך אָן יעדער אַרבייט, וואָס בעמיהט זיך שטענדיג צו זיין אויבען-אָן, וואָס וואַקעלט זיך צווישען פּערשידענע ריכטונגען.

ס'איז שווער זיך פאַרצושטעלען עפעס וועניגער ענ-ליכעס צו דעם אלעם ווי זשיטלאָוסקי. לויט זיין גאַנצען כאַראַקטער, לויט זיינע אלע נייגונגען איז זשיטלאָוסקי אַ פּראָ-פּעסאַר, אַ קאַבינעט-געלערנטער, אַ בעאַבאַכטער. ער איז רוהיג, מעטאָדיש און וויסענשאַפטליך. ער האָט פּיינט יעדען געזעל-שאַפטליכען געטומעל, פּערשטעהט זיך לגמרי נישט אויף פּאָלי-טיק-מאַכעריי, מיידט אויס „פּכּוּד'יגע ערטער“ און ער וואָלט

זיך געפיהלט אַמגליקליכסטען, ווען מען לאָזט איהם צורוח, מיטן בוך אין דער האַנד, ביי איהם אין קאַבינעט אויף דער וויכער סאָפּע. צווינגען איהם אַרויסצוטרעטען אויף פּאָליטישע פּערזאָמלונגען איז געווען נישט פון די לייכטע אויפגאַבען. נאָך שווערער קומט איהם אַליין אָן זיך צו צווינגען אַנצושרייבען אין אַנאַרטיקעל-פּאַרם זיינעם אַנאַייגענעם רעפּעראַט. שפּילענדיג אַנאַנגעזעהענע ראָליע אין אייניגע פּאַרטייען, וועלכע זענען איהם געאָהנט לויט זייער ריכטונג, איז ער קיינמאַל נישט אַרויס-געטראָטען אַלס דער „אַנפיהרער“ און שטענדיג זיך אַנגעזאָגט פון וועלכע נישט איז „קאָמאַנדיר-אַמטען“, וואָס ביי אייניגע איז דאָס דער עיקר פון זייער שטרעבען.

אין נאָך פּאָלשער וואָלט געווען צו בעהויפטען, אָן זשיט-לאָווסקי איז וואַקעלדיג אין זיינע איבערצייגונגען, אָן זיי טוי-שען זיך ביי איהם. זיין דאָפּעלטע אַבגעריסענקייט פון היימי-שען באַדען, זיין אינטעליגענטישע און עמיגראַנטישע אַבגערי-סענקייט האָט איהם נישט געגעבען די מעגליכקייט זיך אַבצוגע-בען אינגאַנצען דער אַרבייט פּאַרן יודענטום; און, אויב זיין צווייפּאַכטיגער גלות האָט ביי איהם צוגענומען די מעגליכקייט צו פּערזענלעך יענעם געזעלשאַפּטליכען פּלאַץ, וועלכען ער פּערדינט לויט זיין ערודיציע און פּעהיגקייטען, איז ער דאָך פון זיין ערשטען אַרויסטריט און ביזן היינטיגען טאַג פּערבליבען טריי זיין פּאָליק און איין הויפט-אידעע, וועלכע האָט איהם געדינט אַלס וועג-ווייזער אויף זיין גאַנצען לעבענס-וועג. אויף פּערשי-דענע געביטען און דורך פּערשידענע מיטלען האָט ער גע-שטרעבט דורכאויס צו איין צוועק. און דאָס, וואָס מען קאָן אַננעהמען פאַר אידעאישער וואַקלונג—איז ביי איהם נאָר אַנ-אומרוהיגע זוכעניש פון דעם ריכטיגען וועג צו זיין צוועק.

זשיטלִאָווסקי איז אַריינגעטראָטען אין דער ליטעראַטור אין אַ שווערען איבערגאַנגס-מאָמענט, ווען צווישען יודענטום איז פאַרגעקומען אַ שטאַרקער איבערברוך, אַנאַבווייכונג פון

דער קאמפראמיטיטער, נאאיוו-קאסמאפאליטישער השכלה, צוריק צו דער ארטאדאקסאלער טראדיציע, וועלכע האָט, נאָטירליך, נישט געקאָנט דורך איהרע אַלטע פאָרמען פיהרען דאָס פאָלק צו אַ ניי לעבען. איז דאָס יודענטום געשטאַנען צווישען צוויי צושמעטערטע אָבעלטער, נישט זעהענדיג פאַר זיך קיין אויסוועג. שוין אין זיין ערשטער אַרבייט האָט זשיטלאָווסקי בולט אָנגעצייכענט אַלס די הויפט-אויפגאַבע, די לעבענס-אויפגאַבע פון יודענטום, די נויטווענדיגקייט פון סינטעזן צווישען די נאַציאָנאַלע יסודות און די אַלמענשליכע אויפגאַבען. און דערדאָזיגער איווע, דעם זוכען דעם סינטעזן האָט ער געווידמעט זיין גאַנצע וויי-טערדיגע טעטיגקייט. מען קאָן מיט זיכערקייט זאָגען, אַז אין זיין קאַמף מיט'ן רוסישען מאַרקסיזם, אין זיין צוגעבונדענקייט צו די אידעאָלען פון דער רוסישער „נאַראָדניטשעסטוואָ" איז ער אַרויס פון דעמזעלביגען שטאַנדפונקט: דאָס זוכען דעם האַר-מאָנישען צוזאַמענהאַנג פון די פאָלקסטימליכע יסודות מיט די העכסטע אַלמענשליכע אידעאָלען.

קורץ נאָך זיין קומען אין אויסלאַנד האָט זשיטלאָווסקי פערעפענטליכט אַ בראַשור „אַ יוד צו יודען", אין וועלכער ער פּרעדיגט די נויטווענדיגקייט פון אַ זעלבסטשטענדיגער יודישער סאָציאַליסטישער בעוועגונג.

נאָך ווייטער איז ער געגאַנגען אין זיין אַרטיקל „דער יודישער אַרבייטער" (1896), אין וועלכען ער ענטוויקעלט די אידעע פון נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע, די אידעע וואָס איז שפעטער געוואָרען דער יסוד פון דעם נאַציאָנאַלען פּראָ-גראַם פון „בונד". זוכענדיג דעם ווייטערען וועג פאַר'ן סינטעזן צווישען נאַציאָנאַלען און אַלמענשליכען, ערקלערט ער זיך אין אָנהויב פון צוואַנציגסטען יאָרהונדערט אַלס טעריטאָריאַליסט. ער „שטעלט זיך אפילו אויפ'ן שוועל פון ציוניזם", ווייל ער קומט צום אויספיהר, אַז קיין נאַציאָנאַלע קולטור איז נישט מעגליך אָהן אַנ'אייגענער טעריטאָריע.

האַלטענדיג, אַז דער העכסטער צוועק פון דער מענשהייט, דאָס איז די קולטורעלע שאַפונג, אַז מעגליך איז די שאַפונג

נאָר אין בעשטימטע, נאָציאָנאַלע פאַרמען, און, אַז דער סאָציאַל-
 ליוו דינט נאָר אַלס מיטעל צו דעמדאָזיגען ציל, האָט זשיט-
 לאָוסקי געפונען אפילו פאַר מעגליך אָפּען זיך אַרויסצוזאָגען
 אין דעם זין, אַז ווען ער וואָלט זיך איבערצייגט אין דער
 פולשטענדיגער אונמעגליכקייט צו פּעראַייניגען נאָציאָנאַליזם מיט
 סאָציאַליזם, וואָלט ער זיך פון סאָציאַליזם אָבגעזאָגט. ער האָט
 אָבער נישט איינגעפונען דעמדאָזיגען אַנטאַגאָניזם און פּערזבלי-
 בען טריי סיי דעם נאָציאָנאַליזם, סיי דעם סאָציאַליזם.

זשיטלאָוסקי איז קודם פל אַ בעדייטענדע פּערווענליכקייט-
 אַנאָמרוהיגער, אייביג זוכענדיגער „איך“, ביי דער רוהיגקייט
 און גלייכעוויכט פון געדאַנק. אין זיין פּערווענליכקייט זענען
 ענג און האַרמאָניש צוזאַמענגעגאַסען יענע צוויי יסודות, וועלכע
 ער שטרעבט צו פּעראַייניגען און ענטפּלעקען אין זיין טעטיג-
 קייט—דאָס אַלמענשליכע און נאָציאָנאַלע. אַ בעדייטענדער גע-
 לערטער, מיט ענציקלאָפּעדישען וויסען, אַ מענש פון גרויסען
 און ראַפּינירטען פּערשטאַנד—איז ער איראָפּעער אין פיינסטען
 זין פון וואָרט. אין דערזעלבער צייט איז ער אָבער אַ יוד
 אויף דורך און דורך. אַ מענש פון שטרענגען, נישט אָבווייכענ-
 דיגען געדאַנק, אַ טיפּער סקעפטיקער, דוכט זיך אויף קיין איין
 מינוט פּערגעסט ער נישט, אַז „די וועלט עקזיסטירט גאַרנישט“.
 און צו דערזעלבער צייט איז זעלטען-וואו צו טרעפּען אַזאַ
 פּאַנאַטיקער ווי ער איז; אַ פּאַנאַטיקער אַ יוד, אַ פּאַנאַטיקער פון
 יודישקייט. זיין ליבע צום אייגענעם פּאַלק, צו די הויפט-יסודות
 פון דער פּאַלקס-קולטור, צו זיין שפּראַך—איז פשוט אַ ציטער-
 דיגע, אַ ליידענשאַפטליכע. די אַלטע יודישע ספרים זענען פאַר
 איהם נישט קיין טויטער קאַפיטאַל, נאָר אַ לעבעדיגער קוואַל
 פון בעגייסטערונג און שאַפונג. איך געדענק, דאָס איז געווען
 אין מיטען קאַמף-ברען צווישען די מאַרקסיסטען און נאַרדניקעס,
 אין אַ קאַמף, וואו ער האָט אַליין גענומען אַ הייסען אָנטייט,
 קום איך אַריין צו איהם און איך טרעף איהם פּערטימט אין אַ

בזך. איך בין געווען זיכער, אז דאָס איז עפעס אַ ווערק איבער
 „טאָג פראַגען“. איך האָב אָבער אַ טעות געהאַט. דאָס איז ער
 געזעסען איבערן „חובת הלבבות“, ער האָט מיך דערזעהן און
 אויסגעשריען: אַ כפרה מאַרקס פאַר אַט דעם ספר! מיט נישט
 קיין קלענערען ענטוואַזום האָט ער געשריבען וועגען די מעשיות
 פון ר' נחמן בראַסלאַווער. דער סוד פון זיין בעצויבערן און
 ווירקען אויף די מאַסען ליגט נישט אין קיין דעמאָגאָגישע אָדער
 ספעציפיש אַראַטאָרישע גענג. פון דעם איז ער גאַנץ ווייט. ער
 נעהמט מיט דערזעלבער קלאַרקייט, מיט דער פינקטליכקייט,
 מיט אַ מאַדנער, פאַר אַלעמען צוגענגליכער ממשות'דיגקייט פון
 אויפקלערען. דעם פּערוויקעלטסטען פּילאָזאָפּישען געדאַנק אָדער
 סיסטעם קאָן ער אַזוי ערקלערען, אז עס פּעראַינטערעסירט און
 רייסט מיט אפילו דעם נישט פאַרבערייטעטען אַרבייטער.

זשיטלאַווסקי איז לויט זיינע איבערצייגונגען און טעטיג-
 קייט, אַן צווייפעל, אַ דעמאָקראַט. און דאָך ליגט אויף זיין
 כאַראַקטער, אין זיינע נייגונגען דער שטעמפעל פון אַ בעזונד-
 דערען אַריסטאָקראַטיזם. ער האָט נישט ליב דעם „המון“. ער
 פּיהלט זיך אומבעקוועם און אונאַנגענעהם, ווען ער פּערבלייבט
 אין דער מעהרהייט. איך געדענק, אויף אַ פּערוואַמלונג, וואו ער
 איז אַרויסגעטראַטען אָפּאַנירען, דוכט זיך, פּלעכאַנאָוין, האָט אַ
 צווייטער רעדנער, גאַנץ אומגעלונגען געפרובט שטיצען זשיט-
 לאַווסקיס מיינונג. זשיטלאַווסקי האָט זיך צוגעהערט, און האָט
 מיר אַ זאָג געטהון אויפ'ן אויער: „מיר וועלען זיגען: נאַראַנים
 געהען שוין אַריבער אויף אונזער זייט.“ זשיטלאַווסקי פּלעגט
 אפילו ווערען אַזוי ווי אַפּגעקיהלט צו זיין אייגענער טעטיגקייט,
 ווי באַלד ער פּלעגט זיך אַרויסווייזען אַלס זיגער. ער פּלעגט
 זיך פּערווהיגען ביים געדאַנק, אַז „איצט וועלען זיך שוין געפּי-
 נען אַרבייטער“ און ער פּלעגט אַבטרעטען זיין פּלאַץ פאַר מעהר
 פּיפּיגע און עהרענגייציגע. בכלל איז נישט זוכען קיין כבוד,
 אַלענפאַלס, דעם דורכשניטליכען כבוד—אינע פון די הויפט-
 שטריכען פון זשיטלאַווסקיס כאַראַקטער. ער האָט זיך, צום ביי-
 שפּיל, גאַנץ רוהיג בעצויגען צו דעם, וואָס איינער פון זיינע

תלמידים האָט זיך גאַנץ ערנסט פּרעזענטירט אין דער פּילאָזאָ-
פּישער ליטעראַטור מיט אַ ווערק, וואָס אין זיין יסוד זיינען
געלעגען די טעאָריעס, גענומענע ביי זשיטלאָוסקיין. איך אליין
בין עדות, ווי זשיטלאָוסקי איז אין פּערלויף פון עטליכע יאָהר
געווען דער וואָרט-פּיהרער פון אַן אידעאישען צענטראַלען אָר-
גאַן, אין דער צייט ווען אַלס רעדאַקטאָר און אָנפּיהרער האָט
זיך גערעכענט אַנאַנדער פּערזאָן. זיינע אייגענע אַרטיקלען
פּלעגט ער דרוקען אָדער אָן אונטערשריפט אָדער אונטער
פּערשידענע פּסעוודאָנימען: (האַסיין, גיידאַראָוו, נ. ג. א. אַנד.).

אַ גאַנץ לעבען בינדט מיך מיט זשיטלאָוסקיין. כּמעט
פּערציג יאָהר האָבען מיר אָבגעלעבט אין אַנענגען קרייז, אידע-
איש געמיינזאַם, און איך וואָלט געקאָנט פון מיינע ערינערונגען
ברענגען נישט וועניג פאַקטען פאַר דער כאַראַקטעריסטיק פון
זיין פּערזענליכקייט און טעטיגקייט. נאָר איצט ווילט זיך מיר
אָבשטעלען נאָר אויף צוויי קליינע עפּיזאָדען פון אונזער גע-
מיינזאַמער קינדהייט און יוגענד.

ווען מיר זענען נאָך געווען קינדער, איז דער בעליבט-
סטער אָרט פאַר אונזערע שפּילען געווען אַ קליין ווינקעל ביי
אונז אין הויף, וואו עס איז געלעגען אַ באַרג ציגעל. און אַט
פון דידאָזיגע האָבען מיר אַ לאַנגע צייט געבויט דעם בית-
המקדש. איך געדענק, ביי אונז פלעגט זיין אַ שטענדיגע
מחלוקת: איינער האָט גע'טענה'ט, אַז דער בית-המקדש דאַרף
זיין וואָס העכער, דער צווייטער—וואָס פּרייטער.

שפּעטער, אַז מיר זענען שוין געווען יונגעלייט, האָבען
מיר ביי די ערשטע ידיעה וועגען פּאָגראַמען אין דרום-רוסלאַנד
צוזאַמענגענומען אַ חברה יונגוואַרג, געקראָגען אַ פאַר צעהנדליג
מעסערס, זיי אָנגעשאַפּט און אויף דעמועלפּיגען אָרט אין הויף
זיי בערגאַבען, כּדי אין פאַל פון אַ פּאָגראַם צו נעמען זיי און
זיך וואַרפּען אויף די אָנפאַלער.

ס'איז אַריבער דרייסיג-פּערציג יאָהר, ס'איז זוכגעלעבט

געוואָרען אַ לעבען מיט פיל אונאַנגענעהמליכקייטען, מיט שווערע
 פערלוסטען, מיט ענטטוישונגען. דער בית-המקדש איז געבליבען
 נישט דערבויט, די שאַרפע מעסערט ליגען נאָך עד היום בע-
 גראָבען אין דר'ערד. נאָר זשיטלאָווסקי האָט זיין גאַנץ לעבען
 נישט אויפגעהערט צו בויען זיין בית-המקדש און זיין גאַנץ
 לעבען נישט פּערגעסען אָן די שאַרפע מעסערס, צו פּערטיי-
 דיגען זיין פּאָלק. און פאַר דערדאָזיגער גרויסער אַרבייט זיינער,
 פאַר זיין טיפען גלויבען, פאַר דעם, וואָס ביזן גרויען קאָפּ
 האָט ער דערהאַלטען און דערטראָגען זיין צאַפעלדיגע, אומרו-
 היגע ליבע צום יוד און צום מענש, צו אַלע בעלידיגטע און
 געפלאָגטע—פאַר דעם שיקען מיר איהם פון ווייטען אונזער גרוס
 און מיר בויגען דעם קאָפּ פאַר איהם.

ש. אג-סקי

(שלמה-זנוויל ראפאפארט)

געזאמעלטע שריפטען

עלסטער באנד

פערלאג „אג-סקי“

תרפ"ב — 1922

ווילנא-ווארשא-ניו-יארק

אויסגעפיהרט דורכ'ן פערלאג ש. שרעבערק.

SZ. AN-SKI.

Tom jedenasty

WSPOMNIENIA

Warszawa, 1922

Wydawnictwo „AN-SKI“ Wilno-Warszawa-Newy-Jork.

SH. AN-SKY

Volume eleventh

MEMOIRS

Warsaw, 1922

Publishing Company „AN-SKY“ Vilno-Warsaw-New-York

DRUK. SIKORA I MYLNER WARSZAWA, NOWOLIPKIE.

ש. אג-סקי.

זכרונות

צווייטער טײל

(פון דער רוסישער רעו. בעוועגונג)

איבערדרוקען און איבערזעצן און דער ער-
לויבעניש פון אויטאָרס צואה-מעוה צלטר
איז שטרענג פּערבאָטען.

Copyright Dr. Ch. Zhytlowsky
Marquand Ave Bronxville
New-York. U. S. A.

הילע פון יוסף זיידענבייטעל.
צינקאקלישען אויסגעפיהרט דורך ח. גאלדבערג.
דעם זאץ האָט אויסגעפיהרט פייגע שריפטגיסער.

הינמער א שמומער וואנד

א

...דער ענגער חדר'ל פון מיין תפיסה איז טויט און שטום, ווי ער וואָלט זיך געפונען אייגעזונקען טיף אין אָג-גרונד פון ים. די ווענד-ווי אויסגעהאַקט אין אַנ'אונענדליכען פעלז; די טהיר-אַהן אַנ'אינעוועניגסטען ריגעל-ווי פון אייזען געגאַסען, ווי צוגעשמידט אויף אייביג צו די ווענד. די שוואַר-צע אייזערנע גראַטקעס אויפ'ן קליינעם פערפרוירענעם פענס-טערל-ווי אַ סימבאָל פון אַפגעשניטענקייט פון דער וועלט. אַלץ איז אונבעוועגט. און עס דוכט זיך, אַז דאָ האָט אפילו די צייט אַליין אַפגעשטעלט זיך, ווי אַ נישט אַנגעצויגענער זייגער... עס צאָנקט אַ געלער, קראַנקער, דעריגער שיין פון אַ קליינעם לעמ-פעל און ראַנגעלט זיך אַהן פּה מיט דער שטילקייט, מיט די שאַטענס, וואָס האָבען זיך ווי אַלטע בעלי-בתים פון לאַנג-לאַנג בעזעצט אין די ווינקלען און צונויפגעגאַסען זיך מיט דעם אַג-געוואַקסענעם שוואַרצען און נאַסען שימעל פון די ווענד. איך ליג אויף מיין בעטעל און שלאָף מיט אַפּענע אויגען. איך זעה נישט, איך הער נישט; איך שלאָף אַהן אַ שלאָף, אַהן

חלומות. איך בין אונבעווענט, ווי אַלץ אַרום מיר. מחשבות, בלייענע, נישט קלאַרע, אוננוצליכע, קריכען לאַנגזאַם אין זינען, שטעדען זיך אָב, קעהרען זיך אום צוריק... ווי שווערע איי-זערנע קוילען אויף אַ גלאַטען אַספּאַלט, קייקלען זיי זיך אָהן גערויש, אָהן ווילען, אָהן אַ ציל. און געהען פּערביי, ווי פּרעמ-דע, ווי אונבעקאַנטע. זיי בעשאַפען נישט קיין שטימונג, וועקען נישט קיין פּערלאַנג...

קיין שום צוזאַמענבונד מיט דער לעבעדיגער וועלט, קיין זכר פון אַנאָבקלאַנג, פון אַ שוואַכען שטראַהל פון „דאָרטען“. נאָר ערגעץ טיף אין זינען, פּערוואַרפּען און פּערשימעלט, ליגט דער בעוואוסטזיין, אַז הינטער נאָך אַנדערע שווערע צוגעשמיד-טע טהירען, הינטער הויכע פּעסטע ווענד, הינטער פּערשטיינער-טע מענשען מיט ביסקען, וואָס וואַכען ביי די ווענד, געפינט זיך הימעל און ערד, מענשען און בעוועגונג, לופט און פּריי-הייט...

ווי טייט דאָס אַלץ איז פון מיר!...

ב

אין מיין שטומער איינזאַמקייט האָט זיך מיטאַמאָל אַרייַנגעריסען אַנאָבקלאַנג פון דרויסען, אַ שאַרפּער, אַנאונפּערשטענד-ליכער...

אום האַלבע נאַכט, בעת די שטילקייט האָט זיך געדוכט פּערגליווערט און אָהן גרענעצען, —האָבען זיך אָנגעהויבען מיטאַ-מאָל דערטראַגען צו מיר פון ערגעץ וואו מאַדנע קלאַנגען, טעמפע, קליינינקע, געאייילטע... אין אָנהויב האָב איך דייטליך דעהערט אַ פּאַל פון אַ גאַנצען הויפּען אונבעשטימטע קלאַנגען, ווי זיי וואַלטען פון ערגעץ אַראָפּגעפּאַלען און צושאַטען זיך. אין אַ רגע אַרום האָט ווי דורכגעטראַגען זיך לייכט אַנאיינזאַ-מער, האַלב-פּרעגענדער קלאַנגעל, אַנאונפּערשטימטער און דער-

שראָקענער, ווי אַנאָיבערגעהאַקטער ביל פון אַ קליין הינטער, דערנאָך האָבען די קלאַנגען אָנגעהויבען איבער'חורין זיך ריט-מיש, ווי דער קלונג פון ווייטע גלעקלעך. דאָס זענען געווען מאָדנע קלאַנגען: געאייילטע און טעמפע, קאלטע און בלינדע, ווי פון בלייענע מטבעות.

איך האָב נישט געקאָנט בעגרייפֿען, וואָס בעדייטען זיי און פון וואָנען זיי קומען. מיר האָט זיך געדוכט, אַז זיי טראָ-גען זיך דורכ'ן פענסטערל, פון ערגעץ ווייט-ווייט, און איך האָב זיי אין אָנהויב אָנגענומען פֿאַר אַנאָבקלאַנג פון קירך-גלאָקען, נאָכדעם—פֿאַר אַנאָנואַג פון אַ שרפה.

ווי האָט עס זיי זיך איינגעגעבען אַריינצודרינגען אַהער, אין מיינ תּפּיסה-צימער? איך האָב זיך צוגעהערט מיט אַ דורש-טיגער נייגעריגקייט צו די געסט פון דער פּרייהייט, וואָס האָ-בען אויסגעטראָרט אי מיניע וועכטער, אי די ווענד, אי די בלינד-דע צוגעשמידטע טהיר. און דערפֿאַר אליין האָבען די קלאַנגען מיר אויסגעוויזען פרעהליך און שטיפּעריש, ווי אַ פּערשטיקטער געלעכטער פון קונדסים איבער דעם איינגעשלאָפענעם, אַלטען און ביזען רבי, וועמען מען האָט אָפּגעטהון אַ שפּיצעל. אָנגע-שטרענגט האָב איך זיך צוגעהערט צו די קלאַנגען און געוואָלט אַריינדרינגען אין זייער געהיימניס. מיר האָט זיך געדוכט, אַז אָנקומענדיג אַהער, צו מיר, מיט אַזאַ געפֿאַהר, מוזען זיי ברענ-גען וויכטיגע נייעס... און עס האָט זיך געדוכט, אַז דערפֿאַר בלייבען די קלאַנגען פֿאַר מיר אונפּערשטענדליך, ווי האַלב אָב-געמעקטע יער־אַגליפּען, ווייל זיי קומען פון אַנאָנדער וועלט, אַ ווייטער און אַ פּרעמדער, וואָס איהר לשון האָב איך שוין לאַנג פּערגעסען...

און מיט אַמאָל, צווישען דעם איילענדיגען געלויף פון די קלאַנגען, האָט מיינ אָנגעשטרענגטער אויער אָנגעגריפּען דעם אָבקלאַנג פון אַ טרוקענעם, אָבגעריסענעם הוסט... און אין איין אויגענבליק איז פּערשוואַנדען די גאַנצע אילזויע. איך האָב גלייך פּערשטאַנען, אַז דאָס, וואָס איך האָב אָנגענומען פֿאַר אַנאָבקלאַנג פון דער ווייטער פּרייהייט, זענען נישט מעהר ווי

קלאנגען פון ארעסטאנטען-קייטען, און זיי קומען נישט פון דער ווייטען, נאָר פון איבער צוויי טריט פון דאָנען: פון הינטער דער וואַנד. מען האָט, ווייזט אויס, אין צווייטען איינצעל-צימער געפראַכט אַ געשמידטען אין קייטען, און ער געהט דאָס איצט אַרום איבער זיין ענגען חדר'ל.

מיט גאָר אַ נייעם געפיהל האָב איך גענומען צוהערען זיך צו די קייטען-טריט פון מיין שכן. טריט—גלייכע, זיכערע, שטאַרקע, ווייזט אויס, אַ מענש וואָס איז שוין געוועהנט צו קייטען... ווער איז ער? איך פרוב פערבינדען מיט איהם אַ גע-שפרעך: איך קלאַפּ אויס אין וואַנד די פראַגע: „ווער זייט איהר?" אויף אַ וויילע ווערען שטיל די טריט. דער שכן הערט זיך צו. נאָכדעם הויבען ווידער אָן די קייטען צו קלינגען. קיין ענטפער בעקום איך נישט. אויף מאַרגען האָב איך זיך דער-וואוסט, ווער מיין שכן איז.

ג

יעדען פריהמאָרגען, פונקט אַכט אַ זייגער, דערהערט זיך הינטער מיין טהיר אַ רעש, אַזאָ הילכניגע קלאַפּעריי פון דעם איינערנעם ריגעל, ווי אַ גאַנצע באַנדע שיכור'ע גולנים וואָלטען זיך רייטען צו מיר אין צימער'ל. די טהיר גיט זיך אַניעפען, מיט אַמאָל, ברייט—און אָהן אַ „גוט מאַרגען" מיט הערשער-טריט, הוצפה'דיג געהט אַריין, ווי צו זיך אין שטוב, דער וועכטער, לעגט אויפ'ן טיש מיין פאַרציע ברויט, הויבט אויף צום באַקען מיין בעטעל, קוקט שנעל אַרום דאָס צימער, כאַפּט מיך אַרום מיט אַזאָ בליק, ווי ער וואָלט מיך אַרומגעזוכט פון קאָפּ ביז די פיס, און רעדט אַרויס קאַלט און טעמפּ אַ בעפעהל: —שפאַצירען!

מיין געווענהליכען האַלב-שעה'דיגען שפאַציר מאַך איך אין דעם שמאָלען הויפעל, וואָס איז צונויפגעדיקט צווישען

צוויי הויכע בלינדע ווענד פון די תפיסות. איך שפאציר ארום, און מיין וועכטער זיצט אויפ'ן בענקעל, ווי ער וואלט נאָר ווארטען, איך זאָל ענדיגען דעם שפאציר, אָז ער זאָל קאָנען זיך אויפהויבען און אַוועקגעהן.

צום הויפעל, וואו איך שפאציר, זענען צוגעשטעלט צוויי וועכטער, וועלכע בייטען זיך איבער אַ טאָג. ווי מען רופט זיי, ווייס איך נישט. איינער—א יונגער, אַ הויכער, אַ ברייטבייניגער, מיט אַ געזונדטען, זאַטען פנים, אַ בריה'שען האַלטען זיך פון אַנאויסגעמושטירטען סאָלדאַט. אויפ'ן ערשטען בליק האָט ער זיך מיר אויסגעוויזען ווייך און צוגעלאָזען, און אין איינעם פון די ערשטע טעג, ווי מען האָט מיך געבראַכט, האָב איך מיך געווענדט צו איהם מיט אַ פראַגע, כּאָטש איך האָב גוט געוואוסט, אָז איהם איז פערבאַטען צו ריידען מיט מיר אַ וואָרט. ער האָט זיך שנעל אַ קעהר געטהון צו מיר און, אָנ-שטאַט אַנ'ענטפער, האָט ער אָנגעשטעלט אויף מיר אַ חוצפה'די-גען בליק, אָהן אַ פונק נשמה, אָז זיינע אויגען האָבען אויסגע-וויזען ווי צוויי שוואַרצע פוסטע לעכער פון אָנגעשטעלטע רע-וואָלוערען. דעמוזעלבען אַווענד, בשעת דער פּאָווערקע*, אָז איך האָב נאָך פון הינטער'ן טהיר דערהערט זיין צוויי-קלאַנגיגען אויסגעשריי: „סמירו-נאָו“ ווי צוויי האַמער-קלעפּ; בשעת איך האָב נאָכדעם געזעהן, מיט וואָס פאַר אַ קאַלטער אכזריות ער האָט אַרומגעזוכט מיין צימערל און געפרובט די גראַטקעס, צי זיי זענען נישט אונטערגעזעגט, האָב איך פערשטאַנען, אָז דאָס איז אַנ'אמת'ער תפיסה-וועכטער, אַזאַ שטיינערנער און קאַלטער, ווי די ווענד פון תפיסה.

דער צווייטער וועכטער, —אַנ'עלטערער, אַנ'אויסגעדינטער סאָלדאַט, אַ שווערער אויפ'ן קעהר, אַנ'אָנגערוקטער, מיט אַ קאַלט אכזריות'דיגען פנים. ער איז געווען אינגאַנצען ווי בע-וואַקסען מיט אַ קאַרע. זיין פנים האָט געהאַט דעמוזעלבען אויס-

* רעוואָלוציע.

זעהן ווי די פעל פון זיין פעלץ. פערגרעפטע, טעמפע געזיכטס-
שטריכען זענען, ווי אויף אַנאָראַלטער סטאַטוע, געווען צו-
שיילט, אויסגעגעסען דורך ווינד און צייט. אין די אַרויסגעקיי-
קעלטע, אָבערלייכטע אויגען האָט זיך אויסגעדריקט אַ מידע
גלייכגילטיגקייט פון אַנאָויסגעהאַרעוועטען פּערד.

נאָכדעם, אַז מיר האָט זיך נישט איינגעגעבען אַרויסצורו-
פען מײַן ערשטען וועלטער אויף אַ געשפרעך, האָב איך אַ לאַג-
גע צייט נישט געפרובט זיך ריידען מיט דעם צווייטען. נאָר
איין מאָל האָב איך כמעט אומגערן אַ פרעג געטהון:

—זענען דאָ אין תּפּיסה אַ סך אונגאַלאָוונע?

דער וועלטער האָט גלייכגילטיג און מיד אַ בליק געטהון
אויף מיר, שווייגענדיג אָבערקעהרט זיך און אַ שטאַרקען גענעץ
געטהון, ווי ער וואָלט וועלען בעווייזען, אַז מײַן פּראָגע האָט
אפּיקו נישט געגרייכט צו איהם. נאָר אין אַ וויילע אַרום, אַז
איך האָב שוין אויסגעהערט צו וואַרטען אויף אַנענטפּער, האָט
ער, קוקענדיג אין אַנדערן זייט, אַרויסגערעדט פאַר-זיך:

—אַ היבש ביסעל, אי אונגאַלאָוונע, אי אַנדערע... טייל
זיצען אינאיינעם, טייל אין איינצעל-צימערן... ווי פאַר וועמען
עס געהערט זיך...

מיך האָט פּעראינטערעסירט דער אַריגינעלער מיטעל אי-
בערצוטראַעטען דעם שווייג-רעגלאַמענט: ער ענטפּערט מיר נישט,
ער רעדט נאָר פאַר זיך.

און איך האָב ווידער אַ פרעג געטהון:

—און פּאָליטישע זיצען בעזונדער?

ווידער אַ גלייכגילטיגער בליק, אַ לאַנגער גענעץ און אין
אַ וויילע אַרום אַנענטפּער אָן דער זייט:

—בעזונדער... פיר גרויסע חדרים איז מיט זיי אָנגעפאַקט...

מעהר האָב איך זיך נישט געוואָגט מיט איהם דעמאָלט
צו ריידען, נאָר שפּעטער האָב איך אָפּט געפיהרט מיט איהם
אויף דעם אופן געשפרעכען.

דאָס מאָל, געפּינענדיג ביים שפּאַציר דעם צווייטען וועל-

טער, בין איך אָפגעגאַנגען עטליכע טריט און, קוקענדיג אין
אַנאַנדער זייט, האָב איך אַרויסגערעדט פאַר זיך:

— אַ גאַנצע נאַכט האָט זיך געהערט הינטערן וואַנד דער
קלאַנג פון פוס-קייטען. מען האָט עמיצען געמוזט אַריינזעצן
אין דעם שכנות'דיגען איינצעל-צימער...

דער וועלטער האָט געענטפערט מיט די געווענהליכע
תנועות:

— אַ מערדער... יענער וואָס האָט אויסגעקוילעט אַ געזינד
פון זעקס מענשען, מ'האַט איהם שוין לאַנג געפאַקט ערגעץ
ווייט, נאָר אַהער האָט מען איהם ערשט נעכטען געבראַכט...

בעת איך בין נאָך געווען אויף דער פרייהייט, האָב איך
געהערט וועגען דער רציחה, וואָס האָט זיך אויסגעצייכלענט מיט
איהר אכזריות. ביינאַכט האָט מען אויסגעקוילעט אַ גאַנץ גע-
זינד, מיט אַנאַכציג-יעהריגער זקנה און אַ זויג-קינד. נאָכדעם
האַב איך געהערט (אָדער געלעזען), אַז מען האָט געכאַפט דעם
מערדער, אַז מען האָט איהם געשלאָגען מכות רצה. איך גע-
דענק, אַז אין דער דראַמע האָבען מיך אינטערעסירט נאָר די
גע'הרג'עטע און איך האָב כמעט נישט אַ טראַכט געטהון וועגען
דעם מערדער, ווי וועגען אַ מענשען. איך געדענק, אַז אויף
מיר האָט קיין שום איינדרוק נישט געמאַכט דאָס, וואָס מען
האַט איהם שטאַרק געשלאָגען. איצטער אָבער, אַז איך האָב
אין אַ טיפער מיטען-נאַכט געהערט דעם ריטימישען קלאַנג פון
זיינע קייטען, האָב איך מיטאַמאָל דערפיהלט אין איהם אַ מענ-
שען און מיך האָט אָנגעהויבען פערפאָלגען דער געדאַנק: וואָס
פיהלט ער? וואָס פאַר אַ שרעקען רייטען איבער זיין שלאָף?
וואָס פאַר אַ בלוטיגע דמיונות טראָגען זיך אום אין זיין זינען,
אונטער דעם צוקלאַנג פון קאַלטען אייזען?...

ד

עס זענען פערביי א פאָר וואָלען.

מען האָט מיך אַרויסגערופען אין קאָנטאָר פון דער תּפּיסה וועגען אַ מיטטיילונג, וואָס האָט געהאַט אַ שייכות צו מיין משפּט. און דער בעגלייטער האָט מיך געבראַכט צוריק אין תּפּיסה-הויפּעל, האָב איך דאָרטען געפונען צוויי מענשען, הויך דעם צווייטען, עלטערן וועכטער, וואָס איז געזעסען אין זיין געוועהנליכער פּאָזע אויפֿן בענקעל. אויף אַ לייטערל, צוגע-שטעלט צום לאַמטערן-סלופּ, אין מיטען הויפּעל, איז געשטאַנען אַ לאַמפענצינדער, אַ קליין, דאַר, בלאַנד מענשעל, מיט אַביאָנגע-שטרענגטען, כמעט דערשראָקענעם אויסדרוק פון געזיכט. דאָס מענשעל, ווייזט אויס, האָט זיך נאָך נישט צוגעוועהנט צו די סדרים פון דער תּפּיסה און זיך געפּיהלט נישט היימליך, ווי אין אַ פּינדליכער מחנה. ער איז אינגאַנצען געווען דורכגע-דרונגען מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז דאָ, אין דעם פּערשלאַסע-נעם שטח, וואָס איז שטרענג אָפּגעצוימט פון דער וועלט, האָ-בען רעכט צו פּערבלייבען נאָר זיינע הענד, אָבער נישט זיינע געדאַנקען, נישט זיינע געפּיהלען; אַז ער האָט רעכט צו זיין דאָ נאָר אַ שטרענג בעשטימטע צייט, כל זמן ער אַרבייט. אָבער ער טאָר דאָ נישט זעהן, נישט הערען, גאָרנישט אַריינברענגען אָהער און גאָרנישט אַרויסטראָגען פון דאַנען. און אויף וויפּיל געשיקט און זיכער עס האָבען געאַרבייט זיינע הענד, אויף אַזויפּיל זענען אַלע זיינע בעוועגונגען, געווען אונזליכער און אָנגעשטרענגט. אין רערזעלבער צייט האָט זיין בליק מיט אַ דורשטיגער נייגעריגקייט געוואָרפען זיך פון איין זאָך אויף די אַנדערע, ווי ער וואָלט וועלען אונבעמערקט אונטערלאַפּען, גנב'ענען וואָס מעהר פּערבאַטענע איינדריקען.

דער צווייטער, וואָס האָט זיך געפונען אין הויף, איז

געווען א מאן פון א יאָהר פערציג, א יוסטער, א שטאַרקער, מיט א קורצען האַלו, א ברייטליכען פולען געזיכט, א דיקע נאָז און גרויע, עטוואָס בלייכע און משונה-קלאַרע אויגען, כמעט אַהן א שום צענטראַל-פינטעל; קעזישע, שעהנע, נאָר אין זיי האָט זיך געפיהלט עפעס טיף פערברעכערישעס. אויפ'ן געזיכט, צונויפגעגאַסען מיט אַלע שטריכען, מיט די אויגען, נאָז און ליפען,—האָט געשפילט א שמיכלעלע, א בעסטיאַל-פרעהליכס, וואָס האָט עדות-געוואָגט אויף זיין גייסטיגער רוהיגקייט. אַ רונד שוואַרץ בערדעל און שוואַרצע האָר, האָבען אונטערגעשטראַכען אין פנים דעם אויסדרוק פון כאַראַקטער און ווילען. אָנגעטהון איז ער געווען אין אַן אַרעסטאַנטען-כאַלאַט. אויפ'ן קאַפּ אַ קיי-לעכדיג, ווייך אַרעסטאַנטען-היטעל, עטוואָס איינגעבויען, דעם קאַפּ נידעריג אַראָבגעלאָזען, ווי פערטיפט אין געדאַנקען, איז ער אומגעגאַנגען אַהין און צוריק איבער'ן הויפעל, מיט גע-מאַסטענע טריט, גרינג און אומבעמערקט, אונטערהאַלטענדיג די קייטען אונטער'ן כאַלאַט; זיי האָבען געלאָזט וויסען פון זיך דורך איינצעלנע, צופעליגע קלאַנגען. עס איז געווען עטוואָס כמעט גראַציעזעס אין זיינע לייכטע, זיכערע טריט, געמעסיגטע דורך די פערבאַרגענע קייטען.

בשעת איך בין אַריין אין הויפעל, האָט דער אַרעסטאַנט עפעס דערצעהלט. ער האָט גערעדט לאַנגזאַם, רוהיג און מעסיג, נאָך דעם ריטם פון די אייגענע טריט. דער וועכטער און לאַמ-פענצינדער האָבען איהם צוגעהערט מיט גרויס אויפמערקזאַם-קייט.

מיין אַריינקומען האָט אויף אַ וויילע איבערגעריסען דעם געשפרעך. דער אַרעסטאַנט האָט שנעל, ווי אַ פוקס, אַ בליק געטהון אויף מיר מיט זיינע בעסטיאַל-פרעהליכע אויגען, האָט מיר העפליך אָבערטראַטען דעם וועג און ווייך, כמעט פריינד-ליך בעגריסט: „גוט מאַרגען.“ דער לאַמפענצינדער האָט מיך אַרומגעלאַפּט מיט אַ נייגעריג-דערשראָקענעם בליק און איז גע-בליבען אונגעווענט, מיט אַ האַלב אָפענעם מויל. דער וועכטער האָט זיך שווער אויפגעהויבען פון אַרט און גענומען דעם שלי-

סעל פון מיין קאמער. נאָר אַנשטאַט אַבצופיהרען מיך אַהין, איז ער געבליבען שטעהן אויפ'ן אָרט, אַ מורמעל טהוענדיג: „פאלד'ן!... און, נאָך אַ קליינעם ישוב-הדעת, צוריק אַראָבגעלאָ- זען זיך אויפ'ן בענקעל, איבערלאָזענדיג מיך אין הויף. איך האָב מיך אָנגעלעהנט אָן דער וואַנד און גענומען בעטראַכטען דעם אַרעסטאַנט, אין וועלכען איך האָב גלייך דער- קענט מיין שכן, דעם מערדער, כאָטש איך האָב איהם קיינמאַל נישט געזעהן. גאַנץ מאַשינאַל האָב איך מיט די אויגען גענומען זוכען זיינע הענד. ווי זעהען זיי אויס, די הענד, וואָס האָבען געוואָרגען קינדערשע העלזעלעך און געווען פּערגאַסען מיט וואַ- רימען מענשען-בלוט?...

די רעכטע האַנד, מיט וועלכער דער אַרעסטאַנט האָט אונ- טערגעהאַלטען די קייטען איז געווען פּערדעקט מיט'ן כאָלאָס. די לינקע, אין וועלכער ער האָט געהאַלטען אַ פאַפּיראַס, איז גע- ווען אַ גאַנץ געוועהנליכע, אַ ברייטע, מיט קורצע דיקע פינגער. זי האָט מיר אויסגעוויזען צו ווייס, ווי נאָר-וואָס שטאַרק גע- וואַשען...

דער אַרעסטאַנט האָט, ווייזט אויס, דערפיהלט מיין אויפ- מערקזאַמען בליק. ער האָט שנעל אויף מיר אַ קוק געטהון, און, אַבאָקעהרענדיג זיך, פאַרטגעזעצט דעם איבערגעריסענעם געשפרעך: — מען קאָן גאָר אפילו נישט פּערגלייכען יענע געגענדען מיט די היגע. אי מענשען אַנדערע, אי גאָר אַנדערע מנהגים, סיבירישע! דאָרטען וועט מען נישט פייניגען אַ מענשען אומזיסט. ביזטו אַריינגעפאַלען, האָט מען דיך געכאַפט פאַר'ן האַנד— איז אַ סוף, פּערפאַלען, בעקומסטו אויפ'ן אָרט די מפּלה: מען וועט דיר גלייך אַבשרויפען דעם קאָפּ, אָהן דבורים... האָט מען דיך אָבער פאַר'ן האַנד נישט געכאַפט—קענסטו זיין רוהיג, אַר- בייטען ווייטער, קיינער וועט דיך מיט אַ פינגער נישט אַנריה- רען!... אַנאַמטער גן-עדן, זאָג איך אייך...

דער וועכטער, קוקענדיג אָן אַ זייט, האָט צושטימענדיג, אַ שאַקעל געטהון מיט'ן קאָפּ און מרה-שחורהדיג, נאָר מיט מין אַבשיי אַרויסגערעדט:

— עס פערשטעהט זיך, ווער עס האָט לאַנג אין יענע גע-
גענדען אַרומגעוואַנדערט, ווייסט גוט אַלע דאָרטיגע מנהגים, יע-
נער האָט, הייסט דאָס, אַ געווענהייט צו די ערטער...

— א! וואָס פאַר אַ מעשים מיר האָבען דאָרטען אָבגעטוהן! —
האָט לעבעדיגער גענומען דערצעהלען דער אַרעסטאַנט. נאָך מיין
צווייטען אַנטלויפען פון קאַטאַרגע, האָב איך זיך אַ יאָהר צוויי
געהאַלטען אויף דער פרייהייט, די גאַנצע צייט אַרומגעבלאָנקעט
זיך איבער סיביר. וויפיל מעשים אויסגעפיהרט — נישט אויסצורע-
כענען! איינמאָל האָב איך מיט אַ חבר פערקליבען זיך צו אַ
רייכען גלח, געקוילעט איהם, דאָס ווייב, צוויי קינדער און
די דינסט. די עלטערע טאָכטער האָט מיין חבר מאַנס געווען
און נאָכדעם דעם מח געשפּאַלטען, און זי געהמט און לעבט
אַ! האָט מען אָנגעהויבען פיהרען צו איהר אַלערליי בראַנדיאַ-
געס, זי זאָל דערקענען דעם גולדן. אויף מיר איז קיין שום
חשד נישט געווען, איך האָב געוואוינט דאָרט ווי אַ סוחר. וואָס-
זשע מיינט איהר! איז אָנגעפאַלען אויף מיר אַ מין משוגעת, און
איך בין אַליין אַוועק אַ קוק טהון אויף דעם מיידעל, האָב
אפילו געשמועסט מיט איהר...

— און זי האָט דיך נישט דערקענט?... האָט מיט אַ פער-
כאַפטען אָטעם אַ פרעג געטהון דער לאַמפענצינדער.
— וואו! זי איז געווען אין אַ מין פיבער... און ווען זי
וואָלט מיך אפילו דערקענען, וואָלט איהר אויך קיינער נישט
גלויבען...

דער לאַמפענצינדער האָט זיך גענומען אַראַבלאָזען פון
לייטערל, נאָר ער האָט זיך אָבגעשטעלט און נישט זיכער אַ
פרעג געטהון:

— אַט, מע זאָגט, אַז ווען מע הרגעט אַ מענשען, קומט
דער גע'הרג'עטער נאָכדעם ביינאַכט און שרעקט... עס טרעפט
אפילו, זאָגט מען, אַז ער שטיקט... איז עס אמת?...
דער אַרעסטאַנט האָט אַ וואָרף געטהון אויף דעם לאַמ-
פּענצינדער אַ שמייכלעל-בליק און אַרויסגערעדט איראַניש:
— ווייבערשע זאָבאָבאַנעס! דאָס האָבען אוימגעטראַכט די

לאנג-האַריגע גלחים, וואָס האַנדלען מיט גאָט; זיי האָבען עס אויסגעטראַכט, פרי צו שרעקען נאַראַנים. האָב קיין מורא נישט; אַ גע'הרג'עטער, אַז מען בערוהיגט איהם ווי עס בעדאַרף צו זיין, וועט שוין ערגעץ נישט געהן, ער וועט שוין ליגען רו-היג, כאַ-כאַ!

און נאָך אַ קורצען שוויגען האָט ער צוגעגעבען ערנסט: —עס פערשטעהט זיך, עס טרעפען זיך אַזעלכע, וואָס האָבען אַלערליי דמיונות... דאָס קומט איבערהויפט פון געדאַנ-קען. נאָר אַז מען טראַכט נישט, וועלען קיין שום שרעקען נישט זיין. ריכטיג זאָג איך!

—און דו... דו האָסט זיך קיינמאָל נישט געשראַקען? — נישט געהאַט קיין דמיונות?—האָט ווידער געפרעגט דער לאַמ-פענצינדער.

—איך?...

דער אַרעסטאַנט האָט אַ קלער געטהון און געענטפערט: —דאָס ערשטע מאָל, אַז איך האָב גע'הרג'עט אַ מענשען, איז, פון אונגעווענהייט, געווען אַ ביסעל נישט רוהיג אויפ'ן האַרצען. נאָכדעם—איז עס פערביי.

—עס פערשטעהט זיך: אָהן אַ רגילות איז שווער אפילו אַ פלוי צו הרג'ענען, נישט נאָר אַ מענשען...—האָט ערנסט צו-געגעבען דער וועלטער.

—דעם ערשטען מאָל איז מיר אויסגעקומען אַוועקצולעגען אַ יונגען סוחר'ל. איך האָב איהם, אַ שיכור'ן, אַריינגענאַרט אין אַ וועלדעל, און אַז עס איז געקומען צו דער מעשה, האָב איך זיך געכאַפט, אַז איך האָב נישט אָנגעגרייט נישט קיין מעסער, נישט קיין אייזען, אפילו קיין שטעקען ביי זיך נישט געהאַט. נישט אַ טראַכט געטהון בעצייטענס וועגען דעם, כאַ-כאַ האָב איך איהם גענומען מיט הוילע הענד ווערגען, ער האָט זיך געראַנגעלט, און עס האָט אַ גוטע שעה געדויערט, ביז איך האָב איהם גע'פטר'ט: געוואָרגען, געשטיקט, געקלאַפט איבער'ן קאָפּ מיט די קאַרקעס... נאָכדעם איז מיר אַ גאַנצען טאָג געווען נישט היימליך, אַ מין מלאַשנעקייט איז אונטערגעאַנגען אונטער'ן

הארצען. עס האָט זיך מיר אַלץ געדוכט, אַז איך האָב איהם
נישט ביז'ן טויט דערקלאַפט און ער וועט אַבלעבען און אָנוויי-
זען אויף מיר. און מיך האָט ווי מיט צוואַנגען געצויגען געהן
אַ קוק טהון אויף איהם...

נאָך אַ קורצען שווייגען, האָט ער צוגעגעבען ערנסט, מיט
אַ ביסעל אַ טרויעריגען טאָן פון אַ ספעציאַליסט, וואָס רעדט מיט
מענשען, וואָס קאָנען איהם נישט אַבשאַצען.

—אויף אַלץ דאַרף מען האָבען אַ נאַנג. דעמאָלט האָב איך
זיך אַ גאַנצע שעה געמאַטערט, ביז איך האָב אַוועקגעלעגט דעם
סוחר'ל, און איצט וועל איך דעם געזונדסטען מענשען אַוועק-
לעגען אין איין אויגענבליק. און נישט ווייל איך בין אַנאָיבע-
ריגער גבור, ניין, נאָר ווייל איך ווייס דעם טוד, איך ווייס ווי
מען דאַרף צו אַ מענשען צוטרעטען... איך האָב אין דער יו-
גענד אַ לאַנגע צייט אין שעכטהיזער געאַרבייט, האָב איך זיך
צוגעקוקט...

—וואָס פאַר אַ סעקרעט איז דאָס?—האָט מיט גרויס ני-
גריגקייט געפרעגט דער לאַמפענצינדער.

דער אַרעסטאַנט, נישט אויפהערענדיג אַרומצוגעהן אַהין
און צוריק איבער'ן הויפּעל מיט אַנאָראַבגעלאָזענעם קאַפּ, האָט
געטראַכט אַ וויילע, נאָכדעם געענטפּערט לאַנגזאַם:

—דער סעקרעט איז אַזאַ, אַז מען דאַרף אַ מענשען נישט
געבען קיין צייט צו בעדענקען זיך. דאָס איז אַ ריכטיגער מי-
טעל! לאַז זיך זיין אַ חברה פון צעהן מענשען, אפילו בעוואָ-
פענטע, און דו איינער נאָר מיט אַ מעסער—אויב דו וועסט זיך
אַ וואָרף טהון פלינק, אומגעריכט אויף איינעם און מיטאַמאָל,
איז אַ פלינקער רגע, מיט איין קלאַפּ אַוועקלעגען איהם—איז
פאַרטיג! זענען אַלע דיינע! זיי וועלען שטעהן ווי פּערפּישופּטע,
אַבהענדיג, נעהם און קוילע זיי אויס איינעם נאָך דעם אַנ-
דערן, ווי שעפּטען.

—ריכטיג!—האָט מיטאַמאָל אַרויסגעזאָגט זיכער און לעב-
האַפט דער וועלטער און האָט זיך אפילו אויפגעהויבען פון
אַרט. —אויף מלחמה איז אַקוראַט דיוועלבע זאָך. איך האָב עס

אליין דורכגעמאכט, אז מיר זענען געגאנגען אויף דעם טערק, האט זיך געטראפן, אז מיר האָבען זיך אַריינגעכאַפט אומגע-ריכט אין אַ הויז, וואו עס זענען געווען אַ נאַנצע חברה טער-קישע סאַלדאַטען. מיר האָבען געשטאַכען צווייען—זענען די אי-בעריגע שוין גאַרנישט ווערט געווען, זיי האָבען זיך געוואָרפען איבער'ן חדר, געשריען „אַללאַ! אַללאַ!“—און קיין שום ווידער-שטאַנד נישט בעוויווען, און מיר האָבען זיי אויסגעקוילעט אַלע-מען, ביז דעם לעצטען, ווי שעפסען...

די בעמערקונג פון דעם וועלטער האָט געמאַכט אַנ'אומ-געריכטען אינדרוק אי אויף דעם לאַמפענצינדער, אי אויף דעם אַרעסטאַנט. די פאַר ווערטער וועגען מלחמה האָבען ווי פערשאַ-טען, אויסגעגלייכט דעם תהום, וואָס איז געלעגען צווישען זיי און דעם מערדער. די איינגעהאַלטענע אימה, וואָס האָט זיך געלויכטען אין די נאַאיווע אויגען פון לאַמפענצינדער, איז מיט-אַמאָל פערלאָשען געוואָרען און האָט זיך פערביטען אויף אַ גע-ווענהליכע וואַכעדיגע נייגעריגקייט. אַקוראַט ווי מען וואָלט דעם דאַרפסטאַן, מיט אַ קלאָרען משל ערקלערט אַ געווענהליכען תוכן פון עטוואָס שרעקליכעס און אונפערשטענדליכעס. אויך דער אַרעסטאַנט, וואָס האָט די גאַנצע צייט געפיהלט אַ שטומען ווי-דערשטאַנד, אַ פראָטעסט אין טיפען האַרצען ביי די צוהערער, האָט איצט דערשפירט, אז ער האָט געפונען אַ געמיינזאַמען באַ-דען, און האָט אַרויסגעזאָגט זיכער און אויטאָריטעטיש:

—זאָרגט נישט! איך האָב שוין אין מיין לעבען גענוג וואָס געזעהן! אז איך זאָג, ווייס איך, וואָס איך זאָג; אַ מענש, אַ שעפס—דיזעלבע זאָך! און אומעטום איז אפילו דיזעלבע הסברה: וואָס ביי אַנ'אַרעסטאַנט, וואָס ביי אַ פרייען, וואָס ביי אַ סאַל-דאַט. האָט זיך דיר איינגעגעבען כאַפען יענעם פאַרן גאַרגעל—ביזט דו גערעכט, ביזט דו דער פריץ, כאַ-כאַ-כאַ!

דער לאַמפענצינדער האָט זיך אַראָבגעלאָזען אויף דער ערד, האָט אַרויפגעוואָרפען דאָס לייטערל אויפ'ן אַקסעל. אז דער אַרעסטאַנט איז שפאַצירענדיג פאַרביי איהם פאַרבייגעגאַנג-גען, האָט ער זיך אָבגעשטעלט און מיטאַמאָל געווענדט זיך און

איהם שוין אָהן פריהערדיגער אונזיכערקייט—רוהיג, ווי עס רעדט א גלייכער מיט א גלייכען, אַ חבר מיט אַ חבר:

—אָט איך האָב אַמאָל געלייענט אין אַ ביכעל וועגען אַ גרויסען הויפטמאַן פון גולנים, וואָס האָט זעהר פיל מענשען געהרגעט. אַז מען האָט איהם געכאַפט און שוין געוואָלט קע-פען.—האָט ער אָנגעהויבען בעטען זיך, מען זאָל איהם אויף איין טאָג אַבלאָזען אַהיים, געזעגענען זיך מיט ווייב און קינד, און ער האָט געגעבען זיין הויפטמאַן-וואָרט, אַז ער וועט צו-ריקקומען. נו, האָט מען איהם געגלויבט און אָבגעלאָזט אַהיים. איז וואָס-זשע מיינסטו, ברודער? מיינער, איז ער דאָך טאַקי געקומען צוריק! וויפיל אומשולדיגע נפשות ער האָט אומגע-בראַכט—און זיין הויפטמאַן-וואָרט האָט ער געהאַלטען! אָט וואָס פאַר אַ טשיקאַווע זאַכען עס טרעפען זיך!

דער אַרעסטאַנט האָט זיך מיטאַמאָל אָבגעשטעלט און האָט שאַרף אַ בליק געטון אויפֿן לאַמפענצינדער. זיין געזיכט האָט זיך אינגאַנצען אומגעביטען. פריהער, בעת ער האָט דערצעהלט וועגען זיינע רציחות, האָט מיך מעהר פאַר אַלץ אָבגעשטעלט דער אויסדרוק פון רוהיגער חוצפה, מיט וועלכער ער האָט אונז געקוקט אין די אויגען אַריין, גלייך ווי ער וואָלט גאַרנישט דערלאָזען דעם געדאַנק, אַז ביי וועמען עס איז פון אונז איז דאָ אַ האַרץ, אַ געזיסען. אין זיין שטימע איז אפילו נישט גע-ווען קיין בעריהמעריי, נאָר אַ טעמפע בעסטיאלע אונפערשעמט-קייט. איצט איז זיין פנים מיטאַמאָל געוואָרען ערנסט, איבער איהם האָט זיך דורכגעטראָגען ווי אַ שאַטען, דער אויסדרוק פון עטוואָס אויפהאַלטענדעס, בעפעלהענדעס, מענשליכעס, אַ וויילע האָט ער געשוויגען און נאָכדעם אַרויסגעזאָגט שטאַרק און זיכער:

ווי דען-זשע! וויבאַלד ער האָט אַ הויפטמאַן-וואָרט געגע-פען, האָט ער איהם געמוזט האַלטען. אָט נעהם למשל מיך, אויב מען וואָלט מיך אָבגעלאָזען אויף מיין וואָרט—ווענדט זיך, וואָס פאַר אַ וואָרט איך וואָלט געגעבען, אויב אַ פשוט וואָרט, וואָלט איך אָבגענאַרט; וואָלט איך אָבער געגעבען אַנאַרעסטאַנ-

טען-וואָרט—וואָלט איך איהם געוויס געהאַלטען און צוריקגע-
קומען...

דער וועכטער האָט זיך שווער אויפגעהויבען און גענומען
די שליסלען, געבענדיג צו פערשטעהן, אָ דאָס געשפרעך האָט
זיך געענדיגט. ער האָט געמאַכט עטליכע טריט, נאָר באַלד אָב-
געשטעלט זיך און אַרויסגעזאָגט פערטראַכט, ווי פאַר זיך:
—נו, אויף דיין אַרעסטאַנטען-וואָרט וואָלט דיר נאָך נישט
יעדערער אַזוי געגלויבט. נאָר דאָס מוז מען זאָגען, אַז אויב אַ
מענש איז אין וואָס אַריינגעטהון, ליגט דאָרט אויך זיין נשמה...
דאָס איז ריכטיג!...

נאפֿין

(דער ערשטער אָנזאָגער פֿון דער רופישער דעוואָלוציע)

א

די טראַגישע און טיף סימבאָלישע פיגור פון דעם רעוואָ-
לוציאָנערען גלח געאַרגי באַפּאַן, וועלכער האָט אויסגעבליצט אַזוי
גראַנדיעז און שען און איז באַלד נאָכדעם פּערלאַשען געוואָרען
אין דעם טשאַד און עפּוש פון בלוט און פּראָוואָקאַציע, — האָט זיך
בעוויווען אויף די כּוואַליעס פון דער רוסישער רעוואָלוציע גאַנץ
אומגעריכט און פּאַנטאַסטיש. ביו אָנהויב 1905, האָט כּמעט קיי-
נער נישט געהערט פון דעם אויסערגעווענהגליכען אָנפיהרער פון
פּעטערבורגער פּראָלעטאַריאַט. אין די רוסישע עמיגראַנטען-קאָלאָני-
יעס אין אויסלאַנד איז מען אין דעם ערשטען מאָמענט געווען
אפילו גענויגט אָנצונעהמען די גאַנצע מעשה מיט דעם רעוואָ-
לוציאָנערען גלח פאַר אַ ווילדער פּאַנטאַזיע פון אַן אייראָפּעאישען
זשורנאַליסט, וועלכער קאָן זיך נישט פאַרשטעלען קיין שום בע-
ווענונג אין רוסלאַנד אָהן אַ פּאַפּ. די ידיעות וועגען שטורמ-
שע געשעהענישען אין פּעטערבורג, וואָס האָבען געמיהרט צו אַ
פּאַטאַלער קאַטאַסטראָפּע, האָבען אָבער באַלד אַלעמען איבערצייגט,
אַז דער גלח איז נישט קיין פּאַנטאַסטישער נאָר אַ רעאַלע פיגור.

די נערוועזע שטימונג, וועלכע האָט אין די טעג פֿין פֿ-טען
 און 10-טען (22-23) יאָנואַר געהערשט אין די רוסישע עמיגראַני-
 טען-קאָלאָניעס, איז נישט צו בעשרייבען. מעהר פֿאַר אַלץ האָט
 מען גערעדט וועגען גאַפּאַנען. יעדע פֿאַרטיי האָט פֿערויכערט, אַז
 ער געהערט צו איהרע אָנהענגער. עס זענען אפֿילו געווען קלאַג-
 גען, אַז אונטערן נאָמען גאַפּאַן און אונטער דעם בגד פֿון אַ גלח
 געפינט זיך איינער פֿון די בעוואוסטע רעוואָלוציאָנערען. לעזענ-
 דיג די בעשרייבונגען פֿון די בלוטיגע געשעהענישען פֿונ'ם פֿ-טען
 יאָנואַר אין פעטערבורג, האָבען אַלע מיט אַ פיבערהאַפטען אינ-
 טערעס געזוכט וועגען גאַפּאַנען: וואָס איז געוואָרען מיט איהם, מיט
 דעם אָנפֿיהרער פֿון דער דעמאָנסטראַציע? נאָר אין די ערשטע טע-
 לעגראַמען איז וועגען איהם נישט געווען דערמאָהנט. אויפֿן צוויי-
 טען טאָג האָט זיך בעקומען אַ לאַקאָנישע טעלעגראַמע: „גאַפּאַן איז
 גע'הרג'עט". נאָר דעמזעלבען טאָג אין אָווענד איז געקומען אַנ-
 אַנדער ידיעה: „גאַפּאַן איז שווער פֿערוואונדעט און אַרעסטירט".
 בלויז דעם 11-טען אָדער 12-טען האָבען אָנגעהויבען אַרומגעהן
 קלאַנגען, אַז גאַפּאַן, כאָטש אַ פֿערוואונדעטען, איז געלונגען צו
 אַנטלויפֿען. מעהר זענען וועגען איהם אַ לאַנגע צייט קיין שום
 ידיעות נישט געווען אין די צייטונגען. נאָר ביסלעכווייז האָט זיך
 אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער פֿערשפּרייט די ידיעה, אַז גאַפּאַן
 געפינט זיך שוין אין אויסלאַנד. איינע האָבען געוואָגט: אין בעלגיען,
 אַנדערע- אין לאַנדאָן אָדער פֿאַריז. באַמט אָבער האָט ער זיך אין
 יענער צייט געפֿונען אין גענף.

ב

באַרד נאָך דעם פֿ-טען יאָנואַר, בין איך אָבגעפֿאַהרען פֿון
 גענף און זיך אומגעקעהרט צוריק אַהין אין מיטען פעברואַר. די
 ערשטע גייעס, וואָס מען האָט מיר מיטגעטיילט, ווי אַ שטרענג
 קאָנספּיראַטיוו געהיימעניש, איז געווען, אַז גאַפּאַן געפינט זיך אין
 גענף. מען האָט מיר דערצעהלט די געשיכטע פֿון זיין אַנטלויפֿען

און דערביי האָט מען צוגעגעבן, אז גאָטפֿון האָט איבערגעריסען אַלע בעציהונגען מיט די סאָציאַל-דעמאָקראַטען און איז כמעט צוגעשטאַנען צו דער פּאַרטיי סאָציאַליסטען-רעוויאָלוציאָנערען, הגם אָפיציעל איז ער אין דער פּאַרטיי נישט אַריינגעטראָטען, בע-זעצט האָט ער זיך ביי איינעם פון די וויכטיגע מיטגלידער פון דער פּאַרטיי ס.ר. לעאָניד שישקאָ (געשטאַרבען אין 1910), אויף מיין פּראָגע, וואָס פאַר אַנאיינדרוק מאַכט גאָפּאָן, האָט מען מיר געענטפערט:

—פון ערשטען בליק מאַכט ער אַ ביסעל אַ מאָדנעם איינ-דרוק... ער איבערראַשט נישט, מען קאָן איהם אַפילו אָננעהמען פאַר אַ האַלב-אינטעליגענטען מענשען, נאָר אז מען קוקט זיך צו איהם צו, זעהט מען, אז דאָס איז זעהר אַנאָריגינעלע פּערזענ-ליכקייט.

אין דעמועלבען סאָג האָב איך זיך בעגעגענט מיט איינעם פון די וויכטיגסטע מיטגלידער פון דער פּאַרטיי ס.ר., דעם איז-טיגען קעמפּער געגען באַלשעוויזש, באַריס סאַווינקאָוו, מיט ווע-מען איך בין דאָן געווען נאָהנט בעפּריינדעט, ער האָט דעמאָלט צוזאַמען מיט אַזעווי אָנגעפיהרט מיט דער טעראָריסטישער קאַמפּס-אָרגאַניזאַציע, צייטווייליג האָט ער זיך געפונען אין גענף, וואו ס'האָבען געוואוינט זיין פרוי מיט די קינדער, ער האָט זיך גע-האַלטען זעהר קאָנספּיראַטיוו, איז נישט אַרויסקגעטראָטען אויף קיין פּערזענלונג און ווי אַלע מיטגלידער פון דער קאַמפּס-אָרגאַני-זאַציע, האָט ער זיך געקליידט זעהר עלעגאַנט, ער האָט מיך איינ-געלאָדען צו זיך אין אָווענד און דערביי צוגעגעבן, אז ביי איהם וועט זיין גאָפּאָן.

איך בין געקומען צו סאַווינקאָוו אַ זייגער ניין, הויז סאָ-ווינקאָוו מיט דער פרוי, האָט זיך אין צימער געפונען אַ מענש פון אַ יאָהר דרייסיג זעהר אַ דאַרער, נאָר אַ שטאַרקער, אַ טיפּער ברונעט, כמעט אַ מולאַט, מיט אַ לאַנגער נאַז, אַ דינעם און אַ בלאַכען ביין-שפיץ, מיט דינע ליפּען און טיפּויענדע שוואַרצע אומרוהיגע אויגען, וועלכע האָבען ווי געכאַפט אויסערליכע איינ-דרוקען און גיך אַוועקגעטראָגען זיי ערגיץ-וואו אין אַ טיעפעניש.

אין בליק פון די אויגען איז געווען עטוואָס שצרפעס, פאַרשענ-
 דעס און אויסקוקענדעס. די האָהר אויפ'ן קאָפּ זענען געווען פעסט
 אָבגעשוירען. אָנגעטהון איז דער יונגעראַן געווען ווי אַ פּראָנט,
 אין נייע קליידער, אין לאַקירטע שיך און מיט אַ ברייטען קאָ-
 לירטען קראָווצט. געזעסען איז ער איינגעבויען, מיט אַנאַראָב-
 געלאָזטען קאָפּ, צונויפּדריקענדיג די צונויפּגעלעגטע הענד צווישען
 די קנייה. אין אַלגעמיין, איז די פיגור געווען אַ מיזערע. און פון
 ערשטען בליק האָט מען געקאָנט דעם מענשען אָננעהמען פאַר
 אַנאַנגעשטעלטען פון אַ קליין געוועלבעל. טראָץ דעם, וואָס איך
 האָב געזעהן גאַפּאַנט סאַטאַגראַפיע. (אַלס גלח) און האָב געוואוסט
 אַז איך דאַרף איהם דאַרס טרעפּען, איז מיר אין דער ערשטער
 מינוט אפילו אויפ'ן זינען נישט געקומען, אַז דאָס איז גאַפּאַן.

סערשטאַנען האָב איך, ווער דאָס איז, נאָר פּונם געשפרעך.
 גאַפּאַן האָט דערצעהלט, ווי עס זענען געווען אַראַגאָניזירט די
 אַרבייטער-אַבטיילונגען פאַר זייער אַרויסטריט. מיך האָט איבער-
 ראַשט דער טאָן, מיט וועלכען ער האָט עס דערצעהלט. געאיילט,
 גערווען, איבערהאָרנדיג צו עטליכע מאָל יעדע פּראָזע, האָט ער
 נישט אַזוי גערעדט וועגען דער פאַקטישער געשיכטע פון דער אַר-
 גאַניזאַציע, ווי ער האָט זיך בעמיהט מיט אַלע כוחות צו דער-
 וויינען, אַז ער האָט פון אָנהויב אָן געאַרבייט לויט אַ בעשטימ-
 טען פּלאַן, וואָס האָט געדאַרפט צוגרייטען דעם רעוואָלוציאָנערען
 אַרויסטריט. ער האָט אונטערגעשטראַכען, אַז אָבנאַרענדיג די פּאָ-
 ליציי, האָט ער אין דערזעלבער צייט נישט געהאַט קיין שום
 צוטרוי צו די אָנפיהרער פון די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען, בע-
 האַלטענדיג פון זיי זיינע פּלענער. אין זיינע רייד האָט זיך גע-
 פיהלט, אַז ער פּערענטפּערט זיך, בעמיהט זיך אַראָבצונעהמען פון
 זיך עפּעס אַ חשד.

נאָך מעהר האָט מיך פּעראינטערעסירט די בעציהונג פון
 סאַווינקאָוויץ צו גאַפּאַנען, סאַווינקאָוו, אַ מענש מיט אַ שטאַרקען ווילען,
 מיט אַ קאָלענדיגן רעוואָלוציאָנערער ענערגיע, האָט געזאָגט עטוואָס
 עהנליכעס אין דער נאַטור מיט גאַפּאַנען. ער איז געזעסען סונאַנדערגע-
 וואָרען אויפ'ן דיוואַן און נישט אַראָבגעלאָזט פּונם גלח זיין פאַרשענדען

אָנגעשטרענגטען בליק אין וועלכען עס האָט זיך אויסגעדריקט
טיפער פּעראַכטונג גאָפּאָן האָט זיך געפיהלט זעהר אונהיימליך
אונטער דעם פּאַרשענדען בליק און איז געוואָרען אַלץ מעהר
אויסגערעגט.

— און מיט זובאַטאָוין* זענען ביי אייך פריהער נישט
געווען קיין נאָהנטע בעציהונגען?— האָט איהם מיט אַמאָל איבערראַשט
מיט זיין פּראַגע סאָווינקאָוו.

גאָפּאָן האָט זיך שטאַרק אויסגערעגט און איז אפילו אויפ-
געשפרונגען פון אָרט.

— קיינמאָל נישט! קיינמאָל נישט!— האָט ער אויסגעשריען
הייס,— פון אָנהויב האָב איך זיי אַלעמען געפיהרט פאַר דער נאָן.
אין דעם איז דאָך בעשטאַנען מיין גאַנצער פּלאַן.

— נו, וואָס דרעהט איהר אַ מחו— האָט איהם איבערגעשלאָ-
גען סאָווינקאָוו,— וואָס פאַר אַ פּלענער האָט איהר געהאַט? האָט
איהר דען מיט אַ חודש פריהער געקאָגט פאַראויסזעהן מיט וואָס
דאָס וועט זיך ענדיגען?

ביי גאָפּאָנען אויף די ליפּען האָט זיך בעוויזען אַ גיפטיג
שמייכלעך און ער האָט געאיילט און מיט עניוות געענטפערט.

— אפשר נישט געוואוסט! אפשר נישט געוואוסט! און די
רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס האָבען עפעס געוואוסט? האָט זיי
האָבען געוואוסט?

— זיי האָבען אויך גאַרנישט געוואוסט.

— נו, נו, אָט, אָט! זיי האָבען נישט געוואוסט און איהר
האָט נישט געוואוסט. און איצט ווייסט איהר אויך גאַרנישט...
אָט איך וועל אָנשרייבען וועגען דעם אַ בוך. איך וועל אָנשריי-
בען, וועט איהר דעמאָלט וויסען, דעמאָלט וועט איהר אַלץ וויסען!
דאָס געשפרעך האָט אָנגענומען אַן אָנגעשטרענגטען כאַראַק-
טער. סאָווינקאָוויס פרוי האָט דאָס בעמערקט און כּדי איבערצו-
פירען דאָס געשפרעך אויף אַן אַנדער טעמא, האָט זי אָנגעהוי-

* זובאַטאָו אין געזען אַ זשאַנאַרישער פּעלקאַווניק, וועלכער איז געווען
פעוואוסט מיט זיין פּראַדאָקאַטאָרישער טעטיקייט.

בען גוטמוטיג אָבלאַכען פון גאַסאַנ'ס ליבע צו קאָלירטע קראַ-
וואַטען. גאַפּאַן, ווייזט אויס איז צופרידען געווען פון דעם אָב-
לאַכען און האָט זיך פּערטיידיגט דערמיט, אז מיט קראַוואַטען
בעהאַלט ער אויס פון דער אויסערליכער וועלט זיין רעוואָלוצ-
יאַנערע פּיואַנאָמיע. אוועקגעהענדיג, האָט גאַפּאַן מיך איינגעלאָ-
דען צו זיך און אַרויסגערופען זיך קומען צו מיר, ווען מען וועט
איהם ערלויבען אַרויסגעהן פון שטוב.

ג

אין עטליכע טעג אַרום בין איך אַונעק צו גאַפּאַנען.
שישקאָ, ביי וועמען גאַפּאַן האָט זיך בעזעצט, אַנלאַטער
און קרענקליכער מענש, אינגאַנצען אַריינגעטהון אין זיין ליטע-
ראַרישער אַרבייט, — האָט געוואוינט כמעט אין עק שטאָדט, אין אַ
הויז, וואָס איז געשטאַנען אָבגעוונדערט און ווייט פון אַנדערע
הייזער. אפילו דער געשיקסטער שפּיאַן וואָלט נישט קאָנען נאָכ-
שפירען נאָך דער וואוינונג, נישט זענענדיג בעמערקט.

גאַפּאַנען האָב איך געטראָפּען ביי אַ גאַנץ אומגעריכטער
בעשעפטיגונג, ער איז געשטאַנען אין זאַל און האָט פון אַ קינ-
דער-ביקסעל געשאַסען אין אַ ציעל, וואָס איז געווען צוגעקלעבט
צו דער וואַנד. גאַפּאַן איז געווען שטאַרק אַריינגעטהון אין דער
שיסעריי. דערוועהן מיך, האָט ער זיך דערפרעהט און אויסגע-
שריען:

— א-נו! א-נו! א-נו! פרובט אויסשיסען! פרובט אַקאַרשט
אויסשיסען!

איך האָב אויסגעשאַסען און נישט געטראָפּען אין ציעל.
גאַפּאַן איז געווען ענטציקט.

— און איך טרעף אַמאָל נאָך אַמאָל! — האָט ער אויסגעשריען
מיט שטאַלץ.

שישקאָ'ס פרוי, וועלכע איז דערביי געווען, האָט זיך אָב-
גערופען מיט אַ שמיכלעך, ווי מען רעדט וועגען אַ שטיסעריי פון

א נאָלגעגעבענעם קינד :

פון פריהמאָרגען אָן הערט נישט אויף די שיעריי! מיר
זענען שוין פערדולט געוואָרען!

—אָט, באַלד, באַלד! נאָך פינף נאָל שים איך אויס און
גענוג!

נאָך נאָך די פינף מאָל האָט ער געבעטען אַנערלויבעניש
נאָך אויף פינף מאָל, און ווידער אויף פינף מאָל. ענדליך האָט
ער אַוועקעלעגט דאָס ביקסעל און מיט אַנערנסטער מינע אַרויס-
געזאָגט:

—איך מוז זיך אויסלערנען שיסען, באַלד וועל איך זיך
אָנהייבען לערנען פעכטעווען און פאָהרען רייטענדיג... דאָס אַלץ
וועט מיר זיין נויטיג... האָט ער צוגעגעבען געהיימניספול.

דערמאָהבענדיג זיך, אַז ער דאַרף זיך זעהן מיט איינעם
פון די עמיגראַנטען, האָט ער גענומען בעטען פרוי שישקאָ, זי
זאָל איהם ערלויבען אַרויסגעהן. נאָך אַ לאַנגען דינגען זיך האָט
זי איהם געגעבען די ערלויבעניש, נאָר בתנאי, אַז איך זאָל איהם
בעגלייטען און ברענגען צוריק אַהיים. מען האָט דעמאָלט איהם
שטאַרק אָבגעהיט, מורא האָבענדיג, די רוסישע שפּיאָנען זאָלען
איהם נישט דערקענען און די רוסישע רעגירונג זאָל נישט פאָ-
דערן איהם אַרויסצוגעבען.

איך האָב געבעטען גאַפאָנען דערצעהלען מיר, וואָס איז
פאָרגעקומען דעם 9-טען יאַנואַר און ווי אַזוי ער האָט זיך גע-
ראַטעוועט?

—ווען די פראַצעסיע איז אַרויסגעגאַנגען, האָט ער דער-
צעהלט—בין איך געגאַנגען פאָראויס. נעבען מיר איז געגאַנגען
איינער פון מייע גאָהנטסטע חברים, אַנאַרבייטער, און געטראָ-
גען אַ הייליג בילד. מיט אַמאָל האָט זיך אָנגעהויבען אַ שיעריי.
מיין חבר מיטן הייליגען בילד איז געפאָלען. אַרום מיר איז גע-
וואָרען אַנאַמת'ער גיהנום. צעהנדליגער מענשען זענען געלעגען
גע'הרג'עטע, פערוואַנדעטע... אומעטום בלוט געשרייען... איך
האָב אויפגעהערט צו פערשטעהן, וואָס מיט מיר טהוט זיך און
בין געגאַנגען פאָראויס. אַרום מיר זענען געפלויעגן קילען, נאָר

מיר האָבען זיי נישט אָנגעריהרט. עס קאָן זיין, אַז די סאָלדאַ-
טען האָבען נישט געוואָגט צו ציעלען זיך אין אַ גלח... מיט
אַמאָל האָט זיך בעוויזען דער חבר רוטענבערג, אָנגעכאַפט מיך
פאַר דער האַנד און אַרויסגעפיהרט פון דעם גיהנום. ער האָט
מיך אָבגעפיהרט אויף עפעס אַ הויף און מיט אַ צוגעגרייטער שער
אָבגעשוירען מיר די האָהר, אָנגעטהון אויף מיר אַ פאַלטאָ און
אָבגעפיהרט מיך צו מאַקסיס גאַרקי. ווען גאַרקי האָט מיך דער-
זעהן, האָט ער זיך אַ וואָרף געטהון מיר אויפ'ן האַלז און זיך צע-
וויינט. איך האָב נישט געוואוסט, וואָס מיט מיר טהוט זיך און
געריסען זיך צוריק אויפ'ן פלאַץ. מען האָט מיר דערלאָנגט אַ
גלאַז וויין. ווען איך האָב דערזעהן דעם רויטען וויין, האָב איך
אָנגעהויבען שרייען: „דאָס איז בלוט, בלוט“ און בין, דוכט זיך,
געפאַלען חלשות...

ווייטער האָט ער דערזעהלט, וואָס מיט איהם האָט פאַסירט
ווען ער האָט זיך אַריבערגעכאַפט די גרענעץ. אויף יענער זייט
גרענעץ האָט ער זיך געדאַרפט בעגעגענען מיט רוטענבערג'ן, נאָר
זיי האָבען זיך אויסגעמידען. גאַפּאָן איז געקומען אַליין קיין גענף.
דאָרט האָט ער געהאַט אַנאָווייונג צו אַנ'עמיגראַנט, נאָר ער האָט
איהם נישט געטראָפּען אין דערהיים און דעם עמיגראַנט'ס פרוי
האָט חושד געווען, אַז גאַפּאָן איז אַ שפּיאָן און כמעט אַרויסגע-
טריבען איהם. ער האָט זיך דערפּרעגט אין די רוסישע ביבליאָטעק
און דאָרט בסוד דערקלערט דעם ביבליאָטעקער, ווער ער איז.
דער ביבליאָטעקער איז געווען איבערראַשט און האָט אָבגעפיהרט
גאַפּאָנען צו פּלעכאַנאָו'ן. „דאָרט האָט מען מיך גענומען אין פּלען—
האָט דערזעהלט גאַפּאָן. — דריי טעג האָט מען מיך אָבגעהאַלטען,
פערשפּאַרט און „בעאַרבייט“, כדי צו מאַכען פון מיר אַ סאָציאַל-
דעמאָקראַט. אויף אַזאָ אופן איז מיין „אויפרוף צום רוסישען פּאָלק“
געווען איבערגעאַרבייט אין אַ סאָציאַל-דעמאָקראַטישען טאָן איבער-
הויפט בנוגע צום טעראָר. נאָר איך האָב זיך אַרויסגעריסען פון
פּלען, אויפגעזוכט רוטענבערג'ן און אָנגעקניפט בעציהונגען מיט די
ס.ר'ן.

איך ווייס נישט, וויפיל אמת עס איז געווען אין גאַפּאָנ'ס

ערצעהלונג, פאר ביי יענער צייט איז ער געווען זעהר נאָהנט צו די ס.ר. און אויפגעבראָכט געגען די ס.ד. איבערהויפט דער-פאר, וואָס אין ס.ד. קישער פראַקלאַמאַציע האָט מען איהם אָנגערופען: „חוצפה'דיגער גלח“.

ד

גאפאן פלעגט דאָן בעטאָנען, אָז ער שטעהט אויסער פארטיי און ערקלערט, אָז לויט זיין לאַגע, דאַרף ער נישט אַרײַן-טרעטען אין קיין שום פארטיי. אָבער גלייכצייטיג מיט דעם איז ער אַלץ מעהר זיך צונויפגעקומען מיט ס.ר.ען און, געפינענדיג זיך אינגאַנצען אונטער זייער איינפלוס, האָט ער זיך ענטציקט מיט זייער טעטיגקייט און האָט אָפט געזאָגט, אָז דאָס זענען די איינציגע לעבעדיגע מענשען. מעהר פון אַלעם האָט ער סימפא-טיורט מיט דער טעראָריסטישער טעטיגקייט פון דער פארטיי. געפינענדיג זיך אינגאַנצען אונטער דעם איינדרוק פון די געשע-הענישען פון ס-טען יאָנאָר, איז ער אין דערוועלבער צייט גע-ווען א הייסער אָנהענגער פון טעראָר, ער האָט כסדר גערעדט וועגען באַמבעס. האָט געפרעדיגט דעם מאַסען און איינצעלנעם טעראָר, געהאַלטען אין איין זידלען די מאַכט און זיינע רייד פלעגען אָפט פיגורירען: „בלוט-זויגער“, „בלוט-הברים“. א. א. וו. וועגען פארטיי פראַגראַם און איהרע טעאָרעטישע פרינצי-פען האָט גאפאן געהאַט אַ זעהר אויבערפלעכליכען בעגריף. אמת, אָז אין זיין צימער איז געלעגען אַ באַרג בראַשורען, וועלכע ער האָט זיך איינגעשאַפט אום צו בעקענען זיך מיט פראַגראַם-פראַ-גען. אָבער ער האָט וואַרשיינליך קיין איינע פון זיי נישט דורכ-געלעזען. אַלענפאלס, דאָן ווען איך האָב איהם געקענט איז ער נישט אומשטאַנד געווען צו קאָנצענטרירען זיינע געדאַנקען אַרײַן אַדורכצולעזען אפילו אַ צייטונגס-אַרטיקעל. נישט איינמאָל איז מיר אויסגעקומען צו זעהען, ווי נעהמענדיג זיך צו לעזען עפעס אַנ-אַרטיקעל האָט ער עס אַוועקגעוואָרפען ביי דער צעהנטער

שורה מיט די ווערטער:

— כ'וועל עס שוין שפעטער איבערלעזען!— אָדער דערצעהלט
 איהר מיר דעם אינהאַלט דערפון, דערצעהלט!
 אויסערגעווענהליך לייכט האָט ער אויסגעכאַפט פרעמדע גע-
 דאַנקען און דעם אַלגעמיינעם כאַראַקטער פון יעדער ריכטונג.
 אויף אַזאָ אומן האָט ער שוין אַנ'ערך איין מאָנאַט נאָך זיין קו-
 מען אין אויסלאַנד, פריי אָפּערירט מיט פּראָגראַמאַטישע און פּאָ-
 לעמישע טערמינען און אין געשפּרעך האָט ער געקענט מאַכען
 דעם איינדרוק פון אַ מענשען וואָס איז געניט אין אַלע פּאַרטיי-
 פּראָגראַמען און חלוקי-דעות. אין דער ווירקליכקייט האָט ער נישט
 נאָר גאָרנישט געוואוסט, נאָר ער האָט טיף אין דער נשמה
 זיך אפילו נישט אינטערעסירט מיט דעם אַלעם. ער האָט נישט
 געשטרעבט פונאַנדער צוקלויבען זיך אין פּערשידענע פּראָגען,
 וועלכע ער האָט געהאַלטען פאַר איבריגע און נישט נויטיגע פאַר
 דער רעוואָלוציע.

— זיי זענען פּערזייערט געוואָרען, זיי זענען פּערזייערט
 אַלע היגע רעוואָלוציאָנערען מיט זייערע פּראָגראַמען, טעאָריעס
 און דיסקוסיעס!— פּלעגט ער זאָגען. זיי זענען פּולקאַם אָבגערי-
 טען פון לעבען. זיי קענען נישט רוסלאַנד, נישט דאָס וואָס איז
 נויטיג, בעוונדערס— פּערשטעהען זיי נישט, דעם אַרבייטס-מענש,
 כאָטש זיי ריידען פיל וועגען איהם.

שוין באַלד פון אָנפאַנג האָט זיך אין זיין ריידען געפיהלט אַנ'-
 אומ'חן טאָן בנוגע די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען. געפינענדיג זיך
 אָבער צווישען בלויז פּאַרטיי מענשען פּלעגט ער עס מווען פּער-
 שטיקען אין זיך— נאָר טיילמאָל פּלעגט זיך דער אומ'חן אַרויס-
 ווייזען אין אַ שאַרפּער פּאַרם.

ל'געדענק, אַז איינמאָל איז געקומען צו רייד, וועגען דער
 ראָל פון די ס.ד. אַרגאַניזאַציעס אינים צוגרייטען דעם אַרויס-
 טריט פון פ-טען יאַנואַר, און עפעס איינער האָט אין געשפּרעך,
 צי אין דרוק זיך אַרויסגעזאָגט, אַז די ס.ד. האָבען אָנגעפיהרט
 מיט די אַרבייטער-גרופּעס און אין די לעצטע טעג פּאַר'ן פ-טען
 יאַנואַר האָבען זיי שוין די גאַנצע בעוועגונג געהאַט אין זייערע

הענד. גאפאן איז אויפגעקאכט געוואָרען:

— יאָ איך האָב זיי געטריבען, האָלו און נאָקען האָב איך זיי געטריבען פון די גרופעס!—האָט ער געשריען. זיי האָבען מיר נאָר געשטערט. זיי האָבען שיער נישט קאָליע געמאַכט דעם גאַנצען פלאַן! די אַרבייטער מיינע האָבען זיי פשוט נישט גע-ליטען, זיי האָבען עטליכע מאָל געוואָלט שלאָגען די אומגעבע-טענע פראָפאָגאַנדיסטען און איך האָב זיי געמוזט פערטיידיגען. נישט פערשטעהענדיג די נויטיגקייט פון פאַרטיי-פראָגראַמען און פאַרטיי דיסציפלין, האָלטענדיג די טעטיגקייט פון די רעוואָ-לוציאָנערע פאַרטייען אַלס אַ שעדליכע פאַר די רעוואָלוציאָנערע צילען, האָט ער טיף געגלויבט נאָר אין זיך, ער איז פאַנאַטיש איבערצייגט געווען, אַז די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד מוז פאַר-קומען אונטער זיין אָנפיהרונג. נאָך זיין קומען קיין אויסלאַנד, האָט ער זיך געשטעלט פאַר אַ ציל צו נעהמען אין האַנד אַריין אַרע פאַרטייען מיט זייערע אָרגאַניזאַציעס און פאַזיציעס, אין דער ערשטער צייט האָט ער אַפילו נישט געצווייפעלט אַז מ'וועט איהם אָהן שום טענות, אָנערקענען אַלס פיהרער פון דער רעוואָלוציע און אַלע פאַרטייען וועלען בויגען פאַר איהם ווי פאַר אַ זיגער זייערע פּאָהנען. ווען מען האָט איהם אָבער באַלד ביי די ערשטע טריט געשטעלט פראָגען וועגען טעאָריעס, פראָגראַמען און חלוקי-דעות, האָט ער בעשלאָסען בייצוקומען די שטערונגען מיט דער הילף פון פרימיטיווער שלוקייט. פריהער האָט ער געפרובט מסכים זיין מיט אַלע, די סאָציאַל-דעמאָקראַטען האָט ער געזאָגט, אַז ער איז איינשטימיג מיט זייער פראָגראַם, די סאָציאַל-רעוואָלוציאָנערען ווידער, אַז ער איז פולקאָם מסכים מיט זיי. נאָכדעם, ווי דער מיטעל האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אַ פולקאָמענעם דורכפאַל, האָט ער בעשלאָסען צו דערגרייכען זיין ציל מיט אַנאַנדערען וועג. ער האָט בעשלאָסען אויסצונוצען זיין אומגעהויערע פאָפּולאַריטעט אין די פאַרטיי קרייזען, אויף צו פּעראַייניגען אַלע פאַרטייען און אָרגאַניזאַציעס אין איין קאָמפּס-פּעראַיין פון וועלכען ער זאָל שטעהן אָן דער שפיץ. אויסצופיהרען דעם דאָזיגען פלאַן האָט ער זיך פּערגומען אין מיטען, אָדער אין ענדע מערץ.

ה

נאך מיינע ערשטע בעגעגענישען מיט איהם, האָט גאָפּאָן אָנגעהויבן אָפּט מיך צו בעווכען. ער איז דאָן שטאַרק פּערנו-מע געווען מיט'ן צונויפשטעלען און קאַרעגירען זיינע „אויפרומען“ ער איז געווען אין אַ געהויבענער און לעבענסלוסטיגער שטימונג. ער האָט געהיימניספּול אָנגעדייטעט, אַז ער גרייט צו ריזיגע פּלענער, אַז ער וועט אינגלען דאַרפּען „אַרויסטרעטען“ און האָט בסדר צוגעגעבן, אַז אַלץ, וועט גוט זיין.“

אינמאָל איז ער צו מיר געקומען מיט אַ געהיימניספּולער מינע און מיר איבערגעגעבן, אַז ער האָט בעשלאָסען צונויפ-צורופּען אַ קאַנפּערענץ פּון די פּאַרשטעהער פּון אַלע רעוואָלוציאַ-נערע פּאַרטייען און אָרגאַניזאַציעס, כדי צו פּערשטענדיגען זיך וועגען אַ געמיינאַמען אַרויסטריט.

—מ'מוז זיי נעהמען פאַר די טשופּרינעס און צונויפרופּען זיי, אַנדערש וועט מען צו קיין טאַלק נישט קומען! — האָט ער ערקלערט.

מיך האָט ער געבעטען איך זאָל אויף זיך נעהמען די סעק רעטאַרשאַפּט פּון צונויפרופּען די קאַנפּערענץ און פּערנעהמען זיך מיט דעם אָרגאַניזירען זי.

איך האָב איהם געענטפּערט, דאָס איך בעציה זיך סקעפּ-טיש צום ערפּאָלג פּון אַזאַ אונטערנעהמונג, אַז צוליב פּראָגראַס אונטערשידען וועט זיך, וואַרשיינליך, די קאַנפּערענץ צופאַלען, נאָך איידער זי וועט קומען צו אַ וועלכען עס איז פּאָזיטיווען בעשלוס.

— איך וועל דאָס נישט דערלאָזען, כּוועל עס נישט דער-לאָזען! — האָט ער זיך געהיצט. — איך וויל זיי זאָלען זיך פּערשטענ-דיגען אין הינויכט פּון פּראַקטישען קאַמף. און זייערע דיסקוסיעס און אַרומרייסענישען דאַרף איך אויף פּפרות!
— מיר איז שוין פּערמאָוסט דאָ צו זיצען, — האָט ער וויי-

טער געזאָגט. — מ'דאַרף פּאָהרען קיין רוסלאַנד! און פּאָהרען אָהן אַ גרייטען פּלאַן קען איך נישט... איהר פּערשטעוהט? אַלעס מוז זיין צוגעגרייט, כדי איך זאָל קומען צו דער לעצטער מינוט צום „אַרויסטריט“!... און אויב זיי וועלען נישט קומען צו קיין הסכּם, וועל איך אויף זיי אַ שפּיי טהון... און וועל אַליין נעמען אַרביי-טען! איהר וועט שוין זעהן! איך דאַרף נאָר איין געשריי טהון— און טויזענדער אַרבייטער, הונדערטער טויזענדער אַרבייטער ווע-לען געהן נאָך מיר!

גאַפּאָן האָט זיך ענערגיש גענומען צונויפּרופּען די קאַנפּע-רענץ. עס איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ טעקסט פון די איינ-לאַדונגען, וועלכע זענען צעשיקט געוואָרען אין די צענטראַל-קאָ-מיטעטען פון די פּאָלגענדע פּאַרטייען: א) סאָציאַל-רעוואָלוציאָנע-רען. ב) סאָציאַל-דעמאָקראַטען מענשעוויקעס (דאָן האָבען זיי זיך גערופּען „פּלעכאַנאָווצעס“ אָדער „וויכע“) ג) סאָציאַל-דעמאָקראַ-טען פּאַלשעוויקעס („לענינצעס“ אָדער „האַרטע“) ד) בונד ה) פּ.פּ.פּ. ו) פּוילישע סאָציאַל-דעמאָקראַטען (פּ.פּ.ד.) ז) לעטישע פּ.ד.ח) לעטישער פּ.ד.ד. פּערבאַנד. ט) ווייס-רוסישע גראַמאָדע. י) אַר-מענישע פּ.ד. יא) אַרמענישע פּעדעראַליסטען (דאַשאַקצוטיון). יב) פּינלענדישע פּ.ד.ד. פּאַרטיי. יג) פּינלענדישער „פּערבאַנד פון אַקטיווען קאָמף“.

אינגליכען האָבען זיך אָנגעהויבען בעקומען ענטפּערס. כמעט אַלע האָבען אויסגעדריקט מיטגעפּיהל מיט גאַפּאָנס איניציאַטיוו און האָבען מסכים געווען אָנטייל צו נעהמען אין דער קאַנפּערענץ. פּריוואַט האָב איך געהערט, אַז די פּ.ד. זענען זעהר נישט צו-פּרידען געווען מיט דעם גאַנצען פּלאַן, נאָר גאַפּאָנס פּרעסטיזש איז אַזוי גרויס געווען, אַז אויסער די „פּלעכאַנאָווצעס“ האָט זיך קיינער נישט ענטשלאָסען, אַבצוואַגען זיך פון דער קאַנפּערענץ. די „פּלעכאַנאָווצעס“ אָבער, האָבען זיך קאַטעגאָריש ענטזאָגט פון אָנטייל נעהמען, מאַטיווירענדיג זייער אָבזאָג, גאַנץ אָפּען דער-מיט, וואָס לויט זייער מיינונג, דאַרף די איניציאַטיוו פון אַזאַ מין קאַנפּערענץ געהערען, אַ מעהר קאַמפּעטענטערע און רעוואָ-לוציאָנער-ערפּאַהרענע פּאַרזאָן, ווי גאַפּאָן איז. אויך די בונדישע

אָרגאַניזאַציע האָט נאָר מיט דעם בעדינג מסכים געווען אָנטייל צו נעהמען, צו אויף דער קאָנפערענץ זאָלען נישט בעהאַנדעלט ווערען קיין פּראָגראַם-פּראָגען, נאָר אויסשליסליך טאַקטישע, ווע-גען קאָאָרדינירען די טעטיגקייט פון די רעוואָלוציאָנערע אָרגאַ-זאַציעס.

די ערשטע קאָנפערענץ-זיצונג האָט זיך געענדיגט מיט'ן אָבשפּאַלטען און אַוועקגעהן פון די ס. ד. אָרגאַניזאַציעס. גאָך איידער די קאָנפערענץ האָט זיך קאָנסטיטואירט האָט דער פּאַר-שטהער פון בונד געשטעלט די פּראָגע וועגען אָנטייל אויף דער קאָנפערענץ פּונם פּאַרשטעהער פון, לעטישען ס. ד. פּערבאַנד*, וועלכער איז לויט דער מיינונג פון בונד, נאָר אַ פּיקטיווע אָר-גאַניזאַציע. דער בונדישער פּערטרעטער איז אונטערשטיצט געוואָ-רען פון די באַלשעוויקעס און פון די פּערטרעטער פון די ס. ד. אָרגאַניזאַציעס פון די גרענעץ לענדער. פאַר דעם, פּערבאַנד* האָ-בען זיך איינגעשטעלט די פּאַרשטעהער פון די ס. ר. און עטלי-כע אַנדערע אָרגאַניזאַציעס. מ'דאַרף בעמערקען, אַז כּאָטש דער „פּערבאַנד“ האָט זיך גערופען סאָציאַל-דעמאָקראַטישער, איז ער פּונ-דעסטוועגען, לויט זיין טאַקטיק און זיינע פּערבינדונגען, געווען נעהנטער צו די ס. ר. און האָט געפיהרט אַנ'עקשנות'דיגען קאַמף מיט דער לעטישער ס. ד. פּאַרטיי. דער פּערטרעטער פון די לעצ-טע האָט מעהר פאַר אַלע געפאָדערט דאָס אויסשליסען דעם „פּער-באַנד“ פון דער קאָנפערענץ. נישט קוקענדיג דערויף, וואָס דער פּערטרעטער פּונם פּערבאַנד, ראָללצאַ* האָט געבראַכט פּאַקטישע בע-וויווען וועגען דער טעטיגקייט פּונם פּערבאַנד און וועגען די אַרעסטען פון זיינע מיטגלידער, נישט קוקענדיג אויף דער פּאַרטיידיגונג פון די ס. ר. און פון גאַפּאַנען—זענען די סאָציאַל-דעמאָקראַטען פון אַלע נאַציאָנאַליטעטען געבליבען ביי ס'זייעריגע, ס'איז פאַר-

* איינער פון די אַקטיוסטע לעטישע רעוואָלוציאָנערען. אין 1906 י. איז ער

אַרעסטירט געוואָרען און בעה'ן איבערשיקען איהם פון איין שטאָט אין דער צוויי-טער איז ער דערשטאָטען געוואָרען דורכ'ן קאָנזאָל. הי ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, גייען פּרובען אַנטלויפן

געקומען אַן אונאַנגענעמהע סצענע, וועלכע האָט זיך געענדיגט מיט'ן אַוועקגעהן פון די פּאַרשטעהער פון די באַלשעוויקעס, בונד, לעטישע, אַרמענישע, פּוילישע און, דוכט זיך, פּינלענדישע ס. ד. אַרגאַניזאַציעס.

גאפאן, ווי אויך די איבערגעבליבענע פּאַרשטעהער פון די אַרגאַניזאַציעס, האָבען אין דעם מאַטיוו וואָס די ס. ד. האָבען אַרויסגעשטעלט, געזעהן נאָר אַ תּירוץ אויף צו פּערלאָזען די קאַנפּערענץ, אין וועלכער זיי האָבען נישט געוואָלט קיין אַנטייל נעמען, נאָר זיי האָבען נישט געהאַט לכתחילה דעם מוטה זיך אַב-צוזאָגען. גאפאן איז אפילו געווען צופרידען מיט'ן אַוועקגעהן פון די ס. ד.

— נו, מיט'ן רעכטען פּוס! מיר וועלען זיך אָהן זיי אויך בעגעהן!

די קאַנפּערענץ אין וועלכער עס האָבען איצט אַנטייל גענומען, נאָר די אַרגאַניזאַציעס וועלכע האָבען זיך געהאַלטען ביי דער טאַקטיק און טיילווייז אפילו ביים פּראָגראַם פון די ס. ד. איז איצט צוגעגאַנגען רוהיג און פּרידליך. אויפ'ן ערשטען פּונקט איז געשטאַנען די פּראָגע וועגען די נאַציאָנאַלע רעכט פון די גרענעץ לענדער. גאפאן איז געווען אונצוטרידען דערפון און האָט געפּאָדערט מ'זאָל גלייך איבערגעהן צו דעם פּונקט וועגען טאַקטישער פּערשטענדיגונג. אָבער, ווען די פּערטרעטער פון די גרענעץ-קאַנטען האָבען געמאָלדען, אַז אָהן אַ פּערשטענדיגונג אין דער נאַציאָנאַלער פּראָגע, וועלען זיי נישט צוטרעטען צו דער פּראָגע וועגען דער טאַקטישער פּערשטענדיגונג, האָט גאפאן זיך אונטער-געגעבען און האָט אפילו זיך בעטייליגט אין די דעבאַטען. דער-ביי איז פּאַרגעקומען אַ כאַראַקטעריסטישער אינצידענט: נאָך די רעדעס פון פ. פ. ס. און די אַרמענישע פּעדעראַליסטען וועגען דער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע, איז גאפאן שרעקליך אויפגעערעגט געוואָרען און האָט געבעטען דאָס וואָרט. ווי אַלע זיינע רעדעס, האָט ער אָנגעהויבען זעהר נישט לאַגיש, האָט זיך געפּלאַנטערט, נישט געפונען קיין ווערטער, איבערגע'חור'ט עטליכע מאָל אַלץ די אייגענע פּראָצען. אין אָנהויב האָט קיינער נישט פּערשטאַנען וואָס

ער וויל, אָבער מען האָט איהם מיט אָנגעשטרענגטער אויפּמערק-
 זאַמקייט געהאַרעכט. ענדליך איז קלאָר געוואָרען די סיבה פון זיין
 בעס: אויף דער קאָנפּערענץ האָבען אַלע גערעדט וועגען די רעכט
 פון די גרענעץ-לענדער און וועגען די רעכט פון רוסלאַנד האָט
 קיינער נישט גערעדט, ס'וועט זיך ענדיגען דערמיט, אַז זיי ווע-
 לען צורייסען רוסלאַנד אויף שטיקער. „אַלע זאָרגען נאָר פאַר
 זיך און וועגען רוסלאַנד טראַכט קיינער נישט—האָט ער מיט
 אויפּרעגונג גערעדט—מדאַרף וועגען רוסלאַנד אויך אַ טראַכט טהוין!
 אָבער דער פאַרשטעהער פון די ס. ר. אַנ'עכטער גרויס-רום, האָט
 איהם בערוהיגט, אַז קיינער קלויבט זיך נישט צו צערייסען רוס-
 לאַנד און קיינער פערנעמט זיך נישט אויף איהרע נאַציאָנאַלע
 און אפילו סובערענע רעכט. די בעוונדערע נאַציאָנאַליטעטען שטרע-
 בען נאָר, ווי ווייט מעגליך, צו פעהיטען זייערע נאַציאָנאַלע רעכט.
 ווען מאיו נאָכן בעהאַנדלען די נאַציאָנאַלע פראָגראַמען
 איבערגעגאַנגען צו דער טאַקטישער מערשטענדיגונג, איז דאָן די
 צענטראַלע פיגור געוואָרען דער פאַרשטעהער פון די ס. ר. מיט
 איהם האָט מען געפיהרט קאָנספּיראַטיווע נעשפּרעכען, מערשטענ-
 דיגט זיך און גאַפּאָן איז געבליבען אָן אַ זייט. בעמערקענדיג דאָס,
 האָט ער אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד אויף דער קאָנפּערענץ
 און איז אינגאַנצען אָבגעקיהלט געוואָרען צו איהר.
 די קאָנפּערענץ האָט, וואַהרשיינליך, איבערגעצייגט גאַפּאָנען,
 אַז עס וועט זיך איהם נישט איינגעבען צו פּעראייניגען די רע-
 וואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס און צו שטעלען זיך ביי זיי אין
 דער שפיץ. און ער האָט בעשלאַסען פּרובען אויף אַנ'אַנדער אופן
 בעהערשען כּאָטש בלויז די ס. ר. פּאַרטיי.
 עטליכע וואָכען נאָך דער קאָנפּערענץ, דעם 1-טען מאַי,
 האָט די אָרטיגע גרופּע ס. ר. 'ען איינגעאָרדענט אין איינעם פון
 די קאַספּען אַ שטיקעל באַנקעט אויף וועלכען ס'זענען זיך צונויפ-
 געקומען אַ פּערציג מאָן. גאַפּאָן איז אויך אָנוועזענד געווען. מ'האַט
 געהאַלטען רעדעס, טאָסטען. גאַפּאָן האָט אויך עפּעס גערעדט.
 בעת'ן באַנקעט האָט ער אויסגעשטרעקט צו מיר זיין כּוס און מיט
 אַ געהיימיספּול, צייעות'דיג שמייכלעך, האָט ער פּאַרגעלעגט:

—לאָמיר אויסטרינקען, פאַר אַ געוויסע זאַך!
 —וואָס פאַר אַ זאַך?
 —זעהר אַ וויכטיגע זעהר און זעהר! איהר מעגט דרייסט
 דערפאַר אויסטרינקען!... האָט ער מיך אַלץ אינטריגירט.
 —פאַר אַ נייעם חבר אין דער ס. ר. פאַרטיי, האָט איינער,
 אַ פאַרטיי מיטגליד וואָס איז געזעסען דערנעבען, אונטערגעזאָגט.
 אויף גאַפּאַנס געזיכט האָט זיך בעוויווען אַ בעגייסטערט
 שמייכלעך.
 נו, און איצט וועט איהר שוין טרינקען!
 —ווען זשע זענט איהר אַריינגעטרעטען אין דער פאַרטיי—
 האָב איך זיך געוואונדערט.
 —היינט, מיט עטליכע שעה צוריק! אַלואָ, איצט לאָמיר
 אויסטרינקען!

—דערפאַר האָב איך קיין חשק נישט צו טרינקען, — האָב
 איך געענטפערט, — איהר ווייסט דאָך מיין מיינונג, אַז איהר דאַרמט
 נישט אַריינטרעטען אין קיין שום פאַרטיי... איהר אַליין האָט דאָך
 אויך דאָס זעלבע שוין פיל מאָל געזאָגט.
 —נו, ס'מאַכט נישט, ס'מאַכט נישט! ס'מוז אַזוי זיין, ס'מוז
 אַזוי זיין! איהר וועט שוין זעהן!—האָט ער מיר גיך געענטפערט,
 ווי ער וואָרט זיך פערענטפערען. און גלייכצייטיג איז אין זיין
 שטים געווען דער טאָן פון אַ מענש וואָס ווייסט וואָס ער טהוט.
 גאַפּאַן איז אָבער נישט לאַנג פערבליבען אין דער ס. ר.
 פאַרטיי. שוין אין די ערשטע פאַר טעג האָט ער געפאַדערט מען
 זאָל איהם אַריינגעהען אין צ. ק. און איהם אָנפערטרויען אַלע
 קאָנספיראַטיווע ענינים. מ'האָט איהם דערין אָנגעזאָגט, נאַטירליך
 אין אַ גאַנץ איידעלער פאַרם. ער האָט זיך אָבער שטאַרק איינגע-
 גע'עקשנט, נישט קענענדיג זיך איינגעוועהען מיט'ן געדאַנק,
 אַז ער איז אַ געוועהנליכער פאַרטיי-מיטגליד און איז נישט
 אין צ. ק. אַלס אָנפיהרער פון דער פאַרטיי. געענדיגט האָט
 עס זיך מיט דעם, וואָס מ'האָט איהם גאַנץ אָפּען געגעבען צו
 פערשטעהן, אַז ער קען אַרויסטרעטען פון דער פאַרטיי. קענסט
 זיך פיהלען גאַנץ נישט געבונדען מיט דיין זיין אין דער פאַרטיי

און טהון ווי דו פערשטעהסט—האָט איהם דיפלאַמאַטיש געזאָגט די ח-טע ב. וועלכע האָט מיט איהם אייגע'טענה'עט און אויפ-גערעגט געווען פון זיינע פּרעטענזיעס. אָפיציעל איז ער פון דער פאַרטיי, דוכט זיך, נישט אַרויסגעטרעטען, נאָר צווישען איהם און די פאַרטיי-פאַרשטעהער איז אַ דורך אַ שוואַרצע קאַץ. כאָטש, אויסערליך, זענען די בעציהונגען ווייטער געבליבען „חבר'שע“.

7

צו דערזעלבער צייט האָט זיך אין גאַפּאָנס לעבען אַריי-געריסען אַ נייער שטראָם, וואָס האָט געהאַט אַ גרויסע בעדייטונג פאַר איהם. אין דער צייט, וואָס די פאַרשטעהער פון די רעוואָ-לוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס, האָבען זיך שוין געהאַט ענטטוישט אין גאַפּאָנען און טיילווייז, אויך איבערגעריסען מיט איהם די בע-ציהונגען, האָט די אייראָפּעאישע פּרעסע נאָך אַלץ זיך אינטערע-סירט מיט זיין פּערזאָן און אין די צייטונגען פון ביידע האַלבע ערד-קוגלען האָבען זיך געדרוקט וועגען איהם גרויסע און ס'רוב אויך גאַנץ פּאַנטאַסטישע אַרטיקלען, ערצעהלונגען און אינטער-וויס. אויסער דעם האָט גאַפּאָן בעקומען פון די רוסישע עמיגראַנט-טען אין אַלע לענדער פּערשידענע פאַרשלאַגען פאַר גוטע האַנאָ-ראַרען. צו געבען זיין אונטערשריפט אונטער די בעשרייבונגען פון 9-טען יאַנואַר, אָדער זיין ביאָגראַפיע, אָדער אַנ'אינטעררווי. גאַפּאָן האָט גערן אָנגענומען די אַלע פאַרשלאַגען וועלכע האָבען איהם געגעבען אי מאַטעריעלע מיטלען און אי פּאַפּולער געמאַכט. אַביסעל אונבעקוועם איז איהם געווען פון דעם, וואָס ער בע-זיצט נישט די ליטעראַרישע פּאַרם: ער האָט נישט געוואוסט, לויט זיין אויסזריק, „ווי מ'דאַרף שרייבען“. עטליכע מאָל האָט ער מיר פאַרגעלעגט צוזאמען מיט איהם שרייבען זיינע זכרונות: ער וועט דערזעהלען די פּאַקטען, ער וועט געבען דאָס רויהע מאַטעריאַל און איך זאָל עס ליטעראַריש בעאַרבייטען. צוליב איי-ניגע סיבות איז דער פּלאַן נישט צו שטאַנד געקומען.

אַבער גאָפּאָן איז שטאַרק בעגייסטערט געווען פון דעם פלאַן און האָט דאָס אָבּהענגיג געמאַכט פון זיינע איבעריגע רעוואָלוצ-יאַנערע פּלענער צוליב וועלכע עס איז איהם נויטיג געווען אַ ריזיגע סומע געלד. איינמאָל האָט ער זיך ערנסט געקליבען צו פּאָהרען קיין צמעריקע, וואוהין מ'האָט איהם, דוכט זיך, איינגע-לאַדען און וואו ער האָט זיך געריכט צונויפצונעמען שיער נישט הונדערטער טויזענדער אויף רעוואָלוציאַנערע צילען. פון דער נסיעה האָט איהם אייגענטליך אָבּגעהאַלטען דאָס, וואָס ער האָט נישט געקענט קיין איין שפּראַך אויסער דער רוסישער. און די רוסישע אפילו האָט ער אויך נישט געקענט ריידען עפענטליך, פון דער עסטראַדע. אָבער ער האָט מאַטיווירט זיין אָבּהאַלטען זיך דערמיט, וואָס ער וויל זיך נישט דערווייטערען פון רוסלאַנד, וואו זיין אַנוועזענהייט קאָן אַמאָל אומבעדינגט נויטיג זיין. און ס'איז גאַנץ מעגליך, אַז אויך דער מאַטיוו האָט געשפּילט אַ ראָלע אין זיין אָבּזאָגען זיך.

אומגעפּעהר אינמיטען אַפּריל האָט גאָפּאָן בעקומען אַ פּאַר-שלאַג פון אַ גרויסען לאַנדאָנער פּערלעגער אַנצושרייבען אַ בוך וועגען זיך, וועגען זיין טעטיגקייט און וועגען דעם מצב פון אַרבייטער-קלאַס אין רוסלאַנד. מ'האָט איהם פּאַרגעלעגט אַ לע-גענדאַר הויכען האַנאָראַר (קנאַפע פּערציג קאָפּ. פּאַר אַ שורה.) ס'בוך האָט געוואָלט אין אַ קורצע צייט פּערטיג זיין. גאָפּאָן האָט אָבּגעמאַכט מיט'ן עמיגראַנט ד. ס. (וועלכער האָט געוואוינט אין לאַנדאָן) דורך וועמען טאַקי, ער האָט בעקומען דעם פּאַרשלאַג. יענער זאָל עס שרייבען לויט זיין ערצעהלונג דירעקט אויף ענג-ליש און ביסלעכווייז געבען אין דרוק. צוליב דעם איז בעסער געווען גאָפּאָן זאָל זיך געטיגען אין לאַנדאָן. אין מאי איז ער אַהין געפּאָהרען מיט זיין פּרוי, וועלכע איז נאָר וואָס געהאַט געקומען צו איהם פון רוסלאַנד.

אין לאַנדאָן איז גאָפּאָן אָבּגעווען ביי אַ צוויי חדשים. ענדע יולי, אָדער אָנהויב אויגוסט, איז ער צוריקגעקומען קיין בענף.

מיר איז אויסגעקומען אייניגע וואָכען צו זיין אין לאַנדאָן

צוואמען מיט גאפאָנען, צוליב פּאָלגענדע סיבה:
 ווי ל'האָב שוין דערמאָהנט, איז אויף דער קאָנפּערענץ
 וועלכע גאָפּאָן האָט צונויפּגערוּפּען, דעבאָטירט געוואָרען וועגען
 די רעכט פון די בעזונדערע נאַציאָנאַליטעטען. צווישען די איבע-
 ריגע איז אויך געווען אויפ'ן טאָג-אַרדנונג די יודישע פּראָגע.
 כאָטש נאָכ'ן אוועקגעהן פון בונדישען פּאַרשטעהער איז אויף דער
 קאָנפּערענץ שוין נישט געווען קיין אָפיציעלער יודישער פּאַרשטע-
 הער, פונדעסטוועגען איז איינער פון די דעלעגאַטען אַרויסגע-
 טרעטען מיט אַ פּאַרשלאָג, און די קאָנפּערענץ זאָל אַרויסזאָגען
 איהר שטעלונג צו דער פּראָגע וועגען דער יודישער נאַציאָנאַ-
 לער אויטאָנאָמיע און אויף דעם גרונד אָננעהמען אַנ'ענדשפרע-
 כענדע רעזאָלוציע. געגען בעהאַנדלען די פּראָגע איז בעזונדערט
 שאַרף אַרויסגעטרעטען דער פּאַרשטעהער פון פ. ס. (א פוי-
 לישער יוד) וועלכער האָט אויפגעוויזען, און דידאָזיגע פּראָגע האָט
 נישט קיין ערנסטע בעדייטונג און אַז בכלל עקזיסטירט נישט קיין
 יודישע נאַציאָן. די פּאַרשטעהער פון אַנדערע אַרגאַניזאַציעס
 האָבען גאָרנישט געגען בעהאַנדלען די פּראָגע (א בעזונדערע סימ
 פאַטיע צו דעם פּאַרשלאָג האָט אַרויסגעוויזען דער פּאַרשטעהער
 פון דער „ווייס-רוסישער גראָמאַדע“, נאָר אַזוי ווי עס האָט זיך
 אַרויסגעוויזען, אַז קיינער איז נישט געהעריג צוגעגרייט צו דער
 עצם פּראָגע און אויסער דעם איז די צייט געווען זעהר בעגרע-
 נעצט, האָט מען בעשלאָסען אַבזולעגען די פּראָגע „ביז דער צוויי-
 טער קאָנפּערענץ“. אין די דעבאַטען האָט זיך גאָפּאָן אַריינגע-
 מישט און גאָר אומגעריכט איז ער אַרויסגעטרעטען אַלס הייסער
 פּערטיידיגער פון דער יודישער בירגערליכער און נאַציאָנאַלער
 גלייכבערעכטיגונג. דער אינהאַלט פון זיין רעדע איז געווען אַז
 די יודען זענען אויך אַזא נאַציאָן ווי די פּאָליאַקען, אַרמענער,
 ליטווינער און אַנדערע און האָבען אויך אַ רעכט אויף נאַציאָנאַ-
 לער אויטאָנאָמיע. מ'ווייזט אָן דערויף, אַז יודען האָבען נישט
 קיין אייגענע טעריטאָריע, דערפון איז אָבער געדוּנגען, אַז
 מ'דאַרף זיי אין רוסלאַנד אָבעבען אַ בעזונדערע טעריטאָריע.

אין א צייט ארום, רעדענדיג מיט איינעם, א לידער פון דער יודישער טעריטאריאליסטישער פארטיי האָב איך איהם דער-צעהלט וועגען גאפאָנס רעדע.

— איהר וויסט— האָט דער לעצטער צו מיר געזאָגט— נאָך אזא מיטגעפיהל צו יודען פון גאפאָנס זייט, וואָלט מען איהם בעראָרמען בעטען אָנשרייבען אַ בראָשור געגען די פאָגראַמען. אזא בראָשור מיט גאפאָנס אונטערשריפט וואָלט געהאָט די גרעס-טע ווירקונג אויף די אַרבייטער.

דאָס איז געווען קורץ נאָכ'ן זשיטאָמירער פאָגראַם. עס זע-נען אַרומגעגאָנגען קלאַנגען, אז עס גרייט זיך אַ גאַנצע רייה פאָגראַמען. מען האָט געשמועסט, אַז אין פּערציג שטענדט זענען די פאָגראַמען שוין אָרגאַניזירט, אַז זיי דאַרפֿען אויסברעכען אלע אין איין טאָג. אין די יודישע קרייזען האָבען זיך געלאָזט הע-רען פאָרוואַרפען אויס'ן אַדרעס פון די רעוואָלוציאָנערע אָרגאַני-זאַציעס פאָרוואָס זיי דרוקען נישט קיין אויפּרופּען צו די אַרביי-טער און פאָדערן נישט אויף צו פּערטיידיגען די יודען געגען די פאָגראַמטשטיקעס, די איינציגע בראָשור אויף דעם געביט—(דוכט זיך אונטערן קעפּעל: „ציי זענען אונז די יודען שונאים“?) איז גע-ווען אָנגעשריבען דורכ'ן טאַלענטירטען פּובליציסט גאַדיאָשודין (פּסעוודאָנים), וועלכער האָט אָרגאַניזירט זיין אייגענע Quasi-סאַציאַל דעמאָקראַטישע גרופּע (געשטאַרבען אין 1906 יאָהר אין לאָזאַנאַ). כ' האָב אָנגענומען דעם פאָרשלאַג פון טעריטאָריאַליסט און איבערגעשמועסט מיט גאָפּאָניען וועגען אַ בראָשור. ער האָט גלייך געגעבען זיין הסכּמה, אַרויסגעוויזען אַ פּולע גרייטקייט. ווי שטעלט מען זיך נישט איין פאַר די יודען, ווען זיי האָבען אַזויפיל אויס-געטהון פאַר דער רוסישער רעוואָלוציע. ער האָט מיר געלאָזט הערען פיל קאָמפּלימענטען אויס'ן אַדרעס פון די יודען.

אגב, וועגען די קאָמפּלימענטען מוז איך מאַכען אַ בעמער-קונג: אין דער צייט ווען פאַר מיר האָט ער די יודען געלויבט, האָט ער פאַר אַ צווייטען חבּר זיך געקלאָגט:

— צופיל יודען אין דער רעוואָלוציע, צופיל יודען! זיי שטערען נאָר, מאַכען קאַליע די זאַך.

איך געדענק, מיך האָט שטאַרק אויפגעבראַכט די דאָזיגע צווייפניט־דיגקייט זיינע. נאָר איצט, ווען איך טראַכט זיך אַריין אין זיין כאַראַקטער, קום איך צום בעשלוס, אָז דאָס איז נישט געווען קיין בעוואוסטזיניגע פאַלשקייט, ווייל גאַפּאָן האָט קיין בעשטימטע בעציהונג צו די יודען נישט געהאַט און בכלל האָ- בען איהם געפעהלט בעשטימטע מיינונגען און איבערצייגונגען. אַלץ איז געווען אָפּהענגיג פון דער שטימונג, פון דער לעצטער בעגעגעניש, פון דער לעצטער פּאָליטישער קאַמפינאַציע. טרעפט ער אַ יוד וואָס געמעלט איהם, וואָס איז איהם נויטיג, ווערט ער אויף אַ געוויסע צייט אַנאַמת'ער יודענפריינד. דאָס איי- גענע מיט רעוואָלוציאָנערע ריכטונגען. זיין מיטגעפיהל מיט דער אָדער יענער פּאַרטיי, האָט זיך אויסגעוויקענט, אַלעם ערש- טען, פון זיינע פּערזענליכע בעציהונגען צו די לידערס פון די פּאַרטייען.

ה

אַ צוואַג אָנצושרייבען די בראַשור, האָט גאַפּאָן געגעבען גאַנץ ערנסט. ער האָט נאָר געצווייפעלט צי ער וועט קענען זי אָנשרייבען ווי געהעריג, מיך געבעטען איך זאָל זי רעדאָגירען און אויסבעסערען. ער האָט צוגעזאָגט אָנצושרייבען ווי אַמשנעל- סטען, גלייך ווי ער וועט זיך איינאַרדענען אין לאַנדאָן, וואוהין ער האָט זיך געקליבען אוועקצופּאָהרען. ס'איז אָבער אַריבער אַ וואָך צוויי, און די בראַשור איז נישטאָ. איך האָב איהם דער- מאַהנט. אַלס ענטפּער אויף מיין בריף בעקום איך אַ דעפּעש (אין יענער צייט האָט ער ליב געהאַט צו דעפּעשירען): קומט גלייך אין לאַנדאָן. זעהר נויטיג. בין איך געפּאָהרען. אין לאַנדאָן האָט גאַפּאָן געוואוינט מיט דער פּרוי זיינער. גאַנץ איינזאַם, אין אַ קליין בעשיידען דיר'הלע ביי ענגלענדער. ער האָט פלייסיג געאַרבייט, דיקטירענדיג ס-ן זיין בוך. אויף מיין פּראַגע צוליב וואָס ער האָט מיך אַזוי אייליג אַרויסגערוסען,

האָט ער פּערשעמט געענטפּערט, אָו ער וויל פּערזענליך איבער-
ריידען מיט מיר, וועגען דעם כאַראַקטער פון דער בראַשור. „אָו
איהר וועט זיין דאָ, וועל איך זי געוויס אָנשרייבען“—האָט ער
צוגעגעבען. פונדעסטוועגען האָט ער נישט געאיילט, אין אַ פינף
זעקס טעג אַרום זאָגט ער צו מיר:

—איהר ווייטט, איך פיהל אָו איך וועל נישט קענען די
בראַשור אָנשרייבען. שרייבט איהר זי אָן, כּימין מאַכט אַ שקיץ
אין איך וועל עס בעאַרבייטען און אונטערשרייבען.

דעם אמת זאָגענדיג, די מעשה האָט מיר אָנגעהויבען צו
דערעסען. איך בין שוין גרייט געווען אַ מאַך צו טהון מיט דער
האַנד. פונדעסטוועגען האָב איך נאָך געמאַכט אַ שקיץ און איבער-
געגעבען גאַפּאַנען. ער האָט אויפּמערקזאַם איבערגעלייענט און
געבליבען אונצופרידען.

—ס'איז נאָך נישט דאָס, נישט אינגאַנצען דאָס וואָס מען
דאַרף—האָט ער געזאָגט.—מיט פּויערים און אַרבייטער דאַרף מען
אַנדערש ריידען, מיט אָנאַנדער טאָן, מיט אָנאַנדער לשון. אָנ-
דערע, גאַנץ אַנדערע סטרוועס דאַרף מען אָנריהרען. נו, נו, מיר
וועלען נאָך זעהן. מאַרגען וועלען מיר ריידען, מאַרגען.

און אויף מאַרגען, אָו איך בין געקומען צו איהם, האָט ער
צו מיין גרויס פּערוואונדערונג, מיר דערלאָנגט אַ גרייטען מאַנו-
סקריפט?

—אָט האָב איך טאַקי אַליין אָנגעשריבען!—האָט ער אויס-
געשריען צומרידען. אַ גאַנצע נאַכט געאַרבייט, ביז בעגינען, זעצט
איך און הערט!

ער האָט איבערגעלעען. די בראַשור איז געווען אָנגעשרי-
בען באמת קינסטלעריש, שטאַרק, אַריגינעל, אין דעם סטיל פון
אַ קריסטליכער דרשה.

גאַפּאַן איז געווען זעהר צופרידען. מיט דעם זאָויגען ווערק.
איניגע מאָל עס איבערגעאַרבייט, אויפּמערקזאַם קאָרעגירט און
אַבגעריסען צייט פון זיין הויפטאַרבייט.

אום צו געבען אַ וועלכע ס'איז פאַרשטעלונג וועגען דעם כאַ-
ראַקטער פון דער בראַשור און בכלל, וועגען דער פּען פון אויטאָר,

ברענג איך דאָ אייניגע שורות פון דאָס לעצטע זייטעל:
 מענשען פראָוואָסלאָוונע, ברידער שוועסטער מיינע האַרצי-
 גע! הערט אויס די ווערטער מיינע, די אמת'דיגע, פון אייער
 אייגענער טובה וועגען. כ'וועל אָנהויבען מיט אַ משל, מיט אַ געט-
 ליכען, מיט אַ הייליגען, מיט אַ משל פון קריסטוס דעם גואל,
 מיט אַ משל, דעם משל פון שומרון."

אזוי האָט זיך די בראַשור אָנגעהויבען און געענדיגט האָט
 זי זיך מיט אַזאַ בילד:

"און אָט ענטפלעקט זיך פאַר מיין האַרציג אויג אַ בילד,
 גרויס און הערליך. גלייך ווי אַ פעלד מיט זאָנגען פול, מיט הע-
 רע זונענשטראַהלען בעגאַסען, שטעהט אַ פּאָלק, די פשוטע יודי-
 שע מאַסע, און יונג און אַלט און מאַן און פרוי און אַלע אויף
 זי שפּוּצט פון באַרג אַלון; און אויבען אויפ'ן באַרג, שטעהט
 ער משיח בן דוד, קריסטוס אונזער געטליכער. און קוקען קוקט
 ער אויף זיין פּאָלק מיט די גביא'ישע אויגען זיינע. און אָט
 האָבען טרעהרען פון זיינע אויגען אַרויסגעזעצט, און בעגאַסען און
 זעפייכט דאָס פנים זיינס דאָס עניוה'דיגס און אַרויסגעריסען
 האָבען זיך פון זיין האַרצען ווערטער, וואָס פון האַרצען דרינגען
 זיי אַרויס: „אָ, ווען איך זאָל קאָנען דיך צוגיפּוזאַמלען מיין
 זאָלק, ווי אַ הוהן זאַמעלט צונגיף איהרע הינדלעך, אונטער די
 פליגעלעך וואַרימע, אַז איך זאָל קאָנען דיך פּערהיטען פון אַ
 זיין אויג פון רויב פויגעל, פון בלינדע פיהרער, געוועלטיגער
 ריינע, פון דיין שלים-שליממזל דיין ביזער שטיף-מאַמע! נאָר
 נישט געגעבען איז דאָס מיר פון גאָט מיין פּאָטער."

„אזוי האָט געזאָגט כריסטאָס אַ וואָך פאַר זיין פטירה.

„רוסיש פּאָלק, דו פּאָלק פראָוואָסלאָוונע, דו קריסטליך פּאָלק
 ווי מיינסטו דו דען, ווען כריסטאָס דער אויסלייוער אונזערער,
 וואָלט אַראָבגענידערט אין זיין ערדיש געשטאַלט, אין אונזער
 רוסלאַנד דער הייליגער, וואָלט ער דען זיך נישט צעוויינט און
 נאָך ביטערער און נאָך אַ צווייט מאָל, צוזעהענדיג, ווי די פּיערסט
 זיין הייליגען יום טוב מיט גרויסע פּאָרגאַמען איבער זיין בעליב-
 טען פּאָלק, איבער דער יודישער אַרימקייט. בעדענק דיך און אַ

תשובה גיב נישט מיר נאָר זיך אליין און אין דיין טיפסטען האַרץ...
 כ'האָב גענומען די בראַשור און, צוריקקומענדיג אין גענף,
 בין איך גלייך צוגערעטען זי אַרויסצוגעבען.
 אַ דייטשער יוד, אַ מיליאָנער, וואָס איז טיף געווען איבער-
 צייגט אין דער מאַגישער ווירקונג פון גאַפּאַנס רייד אויף די רז-
 טישע מאַסען, האָט געגעבען דרייטויענד טראַנק אויף דער אויס-
 גאַבע. און אַזוי האָט זיך בעקומען די מעגליכקייט אַרויסצוגעבען
 די בראַשור אין זיבעציג טויענד עקזעמפּליאַרען. די פּערשפּריי-
 טונג האָבען איבער- גענומען אַלע אַרגאַניזאַציעס (די בראַשור איז
 געווען צוזאַמענגעשטעלט גאַנץ אומפּאַרטייאַיש). פון די אָבגעדרוק-
 טע עקזעמפּליאַרען געדענק איך האָבען גענומען: די סאַציאַליס-
 טען-רעוואָלוציאָנערען — צוואַנציגטויענד. בונד — פּופּצהנטויענד.
 מענשעוויקעס — צעהנטויענד. ציוניסטען — כינפטויענד. גאַפּאַן האָט
 פאַר זיין אייגענער אַרגאַניזאַציע גענומען צעהנטויענד. די באַל-
 שעוויקעס האָבען גאַרנישט גענומען. וואָס פאַר אַ טייל פון די
 ועכציגטויענד עקזעמפּליאַרען איז אַריינגערונגען אין רוסלאַנד,
 איז שווער צו זאָגען.

7

אין לאַנדאָן, ווי איך האָב שוין געזאָגט, האָט גאַפּאַן גע-
 לעבט זעהר איינזאַם, ער פלעגט זיך טרעטען נאָר מיט אייניגע
 עמיגראַנטען, מיט וועלכע ער האָט געהאַט עפעס קאָנספּיראַטיווע
 עסקים, און דורך זיי איז ער געווען פּערבונדען מיטן צענטראַל קאָ-
 מיטעט פון די סאַציאַליסטען רעוואָלוציאָנערען. די לאַנדאָנער עמי-
 גראַנטען האָבען זיך בעצויגען צו גאַפּאַנען מיט פיל מעהר צוטרוי
 און אַכטונג ווי די גענפּער. זיי האָבען הויך אָבגעשאַצט זיין בע-
 דייטונג פאַר די רעוואָלוציאָנערע מאַסען-אַרויסטרעטונגען. אונטער
 דער ווירקונג פון אַזאַ צוטרוי, איז גאַפּאַן געווען רוהיגער,
 פלעגט אַרויסווייזען וועניגער פּאָליטיק-מאַכעריי און איבערשפיצט-
 קייט. אין זיינע רייד וועגען די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען, איז

שוין נישט געווען אזוי פיל גאל און פערביטערונג.
 ענדע יולי אָדער אָנהויב אויגוסט, ווען ער האָט געענדיגט
 זיין בוך, איז ער צוריקגעקומען אין גענף און ווידער אַריינגע-
 סאַלען אין ווירוואַר פון פאַרטייאישע רייבונגען. די בעציהונגען
 צווישען איהם מיט די ס. ערין זענען גענצליך קאליע געוואָרען
 און ער האָט אָנגעהויבען סיבערהאַסט זיך צו וואַרפען פון איין
 אַרגאַניזאַציע צו דער אַנדערער, פון איין לידער צום צווייטען.
 ער האָט גלייכצייטיג געפיהרט אונטערהאַנדלונגען מיטן „בונד“, מיט
 די באַלשעוויקעס, מיט די מענשעוויקעס און מיט איינצעלנע
 סאַרשטעהער פון דער סאַציאַל-רעוואָלוציאָנערער פאַרטיי, ווי אויך
 מיט דער אָפּאָזיציאָנעלער פּראָקציע פון די ס. ר. (די קינפטיגע
 מאַקסימאליסטען מיט נאַריאָזשדין, מאַטיושענקאָ) (דער וואָס פון
 „פּאַטיאָמקין“) א. א. וו. פון יעדען איינציגען האָט ער פּערבאַר-
 גען אָז ער שטעהט אין בעציהונגען מיט אַלע אַנדערע, האָט גע-
 דרעהט, געקאַמפּנירט, אלעמען אונטער די אויגען געזידעלט, מיט
 קיינעם זיך נישט צונוימעגאַנגען, געגרינדעט זיין אייגענע אַר-
 בייטער פאַרטיי, און פיל גערעדט וועגען איהר. ער האָט אַרויס-
 געפאַדערט פון רוסלאַנד אַרבייטער, אַליין געפאַהרען אין רוסלאַנד,
 (כאַטש נישט דערמאָהרען) האָט זיך געקליבען אַרויסגעבען אַ ציי-
 טונג, וואו דער רעדאַקטאָר האָט געוואַלט זיין דער לאַנדאַנער ס.
 צווישען זיינע פּערשידענע פּאַנסאַסטישע פּלענער, איז געווען אויך
 אַזאַ מין פּלאַן: אַ צעהן צוואַנציג טויזענד אַרבייטער פּערזאָנלעך
 זיך אינאיינעם פון די האַפענס געבען פּעטערבורג און פּערקאַפען
 איהם אין זייערע הענד. אין דערזעלבער צייט, פּאַהרט צו גאַפּאַן
 צו דעם דאָזיגען האַפען מיט אַ שיף געוועהר, די אַרבייטער בע-
 וואַפענען זיך און מיט איהם אָן דער שפּיץ לאָזען זיי זיך אויף
 פּעטערבורג.

די פינדליכע בעציהונג צו די רעוואָלוציאָנערע פאַרטייען,
 און הויפטזעכליך צו די „אינטעליגענטען“, האָט זיך ביי גאַפּאַנען
 אינגליכען פּערשאַפּט ביז צו לעצט. ער האָט שוין אָפען ערקלערט
 אַ מלחמה די „אינטעליגענטען“. ער פּלעגט אָננעמען דעמאַגאָגישע
 מיטלען און ענטוויקעלט אַ טעאָריע, וואָס איז געווען ווי צוויי

טרעפן וואסער עהנליך צו דער „זובאטאווסטשינע“.
 אײערך אין מיטען אויגוסט בין איך אַוקגעפאָהרען פון גענף.
 איך בין צוריקגעקומען אַהין דעם 18טען אָקטאָבער. אין דעם
 טאָג, ווען דאָ איז אָנגעקומען די ידיעה פון מאַניפעסט. ביי דער
 אַלגעמיינער שמחה זענען פּערגעסען געוואָרען אַלע פּאַרטייאישע
 חשבונות און רייבונגען. געטראָפּען האָב איך אין יענעם טאָג
 גאַפּאַנען אויף דער גאַס. איך האָב קוים בעוויזען צו ריידען מיט
 איהם עטליכע ווערטער, איהם האָט אויך פּערכאַפּט די אַלגעמיינע
 שטימונג.

אויף מאָרגען אין אָווענד, שוין אין דער לעצטער אויס-
 גאַבע פון דער צייטונג „La Tribune de Geneve“ איז געווען אַב-
 געדרוקט דער אויספיהרליכער טעקסט פון מאַניפעסט. אַ זייגער
 צוועלף ביינאַכט, ווען איך בין געקומען אין מיין האָטעל און זיך
 געלעגט שלאָפּען, האָט מען נערווען אָנגעקלאַפּט אין מיין טהיר.
 כ׳האַב דערקענט גאַפּאַנס שטים:

— איהר שלאָפּט נאָך נישט?

כ׳האַב איהם געעפּענט. ער איז אַריין שטאַרק אויפגערעגט
 און האָט מיר דערלאָנגט די צייטונג. ער האָט האַסטיג אַ זאָג
 געטהון:

— דאָ איז אַלץ אויספיהרליך! איהר האָט געלעזען? דער
 גאַנצער מאַניפעסט!

— געלעזען.

— אויב אַזוי, טאָ לעזט מיר איבער נאָכאַמאָל אויף רוסיש!
 כ׳האַב איהם ווערטליך איבערועצט דעם מאַניפעסט און ער,
 האָט אויפגערודערט, און אַלץ אינאיינעם איבערגע׳חור׳ט:
 — נו, נו! יאָ, יאָ! ווייטער, ווייטער!

ווען איך האָב געענדיגט, האָט ער אַ וויילע שטום אַרומ-
 געשפּאַנט איבערן צימער, זיך אַבגעשטעלט, מיר אַריינגעקוקט אין
 די אויגען און ענטשלאָסען געזאָגט:

— נו, מען דאַרף סאָהרען! מען דאַרף, מען דאַרף אַבער
 תיכף! יאָ!

כ'הָבֵּ איהם אָנגעקוקט און ביי מיר הָט זיך אַרויסגעריי.
 סען אַזא פראַגע:
 — מיט וועמען זשע וועט איהר איצט צוזאַמענגעהן אין
 רוסלאַנד?

ער הָט אינגאַנצען אויפגעציטערט, זיין פנים הָט בעקן-
 מען אַ פאלש געהיימניספולען אויסדרוק, די אויגען הָבען גענו-
 מען לויפען און ער הָט מיט אַ גאַליג געלעכטערל אַזוי געענט-
 פערט:

— מיט וועמען? כ'ווייס נישט, כ'ווייס נישט. דאָרט אויפ'ן
 אָרט וועלען מיר זעהן... כ'וועל פרובען געהן מיט גאָט, מיט
 גאָט... און אַז ס'וועט נישט געלינגען מיט גאָט, וועל איך געהן
 מיט'ן טייוועל. כע—כע—מיט'ן טייוועל!... אָבער צו דאָס מייניגט
 וועל איך זיך דערשלאָגען!

דאָס איז געווען מיין לעצט בעגעגעניש מיט נאַפאָנען. די
 לעצטע שרעקליכע ווערטער, וועלכע איך הָב פון איהם געהערט.

?

נאַפאָנס צווייפעלהאָפטע האַנדלונג נאָך זיין קומען קיין רוס-
 לאַנד, ווי אויך זיין טראַגישער טויט, הָבען אַרומגערינגעלט זיין
 נאָמען מיט אַ שרעקליכע לעגענדע, מיט אַ קלעפיקע, מיט אַ
 ברודיגע, אַזוי, אַז ס'איז אַ מורא צו צוטרעטען צו דער דאָזיגער
 פערזענליכקייט. אָבער דעם קינפטיגען היסטאָריקער פון דער רו-
 סישער געזעלשאַפטליכער בעוועגונג, וועט בעשטימט מיט גרויס
 אויפמערקזאַמקייט, זיך אָבשטעלען פאַר דער דאָזיגער טראַגישער
 פיגור, וואָס די סטיכישע רעוואָלוציע הָט אַרוסגערוקט.

וועגען נאַפאָנס טעטיגקייט אין רוסלאַנד, פאַר דעם 9-טען
 יאַנואַר און נאָכ'ן 17-טען אָקטאָבער ווייס איך בלויו, פון די קלאַנ-
 גען וואָס זענען דערגאַנגען צו מיר. אָבער די קלאַנגען זענען אַזעל-
 כע אונדייטליכע, און געגענוועזליכע, אַז איך וואָג נישט צו ריידען
 וועגען זיי. איך וויל נאָר בעצייכענען אייניגע פון נאַפאָנס כאַראַקטע-
 ריסטיקע זייגער.

שטריכען, וועלכע האָבען זיך אַמ'בולט'סטען אַרויסגעוויזען פֿאַר דער צייט וואָס ער האָט פֿערבראַכט אין אויסלאַנד. גאַפֿאַן איז אָהן צווייפֿעל, אַ בעדייטענדע און אַריגינעלע פֿערזענליכקייט. אַ שטאַרקער ווילען, אַ שטורעמדיגער טעמפֿראַמענט און אַ פֿאַנאַטיש גלויבען אין זיינע כוחות און בערוף. ער איז געווען איינער פֿון יענע „העלדען“ וואָס זייער מאַגישע ווירקונג אויף די מאַסען פֿערבלייבט אַרעטעניש פֿאַר זייטיגע בעפֿאַכטער. אַז גאַפֿאַן האָט געהאַט אַ געוואַלדיגע ווירקונג אויף די אַרבייטער וואָס האָט נישט אויפֿגעהערט אפילו נאָך זיינע אַלע אונפֿער-שטענדליכע גענג ביי זיין צוריקקומען אין רוסלאַנד — אין דעם איז גאָר קיין צווייפֿעל נישט. מען איז איהם נאָכגעגאַנגען בלינד, נישט פֿרעגענדיג וואוהין. אויף זיין ערשטען רוף, זענען טויזענד-דער אַרבייטער גרייט געווען צו געהן אין פייער. און ער האָט דאָס געוואוסט, ער האָט עס געהאַלטען פֿאַר נאַטירליך און האָט געפֿאַדערט, אַז די אינטעליגענץ זאָל זיך צו איהם אויך אַזוי בע-ציהען. און מערקווירדיג: אייניגע אינטעליגענטען, אַלטע עמיגראַנט-טען, אויסגעפֿרובטע רעוואָלוציאָנערען, מענשען וואָס זענען אינג-גאַנצען נישט פֿעהיג צו סענטימענטען און דאָך, זענען זיי גענוג-ליך אַרונטערגעפֿאלען אונטער זיין השפֿעה.

גאַפֿאַן, נישט נאָר וואָס ער איז קיין רעדנער נישט גע-ווען, ער האָט ממש נישט געקענט קיין „צוויי ווערטער צוואַ-מענגינדען“ ער פלעגט ריידען אָהן טאָלק, פלעגט זיך פיל מאָל איבער'חור'ן און מעהרסטענטייל איז שווער געווען זיך פֿונאַנג-דערצוקלייבען וואָס ער וויל זאָגען. ווען ער פלעגט ריידען ווע-גען זאָכען, וועלכע זענען איהם נישט בעוואוסט, פלעגט זיך ערשט אַרויסווייזען זיין טיפֿסטע עם הארצות.

ער איז אַמאָל געקומען אויף אַ וועכענטליכער פֿערזאַמלונג פֿון א.ס. ריישען קרייז. געקומען פֿערשטעהט זיך אינקאָגניטאַ, אַזוי, אַז אינגאַנצען האָבען איהם געקענט אַ מאַן צעהן צווישען די 70—80 פֿערזאַמעלטע. מען האָט בעהאַנדעלט אַ קאָמפּליצירטע, פֿראַגראַם-פֿראַגע. גאַפֿאַן האָט זיך נישט איינגעהאַלטען. ער האָט גענומען דאָס וואָרט און אין משך פֿון אַ האַלבער שעה גערעדט

וועלכע נאָרשקייטען, אַז די, וועלכע האָבען איהם נישט גע-
קענט, האָבען געצויגען מיט די אַקסלען און געפרעגט: וואָס איז
דאָס פאַר אַ מאָדנער סוביעקט? עפעס אַ נישט בעוואוסניגער
אַרבייטער.

און דאָך האָט אין זיינע רייד געשטעקט עפעס אַזוינס,
וואָס האָט געמאַכט אַ טיפען איינדרוק, וואָס האָט שטאַרק פער-
אינטערעסירט. פון אונטער דער גאַנצער קופּע פערפלאַנטערטע,
אַפּטמאָל נאָרישע און מעהרסטענטייל, שאַפלאַנע פראַגען, פלעגט
יך סוף כל סוף אַרויסוויקלען עפעס אַנאָיגענאַרטיגער, אַריגי-
נעלער און טיפער געדאַנק, אין זיין אַרט ריידען ווי אין זיין שריי-
בען, איז געווען עפעס שטאַרקעס, אייגענאַרטיגעס, צווישען פּוסטע
פראַגען טהוט אַ בליץ אַ גלענצענדער פּערגלייך, קלינגט אַרויס אַ
בעגייסטערט וואָרט, ברעכט אויס אַ מעכטיגער געסט—אין די גאַנ-
צע אויטאָרטיע ווערט מיט אַמאָל ווי צוגעשמידט צום רעדנער.
גאַפּאַנס עם הארצות איז געווען ממש קאָלאַסאַל. צייטענ-

ווייז פלעגט ער מאַכען אַנאָינדרוק פון אַנאָנאַלפּאַבעט, אפילו דאָס
וואָס ער האָט גוט געקאָנט, פלעגט ער אָפט פּערגעסען, ווי אַנאָ-
איבעריגע זאָך. און דאָך, ווען ער פלעגט דאַרפּען, פלעגט איהם
צו נוצ קומען זיין מערקווירדיגע אייגענשאַפט—כמעט פון אַ האַל-
בען וואָרט אויפצוכאַפען פּרעמדע געדאַנקען גאַנצע טעאָריעס, ריכ-
טונגען א. א. וו. ער האָט אויך געהאַט די אייגענשאַפט שנעל
זיך צו אַריענטירען אין יעדער נייער סביבה. אַזוי צום ביישפּיל איז
ער געקומען קיין לאַנדאָן נישט קענענדיג קיין ענגליש, און בכלל
קיין איינע פון די אייראָפּעאישע שפּראַכען. און דאָך האָט ער זיך
גלייך געפיהלט ווי אינדערהיים. אַליין אַרומשפּאַצירט איבערן
שטאָדט און געטראַפּען שטענדיג וואו מען דאַרף. איינמאָל, גע-
הענדיג מיט מיר איז ער פּערגאַנגען אין אַ מאַגאַזין און גאַר זיך
נישט שעמענדיג, אַ פּאָדער געטהון אויף רוסיש: *Дайте пожалуйста*
доску. (גיט מיט מיר אַ שאַך ברעט).

—וואָס רעדט איהר מיט זיי אויף רוסיש, האָב איך זיך פּער-
וואַנדערט.

—נישקשה, נישקשה, א געבילדעט ספאלק, זיי וועלען פער-
שטעהן.

ער האָט נאָך אַפּאָר מאָל איבערגע'חזר'ט די פּראָזע אויף
רוסיש און בעוויווען מיט די הענד ווי אַזוי מ'שפּילט אין שאַך.
אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט דער קרעמער געבראַכט אַ שאַך-
ברעט.

זיין אייגענליבע איז געווען געוואָלדיג. זיין פּערזענליכקייט
האָט ער אַנדערש נישט געקאָנט פּאַרשטעלען ווי אויסן ערשטען
פּלאַץ אומעסטוט אויבנאָן. און נישט נאָר אין דער רעוואָלוציע.
עמיצער האָט איהם צמאָד אין שפּאַס געוואָנט: „אַט וואָרט צו, די
רעוואָלוציע וועט זיגען וועט מען אייך מאַכען פּאַר אַ מיטראָפּאָליט“
(איבערגייטליכער). גאַפּאָן האָט רעטועלהאַפּט אַ שמיכעל גע-
טהון און ערגסט געענטפּערט: „וואָס מיינט איהר, וואָס מיינט איהר?
וואָרט, וואָרט! לאָמיר נאָר זיגען, דאַן נעלען מיר שוין זעהן.“
און צוזאַמען מיט דער אייגענליבע פון אַ גרויסער פּערזענליכ-
קייט, איז ביי איהם געווען אַנ'אייגענליבע נישט קיין קליינליכע
נאָר אַ קינדישע: ער האָט נישט געקאָנט פּערבייגען אַ וויטרינע,
נישט אַריינצוקוקען, צי מען האָט דאָרט נישט אַרויסגעשטעלט זיין
פּאַרטנער; ער האָט זיך געפּעהרליך אינטערעסירט מיט דעם וואָס
ווערט וועגען איהם געשריבען און גערעדט. און, בעמיהענדיג זיך
צו פּערבאָרגען די אמת'ע סבה פון זיין פּעראינטערעסירונג, פּלעגט
ער נאָאיוו צוגעבען.

—דאָס איז גוט, דאָס איז גוט וואָס מען שרייבט יועגען מיר,
דאָס איז זעהר וויכטיג פּאַר דער זאַך, זאָל מען שרייבען.

ה

איך ברענג דאָ אַנ'עפּיוואָד, וואָס איז זעהר כאַראַקטעריס-
טיש פּאַר גאַפּאָנס קינדערישע גענוג:
דעם ערשטען מאַי איז פּאַרגעקומען אַנ'אַרבייטער מיטינג.
גאַפּאָנען האָט זיך פּערגלוסט צו זיין אויפ'ן מיטינג. נאָר כדי צו

פּערהאַלטען זיין אינקאָגניטאָ און גלייכצייטיג נישט צו בלייבען
 אַליין. האָבען מיר זיך אָפּגעשמועסט, אַז ער וועט די גאַנצע צייט
 זיין נעבען מיר, נאָר ער וועט זיך פּערהאַלטען אַזוי ווי ער וואָלט
 מיך נישט געקאָנט. נאָכ'ן מיטינג זאָלען מיר זיך אויפ'ן גאַס צו-
 זאַמעטרעפּען און איך וועל איהם בעגלייטען אַ היים. גאַפּאָן איז
 געקומען ווען דער מיטינג האָט זיך שוין געהאַט אָנגעהויבען. ער
 האָט מיך אויפגעוואַכט און זיך אָפּגעשטעלט נישט ווייט פון מיר.
 אַזוי ווי מיר האָבען זיך אָפּגעשמועסט. ער האָט אָבער נישט
 לאָנג אויסגעהאַלטען די קאָנספּיראַציע. אין אַ פּאַר מינוט אַרום
 איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און העפּליך געבעטען פּעררויכערן.
 נאָכדעם האָט ער מיר שטיל געזאָגט אַ פּאַר ווערטער. און באַלד
 אינגאַנצען אַראַפּגעוואַרפּען די קאָנספּיראַציע און פּערפּהרט מיט
 מיר אַנאַפּענעם שמועס. אין זאַל האָב איך זיך געטראָפּען מיט
 דריי סטודענטינגס וואָס זענען געקומען פון בערן אויף אייניגע
 טעג אין גענף. ווען דער מיטינג האָט זיך געענדיגט, האָבען
 זיי מיך געבעטען איך זאָל זיי בעגלייטען ביז זייער האָטעל.
 גאַפּאָן האָט איינגעשטימט מיט צו געהן. אויפ'ן וועג זענען מיר
 אַריין אין אַ קאַפּע. איינע פון די סטודענטינגס האָט געהאַלטען
 גאַפּאָנס בילד וואָס זי האָט געקויפט אויפ'ן מיטינג. גאַפּאָן האָט
 דאָס בעמערקט און געפרעגט ביי איהר:

—ווער איז עס אויף דער קאַרטע?

—איהר ווייסט דען נישט? גאַפּאָן.

—אַ נו, לאַמיר אָנקוקען?

די סטודענטינגס האָט איהם דערלאָנגט די קאַרטע. ער האָט
 אָנגעהויבען זיך צו צוקוקען.

—ווי געפעלט אייך דאָס פּנים? מיר דוכט זיך נישט גאָר

געווייבען, האַז—האָט גאַפּאָן אַ פּרעג געטהון.

—פּערקעהרט, אַ גאַנץ פּיין פּנים,—האָט געענטפּערט די סטו-

דענטינג. ס'איז איהר אפילו נישט איינגעפאלען, אַז דאָס רעדט זי
 מיט גאַפּאָנען.

—און זיינע אויפרופּען האָט איהר געלעזען?—האָט ווייטער

גאַפּאָן געפרעגט, ווי געפעלען אייך זיינע אויפרופּען?

—צו וואָס דאַרפט איהר עס וויסען?
 —ס'איז מיר אינטערעסאַנט, זעהר אינטערעסאַנט!
 די סטודענטין האָט זיך צולאָכט.
 —איך ווייס צוליב וואָס איהר פרעגט עס, איך ווייס און
 איך וועל נישט זאָגען.
 גאַפּאָן האָט זיך אָביסעל פּערלויירען. ער האָט געמיינט, אַ
 זיין אינקאָגניטאָ איז ענטדעקט.
 —זאָגט, אדרבה.
 —פון מיין בעציהונג צו זיינע אויפּרופּען ווילט איהר
 פעסטשטעלען צו בין איך אַ סאָציאַל-דעמאָקראַטקע אָדער אַ סאָצי-
 יאַל-רעוואָלוציאָנערקע, און איך וועל נישט זאָגען!
 אָט אַזוי האָט זיך געפיהרט זער געשפרעך, ביז מיר זע-
 גען אַרויס פון קאַפּעע, דאַן האָט זיך גאַפּאָן אַרויסגעכאַפט מיט
 די ווערטער, אַז איך האָב נאָך פּערשפּראַכען איהם צו בעגליי-
 טען. די סטודענטנס זענען געוואָרען אויפגעבראַכט.
 —פאַרוואָס זאָל מען אייך עפּעס בעגלייטען? וואָס זענט
 איהר אַקלייניגקער?
 —איך פּערשטעהט איהר מיך בין אַ פּחדן, אַ געוואָלדיגער
 פּחדן. איך האָב מורא צו געהן אליין. אָט פּרעגט סעמיאָן אַקי-
 מאָוויטש(1). ער וועט עדות זאָגען, אַז איך בין אַ פּחדן, — האָט
 ער אָנגעוויזען אויף מיר.
 אויף מאָרגען האָב איך געפּרעגט די סטודענטנס וואָס פאַר
 אַנ'איינדרוק האָט אויף זיי געמאַכט דער הער וועלכער האָט מיט
 אונז פּערבראַכט. זיי זענען געווען אין פּערלעגענהייט, און ענד-
 ליך האָט איינע געזאָגט:
 איהר וויסט, ווען איך זאָל איהם נישט טרעפּען מיט אייך,
 וואָלט איך איהם אָנגענומען פאַר אַ האַנדעלס-אָנגעשטעלטען. איך
 פּערשטעה, ס'מוז זיין עפּעס אַנ'אָנגעזעהענער עמיגראַנט, נאָר אַנ'-
 איינדרוק מאַכט ער פון זעהר נישט קיין אינטעליגענטען מענש.
 גאַפּאָן האָט זיך זעהר פּעראינטערעסירט מיט דעם איינדרוק

(*) אַ—ק'ס רוישער גאַמען אין פּאָטער גאַמען.

וועלכען ער האָט געמאַכט אויף די סטודענטינס. אַז איך האָב איהם דערצעהלט, אַז זיי האָבען איהם אָנגענומען פאַר אַ האַנד-דעלס-אָנגעשטעלטען האָט ער ערנסט געזאָגט:
— איצט טאָר מען זיי נישט אויסזאָגען. אָבער אַז איך וועל אַוועקפּאָהרען זאָלט איהר זיי זאָגען. איהר זאָלט זיי דורכאויס זאָגען ווער איך בין און איהר וועט זעהן וואָס זיי וועלען זאָגען. צוליב מעהר עפעקט, האָט ער איבערגעלאָזט פאַר זייערע-וועגען דריי עקזעמפּליאַרען פון זיין בראַשור מיט אַנאייגענהענ-דיגער אונטערשריפט.

ט

אַמטרויעריגסטען איז געווען דאָס, וואָס אין גאַפּאַנס כאַ-דאָקטער האָט געשטעקט אַ מיפיקייט, אַ איבערשפיצטקייט, דאָס איז געווען אַ בייזע און אַ פּאַלשע איבערשפיצטקייט און אין דער זעלבער צייט—נאַאיוו לויט אַלע גענג. דאָס גאַנצע וועוען זיינס האָט די דאָזיגע איבערשפיצטקייט דורכגעדרוינגען, אין זיינע אוי-גען האָט זי זיך אָבגעשפיגעלט, אין זיין אַרט ריירען האָט זי געשטעקט, ס'האָט זיך געלאָזט פיהלען אין זיין געלעכטער, אין זיינע תנועות, ס'האָט זיך געפיהלט אַז דער מענש האַלט אַ שטיין אין ברויס, אַז שטענדיג טרייבט ער פּאַליטיק. ער האָט זיך נישט געשעמט, ווען ס'איז איהם נויטיג געווען, אָבצוואָגען אַ גראָבען ליגען און האָט זיך נישט געמאַכט פון דעם, ווען מען פלעגט איהם כאַפען ביי דער האַנד. אָט געדענק איך אַזאָ בילד: איי-נער, אַ סאָציאַליסט-רעוואָלוציאָנער, האָט איהם אויפגעוואַרפּען אַז ער פיהרט געהיימע אינטערהאַנדלונגען מיט לענינען.
— איך? איך האָב איהם אפילו פאַר די אויגען נישט געזעהן, — האָט אויסגעשריען גאַפּאַן.
— כ'האָב דאָך אליין אָבער נעכטען געזעהן ווי לענין איז אַרויס פון אייער ציימער,
גאַפּאַן האָט זיך צולאַכט, אַ פאַטש געטהון יענעם ביי דער

קניה און טרעהליך אויסגעשריען:

—נו, נו! מילא, מילא! האָב איך זיך געזעהן מיט איהם, מסתמא איז עס נויטיג געווען.

מ'קאן נישט זאָגען אז גאָסאָן איז געווען אַ פחדן. אָבער זיין שטורמישע דרייסטקייט פלעגט אויסוואַכען בריוו אין מאַמענטען פון גרויסען עקסטאָז. אין דער געוועהנליכער צייט, ל'וועל דאָס נישט אָנרופען פחדנות, נאָר עפעס פלעגט איהם בעהערשען אַ נערוועזע מורא. ס'איז איהם אָנגעקומען זעהר שווער צו בע-שליסען זיך צו פאָהרען צוריק קיין רוסלאַנד און אויך דאָן, איז ער פריהער פערפאָהרען קיין פינלאַנד. מיר האָט דערצעהלט ס. (ביי וועלכען כ'האָב זיך צום ערשטען מאל בעקענט מיט גאָסאָ-נען) אַז, זייענדיג אין פינלאַנד, איז ער געווען שטאַרק אונרוהיג און האָט אַלץ געפרעגט, וואָס ערוואַרט איהם אין רוסלאַנד אויב מען וועט איהם אַרעסטירען. אַז ער האָט זיך מיט דער פראַגע געווענדט צו ס. —, האָט יענער איהם פעסט אָבגעענטפערט:

— אַ שטריקעל, פאָפּ! פערשפאָרט צו צוויימלען! מען וועט אויפהענגען און גאָר!

די דאָזיגע תשובה, — דערצעהלט ס. — האָט געמאַכט אויף גאָ-פאָנען אַ געוואַלדיגען רושם.

אינגיכען נאָך גאָפאָנס טויט, האָט די פרעסע אָנגעהויבען אויפצודעקען פיל שלעכטס פון זיין פערזענליכען לעבען און שמו-עסען וועגען זיינע גרויסע געלד פערשווענדונגען; ל'וועל מיך נישט אַריינלאָזען אין די אַלע חקירות, ל'וועל נאָר בעמערקען, אַז פון קיין איינעם פון גאָפאָנס געגנער, האָב איך נישט גע-הערט אַזויגס, וואָס זאָל גאָפאָנען קאָמפראַמיטירען אין בעצוג צו זיין פערזענליכען לעבען. ער איז געווען אַ מוסטערהאַפּטער פאָ-מיליען מענש. שוין ביי אונזער ערשטער בעקאָנטשאַפט האָט ער זיך בעקלאָגט פאַר מיר, אַז דער פעטערבורגער-קאָמיטעט פון די ס. ר. אָן, וואָס האָט צוגעזאָגט אַריבערצושיקען זיין ווייב אין אויסלאַנד, ערפילט נישט זיין הבטחה, נישט קוקענדיג אויף די פילמאָליגע בקשות, און צוגעשיקטע געלד. ער איז דעריבער זעהר אונרוהיג, וועגען זיין פרוי. און אַז זיין פרוי איז געקומען,

האָט ער זיך די גאַנצע צייט מיט איהר נישט געשיידט. אין גענף און אין לאַנדאָן האָט ער געלעבט זעהר בעשיידען און, פלעגט ער אַמאָל אויסגעבען אַנאָיבעריגען רובל, איז דאָס גע-ווען נישט מעהר ווי אויף טעלעגראַמעס, האַלוטיכער און רייזעס מיט דער צווייטער קלאַס.

אויף וויפיל איך האָב בעמערקט, האָט גאַפּאָן צו געלד קיין שוואַכקייט נישט געהאַט. פערקעהרט, אין דער הינזיכט האָט זיך אַרויסגעוויזען זיין ברייטע נאַטור. האָט ער געהאַט געלד, פלעגט ער געבען נישט פּרעגענדיג, ווער עס האָט נאָר געבעטען. די בראַשור וועגען פּאָגראַמען האָט ער געשריבען אָהן האַנאָראַר אין דער צייט ווען פאַר יעדען זיינס אַ בלעטעל פלעגט מען צאָהלען הונדערט פּראַנק און פון אַלע זייטען האָט ער געהאַט פּאָרשלאַ-גען צו שרייבען. נאָכמעהר: ווען די בראַשור איז געווען איבער-וועצט אויף דייטש און אויף ענגליש, און מען האָט בעקומען פינף-הונדערט פּראַנק האַנאָראַר, האָט זיך גאַפּאָן פון דעם געלד אָב-געזאָגט לטובת די ווייטערדיגע אויסגאַבען פון דער בראַשור.

ווי גאַפּאָן זאָל זיך נישט האַבען אויסגעפיהרט פאַר דעם לעצטען יאָהר מן זיין לעבען, איינס איז קלאַר: ס'איז אַ בעדיי-טענדע פּערזענליכקייט. לאַמיר וואַרטען אויפן אָביעקטיווען היס-טאָריקער, וועלכער וועט אויסשעפענד און אַלויטיג בעלזיכ-טען דעם כאַראַקטער און די טעטיגקייט פון דעם טראַגישען פּאַרוואַנער פון דער טראַגישער רעוואָלוציע.

דער ערשטער נישט-געלונגענער
באלשעוויסטישער אויפשטאנד

מיר איז אויסגעקומען צו זיין א נאָהנטער עדות פון די
וויכטיגסטע געשעהענישען, וועלכע האָבען געבראַכט צו דער
באַלשעוויסטישער איבערקעהרעניש אין רוסלאַנד. די ערשטע פון
די געשעהענישען איז געווען דער נישט-געלונגענער אויפשטאַנד
דעם 3-4 טען (16-17 טען) יולי 1917.

פון אָנפאַנג דער ערשטער פעברואַר-רעוואָלוציע, איבער-
הויפט, זינט עס האָבען זיך אומגעקעהרט פון אויסלאַנד לענין,
טראַצקי מיט זייערע חברים, האָט זיך ענטוויקעלט אַ געוואַלדי-
גע באַלשעוויסטישע אַגיטאַציע, די אַרמעע איז געווען פער-
פלייצט מיט באַלשעוויסטישע צייטונגען, בראַשורען און אַגיטאַ-
ציאַנס-בלעטלעך. אין פעטערבורג זענען טעגליך פאַרגעקומען
אין די פאַבריקען, קאַזאַרמעס און אונטערין פרייען הימעל
צעהנדליגער מיטינגען, אויף וועלכע עס האָבען געדונערט פלאַם-
פייערדיגע רעדעס אַנטקעגען קערצנסקיס צייטווייליגער רעגירונג.
נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די גאַנצע איבריגע סאָציאַלי-
סטישע, און, פערשטעהט זיך, בורוויאַזע פרעסע, ווי אויך כמעט

די גאנצע אינטעליגענץ, האָבען זיך אויפגעטראָגען מיט דער גרעסטער פּעראַכטונג צום באַלשעוויוזם און שאַרף קריטיקירט איהם, איז די צאָהל פון זיינע אָנהענגער אין דער אַרמעע און צווישען די אַרבייטער שטאַרק געוואַקסען. אָנהויב יולי האָבען זיך די באַלשעוויקס שוין געפיהלט אזוי שטאַרק, אז זיי האָבען זיך ענטשידען אויף אַנאָפּענעם אויפשטאַנד אַנטקעגען דער צייט-ווייליגער רעגירונג. מיט דעם ציל צו פּערבאַרען די מאַכט און איבערגעבען זי דעם אַרבייטער- און סאָלדאַטען-ראַט. דער אויפ-שטאַנד האָט זיך נישט איינגעגעבען, איבערהויפט דערפאַר, ווייל אַין אַרבייטער- און סאָלדאַטען-ראַט איז די מערהייט געווען אַנאַנטי-באַלשעוויסטישע און האָט בשום-אופן נישט איינגעשטימט אַיבערצונעהמען די מאַכט.

דעם 2-טען (15-טען) יולי איז פאַרגעקומען אַ מיניסטאַרען-קריזיס. איבער דעם קאָנפליקט וועגען דער פרייהייט פון און-קראַאינאַ האָבען זיך אָנגעגעבען אין דימיסיע אַלע מיניסטאַרען פון דער קאָדעטישער פאַרטיי. דער קריזיס האָט אַרויסגערופען אַ גרויסע אויפּרעגונג אין פּעטערבורג. אויף מאַרגען, דעם 3-טען (16) יולי, האָבען זיך אין אָווענד מיטאַמאָל אָנגעהויבען אַרומטראָגען איבער די גאַסען משאַ-אויטאַמאָבילען מיט בעוואָפּענטע אַרביי-טער און סאָלדאַטען. פון די אויטאַמאָבילען האָבען אויף אַלע זייטען דראָהענד אַרויסגעקוקט קוילענוואַרפער. באַלד האָט זיך אָנגעהויבען הערען אַ שיטעריי. עס איז געוואָרען אַ פאַניק, אַ מהומה. עס האָבען זיך אָפּגעשטעלט די טראַמוויען, פּערשוואַונ-דען געוואָרען פון די גאַסען די עקיפּאָזשען. באַלד האָבען זיך בעוויזען בעוואָפּענטע אָבטיילונגען פון מיליטער. זיי האָבען זיך אַריינגעריסען אין אייניגע אַנשטאַלעטען, אַרעסטירט די בעאַמטע, שפּעטער זענען סאָלדאַטישע אָבטיילונגען, צוזאַמען מיט בעוואָ-פּענטע אָוועק צום טאָוירישען פּאַלאַץ, וואו עס איז פאַרגעקומען אַ פּעראַייניגטע זיצונג פון די אויספיהרונגס-קאָמיטעטען פון די אַרבייטער- און פּויערים-ראַטען, צו בעטראַכטען דעם מיניסטאַ-רען-קריזיס. די בעוואָפּענטע האָבען אַרומגערינגעלט דעם פּאַלאַץ

און געשיקט די ראטען א פאָדערונג, זיי זאלען איבערנעהמען די גאַנצע מאַכט אין זייערע הענד.

קיינער האָט נישט געוואוסט אויף קלאַר, וואָס עס קומט פאַר. פאַר דער רעגירונג, ווי פאַר די אָנפיהרער פון די סאַ-ציאליסטישע פאַרטייען איז דער אַרויסטריט געווען אומגעריכט, ווי פאַר דעם פובליקום. עס האָבען נישט אויפגעהערט צו קלינגען די טעלעפאָנען, מען האָט זיך געוואָרפען אין אַלערליי רעגירונגס-אַנשטאַלען צו דערגעהן, וואָס קומט פאַר—אַבער קיינער האָט נישט געקאָנט געבען קיין גענויען ענטפער. ביז שפעט אין דער נאַכט האָט געדויערט די מהומה און די שיסעריי.

אויף מאַרגען פריה איז געווען שטיל און רוהיג. מען האָט גערעכענט, אַז אַליץ האָט זיך געענדיגט. אַרום צעהן אַ זייגער האָבען זיך ווייטער בעוויזען די בעוואָפּענטע אויטאָמאָ-בילען און אָנגעהויבען האָט זיך אַ שויסעריי, נאָך אַ שטאַרקערע, ווי פאַריגען אַווענד. נישט קוקענדיג אויף דעם שטרענגען פער-באַט פון בעוואָפּענטע אַרויסטרעטען, האָבען זיך אָנגעהויבען ציהען איבער די גאַסען דעמאָנסטראַציעס פון בעוואָפּענטע סאָל-דאַטען און אַרבייטער מיט פּלאַקאַטען און אויפשריפטען: „נידער מיט די צעהן מיניסטאַרען-קאַפיטאַליסטען!“ די גאַנצע מאַכט צו די אַרבייטער- און סאָלדאַטען-ראַטען!“ אַ קאַנטראַל איבער די לעבענס-מיטלען!“ און אַז. וו.

צו האַלבען טאָג זענען אָנגעקומען פון קראָנשטאַדט מאַ-טראָזען מיט סאָלדאַטען, בעוואָפּענטע, אויפגערעגטע, און זענען אַוועק צום טאָוורישיען פּאַלאַץ.

די באַלשעוויסטישע אָנפיהרער, צו וועלכע מען האָט זיך געווענדט, האָבען געענטפערט, אַז זיי האָבען קיין שייכות נישט צום אַרויסטריט. אין דערזעלבער צייט איז אַרום קשעשינסקאָ'ס פּאַלאַץ, וואו עס האָט זיך געפונען דער שטאַב פון די באַלשע-וויקעס, געשטאַנען אַנ'עולם פון צעהן טויזענד מענשען, אַ ים קעפּ, אַ וואַלד פון בייקסען און שפּיזען, און לענין האָט פון דעם גאַנץ אין אַ הייסער רעדע, אונטער שטורמישע אויסגע-

שרייען, גערופען אלעמען פער אייניגען זיך און אראבוארפען די בורזשואזע רענירונג.

איך בין אוועק אין קאמיטעט פון דער פארטיי סאציאל-ליסטען-רעוואלוציאנערען, וועלכער האט זיך געפונען אין פאלאץ פון געוועזענעם גרויספירשט אנדריי וולאדימיראָוויטש, ביי דער נעווא. דאָרט האָט אויך געוואוינט דער לידער פון די סאציאל-ליסטען-רעוואלוציאנערען, וויקטאָר טשערנאָוו, אַגראַר-מיניסטער אין קערענסקי'ס קאבינעט. אין קאמיטעט האָב איך געטראָפּען אַ שרעקליכע צורודערונג. מען האָט מיר מיטגעטיילט, אַז עס קומט-פאַר אַ פאַרמעלער באַלשעוויסטישער אויפשטאַנד; אַז עס וואָסענטע מאַטראָזען און אַרבייטער האָבען אַרומגערינגעלט דעם טאָוורישיען פּאַלאַץ, וואו עס קומען פאַר די זיצונגען פון אַר-בייטער- און סאָלדאַטען-ראַט, און וואו עס געפינען זיך איצט כמעט אַלע סאָציאַליסטישע מיניסטאַרען, אויך טשערנאָוו צווישען זיי. טשערנאָוו האָט טעלעפּאָנירט, אַז די לאַגע איז זעהר ערנסט. די האַלטונג פון די מאַטראָזען איז אַ דראָהענדע. יעדע מינוט קאָנען זיי זיך אַרייניסען אין פּאַלאַץ און אַלעמען אַרעסטירען. ער האָט געפּאָדערט, מען זאָל וואָס גיכער ברענגען צום טאָוורישיען פּאַלאַץ זיכערע מיליטער-אַבטיילונגען. אויך האָט ער געבעטען, מען זאָל פון קאמיטעט קומען אַהין.

עטליכע אָנגעזעהענע אַגיטאַטאָרען זענען אוועק איבער די קאַזאַרמעס, נאָר זיי האָבען קיין ערפּאָלג נישט געהאַט. די סאָל-דאַטען פון פעטערבורגער באַרניזאָן זענען מעהרסטענטייל געווען סאַר די באַלשעוויקעס. אפילו די, וואָס זענען נישט געווען איינשטימיג מיט זיי, האָבען אויך נישט אַרויסגעוויזען קיין שום ווילען אַרויסצוטרעטען געגען די מאַטראָזען. אָבגערופען, אי דאָס פיל שפעטער, האָבען זיך נאָר קאָזאַקען, און, דוכט זיך, איין מיליטערישער פּאָלק.

איך מיט נאָך צוויי מיטגלידער פון פעטערבורגער קאָמי-טעט זענען אוועק צום טאָוורישיען פּאַלאַץ. דאָס איז געווען זעהר ווייט. איבער דער שיסעניש האָט מען נישט געטראָפּען קיין

עקיפּאָזש. די, וואָס האָבען זיך אונז בעגעגענט, האָבען נישט געוואָלט פּאָהרען צום טאָוורישען פּאַלאַץ.

—דאָס לעבען איז אונז טייערער, — האָבען זיי געענטפּערט. ענדליך האָט איינער איינגעשטימט צו פּאָהרען פּאַר פינף-אונצוואַנציג רובל (דעמאָלט אַנאָונערהערטער פּרייז). דעם גאַנ-צען וועג האָט ער גע'צלמ'ט דאָס פּערד, ס'זאָל איהם נישט טרעפען קיין קויל.

—פּאַרוואָס צלמ'סט דו זיך נישט? אַ קויל קאָן דאָך דיך אויך טרעפען. — האָב איך איהם געפּרעגט.

—איך האָב קיין מורא נישט, איך בין געווען אויף דער מלחמה—האָט ער מיר געענטפּערט.

דער טאָוורישער פּאַלאַץ איז געווען אַרומגערינגעלט מיט בעוואָפּענטע מאַטראָזען און אַרבייטער. אין הויף, אַנטקעגען אַריינגאַנג איז געשטאַנען אַ האַרמאַט. אין אַלע ווינקלען זענען געשטאַנען קוילענוואַרפער. אין צוויי-דריי ערטער האָבען גע-האַלטען אַגיטאַציע-רעדעס באַלשעוויקעס. די שטימונג איז געווען זעהר אַנאָגעשטרענגטע.

מיר זענען אַריין אין פּאַלאַץ (אַריינגעלאָזט האָט מען אַהין אַלעמען, נאָר קיינעם נישט אַרויסגעלאָזט). אין גרויסען זיצונגס-זאַל האָט זיך געפונען דער גאַנצער אַרבייטער-און סאָלדאַטען-ראַט, מיט דעם פּאַרויצענדען טשכעאיזדזע בראַט. פון די מיניסטאַרען-סאָציאַליסטען האָבען זיך דאָרט געפונען טשער-נאָוו, צערעטעלי, סקאַבעלעו און, דוכט זיך, אַווקסעניטעו. פון די סאָציאַליסטישע אַנפיהרער—מאַרטאָוו, דאַן, ליבער, גאַץ. דאָ האָבען זיך אויך געפונען די באַלשעוויסטישע פיהרער טראַצקי און אַנדערע. עס איז פּאַרגעקומען אַ זיצונג פון ראַט וועגען דער לאַגע, וואָס האָט זיך געשאַפען. עס זענען אַרויסגעטראַטען אַנגעקומענע פון שטאָדט מיטגלידער פון ראַט מיט בעריכטען וועגען דער שטימונג אין די קאָזאַרמעס און אויף די פּאַבריקען. די בעריכטען זענען מעהרסטענטיל געווען אַפּסימיסטישע, נאָר זיי האָבען קיינעם נישט בערוהיגט. די מיניסטאַרען און פּאַרטי-אַנפיהרער האָבען זיך געפונען אין דער גרעסטער פּערלעגען-

הייט. די מאַטראָזען האָבען ווידער געשיקט דעם ראַט אַנ'אולטי-מאַטיווע פּאָדערונג, ער זאָל גלייך איבערנעמען די מאַכט און פּראַקלאַמירען זיך ווי אַ רעגירונג. דער ראַט האָט אָפּגעוואַרפּען די פּאָדערונג, און קיינער האָט נישט געוואוסט, ווי די מאַטראָ-זען וועלען אויף איהם רעאַגירען.

עס זענען אַריין עטליכע אַרבייטער און געבעטען טשער-נאָוין אַרויסגעהן און ווענדען זיך צו די מאַטראָזען מיט אַ רע-דע, בערוהיגען זיי. טשערנאָוויץ פריינד האָבען חושד געווען, אַז דאָס איז אַ פּראָוואַקאַציע, פונדעסטוועגען איז ער אַרויסגעגאַנגען. איך האָב איהם בעגלייט. טשערנאָוויץ האָט זיך אַרויפגעקלי-בען אויף אַ טומבע ביי די ברייטע גאַניק-טרעפּ און גענומען ריידען. זיין רעדע איז געווען נישט קיין מוטיגע און נישט קיין געלונגענע. ער האָט געוואָלט אָבשטעלען זיך אויף די קאַדע-טען, וועלכע זענען אַרויסגעטראָטען פון מיניסטעריום, און האָט געשאַטען אויף זיי פּעך און שוועבעל, נאָר דאָס האָט אויף די מאַטראָזען קיין איינדרוק נישט געמאַכט. זיי האָבען איהם צו-געהערט אָהן צוטרין, פּערדעכטיג, און באַלד גענומען איבער-רייסען מיט פיינדליכע אויסגעשרייען: „בעזוכט איהם! ער מוז האָבען ביי זיך געוועהר!“—האָט אויסגעשריען אויפגערגט אַ מאַטראָז, איינער פון די אַגיטאַטאָרען האָט איהם אַ וואָרף גע-טהון די פּראַגע: „פּאַרוואָס זשע זענט איהר פּערבליבען אין מי-ניסטעריום מיט די קאַדעטען?“—ווייל דער אַרבייטער-ראַט האָט מיך אַהין געשיקט.“—האָט אָפּגעענטפּערט טשערנאָוויץ. ענדליך האָט ער געמוזט אונטערין ליאַרם פון די מאַטראָזען איבעררייסען זיין רעדע. גלייך נאָך איהם איז אויף דער טומבע אַרויפגעשפרונגען טראַצקי, און אָנגעהויבען וואַרפען די שווערסטע בעשולדיגונגען געגען דער צייטווייליגער רעגירונג און געגען טשערנאָוויץ בפרט איך בין געשטאַנען ביי דער טומבע, פון וואָנען טראַצקי האָט גערעדט. מיט אַמאָל דערהער איך הינטער זיך אַ רעש. איך קוק זיך אום—צוויי שרעקליך-אויפגערעגטע מאַטראָזען שלע-פען פאַר די הענד טשערנאָוויץ. דאָס העמד אויף דער ברוסט איז ביי איהם צוריסען. ער איז בלייבן ווי קאַלך, קוקט זיך אום

מיט אַ מסושטוש'ן בליק, ווי ער וואָלט זוכען הילף. איך האָב אָנגעכאַפט איינעם פון די מאַטראָזען ביי דער האַנד און געפאַ-
דערט, ער זאָל פריי לאָזען טשערנאָוו'ן. אין דעמוזעלבען מאָ-
מענט האָט הינטער מיר אַ מאַטראָז אָנגעכאַפט מיך פאַר'ן קאַרק,
אַנגעשלעפט אָן אַ זייט און אויסגעשריען:

—ווער ביזטו? אויך אַ מיניסטער? אַ בורזשו?

איך האָב איהם בעוויוזען מיין לעגיטימאַציע. ער האָט
לאַנג נישט אָבלאָזענדיג מיין קאָלבער, געקוקט אין פאַפיר און
אַנגעלאָזט מיך. דערווייל האָט מען טשערנאָוו'ן אָנגעפיהרט אין
מיטען הויף און אַריינגעזעצט אין אַניאויטאָמאָביל, וואָס איז
דאָרט געשטאַנען. איך בין אַוועק אין פּאַלאַץ אָנזאָגען, אַז
טשערנאָוו איז אַרעסטירט. אין טהיר האָב איך זיך צוזאַמענגע-
שטויסען מיט ריאָזאַנאָוו'ן, סטעקלאָוו'ן און ספיר'דאָנאָוו. זיי
זענען געווען צורודערט, דערשראָקען. ריאָזאַנאָוו האָט אויפגע-
רעגט אויסגעשריען צו מיר:

—טשערנאָוו'ן אַרעסטירט? וואָס פאַר אַ נבלה!

און האָבען זיך אַ לאָז געטהון צום אויטאָמאָביל. באַלד
איז פאַרביי מיר דורכגעלאָפען אַהין טראַצקי, אויך אַ צורודער-
טער. אין אַ רגע אַרום האָט זיך זערהערט זיין הילכיגער, אַ
ביסעל קוויטשענדיגער אויסגעשריי:

—מאַטראָזען! שענהייט פון דער רוסישער רעוואָלוציע!
זייט איהר דען געקומען אַהער צו בעגעהן גוואַלדטהאַטען? איך
בין זיכער, אַז איהר זענט נישט פעהיג אויף דעם (קולות): ניינ!
ניין!) האָט איהר צוטרוי צו מיר? (קולות): „יאָ! יאָ!“ אויב
אַזוי, פאָדער איך, אַז איהר זאָלט מיר אַרויסגעבען דעם פאַר-
שטעהער פון די סאָציאַליסטען-רעוואָלוציאָנערען! איך נעהם איהם
אויף מיין פּעראַנטוואָרטליכקייט.

און גלייך איז ער צוגעגאַנגען צום אויטאָמאָביל, אָנגענו-
מען טשערנאָוו'ן פאַר דער האַנד און אַ ביסעל טעאַטראַליש גע-
זאָגט: „חבר טשערנאָוו, איהר זענט פריי!“ דורכגעפיהרט איהם
דורך די מאַטראָזען און אָנגעפיהרט אין פּאַלאַץ.
אויף דעמוזעלבען אופן ווי טשערנאָוו'ן האָט מען געוואָלט

ארויסרופען און ארעסטירען צערעטעלין. עס האָט זיך אַרויס-
געוויזען, אַז די פּאַריגע נאַכט איז געמאַכט געוואָרען אַ פּרונ
צו אַרעסטירען קערענסקי'ן אין פּאַלאַץ.

נאָך דעם אינצידענט מיט טשערנאָוין איז די שטימונג
געוואָרען נאָך מעהר אָנגעשטרענגט. טשערנאָו און סקאַבעלעווא,
איבערגעקליידעט ווי אַרבייטער, האָבען זיך דורך הינטער-טירען
און דורכ'ן גאַרטען אַרויסגע'גנב'עט פון פּאַלאַץ. בלויז צום
אָווענד איז אָנגעקומען אַ מיליטערישע אָבטיילונג (דוכט זיך,
דער סעמיאָנאָווער פּאַליק) און אַנ'עסקאָדראַן קאָזאַקען און מיט
איינ זאַלפּ אין דער לופטען אָבגערייניגט דעם הויף. נאָר אין
די גאַסען זענען נאָך ביו שפּעט אין דער נאַכט געווען צוזאַ-
מענשטויסען. עס זענען געווען פּופּצען גע'הרג'עטע און איבער
זעכציג פּערוואַנדעטע.

אַז איך בין געגאַנגען פון פּאַלאַץ אַרום אַכט אָווענד, האָט
זיך געהערט אַרום אַ שיסעריי און איך האָב בעגעגענט צוויי מאַ-
טראָזען, וועלכע האָבען געפיהרט אַ בלייכען אויף טויט-דער-
שראָקענעם קאָזאַק, צושטעלענדיג איהם אַלע וויילע אַ רעוואָל-
ווער צו דער ברוסט.

באַלד נאָך טשערנאָו'ס בעפרייען האָט מיר איינער פון
ס. ר. י'שען קאָמיטעט מיטגעטיילט בסוד, אַז עס זענען שוין דאָ
דאָקומענטען, וואָס בעשטעטיגען, אַז לענין, טראָצקי און אַנדע-
רע באַלשעוויקעס האָבען בעקומען פון דער דייטשער רעגירונג
1/2 מיליאָן (שפּעטער האָט מען גערעדט וועגען זעקס מיליאָן).

אויף מאָרגען האָט מען אַרעסטירט טראָצקי'ן און נאָך
עטליכע באַלשעוויסטישע פיהרער (לענין האָט זיך בעהאַלטען).
דער יוסטיץ-מיניסטער פּערעווערזעווא האָט פּערפיהרט געגען זיי
אַ פּראָצעס איבער פּעראַט און צוגרייטען אַנאויפּשטאַנד. די
דאָקומענטען, וועלכע זענען געווען פּערעפענטליכט, האָבען זיך
אַרויסגעוויזען טיילווייז נישט-וויכטיגע, טיילווייז גראַב-פּאליסי-
צירטע. אַזוי ווי פּערעווערזעווא האָט זיי פּערעפענטליכט אַהן דער
הסכמה פון מיניסטאַרען-ראַט האָט ער זיך געמוזט אָנגעבען אין
דימיטיע.

קערענסקים אפענסיווע

דער נישט-געלונגענער באַלשעוויסטישער אויפשטאַנד פון
5-6-טען יולי האָט אַרויספיהרט די צייטווייליגע רעגירונג פון
איהר לעטאַרגישען צושטאַנד און זי האָט אָנגעהויבען אַרויסצע-
ווייזען סימנים פון ענערגיע. עס זענען געווען אַרעסטירט די
אָנגעזעהענסטע באַלשעוויסטישע פיהרער הויך לעיניען, וועלכער
האָט זיך בעהאַלטען, ווי מען האָט געזאָגט, אויף דער קרייצער-
שיף „אוראַז“*. עס זענען געווען פערמאַכט אַלע באַלשעוויס-
טישע צייטונגען, אָפגערייניגט זייערע קלובען און פערוועהרט
זייערע מיטינגען. און גלייך איז אין פעטערבורג געוואָרן גאָר
אַנאַדער שטימונג. אין די פאַבריקען און זאוואַדען האָט מען

(* עס איז געווען פערשפרייט אַ לעגענדע, אַז לענין האָט די גאַנצע צייט
זיך בעהאַלטען אין הינטער-פּאַלאַץ ביי... קערענסקי'ן, וועלכער האָט ריטעריש איהם
שייט אַריסגעגעבען. שפעטער, נאך דער אָקטאָבער-רעוואָלוציע. ווען קערענסקי איז
אַנטלאָפּען, האָט מען אין פּאַלק גערעדט, אַז ער זיצט בעהאַלטען ביי לענין'ען!

אָנגעהויבען פּערפּאָלגען די באַלשעוויקעס, אָפּטמאַל אפילו שלאַ-
גען זיי. אויף די גאַסען-מיטינגען איז געווען געפעהרליך אויס-
צודריקען סימפּאַטיע צום באַלשעוויזם. די פּירגערליכע צייטונגען
האַבען געפּאָדערט, מען זאָל עוקר מן השורש זיין דעם באַל-
שעוויזם. איבערהויפּט האַבען וועגען דעם געשריבען פּיערדיגע
אַרטיקלען די זשורנאַליסטען דאַן, זאַסלאַווסקי (האַמאַנקולוס) און
אייזמאַן. דער לעצטער האָט איין אַרטיקעל אָנגעהויבען מיט די
ווערטער: „טרעט אָן מיט'ן אָפּצאַס אויפ'ן פּאַרכעוואַטען לייזיגען
קאַפּ פון באַלשעוויזם!“ די ערשטע צייט האָט זיך געדוכט, אַז
דער באַלשעוויזם האָט זיך אַזוי שטאַרק קאַמפּראַמיטירט מיט זיין
אַרויסטריט, אַז ער איז אינגאַנצען אַראָב פון דער סצענע.
די רעגירונג האָט אין דער צייט בעשטימט אָנצוהויבען
אַנאַפּענסיווע אויפ'ן פּראָנט. חוץ דעם, וואָס די פּערבינדעטע
מלוכּות האַבען גישט אויפּגעהערט ענערגיש צו פּאָדערן אַנ-
אַרויסטריט פון דער רוסישער אַרמעע, האָט מען געהאַפּט דער-
מיט צו שאַפּען אַ פּאַטריאָטישע שטימונג אין לאַנד. נאָר דאָ
איז אַרויסגעטרעטען די „סטאַווקע“ מיט איהרע פּאָדערונגען.
דער העכסטער הויפּט-קאָמאַנדיר, גענ. קאַרנילאָו האָט זיך אין
אַ שאַרפען טאָן געווענדט צו דער רעגירונג מיט דער פּאָדערונג
צוריק איינצופיהרען אויפ'ן פּראָנט טויט-שטראַף פאַר מיליטערי-
שע פּערברעכען. די פּאָדערונג האַבען אונטערגעהאַלטען עטליכע
מיליטער-קאָמיסאַרען און איבערהויפּט דער בעוואוסטער אָנפיה-
רער פון דער אַמאַליגער ס. ר. ישער קאַמפּס-אַרגאַניזאַציע וו.
סאַווינקאַוו, וועלכער האָט געשילדערט אַ שוידערהאַפּט בילד פון
דער דעמאָראַליזאַציע, וואָס הערשט אין דער אַרמעע. די רעגי-
רונג האָט איינגעווייליגט אויף דער פּאָדערונג. שפּעטער האָט
קערענסקי פּערוזילכערט, אַז טראַץ דעם איינפיהרען טויט-שטראַף,
איז קיין איין טויט-עקזעקוציע גישט אויסגעפיהרט געוואָרען
אויפ'ן פּראָנט. נאָר דער אַקט פון דער רעגירונג האָט געגעבען
איהרע גענגער אַ שאַרף אַגיטאַציע-געוועהר געגען קערענסקי'ן.
אין יענער צייט האָט קערענסקי אַרויסגעוויזען אַנאַיבער-
מענשליכע ענערגיע. ער האָט זיך אַרומגעטראָגען איבער אַלע

פּראָנטען, אָרגאַניזירט די אָפּענסיווע, געהאַלטען פּייערדיגע רע-
דעס, אויפגעמונטערט ביי די סאַלדאַטען אַ קאַמף-התלהבות. וואָס
פאַר אַ גרויסע בעדייטונג קערענסקי האָט צוגעגעבען דער אָפּענ-
סיווע, קאָן מען זעהן פון פּאָלגענדען פּאַקט: לויט דער בקשה
פון דעם גרינדער פון מאַסקווער קינסטלערישען טעאַטער, ק.
סטאַניסלאָווסקי, האָב איך געווענדט צו קערענסקי'ן מיט
דער בקשה, צו בעפרייען פון מיליטער-דינסט אייניגע פון די
אַנגעזעהנסטע אַרטיסטען פון דעם טעאַטער, ווי קאַטשאַלאָו און
אַנדערע, אָהן וועמען דאָס טעאַטער וואָלט זיך געמוזט פּערמאַ-
כען. קערענסקי האָט אויף מיין בקשה געענטפערט בוכשטעבליך
די ווערטער:

— „איך פּערזיכער אייך, אַז די אַרטיסטען וועט אַלץ איינס
נישט אויסקומען צו געהן אויפן פּראָנט. די טעג הויבען מיר
אָן אַנאַלגעמיינע אָפּענסיווע, וועלכע איז אַזוי צוגעגרייט, אַז
זי מוז זיך איינגעבען און דעמאָלט וועט אין עטליכע וואָכען
זיך ענדיגען די מלחמה. דער שלום איז איצט זעהר נאָהנט.
דאָס איז אַ פּראָגע נישט פון חדשים נאָר פון וואָכען.

דעם 18-טען יולי האָט זיך אָנגעהויבען דער אָנגריף אויף
דעם גאַליציאַנער און צפון-מערב-פּראָנטען. די רוסישע אַרמעע
האַט אָבגעהאַלטען אַ גלענצענדען נצחון. פּערנומען אין גאַליציע
אַ גאַנצע רייה שטעדט און שטעדטלעך (קאַלישיץ און אַנדערע)
און אויפ'ן צפון-פּראָנט דערגעהנטערט זיך צו ווילנאָ. דאָס האָט
אַרויסגערופען אין פּעטערבורג אַנ'ענטוואַזום: עס האָבען זיך
אָנגעהויבען פּאַטריאָטישע דעמאָנסטראַציעס, פּראָצעסיעס, גאַטעס-
דינסטען. גלייכצייטיג מיט דעם האָט גענומען וואַקסען אַנאַנט-
סעמיטישע שטימונג און עס האָבען זיך גענומען הערען אויפ-
רופען צו פּאַגראַמען.

קערענסקי האָט דאָן דערגרייכט די העכסטע שטופע פון
פּאַפּולאַריטעט. די אינטעליגענץ און אַ טייל פון פּאָלק האָבען
איהם פּערגעטערט אַלס דעם העלדישען רעטער פון רוסלאַנד.
די געהויבענע שטימונג האָט אָבער נישט לאָנג געדויערט.
אויב קערענסקי'ן האָט זיך מיט דער גרעסטער אָנשטרענגונג פון

אלע כחות איינגעגעבען אָנצוהויבען די אָפענסיווע און געבען דעם פיינד דעם ערשטען קלאַפּ, האָט אָבער נישט געקלעקט קיין קאַמפּס-ענערגיע אויף פּאַרטצוועצען דעם אָנגריף ביו אַנענטגיל-טיגען רעזולטאַט. פיל מיליטער-אַבטיילונגען האָבען זיך אָבגע-זאָגט צו געהן אין שלאַכט. אַנדערע האָבען פּערלאָזט די פּאָ-זיציעס און געעפענט דעם פּראָנט. פּאַרן אַרויסטרעטען אין שלאַכט האָט מען אויף מיטינגען גאַנצע טעג דעבאַטירט די פּראָגע, אייב מען דאַרף אַרויסטרעטען. בקיצור, עס האָט זיך אַרויסגעוויזען די גאַנצע דעמאָראַליזאַציע, וועלכע האָט זיך טיף איינגעוואַרצלט אין דער אַרמעע. דער געגנער האָט עס באלד אויסגענוצט און מיט אַ מעכטיגען קאָנטר-אָנגריף האָט ער אָב-געוואַרפען דעם רוסישען הייל, אַרויסגעיאָגט פון די פּערנומע-נע ערטער און אָנגעהויבען יאָגען ווייטער. אין דער אַרמעע האָט אויסגעבראַכען אַ שרעקליכע פּאַניק. דער ריקצוג איז פּאַר-געקומען אין דער העכסטער אונאַרדנונג, בעגלייט מיט די שוין-דערהאַפּטסטע פּאַראַדמען אויף יודען אין די שטעט, פון וואָנען מען איז אָבגעטראָטען (קאלישין, טאַראַפּאַל און פיל אַנדערע). די קאָטאַסטראָפּע האָט אַרויסגערופען אַ שטימונג פון פּער-צווייפלונג. קערענסקיס פּאַפּולאַריטעט האָט בעקומען אַ טויט-קלאַפּ. איצט איז מען אויף איהם פון אלע זייטען אָנגעפּאַלען: ער האָט דאָך געדאַרפט וויסען די שטימונג אין דער אַרמעע און נישט געטאַרט אָנהויבען די אָפענסיווע. זיין לייכטזיניגע אַוואַנטורע האָט געבראַכט דערצו, אַז חוץ די טויענדער קרבנות וואָס זענען אומגעקומען אויפ'ן פּראָנט, האָבען די דייטשען בע-קומען די מעגליכקייט אָנצוהויבען אַנאָנגריף, אין דער צייט, ווען פריהער האָבען זיי נישט געוואָגט אַרויסצוטרעטען געגען דעם בענייטען רעוואַלוציאָנערען רוסלאַנד.

די געשעהענישען אויפ'ן פּראָנט האָבען געשאַפען אין פּע-טערבורג אַנאַפּאַטישע שטימונג. אין „סטאַווקע“, ביי די העלע-רע מיליטער-לייט, ווי אויך ביי דער אינטעליגענץ און דער בורזשאַווע האָט זיך געשטאַרקט די רעאַקציאָנערע שטימונג. מען האָט געדורשט נאָך אַ שטאַרקער מאַכט, אַ דיקטאַטאָר, און

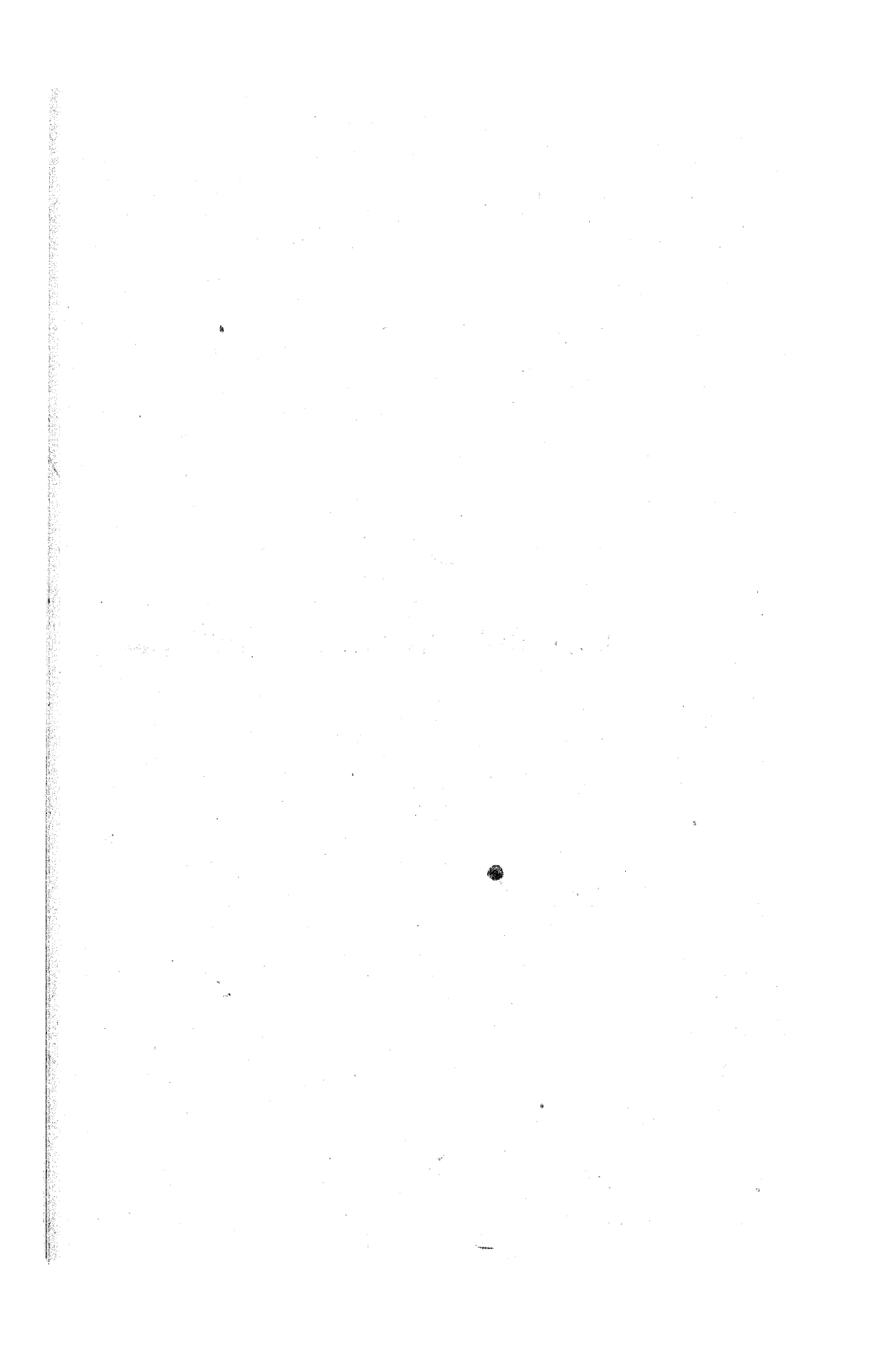
אין דערזעלבער צייט איז אין דער ארמעע און אין די ארביי-
טער-שיכטען געוואקסען דער באַלשעוויזם, ווען אפילו פערבאָרגען.
די רעאַקציאָנערע געפאָהר האָט זיך געשטאַרקט פון טאָג
צו טאָג. אין דער לופט האָט זיך געפיהלט אַ פערשווערונג, אַ
גרייטונג צו אַנאָיבערקעהרעניש. דאָס האָט אַרויסגערופען אַ
שטאַרקע אונרוה נישט נאָר ביי די באַלשעוויקעס, נאָר אויך ביי
די אַנדערע סאָציאַליסטישע פאַרטייען. טשערנאָוו, וועלכער האָט
ביי יענער שטימונג זיך געמוזט אָנגעבען אין דימיסיע, האָט
מיר איינמאָל מיט פערצווייפלונג געזאָגט:

—איבער אונז הענגט אַ שרעקליכע געפאָהר. אַ ליאָדע גע-
נעראַל מיט צוויי פאָלקען סאָלאַטען קאָן גרינג פערכאַפּען די
מאַכט און רעסטאָורירען די אַלטע אָרדנונג. איך בין זיכער,
אַז די „סטאַווקע“ גרייט אונז צו אַזאַ סיוּרפּריז.

און ער האָט קיין טעות נישט געהאַט. אין דער „סטאַוו-
קע“, וואו עס האָט פאַקטיש געהערשט דער צאַרישער גענעראַל
אַלעקסייעוו, האָט זיך צוגעגרייט אַנאָיבערקעהרעניש, נאָר צופע-
ליג איז זי בעצייטענס ענטדעקט געוואָרען.

קארנילאָום פּערשווערונג

קערענסקי, זעהענדיג, אז נאך דער אונגעלונגענער אפען-
טיווע איז זיין פאפולאריטעט שטארק געפאלען און געדען-
קענדיג דעם באַלשעוויסטישען אויפשטאַנד, האָט געזוכט מיט-
לען זיך צו שיצען פון אַן אונעררוואַרטעטען רעוואָלוציאָנערען
אַרויסטריט. ער האָט גוט געוואוסט, אַז דער פעטערבורגער
גאַרניזאָן, אין וועלכען די שטימונג איז זעהר אַ ראַדיקאַלע,
כמעט אַ באַלשעוויסטישע, איז אַ קנאַפער שויץ פאַר דער רעגיר-
ונג, און האָט בעשטימט אַרויסצופיהרען איהם פון דער רעזי-
דענץ און אַבשיקען אויפ'ן פראַנט. אויף זיין אָרט האָט ער
געדאַרפט ברענגען פון פראַנט זיכערע אַבטיילונגען.
אַרויספיהרען דעם גאַרניזאָן פון פעטערבורג, האָט זיך
קערענסקי'ן נישט איינגעגעבען. די פאַלקען האָבען זיך פשוט
אַבגעזאָגט צו פערלאָזען די הויפטשטאָרט, מאַטיווירענדיג עס
דערמיט, אַז זיי קאָנען קיינעם נישט אַנטרויען די פערטיידיגונג
פון דער רעוואָלוציע, אַרויסרופען פון פראַנט אַ זיכערע דיוויזיע
איז יאָ געלונגען, אָבער קערענסקי'ן האָט דאָס זעהר טייער
געקאָסט.

וועגען דעם עפיוזאד איז שפעטער געווען פיל געשריבען. אי קערענסקי, אי קארנילאָו, אי סאווינקאָוו, אי אנדערע האָ-בען, יעדערער לויט זיין נוסח דערצעהלט די פרטים וועגען דעם אַרויסרוף פון מיליטער און די אונטערהאַנדלונגען וועגען דעם מיט דער הויפט-קוואַרטיר. און דאָך איז עד-היום נישט גענוג קלאָר די גאַנצע געשיכטע. אויף וויפיל מען קאָן משער זיין, איז די זאַך פאַרגעקומען אַזוי: אַ סאָלקאָם זיכערע מילי-טערישע אַבטיילונג, וועלכע זאָל זיין גרייט בלינד אויסצופיהרען אַלץ, וואָס די רעגירונג וועט בעפעעהלען, האָט זיך געפונען אויפ'ן פראָנט נאָר איינע: דאָס איז געווען די אַזוי-גערופענע „ווילדע דיוויזיע“, וועלכע איז בעשטאַנען באמת פון האַלב-וויל-דע גרוינער. די דיוויזיע האָט זיך פריהער געפונען אונטער דער אָנפיהרונג פון קייזערס ברודער, גרויספירשט מיכאַאיל אלעקסאַנדראַוויטש, און נאָך דער רעוואָלוציע—אונטער דער אָנ-פיהרונג פון גענעראַל קארנילאָו, וועמען זי האָט פערגעטערט. קארנילאָו איז געווען גרייט צו ברענגען די דיוויזיע קיין פע-טערבורג, נאָר ער האָט דערביי געשטעלט זיינע בעדינגונגען. ער האָט געפאָדערט, אַז מיט דער הילף פון דער דיוויזיע זאָל אינגאַנצען אונטערגעדריקט זיין די באַלשעוויסטישע בעוועגונג, און אויב נויטיג—פונאַנדערצוטרייבען דעם אַרבייטער-ראַט. דער-ביי האָט ער געשטעלט אַ פאָדערונג, אַז די רעגירונג זאָל זיין רעאַרגאַניזירט אַזוי, אַז די גאַנצע מאַכט זאָל זיך געפינען אין די הענד פון דריי פערזאָן: איהם, קארנילאָו, קערענסקי און (אויב איך האָב קיין טעות נישט) פון געוועזענעם פאַרויצענדען פון מיניסטאַרען-ראַט—פירשט לוואָוו. קערענסקי האָט אָנגענומען די בעדינגונגען. אַלס פערמיטלער אין דער פערשווערונג איז געווען וו. סאווינקאָוו. די אונטערהאַנדלונגען האָבען זיך גע-פיהרט אין שטרענגסטען געהיימניש און קיינער פון די מיני-סטאַרען, איבערהויפט די סאַציאַליסטישע, האָט וועגען זיי קיין אַהנונג נישט געהאַט.

קערענסקי האָט זיכער נישט געהאַט בדעה צו דערשטיקען די רעוואָלוציע. ער האָט נאָר גערעכענט מיט דער הילף פון

קארנילאָווין און זיין דיוויזיע איינצורעדענען אַ שטאַרקע מאַכט, וועלכע וועט אַרויספיהרען דאָס לאַנד פון שרעקליכען קריזיס. גאַנץ אַנדערע צילען האָט אָבער געהאַט די הויפט-קוואַרטיר. זי האָט בעשטימט צו מאַכען אַ פּאַרמעלע איבערקעהרעניש און קודם-כל אַראָבוואַרפען קערענסקי'ן, וועלכען די העלערע מילי-טער-לייט האָבען נישט געקאָנט סובל זיין. קארנילאָוו איז גע-ווען אזוי זיכער אין דעם ערפּאָלג פון דער פּערשווערונג, אַז ער האָט געפונען פאַר מעגליך פאַר דער צייט אויפצופענען די קאַרטען און משלח זיין קערענסקי'ן. קומענדיג מיט זיין די-וויזיע נישט ווייט פון פעטערבורג, האָט ער געשיקט צו קע-רענסקי'ן דעם אָבער-פּראָקוראַר פון הייליגסטען סינאָד, פירשט לואָוו (דעם צווייטען) מיט אַ דרייטער פּאָדערונג, קערענסקי זאָל גלייך איבערגעבען די גאַנצע מאַכט איהם, קארנילאָוו'ן, וועלכער ערקלערט זיך אַלס איינציגער דיקטאַטאָר.

דערזעהן, אַז ער איז דאָ אַריינגעפאַלען אין אַ שרעקלי-כער פּאַסטקע, האָט קערענסקי אויפ'ן אָרט אַרעסטירט דעם פירשט לואָוו און גלייך פּערעפענטליכט אין דער פרעסע אַנ-אָפיציעלע מעלדונג וועגען דעם פּאַרשלאָג, וואָס לואָוו האָט איהם געמאַכט אין קארנילאָווס נאָמען.

דער איינדרוק פון דער מעלדונג איז געווען אַ געוואָלדי-גער, איבערהויפט, ווען מען האָט זיך נאָך דערוואוסט, אַז קאַר-נילאָוו מיט זיין דיוויזיע געפינען זיך ביי לוגאַ, נישט ווייט פון פעטערבורג. עס איז מיטאַמאָל פּערגעסען געוואָרען די גאַנ-צע מחלוקת מיט די באַלשעוויקעס. אַלע סאָציאַליסטישע פּאַר-טייען האָבען זיך פּעראייניגט אין דעם פּערצווייפעלטען אויסרוף: „די רעוואָלוציע איז אין געפּאַהר.“ עס איז געוואָרען אַרויסגע-לאָזט אַ געמיינזאַמער אויפרוף צו די אַרבייטער און סאָלדאַטען צו פּערטיידיגען ביז'ן לעצטען טראָפען בלוט זי עראַבערונגען פון דער רעוואָלוציע.

דער „טמאַני אינסטיטוט“, וואו עס זענען דאָן פּאַרגעקומען די זיצונגען פון אַרבייטער- און סאָלדאַטען-ראַט, איז געוואָרען דער צענטער פונ'ם רעוואָלוציאָנערן זעלבסט-שוץ. דאָרט האָט בייטאַג

און ביינאכט געקאכט ווי אין א קעסעל. עס זענען פאָרגעקומען פערמאָנענטע זיצונגען פון די צענטראַל-קאָמיטעטען פון אלע פארטייען, בעראַטונגען פון אלעריי קאָמיסיעס. דאָ האָבען זיך פאָרמירט קאָמפּס- און פערטיידיגונגס-אַפטיילונגען, האָבען זיך אויסגעאַרבייט פלענער ווי צו פערטיידיגען פעטערבורג, און דאָ האָט מען פונאַנדערגעטיילט געוועהר די אַרבייטער. אויפן צווייטען טאָג איז דער פעטערבורגער גאַרניזאָן אַרויסגעטראַטען גענען קאָרניליאָוין. גלייכצייטיג זענען פיל טויזענדער אַרבייטער אַרויס הינטער דער שטאַט גראָבען שאַנצען, מאַלען דראַט-פערצוימונגען. דער אַרבייטער-ראַט האָט אַרויסגעשיקט צו קאָר-נילאָווס דיוויזיע אַ גאַנצע רייה פאַרטיי-לייט, פראָפּאָגאַנדיסטען גרוזינער, וועלכע האָבען געדאַרפט ערקלערען די סאָדאַטען פון דער ווילדער דיוויזיע, אַז מען פיהרט זיי אויף פעטער-בורג, כדי צו דערשטיקען די רעוואָלוציע. פיל האָבען מיטגע-האַלפּען אין קאַמף געגען קאָרניליאָוין די אייזענבאַהן-אַרבייטער. זיי האָבען זיך אָפּגעזאַגט אַריבערצופיהרען די דיוויזיע און אין אייניגע ערטער פונאַנדערגענומען די רעלטען.

אַ טאָג דריי האָט געדויערט די אונזעשטימטע לאַגע. צו קיין שלאַכט איז נישט דערגאַנגען. געענדיגט האָט זיך עס דערמיט, אַז די ווילדע דיוויזיע, דערקלערענדיג, אַז זי וויל זיך נישט אַריינמישען אין די אינערליכע פּערהעלטנישען פון רוסישען פאָלק, האָט זיך אומגעקעהרט צוריק.

קאָרניליאָו איז גלייך אָפּגעשאַפט געוואָרען פון פּאָסטען אַלס העכסטער הויפט-קאָמאַנדיר. נאָר ער האָט זיך נישט באַליב אונטערגעגעבען. אַ היבשע צייט האָט די רעגירונג געפיהרט מיט איהם אונטערהאַנדלונגען ווי מיט אַ שטרייטענדען צד. די בורזשאַזע פרעסע איז געווען אויף קאָרניליאָווס צד, האָט אויפ-געוויזען, אַז אויב פאַרמעל איז ער בעגאַנגען אַ פּערברעכען, האָט ער דאָס געטהון צוליב הויך-פאַרטייאישע צילען—צו ראַטע-ווען דאָס פּאָטערלאַנד, און דערום דאַרף דאָס גאַנצע געשעהע-ניש פּערגעסען ווערען און קאָרניליאָו דאַרף בלייבען ווי פריהער אויף זיין פּאָסטען אַלס העכסטער הויפט-קאָמאַנדיר.

דאס האָט אָבער נישט געווירקט. סוף-בל-סוף האָט זיך קאָרנילאָוו אונטערגעגעבען און איז אַרעסטירט געוואָרען. נאָר די ווילדע דיוויזיע איז געבליבען ווי אַ וואַך ביי איהם, צו שיצען איהם. אין אַ פּאָר חדשים אַרום האָט זיך איהם איינגע-געבען דורכצורייסען זיך צום דאָן. דאָרט האָט ער פּאַרמירט אַנאַרמעע, מיט וועלכער ער איז אַרויסגעטראָטען געגען די באַלשעוויקעס. אין מיטען 1918 איז ער פּערוואַנדעט געוואָרען אין אַ שלאַכט און איז געשטאָרבען.

אויף קאָרנילאָוו אָרט איז געווען בעשטימט אַלס העכ-סטער הויפט-קאָמאַנדיר דער גענעראַל אַלעקסייעוו. נאָר אין אַ קורצער צייט אַרום האָט איהם פּערביטען קערענסקי, וועלכער איז גלייכצייטיג געווען אי פּאַרזיצענדער פון מיניסטאַרען-ראַט, אי העכסטער הויפט-קאָמאַנדיר. נאָר די ביידע העכסטע פּאַסטען האָבען איהם געגעבען וועניג מאַכט. די נישט-געלונגענע אָפען-סיווע, ווי די נישט-געלונגענע פּערשווערונג, אין וועלכער ער איז געווען שטאַרק קאָמפּראַמיטירט האָבען אינגאַנצען אונטער-געגראָבען זיין פּאַפּולאַריטעט.

וועגען קאָרנילאָוו'ן האָט מען ביי יענער צייט פיל גע-שריבען. ווי עס ווייזט אויס, איז ער געווען אַ זעהר מוטיגער מיליטער-מאַן, אָהן חכמות. ער איז נישט געווען קיין פּאָליטי-קער און האָט געדינט ווי אַ שפּילכעל אין די הענד פון די פּאָליטישע פּערשווערער, וואָס זענען געבליבען הינטער די קו-ליסען. די בעסטע כּאַראַקטעריסטיק האָט איהם אין זיין צייט געגעבען דער גענעראַל דראַנאַמיראָוו.

— קאָרנילאָוו האָט אַ האַרץ פון אַ לייב און אַ קאָפּ פון אַ שעפּס.

מײן בעגעגעניש מיט

קאמעניעוויז

אנהויב אָקטאָבער 1917 בין איך אָבגעפּאָהרען פּון פעטער-
 בורג קיין מאַהילעוו, וואו עס איז געווען אַרויסגעשטעלט מיין
 קאַנדידאַטור אין דער גרינדונגס-פּערזאָנלונג. אַלס מיטגליד פּון
 דער אונפּאַרטייאישער שטאַדט-דומע און פּון דעם נאַר-וואָס צו-
 נויפּגערופּענעם פּאַר-פּאַרלאַמענט, האָב איך נישט געקאַנט פּערבליי-
 בען אַ לענגערע צייט אין מאַהילעוו און האָב אין אַ טאָג צעהן
 אַרום זיך אומגעקעהרט צוריק. געקומען בין איך קיין פעטער-
 בורג דעם 25-טען אָקטאָבער, אַקוראַט אין דעם טאָג, ווען עס
 איז פּאַרגעקומען די באַלשעוויסטישע איבערקעהרעניש.
 איך בין געקומען בייטאָג אויפ'ן צאַרסקאַ-סעלסקער וואָך-
 זאַל. די ערשטע נייעס, וואָס איך האָב זיך דערוואוסט, איז גע-
 ווען, אַז עס זענען נישטאָ קיין דראַשקעס. פּאַרוואָס? ווייל מען
 שיסט אין די גאַסען. ווער שיסט? די באַלשעוויקעס.
 איך בין אַוועק אין שטאַדט-דומע, האַפענדיג דאָרט צו
 דערוויסען זיך אויף ריכטיג, וואָס עס קומט פּאַר. אויף די גאַ-
 סען, און איבערהויבט אויף נייעווסקי-פּראַספעקט האָב איך בעגע-

גענט מאסען אויטאמאבילען, אָנגעפולטע מיט מאַטראַסען, סאָל-
דאָטען און ציווילע, בעוואָפּענטע מיט ביקסען און פולעמיאָטען.
די אויטאָמאָבילען האָבען זיך געטראָגען מיט אַ גרויסער שנעל-
קייט, אָנוואַרפענדיג אַ פחד אויף די דורכגעהער.

אין שטאָדט-דומע האָב איך געטראָפּען די מיטגלידער אין
פולען קאָמפּלעט. אין גרויסען זאָל איז פּאָרגעקומען אַ זיצונג,
נאָר דער גרעסטער טייל ראַטמענער האָט אַרומגעפלאַנדזשעט אי-
בער די זייטיגע זיילען, צורודערט און מושושט. קיינער האָט
נישט געוואוסט וואָס עס קומט פאַר אין שטאָדט:

—מען זאָגט, אַז די באַלשעוויקעס, נישט דערוואַר-
טענדיג זיך ביז עס וועט זיך עפענען דער צוזאָמענפאַהר פון די
ראַטען, זענען אַרויסגעטראָטען און ווילען פּערצאָפּען די מאַכט.
ווי אַזוי זיי זענען אַרויסגעטראָטען און וואָסערע מיטלען
האָט אָנגענומען די רעגירונג, פּדי צו פּערטיידיגען זיך, — האָט
קיינער נישט געוואוסט.

מען האָט מיר דערצעהלט, אַז מיט אַ טאָג פּריהער האָבען
די באַלשעוויקעס פּונאָדערגעטריבען דעם פּאַר-פּאַרלאַמענט. ווי
נאָר מען האָט אָנגעזאָגט, אַז מאַטראַסען האָבען אַרומגערינגעלט
די געביידע פון פּאַר-פּאַרלאַמענט, זענען זיך די מיטגלידער פון
דאָרט שנעל פּונאָדערגעגאַנגען, כּמעט צולאָפּען. געבליבען איז
אין זאָל בלויז דער פּאַרזיצענדער, אַווקסענטיעו מיט אַ קליי-
נעם הייפּעל דעפּוטאַטען, וואָס זענען אויך אָהן אַ שום ווידער-
שטאַנד אַוועקגעגאַנגען, ווי נאָר די מאַטראַסען האָבען זיך אַריי-
געריסען אין זאָל.

אין דומע איז ענטשטאַנען אַ שטאַרקער גערודער. אַלע
וויילע פּלעגען קומען ראַטמענער אָדער פּריוואַטע מענשען און ברענ-
גען פון שטאָדט נייעסען: די באַלשעוויקעס האָבען אַרומגערי-
געלט דעם ווינטער-פּאַלאַץ, וואו עס געפינען זיך אַלע מיניסטאָ-
רען. דאָרט קומט פאַר אַ שלאַכט. באַלד האָט זיך בעקומען די
ידיעה, אַז קערענסקי'ן איז געלונגען אויף אַנ'אויטאָמאָביל אַרויס-
צוכאַפּען זיך פון שטאָדט און ער איז אָבגעפּאַהרען ברענגען
טריי מיליטער. פון דעם מאַמענט אָן זענען אַלע האַפּנונגען

געווען קאנצענטרירט אויף קערענסקיין.

פון די באַלשעוויסטישע ראַטמענער איז אין דומע קיינער נישט געווען. רעהיגער פאַר אַלעמען האָבען זיך געהאַלטען די קאַדעטען. אין זייערע רעדעס האָט זיך געפיהלט אַ נקמה-שטי-מונג בנוגע די סאָציאַליסטען: „אַהאַ! איהר האָט געהאַלטען אונ-טערדריקען קאַרנילאָווין. איצט געניסט פון אייער אַרבייט! רעכט אויף אייך!“

די הויפט-פראַגע איז געווען וועגען פעטערבורגער גאַרני-זאָן. אַז ער איז געשטימט באַלשעוויסטיש—דאָס האָט מען גע-וואוסט. דאָך האָבען פאַרשטעהער פון די סאָציאַליסטישע פאַר-טייען פערזיכערט, אַז אין איהם זענען דאָ טיילען, וועלכע זע-נען פאַר דער רעגירונג, אַז אייניגע פאַלקען זענען געשטימט אַנטי-באַלשעוויסטיש, געפינען זיך אונטערן איינפלוס פון די ס. ר. און זענען גרייט אַרויסצוטראַטען געגען די באַלשעוויקעס. באַלד איז די לאַגע קלאַר געוואָרען. האָפען אויף אַנטי-אַרויסטריט געגען די באַלשעוויקעס האָט מען נישט געקאָנט. אמת, איין פאַלק אַדער צוויי זענען אַרויסגעטראַטען פון די קאַ-זאַרמעס און אַוועק צום ווינטער-פאַלאַץ, פערטיידיגען די רעג-ירונג, נאָר אויפן וועג זענען זיי אָנגעשטעלט געוואָרען דורך באַלשעוויסטישע אַנטיאַטאַרען, וועלכע האָבען געהאַלטען פיער-דיגע רעדעס. די שטימונג צווישען די סאָלאַדאטען האָט זיך ראַ-דיקאל געענדערט. אַ טייל האָט זיך אומגעקעהרט צוריק אין די קאַזאַרמעס און אייניגע אָבטיילונגען זענען אַוועק אַז די באַל-שעוויקעס, דאָס האָט זיך אין משך פון טאָג איבערגעזערט עט-ליכע מאָל.

די שטימונג אין שטאָדט-דומע איז פונדעסטוועגען געווען אַנאַפטימיסטישע. וואו זענען די קאַזאַקען? עס קאָן דאָך נישט זיין, אַז אין שטאָדט זאָלען זיך נישט געפינען קיין רעגירונגס-טרייע אָפטיילונגען? סאַרוואַס סיהרט די רעגירונג זיי נישט אַרויס אַנטקעגען די באַלשעוויקעס? און מען האָט ווייטער גע-נומען בעשולדיגען די ווייכקייט און אונבעשלאָסענקייט פון דער רעגירונג.

מיך האָט אָבגעשטעלט דער (איצט פּערשטאַרבענער) יודי-
שער כלל-טהוּער יעקב סאַקער, וועלכער איז אויך געווען אַ
דומע-מיטגליד. ער האָט אויסגעשריען אויפגערעגט:
— עס איז משוגע צו ווערען! וואָס שווייגט די רעגירונג?
וואָס דריקט זי נישט אונטער דעם בונט?

— אפשר האָט זי נישט מיט וועמען אונטערצודריקען?
אפשר איז נישט פּערבליבען קיין רעגירונגס-טריי מיליטער?
סאַקער האָט מיך פּערוואונדערט אָנגעקוקט, ווי איך וואָלט
איהם ענטפלעקען אַנ'אומגעריכטע נייעס, האָט נישט געענטפּערט
און איז מיט אַנ'אַראָבעללאָזטען קאַפּ אַוועקגעגאַנגען.

אַ זיגער זעקס אין אַווענד איז אין דומע געקומען אַ
מיטגליד פון דער ס. ר. ישׂער פּראַקציע, ביכאַווסקי, און האָט
געמאָלדען, אַז ער דאַרף מיטטיילען דער דומע עטוואָס זעהר
וויכטיגעס. ער איז אַרויף אויף דער עסטראַדע און מיט אַ היט-
סערישען קול, מיט טרעהרען דערצעהלט, אַז נאָר-וואָס האָט
איהם אַרויסגערופען צום טעלעפּאָן דער סאַציאַליסטישער מיניס-
טער מאַסלאָוו און דערצעהלט, אַז ער מיט אַלע אַנדערע מי-
ניסטאַרען געפינען זיך אין ווינטער-פּאַלאַץ, וואָס איז אַרומגע-
רינגעלט פון באַלשעוויסטישען מיליטער. די גאַנצע וואַך פון
פּאַלאַץ איז זיך פונאַנדערגעלאָפּען. זיי זיצען אין איין צימער
עלענד און הילפלאָז. יעדע מינוט קאָנען זיך אַריינרייסען צו
זיי די צעווילדעוועטע מאַטראָזען און זיי דער'הרגענען.

— ער האָט מיר געזאָגט, — האָט געשריען היסטעריש בי-
כאַווסקי— אין מיניסטאַרען-ראַט זענען מיר געגאַנגען נישט מיט
דעם אייגענעם ווילען, די פּאַרטייען האָבען אונז אַזוי געשיקט.
איצט לאָזט מען אונז אָהן הילף. גיט איבער אַלעמען, אַז אויב
מען וועט באַלד נישט קומען אונז צו-הילף און מיר וועלען
דאָ אומקומען פּערלאָזען פון אַלעמען, וועלען מיר שטאַרבען
מיט אַ קללה אויף די ליפּען, און די קללה וועלען מיר שיקען
אייך, ווי פּעררעטער.

די רעדע האָט געמאַכט אַנ'ערשיטערנדען איינדרוק אויף
אַלעמען. מען האָט גענומען טראַכטען, וואָס צו טהון, מיט וואָס

צו העלפען די בעלאגערטע מיניסטארען. ביכאווסקי איז ווידער ארויף אויף דער עסטראדע און מיט דעמזעלבען היסטערישען טאן, ווי פריהער, אויסגעשריען:

— מיר דארפען זיך נישט פערלאזען אויף די פארטייען ווי פארשטעהער פון דער זעלבסט-פערוואלטונג, דארפען מיר אלע געהן צום ווינטער-פאלאץ, פאדערן ביי די באַלשעוויקעס זיי זאָלען אויפהערען צו בעשיסען דעם פאלאץ און בעפרייען רי מיניסטארען.

ביכאווסקי פאָרשלאָג האָט ווידער געמאכט אויף אַלעמען אַ שטארקען איינדרוק. אָהן דעבאטען איז איינשטימיג אָנגענומען געוואָרען דער פאָרשלאָג, אַז די שטאַדט-דומע אין איהר גאַנ-צען צוזאַמענשטעל זאָל געהן צום ווינטער-פאלאץ, אויסלייזען די מיניסטארען. עטליכע רעדנער האָבען אונטערגעשטראַכען, אַז מען טאָר זיך נישט אָבשטעלען אויף דעם, וואָס די באַלשעווי-קעס וועלען שיסען אין דער פרידליכער דומע-דעפוטאַציע. זאָ-לען זיי שיסען! מיר זענען מחויב צו אָפּפערן מיטן לעבען, כדי צו ראַטעווען די מיניסטארען.

די שטימונג איז ביי אַלעמען געווען אַזאַ געהויבענע, ווען מען וואָלט תיכף אַרויסגעטראָטען צום פאלאץ, וואָלט מען ויך—אָדער דערשלאָגען צו די אָנפיהרער פון אויפשטאַנד, אָדער עס וואָלטען געפאלען מיטגלידער פון דער שטאַדט-דומע פון די באַלשעוויסטישע קוילען. נאָר געשעהן איז אַנדערש.

ווען מען האָט זיך שוין צוגעגרייט צום געהן, האָט עמי-צער פאָרגעלעגט, מען זאָל וועגען דעם אָנגענומענעם בעשלוס מיטטיילען די אָבוועזענדע מיטגלידער פון דומע, איבערהויפט די פארטייען-אָנפיהרער, וועלכע געפינען זיך אויף די זיצונגען פון זייערע צענטראַל-קאָמיטעטען, כדי זיי זאָלען אויך נעהמען אָנטייל אין דער פּראָצעסיע, וועלכע וועט אויף אַזאַ אופן אַרויסקומען פיל אימפּאָאָנטער. דער פאָרשלאָג איז געווען אָן-גענומען. מען האָט גלייך געשיקט שליחים אין די צענטראַל-קאָמיטעטען. אָבער דער ענטפער פון דאָרט האָט זיך פּערצויגטען. די מיטגלידער פון דומע זענען געזעסען און געוואַרט אַ שעה

נאך א שעה גלייכצייטיג איז ביטלעכווייז אָבגעקיהלט געוואָרען דער ענטוויאָזם. מען איז פשוט מיד געוואָרען פון דער אַג-שטרענגונג און פון דעם וואַרטען. עס איז געוואָרען צעהן, עלף א זיגער. אַלע וויילע קימען אָן נייע שליחים, טיילען-מיט פון איין זייט, אַז די צענטראַל-קאָמיטעטען וועלען באלד געגען אַנ'ענטפער און פון דער צווייטער זייט—אַז די לאַגע ביים וויג-טער-פּאַלאַץ האָט זיך שטאַרק פּערערגערט. מעגליך, אַז עס איז שוין שפּעט צו געהן, אַז מען האָט שוין די מיניסטראַרען אַרעס-טירט אָדער אַפּשר גע'הרג'עט.

אַרום צוועלף ביינאַכט איז געקומען אין דומע דער בונ-דיסטישער אַנפיהערער-ליבער. ער האָט גענומען דאָס וואָרט און אין אַ הייסער רעדע דערוויזען, אַז עס איז אַנ'אמת משוגע צו געהן מיט אַ דעמאָנסטראַציע צום ווינטער-פּאַלאַץ. נאָך גוט, ווען עס וואָלט זיין בייטאַג, וואָלט עס געקאָנט האָבען אַ וועל-כע-עס-איז ווירקונג אויף דער בעפעלקערונג. נאָך האַלבער נאַכט, וועט דאָס אין דעם אופן אויך קיין שום בעדייטונג נישט האָבען... און וואָס קאָן מען האָמען פון דעם אַרויסטרעטען אויב די באַלשעוויקעס האָבען זיך נישט אָבגעשטעלט פאַר אַ גוואַלדהאַט געגען דער גאַנצער רעגירונג, וועלען זיי, פּער-שטעהט זיך, נישט אָבשטעלען זיך געגען אַ הייפּעל אונבעוואָ-פענטע דומע-דעפּוטאַטן. נאָר גיכער פון אַליץ וועלען די דעמאָנ-סטראַנטען אפילו נישט דערגעהן צום ווינטער-פּאַלאַץ און ווע-לען מיט בזיון זיך מווען אומקעהרען צוריק.

מיר אַלע האָבען געפיהלט, אַז ליבער איז גערעכט, אַז עס איז נישטאָ נאָך וואָס צו געהן. חוץ דעם, האָט זיך ביי אַלע שוין אויסגעלאָשען די שטימונג. נאָר קיינער האָט נישט געהאַט דעם מוט אונטערוואַלען ליבערן. יעדער האָט מורא געהאַט, מען זאָל נישט אויסטייטשען זיין אַרויסטריט ווי אַ פּחדנות, ווי אַ פּעראַט, און די עטליכע רעדנער, וואָס זענען אַרויסגעטראָטען, האָבען גע'טענה'ט, אַז מען מוז געהן, מען מוז זיך אָפּפּערן, זאָל אפילו דערפון גאַרנישט אַרויס. די רע-דעס זענען געווען זעהר רעוואָלוציאָנערע, אָבער אַהן דעם גי-

טיגען אינערליכען פייער. אין די רעדעס איז אַוועק ווידער אַ שעה אַנדערטהאַלבען. ענדליך, שוין נאָך 1 א זייגער, האָט מען ווידער אָנגענומען אַ בעשלוס אַרויסצוטרעטען. די ראַטמענער, וואָס האָבען זיך געפונען אין דומע זענען איינער נאָכ'ן אנדערן לאַנג-זאַם אַרויסגעגאַנגען אין דרויסען, אויף געוויסן-פראַספעקט. די נאָכט איז געווען אַ פינסטערע. מען האָט געבראַכט צוטראַגען אַ לאַמטערן און די גלאַסנע האָבען זיך געשטעלט אין רייהען צו 4-5 פּערוואָן און זיך געלאָזען געהן איבער געוויסן צום וויינ-טער-פּאַלאַץ. די גאַס איז געווען פּוסט, די זעלבע פּוסטקייט האָט זיך געפיהלט אין האַרצען. פון דערווייטען האָט זיך גע-הערט אַ שיסעריי.

די פּראַצעסיע איז אָבגעגאַנגען אונגעשטערט אַ קוואַרטאַל מיו דעם קאָנאָנער סאָבאַר. מיט אַמאָל האָט זי זיך אָבגעשטעלט. -וואָס? וואָס איז פאַרגעקומען? -האָט זיך געטראַגען די פּראַ-גע פון איין רייה צו דער אַנדערער.

-מען האָט אָבגעשטעלט! מען לאָזט ווייטער נישט געהן!
-ווער?

-אַ בעוואַכענער פּאַטרוול. ער דראָהט צו שיסען, אויב מען וועט מאַכען אַ טריט ווייטער.

ביי אַ מינוט שטעהען אַלע אונבעוועגט. עס געהט אַלעב-האַפּטע דיסקוסיע צווישען די אָנפיהרער מיט'ן פּאַטרוול. מיט אַמאָל גיט זיך די פּראַצעסיע אַ קעהר אויס און הויבט אָן רוהיג געהן צוריק.

-וואָס? וואָס איז פאַרגעקומען? פאַרוואָס געהט מען צו-ריק? -הערען זיך פּראַגען פון אַלע זייטען.

-מען לאָזט נישט געהן צום ווינטער-פּאַלאַץ...

אַלע פיהלען, אַז עס איז פאַרגעקומען אַ נאַרישער און העסליכער פּאַרס: אַדער מען האָט נישט געדאַרפט אַרויסטרעטען, אַדער, אַז מען איז שוין אַרויסגעטראַטען, האָט מען זיך גאָר-נישט געדאַרפט רעכענען און געהן פאַראַויס. אַלע פיהלען דאָס, און אַלע געהן שווייגענדיג, מיט אַראַנגעלאָזטע קעפּ צוריק. אַלע שעמען זיך פאַר די הייכע ווערטער וועגען זעלבסט-אַפּפּע-

רונג, וועלכע מען האָט נאָר וואָס גערעדט. אַלע פיהלען, אַז דער העלדישער אָקט, וועלכען מען האָט געוואָלט אויספיהרען, האָט זיך פּערוואַנדעלט אין אַ נאַרישען פאַרס.

וועניג ווער פון די ראַטמענער האָט זיך די נאַכט אומגע-
קעהרט אַהיים. דאָס רוב האָבען זיי גענעכטיגט אין דומע
אויף בענק און אויף שטוהלען, ביזן העלען טאָג גערעדט צוויי-
שען זיך, געזידעלט די אָנפיהרער, וואָס האָבען זיך אַזוי מיאוס
אונטערגעגעבען דעם פאַטרול. דערביי האָט מען זיך צוגעהערט
צו די איינצעלנע שאַסען, וואָס האָבען זיך דערטראַגען פון גאַס.
אויפ'ן צווייטען טאָג אין דערפריה האָט מען זיך דער-
וואוסט, אַז ביינאַכט זענען אַלע מיניסטאַרען, חוץ קערענסקין
אַרעסטירט און אָבגעפיהרט געוואָרען אין פּעטראָ-פּאַווער פּעס-
טונג. עס זענען געגאַנגען משונה'דיגע קלאַנגען, אַז מען האָט
זיי שרעקליך געשלאָגען, אַז מען האָט דעם אָדער יענעם מיניס-
טער געשאַסען. שפעטער האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז אַלע מי-
ניסטאַרען זענען געבליבען לעבען, נאָר עס האָט געהאַלטען זעהר
נאַהט דערצו, אַז מען זאָל זיי אַלע דער'הרג'ענען, פריהער אין
פאַלאַץ, בעת דעם אַרעסט און נאָכדעם אויף דער בריק, בשעת
מען האָט זיי געפיהרט אין פּעסטונג.

עס זענען געגאַנגען אַלערליי קלאַנגען וועגען די איינצי-
גע פּערטיידיגער פון ווינטער-פּאַלאַץ: די יונקערס און דער
פרויען באַטאליאָן. מען האָט דערצעהלט, אַז מען האָט זיי אַלע-
מען אויסגעקוילעט, דערטרונקען. שפעטער האָט מען איבערגע-
געבען, אַז אייניגע פרויען פון באַטאליאָן זענען געווען געשענ-
דעט, נאָר דאָס האָט זיך אַרויסגעוויזען נישט ריכטיג.

דעם גאַנצען טאָג האָבען זיך די ראַטמענער געפונען אין
שטאַדט-דומע און עס איז פאַרגעקומען אַ פּערמאַנענטע זיצונג.
מען האָט נישט אַזוי פיעל בעטראַכט די לאַגע און וואָס מען
האָט צו טהון, ווי איבערגעגעבען פון דער עסטראַדע אַלערליי
קלאַנגען און קאָמענטירט זיי. די דומע האָט אויסגעאַרבייט אַ
פיערדיגען פּראָטעסט געגען די באַלשעוויקעס.
האַבען טאָג האָבען זיך בעוויזען אין דומע דריי-פיער

באַלשעוויסטישע ראַטמענער, צווישען זיי דער איצטיגער דיפלאָמאַט יאַפּע און אַ פרוי אַ ראַטמאַן, דוכט זיך — קאַלאָנאַטי. די איבריגע ראַטמענער האָבען בעגענענט די באַלשעוויקעס מיט אַ מורא'דיגען צאָרן און מיט אויסגעשרייען:

— מערדער!! פּערגוואַלדיגער! פרויען-שענדער! אַרויס! אין טורמע! אויף דער תּליה!

די באַלשעוויקעס זענען געזעסען רוהיג אויף זייערע ער-טער. אייניגע האָבען געשמייכלעט. נאָר זיי זענען נישט לאַנג פּערבליבען און אַוועקגעגאַנגען. מעהר האָבען זיך די באַלשעוויס-טישע ראַטמענער אין דומע נישט בעוויזען.

נישט קוקענדיג אויף די אַלע שרעקליכע ידיעות, איז די שטימונג אין דומע נישט געווען קיין פעסימיסטישע. מען האָט דערוואַרט פון מינוט צו מינוט די ידיעה, אַז קערענסקי קומט מיט אַנאַרמעע צו פעטערבורג. די שטימונג האָבען נאָך אונטער-געהאַלטען אַ גאַנצע מחנה גייעס-ברענגער, וועלכע האָבען פּער-זיכערט, אַז אַלץ געהט זעהר גוט: די אַרבייטער זענען שטאַרק אויפגערגעט געגען די באַלשעוויקעס און האָבען בעשטימט, מעהר זיי נישט אונטערצושטיצען. די סאָלדאַטען זענען שטאַרק אונ-צופרידען מיט דער איבערקעהרעניש. זיי טענה'ן, אַז די באַל-שעוויקעס האָבען זיי אַבגענאַרט און גרייטען זיך אַרויסצוטרעטען געגען זיי. צווישען די באַלשעוויקעס גופא קומען פאַר גרויסע מחלוקת און די מעהרהייט איז געגען דער איבערקעהרעניש. בקיצור, מען האָט געהאַלטען אין איין דערצעהלען וועגען דער פּערצווייפלטער לאַגע פון די באַלשעוויקעס און פּערויכערט, אַז מעהר ווי אַ פאַר טעג וועלען זיי זיך נישט האַלטען.

אַ געוויסען מוט האָט צוגעגעבען דאָס, וואָס די טעלעפּאָן-טאַציע האָט זיך נאָך אַלץ געפונען אין די הענד ביי די יונ-קערס, וועלכע האָבען זיך העלדיש פּערטיידיגט פון באַלשע-וויסטישע אָנפאַלען.

פון דער ס. ר. ישער פראַקציע פון דומע איז דער גרעס-טער טייל זיך פונאַנדערגעגאַנגען איבער די פאַבריקען און קאַ-זאַרמעס צו פיהרען דאָרט אַנאַנטי-באַלשעוויסטישע פראַפּאַגאַנדע.

דער סעקרעטאר פון דער ס. ר. י. ש. פראקציע, א יונג און ריה-
רעוודיג בחור'ל, פלעקעל (א יוד), וועמען די באַלשעוויקעס האָ-
בען פאַריגען יאָהר דערשאַסען, האָט זיך אַרומגעטראָגען איבער
דער דומע און הייס גע'טענה'ט:
—צו די אַרבייטער! צו די סאָלדאַטען! מען מוז זיי ער-
קלערען די לאַגע, עפענען זיי די אויגען. דאָס איז איצט דער
עיקר. פון דעם הענגט אָב אַלץ.

ב

די אונבעשטימטע לאַגע, וואָס האָט געהערשט דעם ערש-
טען און צווייטען טאָג פון דער איבערקעהרעניש, האָט זיך פער-
צויגען אויף די ווייטערדיגע צוויי—דריי טעג ביז דעם 29-טען
אָקטאָבער. פאַקטיש זענען די זיגער געווען די באַלשעוויקעס.
אין זייערע הענד האָט זיך געפינען גאַנץ פעטערבורג מיט אַלע
זיינע אַנשטאַלעטען. די רעגירונג איז געזעסען אין פעטראָפּאָר-
לער פעסטונג און די גאַנצע מיליטערישע מאַכט איז געווען אויף
דער זייט פון די זיגער. און פונדעסטוועגען האָט קיינער, און
וועגיגער פאַר אַלעמען די באַלשעוויקעס, נישט געגלויבט אין
דעם ענטגילטיגען נצחון פון די, וואָס האָבען געמאַכט די אי-
בערקעהרעניש. אַלע האָבען פערשטאַנען, אַז פעטערבורג אַליין
איז נאָך גאַרנישט, מען האָט געוואוסט, אַז הינטער פעטער-
בורג גרייטען זיך, אָדער עס קומען פאַר שלאַכטען צווישען קע-
רענסקי'ס מיליטער מיט די באַלשעוויקעס און אַז דאָרט וועט
ענטשידען ווערען דער גורל פון אויפשטאַנד. חוץ דעם האָט
מען געלעגט פיל האַפנונגען אויף מאַסקווא, וואו עס זענען
פאַרגעקומען פערביטערטע גאַסען-שלאַכטען צווישען די באַלשע-
וויקעס מיט די יונקערס און אַ טייל מיליטער.
די ידיעות, וואָס עס האָבען זיך בעקומען אין שטאַדט-
דומע סיי פון קערענסקי'ן, סיי פון מאַסקווא, זענען געווען זעהר
אַפטימיסטישע. מען האָט דערצעהלט, אַז קערענסקי האָט גרויסע

מיליטער-אָבטילונגען, וואָס האָבען צושלאָגען די באַלשעוויקעס און געפינען זיך שוין הינטער פעטערבורג. פון מאַסקווא האָבען זיך אויך בעקומען ידיעות וועגען די מבלות פון די באַלשעווי-קעס. אין דער צייט, ווען די קאדעטען האָבען גע'טענה'ט, אַז מ'דאַרף זיין אונ'ברחמנות'דיג, הענגען און שיסען, זענען די ס. ר. געווען פאַר דעם, מען זאָל זיך בעגעהן מילד מיט די בעזיגטע רעוואָלוציאָנערען.

אין די איבערגאַנגסטעג האָט די פעטערבורגער שטאַדט-דומע געשפילט זעהר אַ וויכטיגע ראָלע. אַזוי ווי די רעגירונג איז געווען אַרעסטירט, האָבען אַלע אַנטי-באַלשעוויסטישע עלע-מענטען, סיי ציווילע, סיי מיליטערישע, זיך גענומען גרופירען אַרום דער דומע, וועלכע, אַלס דעמאָקראַטישע פּאַרשטעטעהערין פון דער רעזידענץ, האָט געשפילט די ראָלע פון אַ פּאַליטישען צענטער. זי האָט זיך געפונען אין אַ פּריוויליגירטער לאַגע. די באַלשעוויקעס האָבען נישט געוואָנט אַנצוריהרען זי, ווייל אין איהרע הענד האָט זיך געפונען דער גאַנצער אַפּאַראַט פון בע-שפּיזען די שטאַדט, און נאָך אַ לאַנגע צייט האָט די דומע גע-פיהרט אַנ'פעפענטליכע מלחמה מיט די באַלשעוויקעס ביז זיי האָ-בען ענדליך בעשלאָסען זי פונאַנדערצולאָזען.

דעם 27-טען און 28-טען, זענען אין שטאַדט-דומע פּאַרגע-קומען פערמאַנענטע זיצונגען פון אין דערפריה ביז 12 ביינאַכט. אויף די זיצונגען זענען פערעפענטליכט געוואָרען אַלע נייעסען סיי פון פעטערבורג, סיי פון מאַסקווא און דער פּראָווינג, וואָס פלעגען זיך בעקומען (קיין צייטונגען זענען די ערשטע פּאַר טעג נישט ערשינען). מען האָט געהאַלטען פייערדיגע רעדעס און אַנגענומען פּראָטעסטען געגען די גוואַלד-טהאַטען פון די באַלשעוויקעס. מען האָט צונויפגעשטעלט און געדרוקט אויפ'ר-זען צו דער אַרמעע, צו די אַרבייטער, צום פּאָלק. ווען די טע-לעפּאָן-סטאַציע איז געווען פערנומען דורך די באַלשעוויקעס, האָבען זיך בעקומען ידיעות, אַז פיל יונקערס, וואָס האָבען פערטיידיגט די סטאַציע, זענען אויף אַ שרעקליכען אופן גע-הרג'עט, דערשאָסען, אָדער אַריינגעוואָרפען געוואָרען אין פּאַנ-

טאנקע. די שטאָדט-דומע האָט גלייך אויסגעוועהלט אַ קאָמיסיע אויסצופאַרשען די גוואַלדטהאַטען און בעשיצען די אַרעסטירטע יונקער. די דומע האָט אויך אויסגעוועהלט אַ קאָמיסיע וואָס בראש פון איהר איז געשטאַנען די גרעפּין פּאַניאַ, אויסצופאַרשען, אויף וויפיל ס'איז ריכטיג די בעשולדיגונג געגען די באַלשע-וויקעס, אַז זיי האָבען בעת'ן פּערנעהמען דעם ווינטער-פּאַלאַץ געשענדעט פּרויען פּונם פּרויען-באַטאַליאָן.

איך געדענק, וואָס פאַר אַ מהומה עס האָט זיך אויפגע-הויבען אין שטאָדט-דומע, ווען עס האָט זיך בעקומען די ידיעה, אַז די באַלשעוויקעס פּאַדערן ביים דירעקטאָר פון מלוכה-באַנק די שליסלען פון דער באַנק. מען האָט געשריען, אַז זיי ווע-לען צוגנב'ענען און צורויבען דעם מלוכה-פּערמעגען. אַז מען טאָר זיי בשום אופן נישט געבען די שליסלען. און דער דירעקט-טאָר האָט טאָקי די שליסלען נישט אַרויסגעגעבען ביז מען האָט איהם נישט געדראָהט מיט שיטען. אויף וויפיל די באַלשעווי-קעס זענען נישט געווען זיכער אין זייער מאַכט און, אויף ווי-פיל זיי האָבען אַנערקענט אין יענעם מאַמענט די רעכט פון דער שטאָדט-דומע קאָן מען זעהן דערפון, אַז האָבענדיג די שליס-לען אין אין האַנד האָבען זיי נישט געוואָגט אַליין צו געהן אין מלוכה-באַנק און געפּאַדערט, אַז די שטאָדט-דומע זאָל מיט-שיקען איהרע פּאַרשטעהער, וואָס זאָלען זיין דערביי, ווי זיי וועלען עפענען די באַנק און וועלען דאָרט נעהמען דריי מיליאָן אויף די מלוכה-הצטרעות. נאָך שטורעמדיגע דעבאַטען האָט די שטאָדט-דומע פּונדעסטוועגען געשיקט איהרע פּאַרשטעהער, רע-כענענדיג, אַז אויב זי וועט זיי נישט שיקען, וועלען די באַל-שעוויקעס נעהמען פיל מעהר.

די הויפט-פּראָגע איז בעשטאַנען דערין, וואָס עס טהוט זיך אויפ'ן פּראָנט, וואָס האָט זיך געפונען ביי צאַרסקאַיע-סילעאָ און פּולקאָוואַ. פון דאָרט האָבען זיך בעקומען ידיעות וואָס האָ-בען סותר געווען איינע די אַנדערע. אין דערזעלבער צייט האָט זיך בעקומען אַ ידיעה, אַז דער הויפט-פּערבאַנד פון די רוסישע אייזענבאַנהען האָט ערקלערט, אַז ער זאָגט זיך אַב אַריבערצו-

פיהרען מיליטער סיי באַלשעוויסטיש, סיי קערענסקי'ס, און ער פאָדערט מען זאָל אונבעדינגט קומען צו אַ פשרה. אין די אַנטי-באַלשעוויסטישע קרייזען האָט מען פּערזיכערט, אַז דאָס איז נאָר אַ מאַנעוור, אַז דער „וויגזשעל" שטעהט אויפ'ן צד פון די באַלשעוויקעס און מיט'ן אויסרייד פון נייטראַליטעט וויל ער געבען אַ קלאַפּ קערענסקי'ס צד, ווייל די באַלשעוויקעס נויטיגען זיך נישט אין אַריבערפיהרען זייער מיליטער, וואָס געפינט זיך אין פעטערבורג. דער פאַרשטעהער פון „וויקזשעל" האָט זיך גע-ווענדט צו אַלע סאָציאַליסטישע פאַרטייען און אויך צו דער שטאַדט-דומע מיט'ן פאַרשלאָג איינצואַרדענען אַ בעראַטונג ווע-גען אַ פּערשטענדיגונג צווישען ביידע צדדים, פּדי עס זאָל אָב-געשטעלט ווערען דער בירגער-קריעג. די סאָציאַליסטישע פאַר-טייען, ד. ה. די ס.ר. און די מענשעוויקעס און די אינטער-נאַציאָנאַליסטען זענען איינגעגאַנגען אויף דעם. די מעסיגערע פאַרטייען, ווי די נ. ס. און די „פּלעכאַנאוועס" זענען אָדער נישט געווען איינגעלאָדען, אָדער האָבען נישט איינגעשטימט צו געהמען אַנאָנטייל אין דער בעראַטונג. אין דער שטאַדט-דומע זענען פאַרגעקומען שטורמישע דעבאַטען וועגען דער פּראָגע. די קאָדעטען, וואָס זענען נישט געווען איינגעלאָדען, האָבען זיך אין די דעבאַטען נישט בעטייליגט און זיך בעצויגען מיט אַ פּעראַכטענדער איראָניע צום גאַנצען פאַרשלאָג. די מעסיגערע עלעמענטען פון דער שטאַדט-דומע האָבען געשטורמט, אַז עס איז אַ שאַנדע און אַ שרעקליך פּערברעכען צו געהן אויף אַ בע-ראַטונג מיט מערדער און גוואַלד-טהוער, פאַר וועמען עס איז אַנאָרט אין טרומע אָדער אויף קאַטאַרגע. ענדליך האָט די שטאַדט-דומע בעשלאָסען צו שיקען איהרע צוויי פאַרשטעהער אויף דער בעראַטונג. אויסגעוועהלט זענען געוואָרען אַלס פאַרשטעהער איך און אַראַטמאַן טשיכאַטשעוו (ס.ר.). די דומע האָט אונז געגעבען אינסטרוקציעס: 1) עס זאָל געשאַפען ווערען אַ נייער פאַר-פאַרלאָמענט וואוהין עס זאָלען אַריין פאַרשטעהער פון אַלע סאָציאַליסטישע ריכטונגען און פון שטאַדטישע זעלבסט-פּערזאָנל-זונגען. די לעצטע דאַרפען זיין פאַרגעשטעלט אין פאַר-פאַרלאָ-

מענט, נישט וועניגער ווי א דריטעל. 2) א מיניסטארען-ראט דארף אויסגעוועהלט ווערען פון די מיטגלידער פון פאר-פארלאמענט, נאָר אין איהם, ד. ה. אין מיניסטארען-ראט קאָן נישט אַריין קיין איינער פון די אָנפיהרער פון באַלשעוויסטישען אויפשטאַנד, איבערהויפט, נישט לענין און נישט טראַצקי. 3) איידער מען וועט נאָך צוטערטען צו וועלכע-עס-איו דעבאַטען, מוזען די באַלשע-וויקעס בעפרייען אַלע אַרעסטירטע און איבערהויפט די מיני-סטארען.

ג.

די ערשטע זיצונג פון דער בעראַטונג איז געווען בעי שטימט אויף 8 א זיגער אין אָווענד דעם 28-טען. פאַרן אַהינ-געהן, האָב איך אָנגעפרעגט אין ס. ר. יש-מענשעוויסטישען צענ-טראַל-קאָמיטעט, אויב זיי האָבען שוין אויסגעוועהלט זייערע פאַר-שטעהער און געשיקט אויף דער בעראַטונג. מען האָט מיר גע-ענטפערט, אַז אין ביידע צענטראַל-קאָמיטעטען קומען נאָך פאַר דעבאַטען וועגען דעם פראַגראַם פון דער בעראַטונג און מען האָט מיך מיט מיין חבר געבעטען אָבוואַרטען און געהן צוואַ-מען מיט די פאַרשטעהער פון די קאָמיטעטען. וואַרטען איז אויס-געקומען גאַנץ לאַנג. ערשט אַרום פיער א זיגער אין דערפריה האָבען די צענטראַל-קאָמיטעטען פערענדיגט זייערע דעבאַטען און אויסגעוועהלט זייערע פאַרשטעהער.

די בעראַטונג איז פאַרגעקומען אין דעם לאַקאַל פון איי-זענבאַהן-פּעראַיין. ווען איך מיט מיין חבר זענען אַהין געקומען האָבען מיר דאָרט געטראַפּען אַ מאַן 40, פאַרשטעהער פון אַלער-זיי סאַציאַליסטישע פאַרטייען און אַרגאַניזאַציעס. איך האָב זיך דערוואוסט, אַז פאַר דער צייט האָט מען שוין בעשטימט, אַז פריהער פון אַלץ זאָלען זיך צונויפּרעדען די פאַרשטעהער פון די גרעסערע אַרגאַניזאַציעס און פאַרלעגען זייערע פראַיעקטען דער גאַנצער בעראַטונג, כדי די אונטערהאַנדלונגען זאָלען נישט

אָבערהמען צו-פיל צייט. אין דער קלענערער בעראַטונגס-קאָ-
מיסיע זענען אַריין די פאַרשטעהער פון די ס.ר., מענשעווי-
קעס, באַלשעוויקעס, אייזענבאַהן-פערבאַנד און פון דער שטאַדט-
דומע. ווען איך מיט מיין חבר זענען אַריין אין צימער, וואו
עס איז פאַרגעקומען די קלענערע בעראַטונג, האָבען מיר דאָרט
געטראַפען די פּאָלגענדע פאַרשטעהער: פון די באַלשעוויקעס -
קאמעניעו און ריאַזאַנאָוו. פון די אינטערנאַציאָנאַליסטען - מאַר-
טאָוו. פון די מענשעוויקעס - דאַן און ליבער. פון די ס.ר. -
ראַכטיניקאָוו. פון אייזענבאַהן-פערבאַנד - דער פאַרויצענדער פון
פערבאַנד (איך האָב פערגעסען זיין נאָמען) און איינער קרו-
שינסקי. די זיצונג האָט זיך נאָך נישט געהאַט אָנגעהויבען.
געעפענט די זיצונג האָט דער פאַרשטעהער פון אייזענ-
באַהן-פערבאַנד. אַנעלטערער מענש מיט פערדעכטיגע מאַניערען.
עס איז געווען צו זעהן, אַז ער פיהרט אַ פּאָליטיק און האָט
זייטיגע פונות. שפעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אַז ער איז
געווען אַ מיטגליד פון דער נ. ס. פאַרטיי און פאַר זיין פער-
דעכטיגער אויפפיהרונג איז ער מיט אַ סקאַנדאַל געווען פון
איהר אויסגעשלאָסען. געעפענט האָט ער די זיצונג מיט אַ רע-
דע, אין וועלכער ער האָט זיך בעמיהט אַרויסווייזען זיין אַביעק-
טיוויטעט. ער שטעלט זיך נישט אויף דעם, אָדער יענעם צד,
פאַר איהם זענען אי די, אי יענע גוטע רעוואָלוציאָנערען. נאָר
ער, אין נאָמען פון דעם פערבאַנד, שטעלט מיט שרעק פעסט
דעם פאַקט, אַז עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ בירגער-קריג.
מען מוז אָננעהמען אַלע מיטלען, אַז די פערברעכערישע ברי-
דערליכע מלחמה זאָל תיכף ומיד אָבגעשטעלט ווערען. דאָס
איז דער ציל פון דער בעראַטונג און פל-זמן מען וועט נישט
קומען צו אַ פשרה, וועט דער אייזענבאַהן-פערבאַנד נישט דורכ-
לאָזען, נישט פון דעם, און נישט פון יענעם צד, קיין איין צוג
מיט מיליטער אָדער אַמוניציע. אין זיין רעדע האָט ער דער-
צעהלט, אַז ער איז מיטן הסכם פון ביידע צדדים אַרומגעפּאָהרען
נעכטען איבערן פּראָנט. גערעדט מיטן שטאַב פון דער באַל-
שעוויטשיסער אַרמעע, דעסגלייכען אויך מיט קערענסקי'ן און

אז דאָרט זענען אַלע געווען איינשטימיג דערין, אז מען מוז קומען צו אַ פּשרה און אָבשטעלען די ברידערליכע בלוט-פּער-גיסונג.

דערצעהלענדיג וועגען זיין אַרומפּאַהרען איבער'ן פּראָנט, האָט ער, ווי פּערבייגע הענדיג, מיט אַ שמייכלע, אַרויסגעזאָגט: — עס פּערשטעהט זיך, אז איך דאַרף נישט דערצעהלען וועגען דעם. וואָס איך האָב געזעהן אויפ'ן פּראָנט. נאָר איך מוז בעמערקען, אז קערענטקי'ס סאָדאָטען האָבען אויף מיר געמאַכט אַנ'איינדרוק פון פּולשטענדיג-דעמאָראַליזירטע, וואָס זע-נען גרייט פּונאָדערצולויפּען זיך...

— וואָס-זשע דערצעהלט איהר זאַכען, וועלכע איהר האָט נישט קיין רעכט צו דערצעהלען, — האָב איך איהם שאַרף אָבגע-שטעלט.

— יאָ, יאָ! — איהר זענט גערעכט — האָט ער זיך אַ כאַפּ געטהון.

נאָך איהם האָט גערעדט קאַמעניעו.

קאַמעניעו, אַ מאַן פון אַ יאָהר 40, פון מיטעלען וואַוקס, אַ דאַרער, נאָר אַ שטאַרק געפויטער, מיט לאַנגזאַמע בעוועגונגען, אַ קאַלטער, אַנ'איינגעהאַלטענער, רעדט געזעהלטע ווערטער, דאָס פנים אַ ראַזירטס, מיט שטאַרקע שטריכען, מיט קאַלטע, קלוגע, גרויע אויגען. ער האָט זיך גערעכענט פאַר איינעם פון די וויכטיגסטע טהוער אין דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, האָט זיך אַ לענגערע צייט אויפּגעהאַלטען אין אויסלאַנד, אין דער שווייץ, און דאָרט זיך בעשעפטיגט מיט שטרענג-קאָנספּיראַטיווע אָנגעלעגענהייטען. אויף פּערזאָמלונגען פלעגט ער קיינ-מאָל נישט אַרויסטרעטען, האָט זיך געהאַלטען אָן דער זייט און איז געווען וועניג בעקאַנט די מיטגלידער פון דער עמיגראַנטי-שער סטודענטען-קאַלֶאַניע.

קאַמעניעו האָט גערעדט נישט לאַנג, אין קורצע און שאַר-פע ווערטער האָט ער בעטאַנט, אז מען דאַרף זיך קודם-כל רעכענען דערמיט, אַז די באַלשעוויקעס האָבען געזיגט, אַז די מאַכט איז ביי זיי אין דער האַנד, אַז אויף זייער צד איז דאָס

מיליטער און די ארבייטער. זיי וואָלטען געקאָנט, אָנשטאָט צו בעראַטען זיך, דיקטירען זייער ווילען, נאָר אַזוי ווי זיי ווילען וואָס גיכער פּערענדיגען דעם בירגער-קריעג און אַריבערגעהן צו פּאָזיטיווער אַרבייט, זענען זיי גרייט צו מאַכען אייניגע הנחות, צונויפּרעדען זיך מיט די איבעריגע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. נאָר פּון זייערע גרונד-פּרינציפּען וועלען זיי נישט אָבטרעטען.

ווייטער האָט גערעדט מאַרטאָו-צעדערבוים, אַ ברונעט. אַז איינגעבויענער, אַ קורצזיכטיגער, רעדט גיך און געוועזן, — אַ טיפּ פּון אַ יודישען פּלפּל-מענש. אין אַ לאַנגער און הייסער רעדע האָט ער אויפגעוויזען, אַז די באַלשעוויקעס פיהרען דאָס לאַנד און די רעוואָלוציע צום אָבגרונד, אַז זיי זענען קיינמאָל נישט געגאַנגען אויף פּשרות מיט די איבעריגע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. איצט איז דער לעצטער מאָמענט צו געפינען אַ וועל-לען עס איז געמיינואַמען באַדען, כדי אַרויסצופיהרען דאָס לאַנד פּון שרעקליכען קריזיס.

גערעדט האָט נאָך דאָן-גורעוויטש און, דוכט זיך — ליבער. דער פּאַרשטעהער פּון די ס.ר. ראַכטיניקאָוו, אַ טעאָרעטיקער, אַ מענש, אַ פּערשלאָסענער אין זיך, אַ שטרענגער און אַנ'אַנגע-בלאָזענער, האָט גאַרנישט נישט גערעדט. ער האָט נאָר פּאַרגע-לעגט די רעוואָלוציע פּונ'ם ס.ר.ישען צענטראַל-קאָמיטעט, וועל-לעך האָט געפּאָדערט, אַז עס זאָל איינגעאָרדענט ווערען, אויף דער צייט ביז די גרינדונגס-פּערזאָמלונג וועט זיך צונויפּקומען, אַ בעראַטונג פּון פּאַרשטעהער פּון סאָציאַליסטישע פּאַרטייען און, אַז אין דער נייער רעגירונג וואָס וועט פּאַרמירט ווערען, זאָלען זיין נאָר פּאָר-מענשען, נישט קיין אויסגעשפּראַכענע פּאַרשטע-הער פּון די פּאַרטייען.

דאָ איז אַרויסגעשפּרונגען מיט אַ הייסער היסטערישער רעדע ריאָזאַנאָוו-גאַלדענרייך. ער איז אויך, ווי מאַרטאָוו, אַ טיפּ פּון אַ יודישען וואויל-לערנער. נישט קיין הויכער, אַ ברייט-בייניגער, מיט אַ גרויסען שטערן און אַ ברייטער לאַנגער באַרד וועלכע הויבט אָן גרוי ווערען. ווען איך האָב איהם געקענט מיט צוואַנציג יאהר צוריק איז פּאַריז. האַמ טר זיך דאָ גע-

רעכענט פאר אַנ'ענציקלֶאָפּעדיש געבילדעטען מענשען. ער איז געווען אַ טעאָרעטיק און איז זעלטען-ווען אַרויסגעטרעטען מיט רעפּעראַטען. ער איז שטענדיג געווען צוזאַמען מיט סטעקלֶאָוו-נאַכאַמקיס'ן. זענענדיג סאָציאַל-דעמאָקראַטען זענען זיי שטענדיג געווען אין דער אָפּאָזיציע, האָבען געשאַפּען אייגענע גרופּען און אויסגעאַרבייט אייגענע פּראָגראַמען. די לעצטע יאָהרען איז צו זיי צוגעטראַטען טראַצקי. קומענדיג קיין רוסלאַנד, זענען זיי אַלע דריי-אויב איך האָב קיין טעות נישט-נאָך נישט גע-ווען קיין באַלשעוויקעס. יעדענפּאַל איז גאָלדענרייך נאָך געוויס קיין באַלשעוויק דעמאָלט נישט געווען. אין אַ געשפרעך, וואָס איך האָב מיט איהם געהאַט אַ חודש פריהער, האָט ער מיר גע-זאָגט, אַז איהם פּערדריסט זעהר, וואָס ער האָט זיך אָבגעריסען פון זיינע וויסענשאַפּטליכע אַרבייטען און איז געקומען קיין רוס-לאַנד. אין דעמוזעלבען געשפרעך האָט ער מיר געזאָגט, אַז ער האָלט דאָס, וואָס סטעקלֶאָוו האָט זיך גע'שמד'ט-פאַר אַנ'אונ-עטישער נאַרישקייט. בעת איך האָב איהם אַמאָל געקענט איז ער געווען זעהר אַ רוהיגער און אַנ'איינגעהאַלטענער. דאָ, אויף דער בעראַטונג, האָט ער זיך אַרויסגעוויזען ווי אַ היסטעריקער, וואָס קאָן זיך בשום אופן נישט בעהערשען. ער האָט זיך צו-היצט, געשריען און געקלאַפט איבער'ן טיש, האָט אונז אַלעמען אָנגערופּען קאָנטר-רעוואָלוציאָנערען, האָט גע'טענה'ט אַז מיר ווילען די באַלשעוויקעס אָבנאַרען, פּדי נאָכדעם אַרעסטירען זיי. אַזוי היסטעריש האָט ער זיך געהאַלטען די גאַנצע צייט פון אונזער בעראַטונג.

זען איך האָב איינמאָל געפרעגט קאַמעניעו'ן, וואָס איז עס געוואָרען מיט ריאַזאַנאָוו'ן, וואָס מען קאָן מיט איהם נישט רעדען, האָט ער מיר געענטפּערט:

— ער איז זעהר דענערווירט פון די איבערגעלעבטע גע-שעהענישען. דערצו גאָר איז זיין און מיין לאַגע דאָ אויף דער בעראַטונג זעהר אַ שווערע. מיר ביידע זענען די מעסיגסטע, אונזערע חברים זענען פיל לינקער פון אונז און טענה'ן, אַז מען דאַרף נישט געהן אויף קיין שום פּשרות. קומט אונז אויס

מלחמה צו האלטען אויף צוויי פראָנטען. ווען איהר וואָלט הע-
רען, ווי ריאָזאָנאָוו רעדט אויף אונזערע זיצונגען! דאָרט איז ער
נאָך פיל שאַרפער.

צום סוף האָב איך אין נאָמען פון דער שטאָדט-דומע
אַרויסגעזאָגט די מיינונג אויף וועלכע פרינציפען די שטאָדט-דומע
וואָלט געקאָנט אָננעהמען די פשרה מיט די באַלשעוויקעס.
אויף מיין רעדע האָט זיך ווידער אָנגערופען ריאָזאָנאָוו
מיט אַ פּיערדיגער רעפליק. סטייטש, אויסשליסען פון דער רע-
גירונג לענינען און טראָצקי'ן, די זיגער פון דער קאָנטר-רעוואַ-
לוציע! סטייטש, דערלאָזען אין נייעם פּאַר-פּאַרלאַמענט אַ גאַנץ
דריטעל פּאַרשטעהער פון די שטאָדט-דומעס, וואוהין ס'געהען
אַריין קאַרעטען און שוואַרץ-מאה'ניקעס!
אונזער זיצונג האָט זיך פּערצויגען ביז אַכט אין דערפריה.
די צווייטע זיצונג איז געווען בעשטימט אויף פינף אין
אַווענד.

אין שטאָדט-דומע האָט מען געוואָרט מיט גרויס אָונגעדולד
אויף דעם רעזולטאַט פון די בעראַטונגען. ווען איך האָב געמאַכט
אַ פּאַרטראַג און מיט אַלע פרטים דערצעהלט, וואָס ס'איז פּאַרגע-
קומען אויף דער ערשטער זיצונג, וואָס פאַר אַ רעדעס עס זענען
דאָרט געהאַלטען געוואָרען און וועלכע פּאַרשלאָגען מען האָט דאָרט
געמאַכט, האָט זיך אין דומע אויפגעהויבען אַנ'אמת'ער שטורם.
די פּאַרשטעהער פון די מעסיגע פּאַרטייען, אַפילו די מעסיגע
ס.ר. זענען געווען שטאַרק אויפגעבראַכט פון דער חוצפה פון די
באַלשעוויקעס און האָבען געשריען, אַז עס איז אַ שאַנדע און אַ
פּערברעך, וואָס מען איז געגאַנגען פיהרען מיט זיי אונטערהאַנד-
לונגען. איבערהויפט איז געווען אויפגערגט דער ראַטמאַן שינגאַר-
עוו, וועלכער אין מיט אַ פּאַר חדשים שפּעטער אַזוי אַכזריות-
דיג דער'הרג'עט געוואָרען דורך באַלשעוויסטישע סאָלדאַטען צו-
זאַמען מיט זיין חבר קאָקאַשקין אין טורמע-לאַזאַרעט, וואו זיי
האָבען זיך געפונען. שינגאַרעוו האָט מיר געשטעלט אַ גאַנצע
רייה פּראָגען און איבערהויפט, געפּאָדערט אַנ'ענטפּער, מיט וואָס
פאַר אַ רעכט בין איך פּערבליבען אויף דער בעראַטונג, ווי

באלד די באַלשעוויקעס האָבען נישט ערפילט די ערשטע פּאָדע-
רונג, וואָס די שטאַדט-דומע האָט געשטעלט צו בעפרייען די אַרעס-
טירטע מיניסטאַרען. איך האָב געענטפערט, אז יעדען פּאַל האָב
איך געהאַט דאָס רעכט צו בלייבען צוליב אינפאַרמאַטיווע צוועקען.

ד

די צווייטע זיצונג פון דער בעראַטונג איז פּאַרגעקומען אויך
מיט אַ גרויסער פּערשפּעטיגונג. אָנשטאַט זעקס אין אַווענד, האָט
זיך די בעראַטונג אָנגעהויבען אַרום צוועלף ביינאַכט. נאָך פיל
דעבאַטען איז מען ענדליך דורכגעקומען אויף דעם, אז עס דאַרף
געשאַפען ווערען אַ נייער פּאַר-פּאַרלאַמענט און אַ נייער מיניסטאַ-
רען-ראַט. די דעבאַטען האָבען זיך געפיהרט וועגען דעם צוזאַ-
מענשטעל פון דעם פּאַר-פּאַרלאַמענט. דערביי זענען די וכוּחים
געווען נאָך מעהר ליידענשאַפטליך ווי דאָס פּאַריגע מאָל. דעם
טאָג זענען שוין אַרויס צייטונגען. צווישען זיי איך די צייטונג
„וואַליאַ נאַראַדאַ“ פון די עקסטרעכטע ס.ר. אין דער צייטונג
זענען געווען זעהר שאַרפע אָנפאַלען אויף די באַלשעוויקעס. ריאַ-
זאַנאָוו, מיט אַ נומער פון דער צייטונג אין דער האַנד, האָט אויף
דער זיצונג געפּאָכט מיט איהר אין דער לופטען און היסטעריש
געשריען:

— אין זייערע צייטונגען שרייבען זיי וועגען אונז די שרעק-
ליכסטע נבלות. רופען דאָס פּאָלק צו אַניאַרויסטריט געגען אונז.
שרייען, אז מיר זענען באַנדיטען און פּעררעטער, און אין דער-
זעלבער צייט קומט מען אויף בעראַטונגען מיט אונז און מען
זוכט פּלומאַשט אַ מעגליכקייט צו אַ פּשרה!

איך האָב אויפגעוויזען ריאַזאַנאָוו, אז אין דעמוועלבען טאָג
ריידען אויך זייערע צייטונגען וועגען די ס.ר. און די מענשע-
וויקעס. אַ זייער דריי פּאַרטאַג, ווען מיר האָבען זיך שוין גע-
קליבען שליסען די זיצונג, האָט זיך אָמגעשפּילט זעהר אַ כאַראַק-
טעריסטישער אינצידענט. עס איז אַריינגעגאַנגען דער דינער פּו-

לאקאל און געזאגט, אז עס איז געקומען א דעלעגאציע פון אר-
 בייטער פון פוטילאווער זאוואד און ווילען נישט אנדערש זעהען
 זיך מיט אונז פערזענליך. די בעראטונג איז נישט געווען אויפ-
 געלעגט אויפצונעהמען קיין דעלעגאציעס און האָט געפרובט
 אַפּווענדען דעם וויזיט, אויפוויענדיג, אז די מיטגלידער פון דער
 בעראטונג זענען שטאַרק פערנומען און קאָנען קיינעם נישט אויפ-
 נעהמען. נאָר די דעלעגאציע איז געווען זעהר איינגעשפּאַרט און
 געפּאָדערט נישט אנדערש, אז מען זאָל זי צולאָזען צו אונז, ווען
 נישט האָבען זיי געראַהט, וועלען זיי מיט געוואַלד אַריינגעהן.
 ס'איז נישט געבליבען קיין אנדער ברירה, ווי אַריינלאָזען די דע-
 לעגאציע.

עס זענען אַריין אין צימער אַ מאַן פּופּזעהן אַרבייטער, על-
 טערע און יונגע-לייט מיט ערנסטע, אַנגעשטרענגטע געזיכטער.
 איינער פון זיי אַ יונגער-מאַן מיט אַנ'ענערגישען פנים און קלוגע
 קאלטע אויגען, איז אַרויסגעטראַטען פּאַראַויס און אַנגעהויבען
 אויפּערעגט מיט אַ דראַהענדען קול:

שוין כמעט אַ וואָך, ווי עס קומט פּאַר אַ בלוט-פּערגיסונג
 צווישען די ביידע רעוואָלוציאָנערע מחנות. אַ פּערברעכערישער
 בירגער-קריג. מיר פּאָדערען, אז דערצו זאָל גלייך נעהמען אַ סוף!
 גענוג איהר זיצט שוין צוויי טעג און בעטראַכט די פּשרה און
 עס זעהט אויס, אז איהר איילט זיך נישט. מיר קאָנען נישט
 דערלאָזען, אז דער בירגער-קריג זאָל זיך ציהען ווייטער! צו
 אַלדי שוואַרץ יאָהר אי לענינ'ען אי טשערנאָוו! מען דאַרף זיי
 ביידען אויפהענגען... מיר פּאָדערען פון אייך, איהר זאָלט מאַכען
 אַניעק צו דער מהומה, ווען נישט, וועלען מיר זיך אַליין מיט
 אייך אַברעכענען.

די רעדע און דער דראַהענדער קול פון דעם אַרבייטער
 האָבען געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק אויף אַלע מיטגלידער פון
 דער בעראַטונג, איבערהויפּט אויף ריאָזאָנאַוואָן. ער איז אויפגע-
 שפרונגען פון אַרט אַנ'אויסגעריעגטער און אַנגעהויבען היסטעריש
 שרייען:

— איהר זענט זעהר גערעכט!!! מיר, באַלשעוויקעס זענען

פון דער ערשטער מינוט גרייט צו א פשרה, מיר מאַכען אַלערליי פּערגרינגערונגען, נאָר די ס.ר. מענשעוויקעס און איבערהויפט, די פּאַרשטעהער פון דער שטאַדט-דומע טאָרמאזירען די אַרבייט און לאָזען נישט קומען צו קיין שום פּשרה. נישט צו אונז האָט איהר געדאַרפט געהן, נאָר צו די צענטראַל-קאָמיטעטען פון די מענשעוויקעס און ס.ר. און אין דומע. געהט אַהין! פּאָדערט פון זיי, זיי זאָלען מאַכען אַ סוף צום בירגער-קריג.

—זעהר גוט! מיר געהן גלייך צו זיי און מיר וועלען זיי ברענגען צושלעפּען אַהער!—האָבען אויפּגערעגט אויסגעשריען די אַרבייטער.

ריאָזאַנאַוו'ס רעדע, וועלכע מען האָט אַנדערש נישט גע- קאָנט אַנרופּען ווי אַ נידערטרעכטיגע פּראָוואָקאַציע, האָט אונז אַלעמען שטאַרק אויפּגערעגט און איבעראַשט, איך האָב ערקלערט די אַרבייטער, אויף וויפיל ריאָזאַנאַוו'ס ווערטער זענען נישט ריכ- טיג און האָב זיי איבערגעגעבען, וואָס פאַר אַ סכסוכים עס זענען פּאַרגעקומען בעת דער בעראַטונג.

די אַרבייטער האָבען מיך אויסגעהערט און איינער פון זיי האָט אויסגעשריען אויפּגערעגט:

—שדים ווייסען אייך, ווער פון אייך איז גערעכט! איהר זענט אַלע נישט ווערט, וואָס איהר געהט אויף דער וועלט! מען דאַרף אייך אַלעמען אויפּהענגען אויף איין בוים, וועט דע- מאַלט ממילא ווערען רוהיג אין לאַנד... קומט, ברידער! מיר האָ- בען דאָ נישט וואָס צו טהון.

און זיי זענען אַוועקגעגאַנגען.

דער בערוך פון דער דעלעגאַציע האָט פונדעסטוועגען גע- האָט אַ ווירקונג אויף אונזער בעראַטונג. אויף דער זיצונג פון אַנדערען טאָג, דעם 30 אָקטאָבער. האָט מען געהאַלטען קורצע רעדעס און אַרויסגעוויזען אַ טענדענץ גיכער צו קומען צו-א-וועל- בער-עס-איו פּשרה. די מענשעוויקעס האָבען אַרויסגעשטעלט די פּראָגע וועגען אַ וואָפענשטילשטאַנד. זיי האָבען אויסגעוויזען, אַז

ביי יעדער מלחמה, ווי באַלד עס הויבען זיך אָן פיהרען אונ-
טערהאַנדלונגען וועגען אַ שלום, מאַכט מען אַ וואָפענשטילשטאַנד.
די פּאַרשטעהער פון ס.ר. און איך, האָבען אונטערגעהאַלטען דעם
פּאַרשלאָג און דערביי ערקלערט, אז דער צענטראַל-קאָמיטעט פון
די ס.ר. האָט בעקומען אַ טעלעגראַמע פון קערענסקי'ן, וועלכער
בעפולמעכטיגט איהם שליסען שלום אָדער אַ וואָפענשטילשטאַנד
מיט די באַלשעוויקעס אויף וועלכע בעדינגונגען ער וועט געפּי-
נען פאַר פּאַסיג. ער, קערענסקי, וועט ערפילען אַלע פערפליכ-
טונגען, וואָס דער צענטראַל-קאָמיטעט וועט אויף איהם אַרופלע-
גען. איך, אַלס דער פּאַרשטעהער פון שטאַדט-דומע, האָב אויך
אונטערגעהאַלטען דעם פּאַרשלאָג וועגען אַ וואָפענשטילשטאַנד. נאָר
דער פּאַרשטעהער פון די באַלשעוויקעס קאָמעניעוו, האָט אין קור-
צע ווערטער ערקלערט, אַז דאָס איז כמעט אַן אונמעגליכע זאַך.
דער אויספירונגס-קאָמיטעט פון אַרבייטער-און סאַלדאַטען-ראַטען
וועט נישט איינגעהן אויף אַ וואָפענשטילשטאַנד איידער עס וועט
נישט בעשטימט אָנגענומען ווערען אַ התחייבות מצד די אַנטי-
באַלשעוויקעס. שליסען איצט וואָפענשטילשטאַנד—הייסט געבען
קערענסקי'ן די מעגליכקייט צו אַרגאַניזירען געגען אונז אַ נייע
אַרמעע—האָט ער געזאָגט, הויך דעם, האָט ער ערקלערט, הענגט-
אַב די זאַך נאָך פון שטאַב וועלכער געפינט זיך אויפ'ן פּראָנט,
און ער, קאָמעניעוו, מיט ריאַזאַנאָו'ן האָבען קיין שום בעפול-
מעכטיגונג נישט צו שליסען אַ וואָפענשטילשטאַנד דאָ, אויף דער
בעראַטונג.

פון די ווייטערדיגע דעבאַטען האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז
די ביידע באַלשעוויסטישע דעלעגאַטען האָבען בכלל נישט קיין
בעפולמעכטיגונג אָנצונעהמען וועלכע-עס-איז בעשטימונגען. עס
איז אויסגעקומען אַזוי, ווי זיי וואָלטען געקומען אויף דער בע-
ראַטונג בלויז צו אינפּאַרמאַטיווע צוועקען, אָבער זיי האָבען דאָס
נישט געוואָלט אָנערקענען. ניין! זיי זענען געקומען מיט געוויסע
בעפולמעכטיגונגען, נאָר בעגרענעצטע, בקיצור, וויפיל מיר האָבען
מיט זיי נישט גע'טענה'ט. האָבען מיר נישט געקאָנט דעריבען,
אין וואָס בעשטעהען זייערע בעפולמעכטיגונגען. אונז, די פּאַר-

שטעהער פון די אַנטי־באַלשעוויסטישע פּאַרטייען, האָט זיך אַלץ דייטליכער פּאַרגעשטעלט, אַז די גאַנצע בעראַטונג איז אָנגענומען געוואָרען דורך די באַלשעוויקעס בלויו צוליב דעם, פּדי צו געהן אַקעגען דער פּאַדערונג פון אייענבאַהן־פּערבאַנד און, איבערהויפּט, פּדי צו געווינען צייט און זעהן דערווייל, מיט וואָס עס וועלען זיך ענדיגען די שלאַכטען ביי פּעטערבורג און אין מאַסקווע.

אַזוי ווי די פּראָגע וועגען וואָפּענשטידשטאַנד איז געווען אַרפּבענומען פון דער טאַג־אַרדנונג, איז מען ווידער צוגעטרע- טען צו דער פּראָגע וועגען אַ צייטווייליגען פּאַלקס־ראַט. נאָך לאַנגע און הייסע דעבאַטען, וועלכע האָבען געדויערט גאַנצע צוויי זיצונגען, דעם 30 און 31 אָקטאָבער, איז מען ענדליך געקומען צו אַ פּערשטענדיגונג, אַז דער צייטווייליגער פּאַלקס־ראַט זאָל בעשטעהן פון הונדערט מיטגלידער פּונ'ם צענטראַלען אויספיה- רונגס־קאָמיטעט פון די אַרבייטער־און סאָלאַרען־ראַטען, פינפּפּאונדיג- ציג מיטגלידער פון פּויעריס־ראַט, הונדערט פּאַרשטעהער פון פּעטערבורגער און מאַסקווער שטאַדט־פּערוואַלטונגען און פּופּציג אַדער מעהר פּאַשטעהער פון פּערשידענע אַלרוסלענדישע פּראָ- פעסיאָנעלע פּעראַיינען. די החלטה איז געווען אָנגענומען דורך די באַלשעוויקעס כּמעט איבער גוואַלד. ריאַזאַנאָוו האָט נישט געקאַנט פּערטראַגען, וואָס אין ראַט וועט זיין כּמעט אַ העלפט פּאַרשטעהער פון אַזעלכע אַנשטאַלען, ווי די שטאַדט־דומעס און פּראָפעסיאָנעלע פּעראַיינען, וואוהין עס געהען־אַריין מיטגלידער פון בורשוואָוע פּאַרטייען.

וואָס שייך דער פּראָגע וועגען אַ נייער רעגירונג, איז מען וועגען דעם פּיל גרינגער דורכגעקומען. אַלע זענען געווען איינ- שטימיג, אַז די רעגירונג דאַרף זיין אַניאַיינהייטליך־סאָציאַליסטישע. די פּראָגע איז נאָר געווען אין דעם, אַז איינע פון די צוויי קעמ- פענדע פּאַרטייען זאָל נישט האָבען קיין צו־גרויס איבערגעוויכט אין דער רעגירונג, און אויך וועגען די פּערזענליכקייטען. פון איין צד האָבען די ס.־ר., מענשעוויקעס און פּאַרשטעהער פון שטאַדט־ דומע געפּאָדערט, אַז אין דער רעגירונג זאָל נישט אַריינגעהן, נישט טראַציקי און נישט לענין. די באַלשעוויקעס, פון זייער זייט,

האָבען אויסגעקליבען קערענסקי'ן און, דוכט זיך, אווקסענטיעוויין. צו אַ פערשטענדיגונג איז מען געקומען דערמיט, וואָס מען האָט אָנגענומען אַ פערנעבעלטע בעשטימונג, אַז אין מיניסטראָרען-ראַט וואָלען אַריינגעהן פאך-לייט, אונאַבהענגיג פון זייער פאַרטיי-אַנ-געהעריגקייט. די נעמען פון לענין, טראַצקי און קערענסקי זענען נישט דערמאָהנט געוואָרען אין דער החלטה און דערמיט גופא האָט יעדער צו געגעבען אַ שטומע צושטימונג אויף די קאַנדידאַטען פון דעם אַנדערען צד. מיר, די אַנטי-באָלשעוויקעס, האָבען גוט פערשטאַנען, אַז די באָלשעוויקעס וועלען בשום אופן נישט איינשטימען אויף אויסצושליסען לענינ'ען און טראַצקי'ן פון דער רעגירונג. אזוי ווי מיר האָבען גוט פערשטאַנען, אַז די לאַגע פון קערענסקי'ן אויפן פראָנט איז נישט קיין זעהר גלענצענדע (דאָס האָט מען געקאָנט דרינגען כאַטש פון זיין טעלעגראַמע צו די ס.ר.), האָבען מיר געמוזט איינגעהן אויף אַלע הנהרות, אַבי נאָר דערגרייכען אַ פערשטענדיגונג און אַבשטעלען דעם בירגער-קריג. אָבער די באַל-שעוויקעס האָבען אָבגעהאַלטען אַנענדגילטיגען נצחון.

אונזער פערשטענדיגונג איז פאַרגעקומען שפעט ביינאַכט, דעם 31 אָקטאָבער, נאָך אַ לאַנגער און אַ פיינליכער זיצונג פון פיער—פינף שעה. באלד ווי די פערשטענדיגונג איז פאַרגעקומען, האָט מען ווידער אוועקגעשטעלט די פראַגע וועגען אַ וואַפענשטיל-שטאַנד. די פאַרשטעהער פון די באָלשעוויקעס האָבען אָנגעוויזען, אַז פריהער דאַרף די פערשטענדיגונג אָנגענומען ווערען דורך דעם צענטראַלען אויספיהר-קאָמיטעט. נאָר ווען מיר, די אַנטי-באָלשעוויקעס, האָבען ענערגיש גענומען פאַדערען, אַז די בלוט-פערגיסונג זאָל תיכף ומיד אָבגעשטעלט ווערען, איז קאָמעניעוו איינגעגאַנגען אויף דעם. ער האָט ערקלערט, אַז ער איז זיכער, אַז די אַרבייטער-און סאָלדאַטען-ראַטען וועלען מסכים זיין אויף די בעדינגונגען, וועלכע זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען דורך דער בעראַטונג, און דערום רעכענט ער פאַר מעגליך, אָנעהמען מיט-לען אַבזושטעלען די קאַמפען אויפן פעטערבורגער פראָנט. עס איז געווען צוואַמענגעשטעלט אַ פראַטאָקאָל פון דער לעצטער זיצונג מיט די אָנגענומענע תנאים פון פערשטענדיגונג.

און עס איז בעשטימט געוואָרען, גלייך דיוועלבע נאַכט אָבפיהרען דעם פּראָטאָקאָל מיט אַ ברייף פון דער בעראַטונג אויפ'ן פּראָנט צו די ביידע שטאָבען פון די קעמפּענדע אַרמעען מיט דעם, זיי זאָלען שליטען אַ וואָפּענשטילשטאַנד.

כדי צו בעקומען די מעגליכקייט צו פּאָהרען אונגעשטערט אויפ'ן פּראָנט צו די שטאָבען, האָט מען געמוזט האָבען אַניער-לויבעניש דערויף פון פעטערבורגער מיליטער-שטאַב, וועלכער האָט זיך געפונען אין „סמאָלני אינסטיטוט“. די בעראַטונג האָט אויסגעוועהלט מיך און דעם צווייטען פּאַרשטעהער פון „וויגושעל“ אַלס דעלעגאַטען צו פּאָהרען אויפ'ן פּראָנט. די באַלשעוויסטישע פּאַרשטעהער האָבען אונז געגעבען אַ צעטעל אין שטאַב פון „סמאָל-ני“, אַז מען זאָל אונז דאָרט אַרויסגעבען אַניערלויבעניש צו פּאָהרען אויפ'ן פּראָנט.

עס איז שוין געווען נאָך צוויי אַ זייגער ביינאַכט. איך מיט דעם צווייטען דעלעגאַט זענען אויף דעם אויטאָמאָביל פון „וויג-זשעל“ אַוועקגעפּאָהרען אין „סמאָלני“ גרייטענדיג זיך אין דעם זעלבען אויטאָמאָביל אָכצופּאָהרען פון דאָרט אויפ'ן פּראָנט מיט דער בשורה וועגען אַ פּערשטענדיגונג.

נישט קוקענדיג אויף דער שפּעטער צייט איז דער „סמאָלני אינסטיטוט“ געווען שטאַרק בעלעבט. אַלע צימערען אויף אַלע דריי עטאָזשען זענען געווען בעלויכטען. אין סהיר פון „סמאָלני“ האָב איך זיך בעגעגענט מיט מין אַלטען בעקאַנטען באַנטש-ברויעוויטש, אַ געוועזענער טאַלסטאַיאָוועץ, וועלכער איז גאָרנישט לאַנג אַריבער צו די באַלשעוויקעס. וויסענדיג, אַז איך בין אַ געגנער פון באַלשעוויזם, האָט ער מיך די לעצטע צייט אויסגע-מידען, ווען מיר פלעגען זיך וואו צוזאַמענטרעפּען. דערזעהענדיג מיך איצט שפּעט ביינאַכט אין „סמאָלני“, האָט ער זיך שטאַרק פּערוואַנדערט, נאָר ער האָט עס אויסגעדריקט בלויז מיט'ן בליק און גאָרנישט נישט געפּרעגט ביי מיר. ווען דער סאָלדאַט, וועל-כער איז געשטאַנען אויף דער וואַך ביי דער טהיר, האָט געפּאָ-דערט ביי מיר און ביי מיין חבר אַ, פּראָפּוסק, איז באַנטש-ברויעוויטש שנעל צוגעגאַנגען צו איהם און שטרענג בעפּוילען:

—לאָז זיי דורך! לאָז זיי דורך!—און איז אַוועק מיט אונז, צו בעגלייטען אונז דורך די אַלע וואַלען, וועלכע מיר האָבען געדאַרפט דורכגען. ער האָט געפרעגט, וואוהין מיר געהן. ווען מיר האָבען איהם מיטגעטיילט וואוהין און וועגען וואָס מיר געהן, האָט ער אונז אָפגעפיהרט צום שטאַב, נאָר ער האָט דערביי בעמערקט:

—דוכט זיך, אָז דאָרט איז איצט נישטאָ קיינער פון די ווער סיזאַל אייך קאָנען אַרויסגעבען אַזאַ ערלויבעניש. באַנטש-ברויעוויטש האָט אונז אַרויפגעפיהרט אויפ'ן דרי-טען שטאַק און אָנגעוויזען וואוהין אַריינצוגעהן. מיר זענען אַריין אין זעהר אַ גרויסען שטאַרק בעלויכטען צימער, וואו עטליכע פריילינגס האָבען געאַרבייט אויף שרייב-מאַשינען. חוץ זיי איז דאָרט קיינער נישט געווען, נאָר די פּאָדלאַגע איז גע-ווען אינגאַנצען פול מיט פּאַפיראַסען-מונדשטוקען, פּאַפירלעך און צוריסענע צייטונגען, וואָס עס האָט בעוויזען, אָז דאָ איז פּאַר-געקומען אַ פּערזאָנלעך פון פיל מענשען. פון דעם צימער איז געווען נאָך אַ טהיר אין אַ צווייטען צימער. מיר זענען אַריין אַהין. דאָ זענען ביי אַ לאַנגען טיש געזעסען דריי יונגעלייט, מילי-טעריש געקליידעט, אויפן טיש איז געשטאַנען אַ בלעכענער טשייניק און עטליכע גלעזער אָנגעפולט מיט אויסגערויכערטע פּאַפיראַסען אין ס'האַבען זיך געוואַלגערט שטיקער שוואַרץ ברויט. אויף דער וואַנד איז געווען איינגעאַרדענט אַ פעלד-טעלעפּאָן.

—מיר דאַרפען זעהן דעם הויפט-אַנפיהרער פון שטאַב, — האָב איך זיך אָפגערופען.

איינער פון די יונגעלייט האָט מיך האָפּערדיג בעקוקט פון קאָפּ ביז די פיס און אַ פרעג געטהון:
—נאָך וואָס בעדאַרפט איהר איהם?

איך האָב איהם דערצעהלט ווער מיר זענען און נאָך וואָס מיר זענען געקומען אין שטאַב. ער האָט מיך אויסגעהערט מיט אַ גלייכגילטיגען אויסדרוק און מיט אַ האַלב איראַנישען שמי-בלע.

—דער הויפט-אָנפיהרער פון שטאַב איז איצט דאָ נישטאָ.
איך פערטרעט איהם.

און אין אַ וויילע אַרום צוגעגעפּען:

—איך קאָן אייך קיין שום ערלויבענישען נישט אַרויסגע-
בען אויף צו פּאָהרען צום פּראָנט.

איך האָב גענומען איהם ערקלערען ווי וויכטיג דאָס איז.
אַז מיר זאָלען וואָס גיכער זיין אויפ'ן פּראָנט און אָבשטעלען
די בלוט-פּערריסונג. דער יונגעראַן האָט זיך צולעגט אויפ'ן
שטוהל, געקוקט אויף מיר מיט אַ טיפּער פּערזאָלונג און אַרויס-
גערעדט רוהיג און האָפּערדיג:

—איהר האָט שוין נישט וואָס צו פּאָהרען אויפ'ן פּראָנט...
און עס איז שוין איבעריג אַריינצוטערעטן אין אַ וועלכער-עס-
איז פּערשטענדיגונג מיט די קאָנטר-רעוואָלוציאָנערען...
—פּאַרוואָס?

—ווייל קערענסקיס באַנדע איז פּולשטענדיג צושלאָגען
די קאָזאַקען האָבען זיך אונטערגעגעבען און קערענסקי אַליין
איז אַרומגערינגעלט. ביי איצטיגען מאָמענט האָט מען איהם
שוין געוויס גענומען אין פּלען און אין אַ פּאַר שעה אַרום וועט
מען איהם ברענגען אַהער. ווי איהר זעהט, האָט איהר אַ בי-
סעל פּערשטעטיגט מיט אייער פּערשטענדיגונג.

איך און מיין חבר האָבען פּונדעסטוועגען געפרובט זיך
איבערצייגען דעם יונגענמאַן, אַז מיר דאַרפען אויספיהרען די
מיסיע, וועלכע איז אויף אונז אַרויפגעלעגט, אַז דער צושטאַנד
אויפ'ן פּראָנט קאָן נישט אָבשאַפּען די החלטות, וואָס זענען
אָפּיציעל אָנגענומען פון אַלע פּאַרטייען. נאָר ער האָט אונז
נישט געוואָלט אפילו אויסהערען און מיר זענען אַרויס פון
סמאָלני אינסטיטוט אין זעהר אַ געדריקטער שטימונג.

ה

אויף מאַרגען פריה האָט זיך בעקומען די בעשטעטיגונג וועגען דער מפלה פון קערענסקיס אַרמעע. ווי ס'האָט זיך דער-נאָך אַרויסגעוויזען, האָט קערענסקי געהאַט אינגאַנצען זעקסהונ-דערט קאָזאַקען, וואָס האָבען זיך געשלאָגען אָהן איבעריגע החלכות, און לסוף נישט בלויז זיך אונטערגעגעבען, נאָר אפילו בעשטימט אַרויסצוגעבען קערענסקי'ן. אין דער לעצטער מינוט האָט זיך קערענסקי'ן איינגעגעבען צו אַנטרונען פון זייער הענד.

אין שטאָדט-דומע האָט מען קיין שום גענויע ידיעות נישט געהאַט. עס האָבען זיך בלויז געהאַט פערשפרייט קלאַנ-גען וועגען קערענסקיס מפלה און דאָס רוב דעפוטאַטען האָבען דערין נישט געגלויבט. עס איז געווען אַ שטורמדיגע זיצונג, בשעת וועלכער דער שטאָדט-גאָלאָוואַ נ. שרעדער האָט ער-קלערט די מפלה מיט אַ פערראַט מצד דעם „וויגושעל" און האָט גע'טענה'ט, אַז די גאַנצע בעראַטונג איז געווען איינגעקארדענט דורך דעם „וויגושעל", בלויז כדי צו געווינען צייט. מיט אַ פאָר טעג שפעטער האָט מען איבערגעגעבען מיט אַלע פרטים די סצענע פון דעם פערראַט פון די קאָזאַקען מיט זייער גענע-ראַל קראַסנאָו געגען קערענסקי'ן:

אַ דעלעגאַציע פון מאַטראָזען אונטער דער אָנפיהרונג פון בעוואוסטען דיבענקאָ איז אַריין אין אונטערהאַנדלונגען מיט די קאָזאַקען, וועלכע האָבען בעשלאָסען מיט דער איינשטימונג פון זייער גענעראַל קראַסנאָו, אַרויסצוגעבען קערענסקי'ן די באַל-שעוויקעס. דאָס איז געווען דעם 1-טען נאָוועמבער. — זייער איינס בייטאָג, האָט נאָכדעם דערזעהלט גע-נעראַל קראַסנאָו, — האָט מיך אַרויסגערופען צו זיך דער הויפט-קאָמאַנדיר (קערענסקי). ער איז געווען אייפגערעגט און זעהר גערוועזן.

— „גענערצאל! — האָט קערענסקי געזאָגט — איהר האָט מיך פּערזאַטען. אייערע קאָזאַקען ריידען אָפּען, אַז זיי וועלען מיך אַרעסטירען און איבערגעבען די מאַטראָזען.“

— „יאָ — האָב איך געענטפּערט, — מען שמועסט וועגען דעם, און איך ווייס, אַז איהר האָט פּערלירען ביי אַלעמען דאָס מיטגעפיהל.“

— „די אָפיצירען שמועסען אויך דאָסזעלבע?“
 — „יאָ. די אָפיצירען זענען זעהר אונזופרידען מיט אייך.“
 — „וואָס זשע זאָל איך טהון? עס קומט מיר אויס צו נעה-
 מען זיך דאָס לעבען.“

— „אויב איהר זענט אַנְעֶהרליכער מאַן, וועט איהר תּיכּף פּאָהרען קיין פעטערבורג מיט אַ וויסער פּאָהן. איהר וועט זיך מעלדען צום רעוואָלוציאָנערען קאָמיטעט און אונטערהאַנדלען מיט איהם, ווי אַ פּאַרשטעהער פון דער רעגירונג.“

— „יאָ, איך וועל עס טהון, גענערצאל!“
 — „אויך וועל אייך געבען אַ וואַך און וועל בעטען, אַז מיט אייך זאָל מיטפּאָהרען אַ מאַטראָז.“
 — „ניין! נאָר נישט קיין מאַטראָז! איהר ווייסט, אַז דאָ געפינט זיך דיבענקאָ?“

— „אויך ווייס נישט, ווער דאָס איז דיבענקאָ.“
 — „דאָס איז מיין שונא.“
 — „וואָס זאָל מען טהון? פיהרט איהר אַ גרויסע שפּיל, דאַרפט איהר אויך קאָנען ענטפּערן.“

— „גוט, נאָר איך וועל פּאָהרען ביינאַכט.“
 — „צו וואָס? דאָס וועט הייסען, אַז איהר אַנטלויפט. פּאָהרט רוהיג און אָפּען, אַלע זאָלען זעהן, אַז איהר אַנטלויפט נישט.“

— „גוט, נאָר גיט מיר אַ זיכערע וואַך.“
 — „איך האָב אַרויסגערופּען אַ קאָזאַק פון צעהנטען דאָנער פּאַלק, רוסאַנאָוו, און איהם בעפוילען בעשטימען אַכט קאָזאַקען, וואָס זאָלען בעוואַכען דעם הויפט-קאָמאַנדיר. אין אַ האַלבער

שעה ארום זענען געקומען די קאָזאַקען און דערצעהלט, אַז קערענסקי איז נישטאָ. ער איז אַנטלאָפּען. איך האָב געהייסען איהם זוכען. מען האָט איהם געזוכט אין גאַטשינאַ און אין די אַרומיגע ערטער, נאָר מען האָט איהם אין ערגעץ נישט גע-פונען.

ווי אַזוי און וואוהין קערענסקי איז אַנטלאָפּען—ווייט איך נישט. נאָר אין גילען האָט ער בענייט די בעציהונגען מיטן צענטראַל-קאָמיטעט פון די ס.ר. און מיט דער אָרגאַניזאַציע, רע-טונג פון פּאָטערלאַנד און דער רעוואָלוציע. מיט צוויי חדשים שפעטער, בעת דער ערעפּונג פון דער גרינדונגס-פּערוואַלונג, האָט ער זיך געפונען אין פעטערבורג. ער האָט אפילו זעהר שטאַרק געוואָלט זיין אויף דער ערעפּונג, נאָר די חברים האָבען איהם דאָס נישט ערלויבט.

די קאָזאַקען, וואָס האָבען געהאַט בעשטימט אַרויסצוגעבען קערענסקי'ן, ווי אויך זייער גענעראַל קראַסנאָוו, זענען נישט גענומען געוואָרען אין פּלען. זיי זענען פון גאַטשינאַ אַוועק אויף דרום צום גענעראַל קאַלעדין, וועלכער האָט אויפגעהויבען דעם ערשטען אויפשטאַנד געגען די באַלשעוויקעס.

ווען איך האָב אויף מאַרגען נאָך מיין בעזוכען „סמאָלי“ אָבגעגעבען אין דומע אַ דין וחשבון וועגען די אונטערהאַנדלונג-גען און וועגען דעם ענטפּער פון שטאַב, איז שוין כמעט ביי קיינעם קיין ספק נישט געווען, אַז פון דער בעראַטונג וועט גאַרנישט אַרויסקומען. אין דומע זענען שוין אפילו געווען אונ-קלאַרע ידיעות וועגען קערענסקיס מפּלה, אין וועלכע דער גרעסטער טייל דעפּוטאַטען האָט פּונדעסטוועגען נישט געגלויבט. מיין בעריכט האָט אַרויסגערופּען אַנאַמח'ן שטורם. דער שטאַט-באַלאָואַז שרעדער האָט געשריען, אַז די גאַנצע בעראַטונג האָט דער „וויגושעל“ איינגעאַרדענט מיט אַ פּראָוואָקאַטאָרישען ציל, כדי צו געבען די באַלשעוויקעס די מעגליכקייט אויסצוואַרטען דעם רעוואָלוצאַט פון די קאַמפּען. נישט קוקענדיג אויף דעם,

האָט די שטאַדט-דומע פונדעסטוועגען בעשטימט נישט איבערצו-
רייסען די אונטערהאַנדלונגען און שיקען איהר דעלעגאַט אויף
דער זיצונג, וועלכע האָט געדאַרפט דעם טאָג אין אָווענד פאָר-
קומען. נאָר איך האָב שוין לחלוטין נישט געגלויבט, אַז די
בעראַטונג זאָל ברענגען צו אַ וועלכען-עס-איז רעזולטאַט. דערצו
בין איך געווען שרעקליך מיד פון די נישט-דערשלאָפּענע נעכט
און האָב זיך אָנגעזאָגט צו געהן אויף דער בעראַטונג. די
דומע האָט געשיקט אויף מײן אָרט דעם דעפוטאַט שירסקי
(אַנ'ס-ר.).

דעמזעלבן טאָג איז פאָרגעקומען אַ זיצונג פון צענטראַלען
אויספיהרונגס-קאָמיטעט פון די אַרבייטער- און סאָלאַדאַטען-ראַטען
אין סמאָלני אינסטיטוט.

דער פאָרשטעהער פון „וויגושעלי“ קרושינסקי, איז אַרויס-
געטראָטען מיט אַב'ערקלערונג, אַז אַלע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען
דאַרפּען תּיכּף קומען צו אַנ'אויסגלייך וועגען בילדען אַנ'איינהייט-
ליך סאָציאַליסטיש מיניסטעריום. נאָר דער וויכטיגסטער אינטערעס
פון דער זיצונג איז געווען נישט קרושינסקי'ס רעדע, נאָר די
דעבאַטען וועגען אויסגלייך בנוגע אַ צייטווייליגען פּאַלקסראַט.

אַ בעריכט וועגען דער אַרבייט פון דער בעראַטונג האָט
געגעבען ריאָזאַנאָוו. ער האָט מיטגעטיילט, אַז די בעראַטונג
האָט בעשלאָסען צו גרינדען אַ צייטווייליגען פּאַלקסראַט, וועל-
כער דאַרף בעשטעהן פון הונדערט מיטגלידער פון צענטראַלען
אויספיהרונגס-קאָמיטעט, פינפּאונזיבעציג פאָרשטעהער פון פּויערים-
ראַט, הונדערט מיטגלידער פון מאַסקווער און פעטערבורגער
שטאַדט-פּערזאָנלעכע פּראָפּעסיאָנעלע פּעראַיינען.

נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ריאָזאַנאָוו איז אַליין
געווען אַ דעלעגאַט אויף דער בעראַטונג און האָט צוזאַמען מיט
קאַמעניעו'ן אָנגענומען די החלטה וועגען דעם צייטווייליגען
ראַט אין דער אויבענדערמאָהנטער צוזאַמענשטעלונג, איז ער,
דאָ, אין „סמאָלני“ אַרויסגעטראָטען מיט אַ שאַרפּער קריטיק פון
דער החלטה, איינגעפּינענדיג, אַז דער אַרבייטער- און סאָלאַדאַ-

טען-ראט איז שוואך פערטרעטען אין דעם פאלקסראט און האָט אַרויסגעזאָגט די זיכערהייט, אַז דער צענטראַלער אויספיהרונגס-קאָמיטעט וועט דערויף נישט איינגעהן.

דער פאַרשטעהער פון די לינקע ס.ר., קאָמקאָוו, האָט אויך איינגעפונען, אַז די אַרבייטער- און סאָציאַלע-ראַטען דאַרפֿען זיין פאַרגעשטעלט מיט הונדערט און פופציג מיטגלי-דער, אַז די פויערים-ראַטען דאַרפֿען האָבען אַ פיל גרעסערע פאַרשטעהערשאַפט, נאָר דערפאַר איז פאַר די שטאַדט-פערזאָל-טונגען גענוג פופציג ערטער. צוזאַמען מיט דעם האָט קאָמקאָוו זעהר ענערגיש פערטיידיגט די אידעע פון אַנאיינהייטליכען סאָציאַליסטישען מיניסטעריום און זיך אַרויסגעזאָגט, אַז נאָר ביי דער מיטאַרבייטונג פון אַלע סאָציאַליסטישע פאַרטייען קאָן גע-ראַטעוועט ווערען די רעוואָלוציע.

נאָכדעם טרעט אַרויס דער באַלשעוויק וואַלאַדאַרסקי און עפענט-אויף די קאַרטען. ער ערקלערט אפילו, אַז אויף דער זיצונג זענען נישטאָ קיין געגנער פון דעם אויסגלייך, נאָר ער גיט באַלד צו, אַז די באַלשעוויקעס קאָנען נישט מספּים זיין צו שליסען אַנאַבמאַך אויף וועלכע-עס-איז בעדינגונגען און אַז זיי וועלען זייער נצחון אָהן אַ קאַמף נישט אָבגעבען. די באַל-שעוויקעס האָבען אַרויסגעשטעלט דעם לאַזונג: „די גאַנצע מאַכט די ראַטען“, און וועלען נישט געהן אויף קיין שום הנחות. ווי-טער זאָגט ער זיך אַרויס קאַטעגאָריש אין נאָמען פון די באַל-שעוויקעס, געגען ביידען אַנאַנדער קאָנטראַל-אַרגאַן חוץ דעם צענטראַלען אויספיהרונגס-קאָמיטעט. אין נאָמען פון זיין פאַרטיי שטעלט ער אַרויס די פאַדערונגען: דער דעקרעט וועגען ערד טאָר נישט אָבגעשאַפט ווערען. די נייע רעגירונג מוז תּיכּף בע-שטעטיגען דעם דעקרעט וועגען שלום און וועגען אַ קאָנטראַל-אַיבער דער אינדוסטריע. די שטאַדט-דומעס דאַרפֿען נישט צו-געלאָזט ווערען אין קאָנטראַל-אַרגאַן.

בקיצור, וואַלאַדאַרסקי האָט אין נאָמען פון די באַלשעווי-קעס קלאַר און אָפען אַרויסגעזאָגט, אַז זיין פאַרטיי זאָגט זיך אָב פון וועלכע-עס-איז פשרות, וואַרפט אָב די אָנגענומענע

החלטות וועגען א צייטווייליגען פאָלקסראַט און אויב זי איז גרייט מסכים צו זיין אויף אַנאיינהייטליך סאָציאַליסטיש מיני-סטעריום, איז נאָר פון אַזעלכע סאָציאַליסטישע פאַרטייען, וואָס אָנערקענען די אַרבייטער- און סאָלאַדאַטען-ראַטען אַלס די איינ-ציגע מאַכט אין לאַנד.

צום סוף שטעלט וואָלאַדאַרסקי די אלע טעויערען, וועלכע ער האָט אַרויסגעזאָגט, ווי אַ רעזאָלוציע אויף אַנאָבשטימונג, און דער צענטראַלער אויספיהרונגס-קאָמיטעט נעהמט אָן די רע-זאָלוציע מיט אַ מערהרהייט שטימען.

נאָך דער אָנגענומענער רעזאָלוציע האָט, פערשטעהט זיך, שוין קיין רייד נישט געקאָנט זיין וועגען אַנאויסגלייך און די פּעראַטונג, אויף וועלכע מען האָט געלעגט אַזויפיל האָפּנונג, איז זיך אויף מאַרגען פונאַנדערגעפאַלען.

אין אַ טאָג-צוויי אַרום, ווען עס האָט זיך ענטגילטיג בעשטעטיגט קערענסקיס מפּלה און זיין אַנטלויפען, האָט זיך פונדעסטוועגען די שטימונג אין דער שטאָדט-דומע נישט פיל געענדערט. כמעט אַלע זענען געבליבען ביי זייער פרייהערדיגען אָפטימיזם: די באַלשעוויסטישע מאַכט וועט זיך לאַנג נישט האַל-טען און קאָן זיך נישט האַלטען, האַבען די באַלשעוויקעס אָב-געהאַלטען אַ נצחון אין פעטערבורג, בלייבט מאַסקווא, וועלכע פיהרט אַ העלדישען קאַמף געגען די באַלשעוויקעס און האַלט שוין ביי מנצה זיין זיי. חוץ דעם איז דאָך גאַנץ רוסלאַנד גע-נען די באַלשעוויקעס.

נאָך בשעת עס זענען געגאַנגען די אונטערהאַנדלונגען מיט די באַלשעוויקעס, האָט דער שטאָדט-גאָלאָוואַ שרעדער טע-לעראַפּיש צונויפגערופען אַ צוזאַמענפאַהר פון פאַרשטעהער פון די דעמאָקראַטיש-אויסגעוועהלטע שטאָדט-פּערוואַלטונגען פון מאַס-קווער און פעטערבורגער ראַיאָנען, און האָט געלעגט פיל האָפּ-נונג אויף אַט דער פּעראַטונג. נאָר אַזוי ווי דער טעלעגראַף האָט שלעכט פונקציאָנירט און נאָך אין אַנערגיען צושטאַנד האָט זיך געמונען די אייזענבאַהן-בעוועגונג, זענען צו דער בע-ראַטונג געקומען אינגאַנצען אַ מענשען צעהן פון עטליכע אַרו-

מיגע שטעדטליך. בלויז פון מאַסקווא איז געקומען אַ דעלעגאַט. אַ טאָג צוויי איז מען אָבגעזעסען אין שטאָדט-דומע, מען האָט נעהאַלטען רעדעס און פּונאַנדערגעפּאָהרען זיך, פּערשטעהט זיך, אָהן וועלכע-עס איז רעזולטאַטען.

די דומע איז ווייטער געבליבען דער צענטראַל-פּונקט פּון אַלע אַנטי-באַלשעוויסטישע עלעמענטען. אַ פּאַר וואָכען האָבען די באַלשעוויקעס געדולדיג דאָס איבערגעטראָגען, ווייל זיי האָ-בען זיך נאָך נישט געקאָנט בעגעהן אָהן דער שטאָדט-דומע. זיי האָבען דערווייל פּערפעסטיגט זייערע פּאָזיציעס, פּערשטעהענדיג ווער גוט, אַז זיי וועט נישט שווער זיין ביי יעדער צייט פּו-אַנדערצוטרייבען די דומע. דערווייל האָבען זיי ביסלעכווייז אָנגעהויבען זי צו דריקען, האָבען צוגענומען ביים שטאָדט-גאַ-לאָוואַ זיין אויטאָמאָביל, האָבען אָפיציעל געפּאָדערט, אַז די דומע זאָל זיך אויפהערען צו בעשעפּטיגען מיט פּאָליטיק. באַלד האָבען זיי פּעראַרדענט צו אַרעסטירען דעם שטאָדט-גאַלאָוואַ, נאָר דאָס אויספיהרען האָט זיך זיי נישט איינגעגעבען, ווייל ער האָט זיך אויסבעהאַלטען.

בערך אין דריי וואָכען אַרום נאָך דער איבערקעהרעניש איז דורך אַנאָפיציעלען דעקרעט די שטאָדט-דומע פּונאַנדערגע-לאָזט געוואָרען. די געביידע פּון דער שטאָדט-דומע איז גע-וואָרען פּערנומען דורך סאָלדאַטען און מאַטראָזען, וועלכע האָ-בען קיינעם אַהין נישט אַריינגעלאָזט.

אַבער דער שטאָדט-גאַלאָוואַ און די דעפּוטאַטען האָבען זיך נישט אונטערגעגעבען. עס זענען געווען איינגעאַרדענט אין אַלערליי ערטער געהיימע זיצונגען, וועלכע האָבען זיך געפיהרט אויפ'ן געוועהנליכען שטייגער. עס זענען בעטראַכט געוואָרען אַלערליי שטאָדטישע ענינים און אָנגענומען געוואָרען אַלערליי החלטות, וועלכע מען האָט, פּערשטעהט זיך, נישט געהאַט די מעגליכקייט דורכצופיהרען. די גאַנצע האָפּנונג איז איצט געווען אויף דער אָבסטרוקציע און סאַבאַטאַזש פּון די שטאָדט-אַנגע-שטעלטע און בכלל פּון דער אינטעליגענץ. און אפילו ביי די בעדינגונגען איז די שטימונג פּון דער פּונאַנדערגעטריבענער

שטאָרט-דומע געבליבען זעהר אַנאַפטימיסטישע, אויף אַזוי פיל, אַז גאַנצע זיצונגען זענען געווען געווידמעט דער פראַגע וועגען אָרגאַניזירען אַ רעגירונג, ווייל מען איז געווען זיכער, אַז אין אַ פאַר טעג אַרום געהען די באַאַלשעוויקעס אַוועק. לסוף אָבער, ווען מען האָט עטליכע מאָל שיער נישט אַרעסטירט די אָנווע-זענדע אויף די זיצונגען, האָט מען אויפגעהערט צו פערזאַמלען זיך.

די איינציגע האַפנונג איז איצט געבליבען אויף דער גרינדונגס-פערזאַמלונג.

שתדלנות ביי די באַלשעוויקעם

100

אין ווילנא האָבען די באַלשעוויקעס צום ערשטען מאָל
געהערשט אינגאַנצען דריי מיט אַ האַלבען חודש. פון 5-טען יאָ-
נואַר ביזן 21-טען אַפּריל 1919. מיט אַ פּאַר טעג פּאַר זייער
אַנקומען, דעם 1-טען יאַנואַר, האָט די שטאָדט פּערנומען אַ
קליינע אַבטיילונג פון עטליכע הונדערט אַרטיגע פּוילישע לע-
גיאָנערען. נאָר אז די באַלשעוויקעס האָבען זיך דערנעהנטערט
צו ווילנאָ, זענען די לעגיאָנערען אַפּגעטראָטען אָהן שום ווי-
דערשטאַנד. די רויטע אַרמעע איז אַריין קיין ווילנאָ טריאומ-
פּירענדיג. און באַלד איז דער יקרות געוואַקסען פון טאָג צו
טאָג. עס זענען פּאַרגעקומען אונענדליכע רעוויזיעס, קאָנפּיסקאַ-
ציעס און רעקוויזיציעס. די נייע פּעראָרדנונגען, וועלכע האָבען
געבראַכען דעם געווענהליכען סדר פון לעבען, האָבען געשאַפען
אַ כאָאָס אין דעם גאַנצען לעבען פון שטאָדט. בקיצור, אין
ווילנאָ האָבען זיך איבערגע'חזרט דיזעלבע עקספּערימענטען,
וואָס אין רוסלאַנד, נאָר מיט אַ גיכערן טעמפּאָ, און די אונז-
פּרידעהייט איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג אין אַלע שיכטען
פון דער בעפעלקערונג.

אין איין זאך נאָר האָבען אין ווילנאָ די באַלשעוויקעס אָפגעטראָטען פון זייער טאַקטיק—זיי האָבען דאָ נישט איינגע-
פיהרט קיין „טשרעזווויטשאַיקעס“ און נישט אַרויסגעגעבען קיין
טויט-אורטיילען. אמת, שטילערהייט האָט מען דערצעהלט, אָן
דאָ אַרבייט אויך אַ „טשרעזווויטשאַיקע“, נאָר אונטער אַן אַנדער
נאָמען, און יעדע נאַכט ווערען דערשאַסען „קאָנטר-רעוואָלוציאַ-
נערען“. נאָר דאָס זענען, ווייזט-אויס, געווען נאָר קלאַנגען,
אָפציעל האָט מען אין די ערשטע צוויי חדשים נישט געהערט
וועגען אַ וועלכען-עס-איז טויט-שטראַף.

אין מיטען מערץ איז פאַרגעקומען אַנעפענטליכער משפט
פון אַ גרופע געלד-פעלשער, דורכאויס יודען, וואָס האָבען גע-
מאַכט „קערענקעס“, און דאָס געריכט האָט פער'משפט אַלע בע-
שולדיגטע, אַכט מאָן, צום טויט.

אַכט טויט-אורטיילען אויף איין מאָל און פאַר אַזא פער-
ברעכען, פאַר וועלכען אפילו די צאַרישע רעגירונג האָט נישט בע-
שטימט קיין טויט-שטראַף, האָט אויפגערודערט די גאַנצע יודי-
שע בעפעלקערונג. איבערהויפט נאָך דערפאַר, וואָס צווישען די
פער'משפט'ע האָט זיך געפונען דער גראַוירער סטאַצקי, אַ טאַ-
לענטפולער קינסטלער, וועלכער איז פאַר דער מלחמה געווען
בעוואוסט אין שטאָדט, ווי איינער פון די בעגאַבסטע און אַרענ-
טליכסטע אַרבייטער. די מלחמה האָט איהם רואינירט, און אין
יאָהר 1916, ווען די אַרימע יודישע בעפעלקערונג פון ווילנאָ
איז מאַסענווייז אויסגעשטאַרבען פון הונגער, זענען ביי איהם
צוויי קינדער געשטאַרבען פון הונגער-טיפוס. פאַר אַלעמען איז
געווען קלאַר, אָן נאָר די שרעקליכע הונגער-טויט האָט גע-
בראַכט דעם אַרענטליכען אַרבייטער צו זיין פערברעכען. די
איבעריגע זענען אויך נישט געווען קיין פראַפעסיאָנעלע פער-
ברעכער, נאָר אויסגעהונגערטע אַרימעלייט. אויף דעם אַלעם
האָט אין זיין פערטיידיגונגס-רעדע אויפגעוויזען דער אָפציע-
לער פערטיידיגער, דער קאָמיסאַר באַראַנאָווסקי (אַן-אַרטיגער
יונגערמאַן, אַ געוועזענער שניידער), נאָר עס האָט נישט גע-
האַלפען.

אויף מאָרגען פריה, ווען אין די צייטונגען איז געווען אַבגעדרוקט די ידיעה וועגען די טויט-אורטיילען, זענען צו מיר געקומען צוויי לעהרער פון דער אַרטיגער יודישער גימנאַזיע.

— צו אונז אין גימנאַזיע איז געקומען סטאַצקיס פרוי מיט אַ געוויין, מען זאָל זעהן ראַטעווען איהר מאַן. מיר האָבען געמאַכט אַ פערזאָמלונג, וועלכע האָט בעשטימט, אַז דער איינ-ציגער מענש, וואָס קאָן געהן משתדל זיין זיך פאַר סטאַצקין, בעטען מען זאָל איהם שענקען דאָס לעבען, זענט איהר, — האָ-בען זיי מיר געזאָגט.

— איך? — האָב איך מיך פערוואַנדערט, — איהר ווייסט דאָך, אַז איך בין אַ געגנער פון באַלשעוויזם און איך האָב קיין שום בעציהונגען נישט מיט די באַלשעוויקעס.

— דאָס ווייסען מיר, — האָבען זיי געענטפערט, — פונדעסטווע-גען זענען מיר זיכער, אַז זיי וועלען זיך מיט אייער וואָרט רעכענען.

פאַר מיר איז קיין ספק נישט געווען, אַז איך וועל גאָר-נישט אויספיהרען ביי די באַלשעוויקעס, נאָר איך האָב נישט געהאַלטען פאַר מעגליך אַבצוזאָגען זיך פון דער מיסיע, מיט וועלכער מען האָט זיך צו מיר געווענדעט. וויבאַלד, אַז אייניגע מענשען רעכענען, אַז איך קאָן ראַטעווען אַ פער'משפט'ן פון טויט — ווי קאָן איך זיך אַבזאָגען? און טאָמער זענען זיי גע-רעכט?

— גוט, איך וועל געהן, — האָב איך געענטפערט, — אָבער, וויבאַלד צום טויט זענען פער'משפט אַכט מענשען קאָן איך זיך נישט משתדל זיין פאַר איינעם. דאָס וואָלט הייסען, אַז איך בערעכטיג שווייגענדיג די איבריגע זיבען טויט-אורטיילען. איך קאָן ריידען וועגען אַלע פער'משפט'ע, נישט דערמאָהנענדיג אפילו סטאַצקיס נאָמען.

— טהוט, ווי איהר פערשטעהט

— צו וועמען-זשע געהן?

— מיר רעכענען, — האָבען זיך אַבגערופען די לעהרער, —

אַז איהר דאַרפט געהן צו פאַראַנאָוסקין. ער איז אַרויסגעטראָ-

טען געגען טויט-אורטיילען און וועט, ווי א מיטגליד פון קאָמי-
סאַרען-ראַט גיכער זיך אַברופען אויף אייער בקשה.

באַראַנאָווסקין האָב איך געטרעפּען אין באַנק, וואו ער
האַט זיך געפונען אַלס קאָמיסאַר פון פינאַנסען. איך האָב גע-
זעטען דעם שוויצאַר מיך צו מעלדען און איבערגעבען א
ביטע, ער זאָל מיך אויפנעהמען.

צו מיר איז אַרויסגעאַנגען אַ יונגערמאַן, כמעט אַ בחור'ל,
אַ ברונעט, מיט אַנ'אויסזעהן פון אַ מידען אַרבייטער. ער האָט
טרוקען און אַבגעריסען זיך געווענדט צו מיר:
— וואָס בעגעהרט איהר?

— איך דאַרף מיט אייך ריידען וועגען אַ וויכטיגען ענין.
— נו, רעדט.

— דער ענין איז אַזאַ, וואָס איך קאָן וועגען איהם ריי-
דען, נישט דאָ, אין פאַרהויז, נאָר אונטער פיער אויגען.
ער האָט אַ וואָרף געטהון אויף מיר אַ שאַרפען בליק.
— איהר קענט מיר?— האָט ער איבערגעריסען אַ פרעג גע-
טהון.

— פערזענליך, נישט. איך ווענד זיך צו אייך, ווי צו אַ
קאָמיסאַר.

— איך קען אייך אויך נישט, דעריבער וואונדערט מיך,
וואָס איהר האָט צו מיר אַזעלכע ענינים, וועגען וועלכע מען
דאַרף ריידען אונטער פיער אויגען... איבריגענס, קומט צו מיר
אַהיים אין צוויי שעה אַרום.

ביי איהם אין דער היים, אין אַנ'אַרימען, נישט אויפגע-
רוימען צימער'ל האָט ער מיך בעגעגענט מיט די ווערטער:
— וואָס האָט איהר מיר מיטצוטיילען?

איך האָב איהם דערצעהלט, וועגען וואָס איך בין גע-
קומען.

— פאַרוואָס ווענדט איהר זיך צו מיר און נישט צו אַנ-
אַנדער קאָמיסאַר?

— נוייל לויט אייער פערטיידיגונגס-רעדע זעה איך, אַז

איהר זענט בכלל געגען טויטשטראַך און וועט זיך גיכער ווי אַנאַנדערער אָברופען אויף מיין בקשה.

—אויב איהר האָט געלעזען מיין פערטיידיגונגס-רעדע, דאַרפט איהר דאָך וויסען, אַז איך האָב מיט איהר גאַרנישט נישט אויסגעפיהרט.

—איהר האָט נישט אויסגעפיהרט, ווי אַ פערטיידיגער ביי די ריכטער, אָבער איהר קאָנט אויספיהרען, ווי אַ מיטגליד פון קאָמיסאַרען-ראַט, מען זאָל די פער'משפּט'ע שענקען דאָס לעפען. —ווען איך וואָלט דאָס קאָנען, וואָלט איך עס טהון אָהן אייער בקשה.—האָט ער געענטפערט אויפגערעגט.—איהר האָט נישט געטראָפּען מיט'ן אַדרעס. איבערצייגען, אַז מען דאַרף די פּעראורטיילטע שענקען דאָס לעפען דאַרפט איהר נישט מיך, גאַר אַנדערע קאָמיסאַרען. געהט צו זיי.

—צו וועמען?

—איך ווייס נישט... געהט צו יאָפע'ן.

אין ווילנאַ האָט זיך דאָן געמונען דער בעוואוסטער באַל-שעוויסטישער דיפּלאָמאַט יאָפע.

—יאָפע איז דאָך נישט קיין מיטגליד פון קאָמיסאַרען-ראַט? —עס מאַכט נישט אויס, ער האָט אָבער אַ גרויסען איינ-פלוס. געהט אַריין צו איהם, אַדער צום פּאַרויצענדען פון קאָ-מיסאַרען-ראַט, מיצקעוויטש-קאַפּסיוקאַס.

איך האָב זיך דערמאַהנט, אַז די לעצטע צייט האָט זיך אָפּט אויפגעטראָגען מיט יאָפע'ן דער אַרטיגער פּאַרויצענדער זון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, דער דיכטער ליב יפה, זעלכער האָט זיך משתדל געווען ביי איהם וועגען דער ערלוי-בעניש ווידער אַרויסצוגעבען אַ ציוניסטישע צייטונג, איך בין אַוועק צו ל. יפה'ן און געבעטען איהם געהן מיט מיר צוזאַ-מען צו יאָפע'ן.

יאָפע'ן האָבען מיר נישט געטראָפּען אין דערהיים. אונז האָט בעגעגענט פּרל. הערשבערג, וועלכע, ווי יפה האָט מיר געזאָגט, שפּילט ביי איהם אַ ראָלע פון אַ ראַטגעבערין. —יאָפע געפינט זיך אויף אַ זעהר וויכטיגער זיצונג פון

קאמיסארען-ראַט. —האַט זי אונז געזאָגט. —אויב איהר וועט מיר מיטטיילען וועגען וואָס פאַר אַנ'ענין איהר זענט געקומען, וועל איך זעהן צי איך קאָן איהם אַרויסרופען.
מיר האָבען איהר מיטגעטיילט, וועגען וואָס מיר זענען געקומען.

זי האָט אונז נישט אויסגעהערט ביזן סוף און אויפגע-
רעגט אויסגערופען:

—וועגען דעם וועט איהר זיך אומזיסט ווענדען צו יאָ-
פען. איך קאָן אייך זאָגען פאַראויס, אַז אין אַזעלכע ענינים
איז ער בלוטדורשטיג, און איך וועל איהם אויך נישט בעטען,
ער זאָל זעהן, מען זאָל שענקען די פּעראורטיילטע דאָס לעבען.
איך זאָג אייך אָפען, ווען איך וואָלט קאָנען, וואָלט איך אָט
די פּערברעכער שיסען צוויי מאָל.

—וואָס איז דאָס, אייער פּערזענליכע שטימונג אָדער אַ
פונקט פון דעם באַלשעוויסטישען פּראָגראַם? —האַב איך זי גע-
פּרעגט.

זי איז אַ ביסעל רויט געוואָרען און האָט אויף אַ וויילע
זיך פּערלירען.

—דאָס געהער נישט אָן צום באַלשעוויזם... מיר דאַרפען
ווייזען דער בורזשואַזיע, אַז מיט אונז איז געפּעהרליך צו שפּי-
לען זיך...

—די אַכט פּער'משפּט'ע זענען נישט קיין פאַרשטעהער
פון דער בורזשואַזיע, אָדער פון אַנ'אָנדער קלאַס...

—אָבער זיי זענען אונזערע גרעסטע פיינד. אונזער אַר-
מעע זיגט. מיט'ן הונגער וועלען מיר זיך אַנ'עצה געבען. אָבער
אַז מען וועט אונזער רובל מאַכען צו-נישט, קאָן עס אונז גע-
בען אַ טויט-קלאַפּ.

—די דייטשע אימפּעריאַליסטען האָבען מיט אַ יאָהר צוריק
גע'משפּט גע'לד-פּעלשער און פּעראורטיילט זיי צו דריי יאָהר
טורמע.

—טורמע שרעקט איצט קיינעם נישט אָב. די פּערברעכער
רעכענען, אַז ווי נאָר מיר וועלען אַוועקגעהן, וועט מען זי

ארויסלאָזען, אָבער, אַז מען וועט צושטעלען צו דער וואַנד זון
שיסען, וועט מען אָנהויבען מורא האָבען פאַר אונז.

איך בין אַוועק, נישט דערלאַנגענדיג איהר די האַנד.
עס איז געבליבען דער איינציגער, צו וועמען איך האָב
זיך געקאָנט ווענדען: מיצקעוויטש-קאָפּטיוקאָס. איך בין אַוועק
צו איהם צוזאַמען מיט'ן דאָקטאָר שאַבאַד.

קאָפּטיוקאָס — אַ ליטווינער — אַ קליינגעוויקסיגער, מיט אַ
תּמימות'דיגען פנים פון אַנאָרימען אַרבייטער. אַ האַלב לע-
בען האָט ער פּערבראַכט אין טורמע. ער האָט אונז זעהר
פריינדליך אויפגענומען, האָט מיר דערמאָהנט, אַז מיר זענען
מיט איהם אַלטע בעקאָנטע, האָבען זיך בעגעגענט מיט אַ יאָהר
צוואַנציג צוריק אין בערן, אין דער שווייץ און מיט צוויי יאָהר
צוריק אין פעטערבורגער שטאָדט-דומע, וואו מיר זענען ביידע
געווען ראַטמענער. נאָר איצט, צוקוקענדיג זיך צו איהם, האָב
איך זיך דערמאָהנט, אַז איך האָב איהם אין פעטערבורגער דו-
מע אָפט געזעהן אין דער באַלשעוויטשישער פּראַקציע, נאָר ער
האָט דאָרט קיין שום ראַלע נישט געשפּילט.

איך האָב איהם געזאָגט:

— מיר זענען אַזוי ווייט איינער פון אַנדערן, אַז מיר
ריידען כּמעט אויף בעזונדערע שפּראַכען. נאָר עס זענען נאָך
דאָ ווערטער און בעגריפען, וואָס זענען פאַר אונז ביידען גע-
בליבען גלייך פּערשטענדליך. איינס פון די ווערטער איז דאָס
מענשען-לעבען. פּערגיסט נישט קיין פּלוט. דאָס וועט נישט
פּערשטאַרקען אייער פּאָזיציע און נישט צוגעבען קיין גלאַנץ
אייער פּראָגראַם.

— איך פּערזיכער אייך, אַז וועגען דעם אורטייל האָב איך
זיך אַליין דערוואוסט היינט אינדערפריה פון די צייטונגען און
ער איז מיר נישט צום האַרצען. איך זאָג אייך צו דורכריידען
וועגען דעם מיט יאָפען און מיט די איבריגע קאָמיסאַרען.
איך האָב איהם דערצעהלט וועגען מיין געשפּרעך מיט
יאָפעס סעקרעטאַרין.

ער האָט זיך אָנגערופּען:

—וואָס פאַר אַ נאַרישקייטען! טעראַריזירען די בעפעלקע-
 רונג! זי איז, דוכט זיך, שוין אַזוי אויך גענוג טעראַריזירט.
 און אויב מיר וועלען אַוועקגעהן פון דאַנען, וועט, פערשטעהט
 זיך, מעהר פון אַלעמען ליידען די יודישע בעפעלקערונג. איז
 איבעריג, אַז מיר זאָלען זי נאָך אויך טעראַריזירען. ניין! צוליב
 דעם שיטען די אַכט מענשען איז, פערשטעהט זיך, נישט כדאי.
 איך זאָג אייך צו בעטראַכטען דעם ענין און אויב עס וועט
 מעגליך זיין, אָפּשאַפען דעם טויט-אורטייל.

—זאָל עס אָבער נישט צו-שפעט זיין?

ער האָט צוגערופען זיין סעקרעטאַר און געהייסען מאַכען
 אַ פעראַרדנונג, אַז דער אויספיהר פון טויט-שטראַף זאָל אָפּגע-
 שטעלט ווערען.

אין דריי טעג אַרום האָב איך זיך דערוואוסט פון די
 צייטונגען, אַז פון די אַכט פער'משפט'ע זענען זעקס בעגעדיגט
 געוואָרען אויף אייביגע טורמע, צווישען זיי אויך סטאַצקי. די
 איבעריגע צוויי האָט מען געשאַסען.

מיט אַ פאַר חדשים צוריק האָט מיר ד"ר שאַפאָד מיטגע-
 טיילט, אַז די פוילישע רעגירונג האָט בעפרייט די זעקס פער-
 אורטיילטע צו אייביגער טורמע.

ניקאלי טשאיקאָוסקי און
באָריס סאַווינקאָוו אין וואַרשאַ

די פאָריגע וואָך זענען געקומען קיין וואַרשא און פער-
בראַכט דאָ עטליכע טעג, צוויי פון די אָנגעזעהענע רוסישע פּאָ-
ליטישע קעמפער, ניקאָלאַי טשאַיקאָוסקי און באָריס סאַוויגאָוו.
טשאַיקאָוסקי, כמעט דער עלטסטער פון די רוסישע רע-
וואָלוציאָנערען פּוּנ'ים פריהערדיגען פּעריאָד, מיט וועמענ'ס נאָמען
עס איז צוזאַמענגעבונדען איינע פון די ערשטע רעוואָלוציאָנערע
אַרגאַניזאַציעס, "טשאַיקאָוצעס", האָט איבער פּערציג יאָהר פּער-
בראַכט, ווי אַן עמיגראַנט, אין לאַנדאָן, און האָט בעקומען אַ
זעהר חשוב'ען נאָמען אין אַלע שיכטען פון דער ענגלישער גע-
זעלשאַפּט. ווען טשאַיקאָוסקי איז אין 1907 אָדער 1908, אומ-
קעהרענדיג זיך אין רוסלאַנד, אַרעסטירט און גע'משפּט געוואָרען,
האָט עס אַרויסגערופען די שטאַרקסטע אויפּרעגונג אין ענגלאַנד.
עס זענען צוזאַמענגעשטעלט געוואָרען פעטיציעס מיט צעהנדלי-
גער טויזענדער אונטערשריפטען וועגען זיין בעפרייאַונג, און אין
עטליכע טעג איז געזאַמעלט געוואָרען אַ סומע פון פיל טויזענ-
דער פּונט שטערלינג אויף צו בעפרייען איהם אויף ערבוֹת.
טשאַיקאָוסקי האָט שטענדיג געהערט צום עקסטרעמען

פליגעל פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג. ער איז זעלטען אַרויסגעטראָטען ווי אַ סאָציאַליסט און איז געווען פיל געהנטער צו די דעמאָלסדיגע רוסישע ליבעראַלען. בלויז אין 1903 איז ער אַריינגעטראָטען אין דער פּאַרטיי סאָציאַליסטען-רעוואָ-לוציאָנערען און האָט געשפּילט אַ וויכטיגע ראָלע אין דעם אויס-לענדישען קאָמיטעט פון דער פּאַרטיי, איבערהויפט ביים איבער-ליפערען געוועהר קיין רוסלאַנד. זייענדיג אַרויסטריט צוזאַמען מיט דער בעוואוסטער „באַבושקאַ“, ברעשקאָוסקאַ, האָט ער אויפן משפט, אין געגענטייל פון דעם דרייטען אַרויסטריט פון דער אַלטער רעוואָלוציאָנערין, אַבגעלייקענט זיין אָנגעהעריגקייט צו דער פּאַרטיי ס.ר. און זיך אַרויסגעשטעלט ווי אַ לעגאַלער קולטור-אַרבייטער, וואָס עס האָט געבראַכט צו זיין בעפרייאונג, אין דער צייט, ווען די „באַבושקאַ“ איז געווען פער'משפט אויף אייביגער פעשיקונג אין סיביר. נאָך דעם פּראָצעס האָט זיך טשאַקאָוסקי אָבגעגעבען מיט קולטור-טעטיגקייט און אין משך פון עטליכע יאָהר האָט ער געשאַפען אין סיביר אַ קאָלאָסאַלע קאָאָפּעראַטיווע בעוועגונג. אין אָנפאַנג פון דער רוסישער רעוואָ-לוציע איז ער אַריינגעטראָטען אין דער פּאַרטיי, פּאָלקס-סאָציאַ-ליסטען" (נ. ס.) און איז דאָרט געווען דער פּאַרזיצענדער. נאָך דער באַלשעוויסטישער איבערקעהרעניש איז ער אַריבערגעפּאָהרען קיין אַרכאַנגעלסק און האָט, מיט דער הילף פון די ענגלענדער, אַרגאַניזירט דאָרט די צפון-רוסישע רעגירונג, אין וועלכער ער איז די גאַנצע צייט געווען דער פרעזידענט און מיניסטער פון אינערן. פּאַריגען יאָהר, ווען די ענגלענדער האָבען פּערלאָוען אַרכאַנגעלסק און די צפון-רעגירונג איז זיך צעפּאַלען, איז ער אָבגעפּאָהרען קיין לאַנדאָן, און פון דאָרטען געווען דירעקט פּער-בונדען מיט די אָנפיהרער פון דעם קאַמף אַנטקעגען באַלשעוויזם. איצט פּאָהרט ער דורך וואַרשא קיין קאָנסטאַנטיןאָפּאָל מיטן ציל צו דערשלאָגען זיך קיין דרום-רוסלאַנד און אַרויסרופען דאָרט אַ נייעם קאַמף געגען דעם באַלשעוויזם.

פיל שטורמישער, אייגענאַרטיגער און פּאַנטאַסטישער איז

די לעפענס-געשיכטע פון דעם צווייטען וואַרשעווער גאַסט, באָריס סאַווינקאָוו.

סאַווינקאָוו איז אַריינגעטראַטען אין דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג אין אָנפאַנג פון דעם איצטיגען יאָרהונדערט. אין 1902 איז ער אַריין אין דער פּאַרטיי סאַצ-רעווי. און האָט זיך באַלד אויסגעצייכענט מיט זיין ענערגיע און העלדענמוט. אַלס אַ מיט-גליד פון דער טעראָריסטישער „קאַמפּס-אָרגאַניזאַציע“ האָט ער, צוזאַמען מיט קאַליאַיעוויך, באַלמאַשעוויך און סאַזאַנאָוויך, אָרגאַניזירט און אויסגעפיהרט די געפערליכסטע טעראָריסטישע אונטער-נעהמונגען: די אַטענטאַטען אויף פּלעווען, גרויספירשט סערגיי און אַנדערע. יאָהרענלאַנג איז ער געשטאַנען פנים-אל-פנים מיטן טויט, גערייצט זיך מיט איהם: געווען אַרעסטירט, פער'משפט געהאַנגען צו ווערען און כמעט פון אונטער דער תליה אויף אַ פּאַנטאַסטישען אופן אַנטרונען. נאָך דער ענטדעקונג פון אַזעוויס פּעראַט האָט ער איבערגענומען די גאַנצע טעראָריסטישע טעטיג-קייט. אויפגעשטעלט די צעפאלענע קאַמפּס-אָרגאַניזאַציע און עט-ליכע יאָהר אָנגעפיהרט מיט איהר.

אין דער זעלבער צייט האָט סאַווינקאָוו אָנגעשריבען און פּערעפּענטליכט אונטער'ן פּסעוואַדאָנים „ראפּשין“ צוויי ליטעראַ-רישע ווערק פון רעוואָלוציאָנערען לעבען: אַ נאָוועלע „דאָס בלאַ-סע פּערד“ און אַ גרויסען ראָמאַן „דאָס, וואָס עס איז נישט גע-ווען“. די ביידע ווערק, פון אַ גרויסען קינסטלערישען ווערט און טיפּקייט, האָבען אַרויסגערופען אַ שטאַרקען אינטערעס אין דער ליטעראַרישער וועלט, זענען געווען איבערזעצט אויף פיל אייראָ-פעאישע שפּראַכען און האָבען אַוועקגעשטעלט זייער פּערפּאַסער אין ערשטען ראַנג פון די רוסישע שריפטשטעלער. נאָר אין דער זעלבער צייט האָבען די ווערק, איבערהויפט דאָס צווייטע, אין וועלכען עס איז געווען אויסגעדריקט אַ גרויסע אפיקורסות צו דער גרונד-דאָגמע פון דער סאַציאַל-רעוואָלוציאָנערער טעטיגקייט און אַרויסגעוויזען אַ טיפע פּעראַכטונג צו אייניגע פון די ס.ר.ישע הויפּט-טהעור, וואָס זענען אַרויסגעפיהרט געוואָרען אין דעם ראָ-מאַן, — אַרויסגערופען אַן אמת'ן שטורם אין די רייהען פון דער

פארטיי, און עס איז, דוכט זיך, אפילו דערגאנגען צו א פאר-
 מעלען פארטיי-משפט איבערן פערפאסער פון זעל ראמאן. דאָס
 האָט טאָקי דערווייטערט סאָווינקאָוו, פון זיינע פריהערדיגע חברים.
 נאָך מעהר האָט ער זיך אָפגעזונדערט פון זיי אין אָנפאנג פון
 דעם קריג מיט זיין אולטרא-פאָטריאַטישער שטימונג. נאָכן אויס-
 ברוך פון דער רעוואָלוציע האָט סאָווינקאָוו פערנומען אין קע-
 רענסקי'ס רעגירונג דעם פאָסט פון אַ געהילף פון דעם מיליטער-
 מיניסטער. ער איז אַרומגעאָהרען, ווי אַ קאָמיסאַר פון דער רע-
 גירונג אין דער אַרמעע און האָט געפיהרט אונטערהאַנדלונגען
 מיט'ן שטאַב. ער האָט זער ערשטער אַרויסגעשטעלט די פאָדער-
 רונג צוריק אָנצונעהמען די טויט-שטראַף אין דער אַרמעע, פדי
 צו בעקעמפען די דעמאָראַליזאַציע און אויפשטעלען די דיסציפּ-
 לין. איבערהויפט האָט סאָווינקאָוו געשפילט אַ וויכטיגע ראָלע
 אין דער פערשווערונג פון גענעראַל קאַרנילאָוו. די פארטיי סאָצ-
 רעווי, וועלכע האָט זיך די גאַנצע צייט בעצוגען מיט גרויס
 פערדאַכט צו סאָווינקאָוו'ס טעטיגקייט, האָט נאָך קאַרנילאָוו'ס פער-
 שווערונג אַרויסגערופען איהם צו געבען דעם צענטראַל-קאָמיטעט
 אַן ערקלערונג וועגען זיין אויפפיהרונג. ווען ער האָט זיך אָב-
 געזאָגט, ניט אָנערקענענדיג די קאָמפּעטענץ פון צ. ק. צו משפט'ן
 איהם, איז ער פאָרמעל אויסגעשלאָסען געוואָרען פון דער פארטיי.
 נאָך דער באַלשעוויסטשישער איבערקעהרעניש איז סאָווינקאָוו
 אַריבער אויף אַן אומלעגאַלען צושטאַנד און האָט גענומען אַר-
 באַניזרען אויפשטאַנדען און טעראָריסטישע אַקטען געגען דער
 סאָויעטען-מאַכט. מעהר ווי אַ יאָהר האָט ער זיך אויפגעהאַלטען
 אין מאַסקוואַ ביי די שרעקליכסטע שטרענגקייטען פון דער „טשרע-
 וויטשאַיקע“.

אַפמאָהרענדיג אין אָנפאנג 1919 קיין אויסלאַנד, האָט זיך
 סאָווינקאָוו פערבונדען מיט דעניקינען, און איז די לעצטע צייט
 בעשטימט געוואָרען פון איהם אַלס מיניסטער פון פראַפּאָגאַנדע.
 אין די פריהערדיגע יאָהרען בין איך געווען זעהר בע-
 פריינדעט מיט טשאַיקאָווסקי'ן און סאָווינקאָוו (דעם לעצטען
 האָב איך אפילו אַריינגעפיהרט אין דער פארטיי סאָצ-רעווי).

די פּאָזיציע וועלכע די ביידע פּאָליטישע טהוער האָבען אָנגענו-
מען די לעצטע צייט, איבערהויפט זייער נאָהענטקייט צו דעני-
קינען, האָט מיך שטאַרק דערווייטערט פון זיי. פונדעסטוועגען,
ווען זיי זענען געקומען קיין וואַרשא, האָב איך ניט געקאָנט
בייקומען דעם ווילען זיך צו זעהן מיט זיי, אויב ניט, ווי מיט
אַמאָליגע חברים, טאָ ווי מיט פּערזענליכע פּריינד, מיט וועלכע
עס איז צוזאַמענגעפונדען איינער פון די וויכטיגסטע פּעריאָדען
פון מיין לעבען.

איך בין צוועק צו זיי אין האַטעל.

ב

אין האַטעל האָב איך געטראָפּען טשאיקאָווסקיין און סאַ-
ווינקאָוו'ן צוזאַמען אין איין צימער. דאָרט האָט זיך נאָך געפונען
אַ יונגערמאַן אין מיליטער-קליידער, וועלכען סאווינקאָוו האָט
אָנגערופּען „פּאלקאָוויק" און געגעבען אינסטרוקציעס וועגען בע-
קומען אַ בילעט צום מאָרגענדיגען צוג.

אי טשאיקאָווסקי אי סאווינקאָוו האָבען זיך וועניג געביטען
פאַר די עטליכע יאָהר, וואָס איך האָב זיך מיט זיי נישט גע-
זעהן. זיי ווייזען אויס אַפילו שטאַרקער און מונטערער ווי פריהער.
מיר האָבען זיך האַרציג בעגעגענט, פונאַנדערגעפּרעגט איי-
נער וועגען דעם אַנדערען און אַריבער צו פּאָליטישע פּראַגען.

— אין די היגע צייטונגען איז געווען, אַז איהר זענט גע-
קומען אַהער צו פיהרען אונטערהאַנדלונגען מיט דער פּוילישער
רעגירונג וועגען אַ געמיינזאַמער אַקציע געגען די באַלשעוויקעס, —
האָב איך אָנגעפּאָנגען.

— קיין אַפיציעלע אונטערהאַנדלונגען פיהרען מיר נישט און
קענען נישט פיהרען. מיר אינפּאַרמירען זיך נאָר. געקומען זע-
נען מיר אַהער, כדי דורכצוקלייבען זיך פון דאַנען קיין דרום-
רוסלאַנד. איך פּאָהר גלייך אָב אַהין דורך קאָנסטאַנטינאָפּאָל, און
באַריס וויקטאָראָוויטש (סאווינקאָוו) דאַרף נאָך פריהער אַריבער-

פֿאַהרען אויף אַ פֿאַר טעג קיין פֿאַריז—האַט געענטפֿערט טשאַי-קאָוּכּי.

—פֿאַהרט איהר, הייסט עס, צו דעניקינ'ען?

—ניין! מיט דעניקינ'ען האָבען מיר שוין מיט אַ צייט צוריק איבערגעריסען אונזערע בעציהונגען. דערצו איז שוין איצט אויס דעניקין; ער איז לגמרי צעשלאָגען.

—פֿאַרוואָס זענט איהר זיך מיט איהם פונאָדערגעגאַנגען?

—מיר זענען פֿריהער אויך נישט געווען איינשטימיג מיט זיין פֿאָליטיק, נאָר מיר האָבען געהאַפֿט, אַז ער וועט זי אומ-בייטען. איצט האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז ער איז אין גאַנצען אונטערגעפֿאלען אונטער'ן איינפלוס פון די רעאַקציאָנערע עלע-מענטען, וואָס רינגלען איהם אַרום. אי ער, אי קאָלטשאַק זענען אַרענטליכע לייט און דעמאָקראַטיש געשטימט, נאָר זיי האָבען נישט קיין ברייטען בליק און קיין שטאַרקען כאַראַקטער.

—אויב נישט צו דעניקינ'ען, צו וועמען-זשע פֿאַהרט איהר?

אויף וועלכע כחות רעכענט איהר?

—מיר פֿאַהרען צום רוסישען פֿאָלק. מיר רעכענען, אַז אין

רוסלאַנד וועלען זיך געפינען גענוג געזונטע אַנטי-באָלשעוויסטי-שע כחות, פון וועלכע מען וועט קענען פֿאַרמירען אַ נייע אַרמעע, אויף נייע יסודות... יעדענפֿאלס, מיט וואָס איז איצט די לאַגע רעגער ווי מיט צוויי יאָהר צוריק?

—אויף וועלכע נייע יסודות ווילט איהר אַוועקשטעלען

אייער קאַמף מיט'ן באָלשעוויזם? אין וואָס בעשטעהט אייער פֿראַגראַם?

—אונזער פֿראַגראַם איז געבליבען דער פֿריהערדיגער: אַ

דעמאָקראַטישע רעפּובליק, די ערד צום פּויער, שאַפען אַ מעטיג-סאָציאַליסטישע אָרדנונג. נאָר ניט דאָס איז דער הויפט אין אונ-זער פֿראַגראַם. מיר האָבען זיך איבערצייגט, אַז אי דעניקין און קאָלטשאַק, אי די סאָציאַליסטען-רעוואָלוציאָנערען האָבען ניט גובר געווען דעם באָלשעוויזם, ווייל זיי האָבען געלייגט זעהר ווייניג געוויכט אויף דעם נאַציאָנאַלען פֿראַבלעם. זיי האָבען געטראַכט וועגען אַ רוסלאַנד אין די פֿריהערדיגע גרעניצען, און מחמת דעם

האַבען זיי געקאָנט אַרויסשטעלען געגען די באַלשעוויקעס נאָר „גרויס-רוסען“ און קאָזאַקען; די אַנדערע פעלקער, וואָס געפֿי-נען זיך אויף דער טעריטאָריע פֿון רוסלאַנד, האָבען זיך דע-ריבער בעצויגען אינדיפֿערענט, אָדער פֿינדליך צו זייער קאַמף, כאַטש זיי זענען געווען געגען די באַלשעוויקעס. מיר שטעלען זיך דעם ציל צו פֿעראַייניגען אַלע נאַציאָנאַליטעטען אין דעם קאַמף... ווי אַזוי דאָס צו פֿערווירקליכען, וועט קלאָר ווערען אין גאַנג פֿון די אונטערהאַנדלונגען. מיט די פֿאַרשטעהער פֿון די נאַציאָנאַליטעטען.

— ווי זענען די בעציהונגען צווישען אייך מיט די אַנדע-

רע פֿאַליטישע פֿאַרטייען?

— מיר זענען גרייט צונויפֿצוריידען זיך מיט יעדער פֿון די פֿאַרטייען; אָבער זיי האָבען דאָך איצט קיין שום ממשות נישט. אי די ס.ר.ען, אי די מענשעוויקעס זענען צעשלאָגען און האָבען נישט הינטער זיך קיין שום קרעפטען. דערצו נאָך זענען זיי אַזוי צעשפּאַלטען, אַז מען קאָן נישט ריידען וועגען זיי, ווי וועגען עטוואָס גאַנצעס. ביי די סאַצ.רעו. האָט איהר דריי ריכטונגען: לינקע, צענטער און רעכטע; דאָסזעלבע איז ביי די מענשעוויקעס. אויך ביי די קאָדעטען איז אַ פֿאַלקאָמענע צעפּאַלונג; דהיינו, אַסטראָו און סטעפּאַנאָו זענען געוואָרען אמת'ע שוואַרץ-מאה'ניקעס; מיט מיליוקאָו'ן איז אונגעגלייך צו ריידען. פֿערקעהרט, אַזעלכע, ווי ווינאָווער, זענען אַוועק לינקס און זענען גרייט צו געהן מיט אונז. מיט אונז זענען אויך מ'אַקאַטין און פעשעכאַנאָו.

— און קערענסקי?

— ער האָט זיך דערנעהנטערט צום צענטער פֿון די ס.

ר.ען, צו טשערנאָוס פּליגעל.

— רעכענט איהר נישט, — האָב איך ווייטער געפרעגט, —

אַז דער גאַנצער מיליטערישער קאַמף מיט דער הילף פֿון דער אַנטאַנט געגען די באַלשעוויקעס ברענגט אַקוראַט פֿערקעהרטע רעזולטאַטען; אַנשטאָט אַבצושוואַכען, פֿערשטאַרקט ער זיי? ער שאַפט אַ געהויבענע, אַנגעשטרענגטע שטימונג און דערצו בע-

זאָרגט ער די באַלשעוויקעס מיט געוועהר און טענקס, וואָס זיי פּערזאָפּען ביי קאָלשטשאַק'ן און דעניקינ'ען; אפשר, ווען מען וואָלט אָבשטעלען דעם קאַמף, וואָלטען זיי איבערליך גיכער צעפאלען, אָדער וואָלטען אָנגענומען אַ מעסיגערע פּאָליטיק?

— אַ טעות!— האָט זיך אָנגערופען סאווינקאָוו,— אויב מיר וועלען אָבשטעלען דעם קאַמף געגען זיי, וועלען זיי נישט אָב-שטעלען דעם קאַמף געגען אונז און אַנדערע געגנער. נישט מלחמה-האַלטען קאָנען זיי נישט. זיי מוזען האַלטען אַנ'אַרמעע און שרעקען די מאַסען מיט פינד. וועט מען זיי לאָזען צורוה, וועלען זיי אַליין שאַפען פּראָנטען, וועלען אויסטראַכטען איבער-ליכע אויפשטאַנדען און פּערשווערונגען.

— רעכענט איהר נישט, אַז די אַנטאַנט פיהרט בנוגע רוס-לאַנד אַ צווייזייטיגע פּאָליטיק? אַז אין איהרע אינטערעסען איז צו האַלטען רוסלאַנד וואָס לענגער אין אַ צושטאַנד פון אַנאַר-כייע, ווייל אַנ'אויפגעלעבט, שטאַרק רוסלאַנד וואָלט זיך געקאָנט פּעראייניגען מיט דייטשלאַנד און שאַפען אַ געפאַהר פאַר דער קאָאָליציע?

— איך בין נאָהנט בעקאַנט מיט דער שטימונג פון די פּאָליטישע ספּערען אין פּראַנקרייך און ענגלאַנד— האָט סאווינ-קאָוו געענטפּערט,— און איך קאָן פּערזיכערן, אַז אייער השערה איז נישט ריכטיג. די וואַקלענדיגע פּאָליטיק פון דער קאָאָליציע ערקלערט זיך דערמיט, וואָס די גרויסע מלוכות זענען זעהר אָבגעשוואַכט פון דער מלחמה, וואָס אויף זייערע פלייצעס ליגען די פיל ניי-געשאַפענע קלייניקע מלוכות, וואָס זיי מוזען זיך רעכענען מיט דער שטימונג פון די אַרבייטער-מאַסען. די קאָאָ-ליציע וויל ערנסט אויפשטעלען אַ שטאַרק רוסלאַנד. ענגלאַנד האָט אויסגעבראַכט איבער צוואַנציג מיליאָן פונט שטערלינג אויפ'ן קאַמף מיט'ן באַלשעוויזם אוי איז גרייט אויף ווייטערן אָפּפער.

—ענדליך, —האָב איך געזאָגט, —וועל איך אָנריהרען די פראַגע, וועלכע איז פאַר מיר די אָנגעוועהטאַנטע. וואָס וועט איהר זאָגען וועגען די פּאָגראַמען אין דרום-רוסלאַנד?
 —וואָס קאָן מען וועגען דעם זאָגען-האַט זיך אָפגערופּען טרוי-עריג טשאיקאווסקי-קאָנען דען וועגען דעם זיין צוויי מיינונגען? טראַגישער פון אַלץ איז אין די פּאָגראַמען דאָס, וואָס זיי זענען אַ פּאַטאַלע ערשיינונג, וועלכע מ'האַט געקאָנט פאַראויסזעהן. נאָר עס איז אונזעגליך געווען אויסצומיידען זיי...

—רעכענט איהר נישט, אַז די גרעסטע טייל שולד פאַר די פּאָגראַמען פאַלט אויף פעטליוראַן און דעניקינ'ען?
 —וואָס איז שייך פעטליוראַן קאָן איך אייך נישט זאָגען, נאָר וועגען דעניקינ'ען ווייס איך אויף זיכער, אַז ער איז גע-גען פּאָגראַמען און האָט געקעמפט מיט זיי. אַט איז אייך אַ פאַקט: אין קיעוו האָט דראַגאַמיראַוו פער'משפט פינף אָפיצירען צום טויט פאַר פּאָגראַמען. אַ יודישע דעפוטאַציע האָט זיך משתדל געווען מען זאָל זיי פערלייכטערן די שטראַף. פּערהאַן נאָך אַנאַלאָגישע פאַקטען. איך האַלט, אַז דעניקין איז נישט שולדיג אין די פּאָגראַמען.

—און איך רעכען, אַז יעדע רעגירונג איז פּעראַנטוואָר-טליך פאַר דעם וואָס עס קומט פאַר אין לאַנד, וועלכעס גע-פינט זיך אונטער איהר הערשאַפט, איבערהויפט פאַר די מעשים פון איהר מיליטער. ניקאלאי האָט אַליין קיין פּאָגראַמען נישט געמאַכט, פונדעסטוועגען האָבען מיר די שולד פאַר זיי אַרויפ-געוואָרפּען אויף איהם. איהר זאָגט, אַז די פּאָגראַמען זענען אַ פּאַטאַלע ערשיינונג. פאַרוואָס-זשע קומען זיי נישט פאַר אונטער דער הערשאַפט פון די באַלשעוויקעס?

—איהר האָט אַ טעות! די באַלשעוויקעס מאַכען אויך פאַ-

גראָמען. איך האָב אַליין געזעהן אַ באַלשעוויסטישע פראַקלאַמאַ-
ציע, וועלכע הויבט זיך אָן מיט די ווערטער: „גידער מיט דעם
זשידאָוויסקען באַטקאָ דעניקינען! בעי זשידאָוו!“ איך קאָן איך
אַנרופען אַ רייה ערטער, וואו די באַלשעוויקעס האָבען געמאַכט
בלוטיגע פּאָגראַמען. אין דער רויטער אַרמעע אין די שטימונג
זעהר אַנאַנטיסעמיטישע.

—מען קאָן זאָגען וועגען די באַלשעוויקעס, וואָס מען
ווייל—האָב איך געענטפערט, נאָר בעשודיגען זיי אין פּאָגראַ-
מען, האָבען מיר קיין רעכט נישט. עס קאָן זיין, אַז אין עט-
ליכע שטעדטליך זענען פּאָרגעקומען פּאָגראַמען פון דער רויטער
אַרמעע, אָבער וואָס האָט דאָס פאַר אַ בעדייטונג אין פערגלייך
מיט די שרעקליכסטע מאַסען-שחיתות, וועלכע עס זענען סיס-
טעמאַטיש געמאַכט געווען דורך פעטליוראַס און דעניקינס פריי-
וויליגע?...

אונזער געשפרעך האָט זיך אויף דעם איבערגעריפען,
טשאַיקאָוויסקין און נ. ווינקאָווין אין געווען בעשטימט אויף פיער
אַ זיגער אַ בעזוך ביי איינעם פון די פוילישע מיניסטראָרען און
עס איז שוין געווען די צייט צו געהן.

מיר האָבען זיך פריינדליך געזעגענט. טשאַיקאָוויסקי, מיט
אַ פּרעהליכער מינע, האָט מיר אַ זאָג געטהון:

—איך פּאָהר! אָדער „פּאַן“, אָדער „פּראַפּאַל“. קיין אַנ-
דער וועג איז פאַר מיר נישטאָ!

איך האָב זיך נישט בענוגענט מיט דעם געשפרעך. אַזוי
ווי איך האָב געדאַרפט אָבפּאָהרען קיין אַטוואָצק און נישט גע-
קאָנט מעהר זעהן זיך מיט מיינע אַמאָליגע חברים, האָב איך זיי
אַנגעשריבען אַ בריף, אין וועלכען, לאָזענדיג אָן אַ זייט מיין
פּערזענליכען אויפטראַג צו זייער אונטערנעהמונג, האָב איך
אַרויסגעזאָגט פּאָלגענדעס:

אויב זיי רעכענען גרינדען זייער טעטיגקייט אויף דעם
פּרינציפ פון נאַציאָנאַליטעטען-רעפּט און נאַציאָנאַליטעטען-מיט-
אַרבייט, דאַרפען זיי געדענקען, אַז די יודען אין דער געווע-
זענער רוסישער אימפעריע שטעלען מיט זיך פאַר אַ נאַציאָנאַל-
פּאַרטיי.

וועלכע איז נישט וועניגער און אפשר מעהר ווי אַנדערע פער-
אינטערעסירט אין דעם גורל פון קומענדען רוסלאַנד. דערום,
אויב זיי וועט זיך איינגעבען צו שאַפען אַ מאַכט, דאַרפען זיי:
1. אַרויסגעבען אַ דעקלאַראַציע, אַז זיי אָנערקענען פאַר
יודען, חוץ אַלע פּאָליטישע און מענשליכע רעכט, דאָס רעכט
פאַר אַ נאַציאָנאַל-פּערסאָנאַלער אויטאָנאָמיע.

2. אָננעהמען די שטרענגסטע און ראַדיקאַלסטע מיטלען
געגען פּאָגראַמען. דערשטיקען זיי ביים רעכטען אָנפאַנג און
אַרויסגעבען אַ מעלדונג, אַז אַלע שולדיגע אין פּאָגראַמען, פרי-
הערדיגע און קומענדיגע, וועלען איבערגעגעבען ווערען צום
גערעכט פון אַנאָינטערנאַציאָנאַלען טריבונאַל (דאָס
האַב איך אונטערגעשטריכען).

3. פאַרמירען ספּעציעלע אַבטיילונגען פון יודישע פּרייווי-
ליגע, וועלכע זאָלען ביים פּערנעהמען אַ וועלכען עס איז
אַרט, די ערשטע אַרײַן אַהין, פּדי מיט געוועהר אַבצוהיטען
דאָס לעבען און גוטס פון די יודען פון אַנאָנפאַל.

אויף מײַן בריף האָב איך דורך דעמוזעלבען שליח בעקו-
מען פון טשאַיקאָווסקין דעם פּאָלגענדען ענטפּער:

„טייערער ש. א.!

מיר פּאָהרען היינט אַב און צײַט איז זעהר וועניג. אַלץ
וואָס איהר שרייבט אין בריף איז מיר בעוואוסט און איך בין
מיט אײַך אײַנשטימיג, אַז אַלץ וואָס עס ווערט געטהון געגען
די יודישע פּאָגראַמען איז וועניג. נאָר צוגלייך מיט דעם וויס
איך, אַז אַ פּערסאָנאַלע אויטאָנאָמיע (זעהר אַ געקײַנצעלטער גע-
דאַנק, אַ צוגעצויגענער פאַר די האַר) וועט אין דעם נישט
העלפען. אויב ביי פּעטליראָן איז די נאַציאָנאַל-פּערסאָנאַלע
אויטאָנאָמיע געווען אײַנגעפיהרט, פאַרוואָס זשע זענען ביי איהם
פונדעסטוועגען פאַרגעקומען פּאָגראַמען און ער אַליין, אויף ווי-
פיל מיר איז בעוואוסט, האָט זיך נישט אויסגעהיילט פון אַנטי-
סעמיטיזם? דער וויכטיגער און זיכערער מיטעל פאַר יודען צו
זײַן שטאַרק אין נאַציאָנאַלען זין איז—האַבען אַנאָיגענע מלכה
און פּערטידיגען די אײַגענע בירגער. און בײַ דאָס וועט נישט

פערווירקליכט ווערען, וועלען די אומעטום צעזייטע יודען זיין דער שיער לעזאל בי יעדען פאלקס-אומגליק, פאר וועלכען מען זוכט א שולדיגען. אלערליי מיטלען צו בעוואַרענען און אָבאָהיטען פון פּאָגראַמען קאָנען און דאַרפֿען אָנגענומען ווערען. נאָר דאָס אַלץ גאַראַנטירט אייך נישט פון אַ מעגליכקייט פון נאַציאָנאַלע ערשיטערונגען, וועלכע דריקען זיך אויס אין אַזעל-כע שרעקליכע ערשיינונגען ווי פּאָגראַמען, ווי באַלשעוויזם א. ד. ג. אַרויסזאָגענדיג די מיינונג, אַז די רעגירונג פון יעדען לאַנד איז פּעראַנטוואָרטליך פאַר דעם, וואָס ביי איהר קומט פאַר, טהוט איהר דאָסזעלבע, וואָס עס טהוט די פּאָלקסמאַסע, וואָס וואַרפט אַרויף אויף יודען די שולד פאַר דעם, אין וואָס זיי זענען נישט שולדיג, נישט מיט דער נשמה, נישט מיטן גוף (אַ רמו אויף דעם, אַז די באַלשעוויסטישע רעגירונג איז אַ יודישע-ש. אג-סקי). עס איז נאָך וועניג צו געפינען דעם ש'לדיגען, מען דאַרף טהון אַלץ, כדי עס זאָלען נישט זיין קיין ש'לדיגע. אין אַלגעמיין בין איך אינגאַנצען איינשטימיג מיט אייך און בין גרייט צו מאַכען אַלערליי דעקלאַראַציעס נאָר ערוב זיין פאַר זייער ווירדיגקייט קאָן איך נישט.

איך אומאַרם אייך.

נ. וו. טשאַיקאָווסקי.

דער בריף האָט אויף מיר געמאַכט דעם שווערסטען איינ-זרוק. אין איהם איז קלאָר און דייטליך אַרויסגעזאָגט די אי-בערצייגונג פון איינעם פון די אָרענטליכסטע פאַרשטעהער פון דער רוסישער אַנטי-באַלשעוויסטישער אינטעליגענץ, אַז ביי דעם קאַמף פאַר אויפשטעלען אַ שטאַרק רוסלאַנד זענען יודישע פּאָ-גראַמען אונפערמיידליך. און אַז די קאַמף-אַנפיהרענדע אינטע-ליגענץ איז ביי אַ ברירה גרייט איינצושטימען אויף דעם...

אינהאלט

פון

עלפטען באנד

זייט	
5	דינטער א שטומער וואנד
23*)	גאפאן
61	דער ערשטער נישט-געלונגענער באַלשעוויסמישער אויסשטאנד
71	קערעמקיס אָפענסיווע
79	קאַרנילאָוס פּערסוועהונג
87	טיין בעגענשי מיט קאַמעניעוץ
125	שטרלנות ביי די באַלשעוויקעס
133	ניקאָלאַי טשאַיקאָוסקי, און באַריש סאַווינקאָוו אין וואַרשאַ

(* איבערגעזעצט דורך יצחק דייטשער.)

